
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

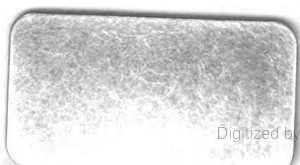
Google™ books

<https://books.google.com>

600089622X

Jana Blahoslawa

Grammatika Česká

dokonaná l. 1571,

do níž wložen text grammatiky Beneše Optáta z Telče, Petra Gzella z Prahy a Wáclawa Philomathesa z Jindřichowa Hradce podle wydání Norimberského 1543.

Z rukopisu biblioteky Theresiánské we Wídni

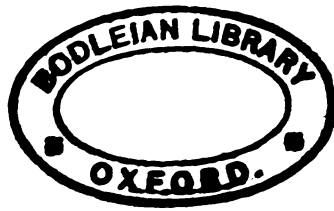
wydali

Ignác Hradil a Josef Jireček.

We Wídni.

Tiskem L. Grunda.

1857.

Urozenému Pánu, Panu
Josefowi Alex. baronu Helfertowi,

c. k. státnímu podsekretáři w ministerium kultu a wučování, rytíři řádu železné koruny druhé třídy, doktoru práw, řádnému členu král. učené společnosti české, členu c. k. učeného towařišstwa Krakowského, Athenea w Bassanu, c. k. morawsko-slezské jednoty k zwelebowání rolnictwí, známosti přírody a wlasti, historické jednoty krajinské, musea Francisco-Carolina w Linci atd. atd.

knihu tuto

**s nejhlubší úctau
wěnují**

wydawatelé.

Jan Blahoslav narodil se l. 1523 w Přerově, a umřel l. 1571 dne 24. Listopadu na Krumlově Moravském, maje teprvé 48 let. Život Blahoslavůw šířeji wysán jest od Dr. Ant. Gindelyho w Čas. Musejním (1856 I. 20—44, II. 1—23). Hlavní děje jeho jsau:

Weřejně.

Literární.

- 1548. poslán na studia do Královce w 25 letech;
- 1549. do Basileje. Seznámení se s Sigmundem Geleniem.
- 1550. Návrat do Morawy.
- 1550—51. Strídawé pobýwání w Prostějowě a Přerowě.
- 1551. Seznámení se s knězem Benešem Optátem.
- 1552. powolán do Mladé Boleslawi.
- 1553. W Ml. Boleslawi na jáhenstwi bratrské powýšen.
- 1555. Poselstwí do Wídně.

Počátek spisowání grammatiky České.

Začal wésti zápisky Jednoty.

Sepsán život Jana Augusty od l. 1547 —1555. (G. 6. S životopisem tímto totožná jest: Historia prawdiwá o některých zvláštích věcech a diwecch Božích obzvláště při jednotě bratrské stalých. Jungm. IV. 529.)

Latínský spis o bratrském učení, podaný Maximilianowi II. (Summa Libelli etc. Gind. 2.)

Historia hrozného zahřmění Božího etc. 1555, wykonaného skrze Antikrista w Čechách při panstwi Boleslawském. (G. 3.)

VI

1556. Cesta do Magdeburku k Illir. Flacciowi. Sestavení vzájemných poměrů mezi Jednotou a Flacciem. (G. 4.)
Krátký dějepis latinský Jednoty bratrské (Gind. 5).
1557. Čtverá cesta do Widaě. Na synodě Slezanské wywolen za starsího Jednoty. Usídlení w Ewančicích.
- 1558—1559. Sjezd Ewančický s nowo-
křtěníci. Synoda Žerawická o
Augustu. Muzka t. j. knížka zpěvákům nále-
žitě zprávy w sobě obsahující. W
Olomauci 1588 (G. 7).
1559—1560 Redakce kancionálu bra-
trského.
1560. Přidawkové k Muzice, sepsáni in
insula hortensi (G. 8).
1561. Synoda Přerowská o Augustu;
odbytí jemu dané. Kancionál bratrský wytisťen w Šamo-
tulách w Polště.
Rejstřík na kancionál tento (Gind. 9).
1564. Smrt císa. Ferdinanda I. Propu-
štění Augusty. Apologia kancionálu bratrského proti
utrhačkám jakéhosi Mart. Žateckého
bakkaláře (G. 10).
Prokázání světlé toho, že církev sw.
a její učitelé starí i nowí etc.
(Gind. 11).
1565. † B. Jan Čerový.
1566. První wydání Nowého Zákona (G. 13).
Psaní panu sudímu, panu Černohor-
skému o tom, proč se Bratři od ji-
ných jednot dělí a proč lidi k po-
slušenství zavazují.
Psaní k panu maršalkowi morawskému
o 13. kap. Apokalypsi (G. 14, 15).
1567, Synoda Přerowská o Augustu. Pracoval tuším tohoto a následujících
1568. let na dějepisu bratrském a na dí-
lech nížeji jmenovaných (G. 16).
1569. † B. Matěj Čerwenka. Druhé wydání Nowého Zákona.
Druhé wydání Muziky.
1570. Odsauzení Summownika Au-
gustowa.
1571. 24. list. umřel Blahoslav na Evangelia a čtení swatá, kteráž slo-
wau pašije. Wyt. w Náměšti (G. 18).
Dokonána grammatika Česká.

Pro nás jmenovitě zajímavo jest zvědětí; kterak se Blahosláv seznámil s knězem Benešem Optátem, o čemž zachovala se w archiwu bratrském, nyní w Herrnhutu chová-
ném (Arch. Br. D. VIII. č. 27. fol. 48 r. — 52 r.) následující zápiska od Blahosláwa samého s přípísem listu, což obé tuto s některým wynecháním klademe:

„J. B. Toho leta, totiž 1551, byl sem se já na Morawu do-
stał jakýmís příčinami, a pobyl sem w Prostějowě několik nedělí, a zvěděl w knězi Benešowi Optátowi, muži pobož-
ném, kterýž Zákón Nowý z Erazmowy translaci do češtiny přeložil, widělo mi se za hodné, abych ho nawštíwil, s ním se seznámil a o některé věci promluwil. I takž sem učinil. A potom dała mi se k tomu příčina, že sem o tom swém s knězem Benešem promluwení Bratru Zachariášowi *) do Bolesławě psal, kteréžto psaní tuto položím, pro památku toho pobožného kněze; nebo rovného jemu kněze (tak jakž słowan) kališného nikdy sem newiděl, jediného toho sem našel beránka — w Čechách.

Přípís toho listu.

J. B. P. Nejmilejšímu towaryši Z. L. S. D.

Wiš, můj nejmilejší bratře a towaryši, jak jest welmi krutá a nepřijemná wěc rozláučení a vzdálení jednoho od druhého těm, kteříž opravdowým miłowáním podlé Bohaspo-
jeni sau w duchu swém. Neb všickni takowí nemaž sobě čini tím trápení, když žádají i s mnohým wzdycháním toho, aby netoliko duchowé, ale i těla také, příbytkowé těch duchůw, sobě přítomná byla, a také toho duchowního spojení, w čemž již možné słušné a náležitě jest, užíwala; protože jakož ti duchowé społu jedno učiněni sau, tak týž každý duch społu s tělem jedno učiněn jest, aby to obé słuwo jeden člověk. Poněwadž tedy połowice wětší, totiž podstata du-

*) O Zachariášowi wis Wengerscii Slavonia reformata p. 320, Kwětl ok. 1550. L. 1577 byl starším (senior). Pocházal z Litomyše.

VIII

chovní, připisuje se někomu neb něčemu, třebaš místem příliš vzdálenému, skrze lásku: i nemůžet než za sebau i s sebau táhnauti druhau částku sobě připojenau (jako u příkladu, když kdo k něčeho dobrého dosažení běží, tedy s sebau toho také rád wede, ba i táhne třebaš, koho miluje) a z toho pochází žádost přítomnosti tělesné. Takť jedno. pro druhé miľowáno a jedno druhým k třetímu obráceno býwá. Což já netoliko z zákona hřicha pocházeti domníwám se, ale zato mám, že i to jest ještě pozůstawající nějaká částka jiskry z onoho ohně ušlechtilého w ráji, hřichem uhašeného a zakopaného, to jest částky obraza Božího. A když mezi Bohu wěrnými a pobožnými jest takowý swazek lásky jakéhokoli stavu lidmi, owšem mezi služebníky církwe netoliko částka obraza Božího jest, ale jest částka záwdawka wěčného žiwota. Neb kdež takowého ohně lásky není, tuť nemůže se trefiti ono Petra swatého powěděni: Radujíce se, prý, radostí newýmľuwnau a osławenau etc. A poněwadž já, bratře můj miľý, to takowé w duchu láskau zažženém spojení, a z toho žádost i těľa přítomnosti, za wěc dobrau a Bohu libau pokládám, snadně z toho srozumíš, žeť se k tomu nemám a míti nestrojím, abych se w tom podlé Boha i swatých lidí chwalitebném towaryštwí umenšowaľ, ale raději wždy wíce wzděľawaľ, a z toho i pomoc měľ k zůstawání w tom, k čemuž mne Pán Bůh powoľaľ, a že i ty též nepřítomností mau ne k zapomenutí na mne a k wypáchnutí towaryšské lásky, ale k wětší w tom horliwosti poroznícen budeš, až i k tomu, aby myslíš, že jakož Tobě, tak i mně musí (ne)přítomnost tato nynější newděčná býti, jako wěc ta, kteráž zbawuje chutného owoce lásky, a na ně, jaké jest bylo, teprtuow (ač někdy to býwá pozdě, ale nám nyní časně i potom užitečné) oči otwírá, a tím i wětší bolest pľodí, i jestližeby kde co toho ještě býti mohľo, wětší žádost a miľost dáwá. A odtud wzácnost památek neb reliquiarum jest (jakož i ona kráľowna Dido řekľa: Dulces reliquiae etc.) a (odpušť, jestliže nesmyslně Tobě, upewněný majícímú smysľ, díím) w církwi odtud wzácnost, ba i užitku rozmnožení wečeře Páně poslední etc. Z téhož

pramene vyplývá i to, že všecka psání aneb wskazování miřých přátel (nebo částka připomenutí spojení duchów sau) i žádostiwá i miřostná bývají. A ač to proti přítomnosti jako list stromu dobrého proti chutnému owoci jest: však kdež ani řsti ani omyřu není, tak sau ostrá, že i do skryřšůw srdce pronikají z řhuboce se kryjící řásky jako z twrdého křemene jadrných dobývati jisker. Tau příčinau i já také naděje k brzke přítomnosti etc. pro příčiny některé nemaje a bolestně to nesa, když owoce dosáhnauti hned nyní nelze, abych k řtěpu darmo nepřišel, t. k rozpominání se na Tě, listí aspoň powoněti sem chtěl t. něco Tobě napsati, abych tím drobet jako poočerstwen byl, mysle, že Ty to čisti máš a budeš, a to s wděčným a řaskawým na naše cele w duchu, jak na swětě býti může, spojení se rozpomenutím etc. Cum certum sit, nihil tam forte esse ad eliciendum amorem, quam ipsum amorem.

Ale což psáti mám, abych Twým (prawdy a swětla jejího i moci etc. miřowným) uřima něco libého a hodného přinesl, newímř téměř. Nowiny nějaké, bych psáti měl (nebř takř jest tohoto času obyčej), pro nejistotu a nebezpečnost nesmím. Však nu, poněwadř nowina jest řeč neb skutek w nowě na swětlo wynesený, položím toto za nowinu, což zato mám, nebudeliř tak libé, však také mrzuté a nelibé proč by býti mělo, newidím.

W nowě, ba raději poprvé přihodiřo mi se, že onehda dostař sem se k knězi Beneřowi, tomu, kterýř Zákou z Erazmowa wýřkladu řatinského na řesko wýřložil, — zato mám, že jej znáš, — s nimř obřširné rozmřuwení sem měl o wřecch spasitedlných: což nechař pořádně a nedřauze oznámím, preto, aby jeho duchu, kdo a co jest, wyrozuměti mohř (mého již prwé dáwno znáš). Coř (t. wyrozuměti duchu může proto tak na řlowo wzatého) jak rozkořné i uřitečné jest, i já i Ty wiřš. Opatrně nejprw k nám (neb sem s towarýšem swým byl) měl se, dokudř tomu, že řeči naše od řsti vzdálené, upřimnosti a ducha řásky plné sau, newyrozou-

měl. Ale jakž seznáť prostnost bez ošemetnosti, s upřímým upřímě a s welikau ochotností rozmlauwať.

(Následuje obsah rozmlauwání o věcech spasitedlných t. o některých důležitějších člancích wiry) [zewrub 5½ str.].

Nu bratře můj, teď máš nowiny; abych řekl staré, nejsauť, než jak příjemné snad, newím: však naději se, že aspoň škodliwé nebudau. Nebť nepochybuji, že to jest přejisté u Tebe, že toho nepiši tím duchem, jakobych se něčím chlūbiti a nad jiné wynášeti chtěť. Neb wiš, jako i já wím, žeť se nemám čím chlūbiti, poněwadž mámli co, jiní ještě wíc mají, a já že mám, nic nemám, čehožbych newzať, ačkoli maličko mám etc. Ale protoť piši Tobě, že Twůj saud a rozum oswicený býti držím. Protož byľoliby co z těchto věcí, cožby Tě potěšiti mohľo, aby Ty sobě, w těchto swých zámutcích a łopotách, jichž držím že dosti máš, to k swému poobwesselení wzať, a byť jiného nebyľo, aspoň samo mé myslí (kteráž s Twau jedno jest), a tak Tebe samého jako nějaké wymalowání. A byľyliby které věci hodné širšího rozjímání, hľubšího do nich wnuknutí a gruntownějšího jich wyjádření etc., aby Ty zatím, než se nám Pán Bůh dá shledati, nato bedliwěji pomysliť, ano i jinému nebo dwěma, jichž myslť znáš (ač widěľoliť by se za dobré) pro též příčiny psaní toto ukázať etc. a potom se pak se mnau bohďa jako towarýš a bratr zděliť. Měj se dobře, Bratře wždycky welmi miľý. Dán w Přerowě na den rozesľání apoštoľůw Páně 1551 (t. 15. Čerwence.) Vale!“

Rukopis Grammatiky Blahoslawowy, jenž se nyní chowá w bibliothece akademie Theresianské a z něhož kniha tato otišřena, zdá se býti unicum. Nám alespoň kromě přisľowí a úvodu k nim, které musejni bibliotekář p. Hanka ke přisľowím Sracowým přiwázaná nalezl a w Mus. Časopise 1829 wydal, žádný druhý rukopis znám není, kterýby grammatiku Blahoslawowu buď celau buď některau její částku obsahowal. Jungmann, jakž ze zpráwy w historii literatury České (IV. 7)

wyswítá, wěděl sice, že grammatiky Blahoslawowoy we školách bratrských býwalo užíwáno, ale wíceji mu nic bližšího powědomo nebylo.

Podle domnění našeho psán byl rukopis Theresianský w Ewančicích brzo po smrti Blahoslawowě, a sice z půwodního konceptu: jeť wěru ku podiwu, že w díle tak welikém tak poskrownu poklések se nalézá. Odtud dostal se přepis neswázaný do rukau staršího neb mladšího Maximiliana Františka z Deblína, kteří oba literatury a znamenitosti vlastenských horliwí byli milowníci, anobř sami spisowatelé. Oni teprwé rukopis dali wázati koží, kdež na hřbet mezi zlatem wtlačenyi ozdobami nahoře slowa: GRAMMATICA ČESKÁ, dole pak: M. F. DE. DEBLIN wtyštěna byla.

Max. Frant. z Deblína starší byl referendárem, českým registratorem a expeditorem při kr. tribunálu morawském. L. 1667 přijat byl za obywatela markrabství morawského, 1677 dáno mu šlechtictwí a 1688 indigenat králowství uherského.

Max. Frant. z Deblína mladší wzdělal se na universitě Pražské, byl assessorem, později kancléřem tribunálu morawského, posléze dworským radau a tajným referendárem dworské kanceláře české. L. 1710 powýšen byl do stawu swobodných pánů, a dostal w léno hrad Znojemský, kam bohaté swé sbírky kněh rukopisů, obrazů, rytin a zbraní sněsti dal. Zemřel l. 1732.

Frant. Ant. z Deblína powýšen byl l. 1741 do stawu hraběcího; awšak již s synem jeho Frant. Antonínem mladším, jenž l. 1784 zavražděn byl, rodina Deblinská wymřela *).

Z jmění Deblinského zřizena byla stipendia kadetská při akademii Nowoměstské, sbírka kněh dostala se dílem do bibliotheky Olomaucké, dílem do bibliotheky Theresianské (800

*) O rodu šlechtickém Schrambů z Deblína. Od Ant. Rybičky w Lumíru 1857 (str. 640 — 644). D'Elvert's Historische Literaturgeschichte von Böhren und Oesterreichisch-Schlesien. Brünn 1850 (str. 159 — 160).

XII

sw.). Mezi těmito byl kromě štambuchu Deblinského též náš Rukopis grammatiky Blahoslawowy. Zde zůstal nepovšimnutý, až nynější bibliothekář P. Ignác Hradil w letě r. 1855 na něj přišel. Objewení to oznámeno bylo hned tehdá we Swětozoru Slowenských Nowin str. 81. Brzo potom podal P. Hradil širší návěští — prwní předmluwu Blahoslawowu a přehled obsahu — do Časopisu Musejniho (Ročník 1855 str. 372—379).

Rukopis Theresianský náleží k nejpěknějším rukopisům bratrským z XVI. věku. Papír jest silný, úhledný a nyní jemně přizloutlý; podlé wodní známky pochází z papírny Schönberské. W celosti jest 363 listů in folio, 11“ 5““ vysokých a 7“ 11““ širokých. Listy opatřeny jsau po krajích (3““ od krajů) jednoduchými suchými liniemi; slaupec písma sám kromě toho obražen jest po obau stranách dwojitými suchými liniemi, 2““ od sebe vzdálenými. Linie ty nedosahují ani swrchu a dole ku kraji. Popsaná plocha jednotlivých stran má všude 4“ zšíří a 9““ zwýší.

Ruku rozeznati lze dwojí, prwní na listech 1—148, 171—174, 197—363, druhau na listech 149—170, 175—196. List před Přidawky zůstal prázdný. Ruka prwní jest pilnější, okrauhlejší; též oprawy, které se w písmě druhé ruky nacházejí, od ní jsau dělány. Poznamenání, od nás pod text kladená, nacházejí se w Rkp. wedle textu na prázdných postranicích. Písmo jest způsob fraktury polatinělé, jakého w rukopisích bratrských z XVI. století obecně užíwáno. Spůsob tento, jak ze slow latinských a německých do textu vkládaných se spatřuje, dělí se zřetedlně jak od běžného písma německého tak od latinského, zůstáwaje mezi oběma jako na prostředku.

Ruky Blahoslawowy, známé z archivu bratrského w Herrnhutu, welmi zběžné a tudy nesnadno čtitedlné, w rukopisu ani nejmenší stopa se nenalezá.

Číslování listů a některé sem tam tužkou dělané poznámky jediné vydávají svědectví o pozdějších čtenářích rukopisu.

Prawopis w textu grammatiky Náměštské zachován jest větším dílem původní, ačkoli ne věrně. Ostatek rukopisu psán jest prawopisem Blahoslawowým. Litera *ſ* krom nemnohých výminek nalezá se bez štrejšku. Rozdil mezi hrubým *ſ* a jemným *l* na l. 1—148 naznačován tím, že hrubé klíčku otewřenau má, jemné ale z nerozdělené stínové čáry sestává. Ruka druhá (l. 149—196) rozdilu toho nešetří. Od listu 197 psáno *l* větším dílem s otewřenau klíčkau, kteráž tam, kde zjemněno býti má, vyplněna jest od opravowatele černějším inkaustem. Jen sestavením mnohých slow lze se dopátrati prawidel, jakými asi užíwání obojího se řídilo; důslednosti zajisté přísně provedené i w písmě prwní ruky marně bys hledal. Toť jest na příčině, proč i w prwních arších wydání našeho týžtýž některým zmatkům místo dáno co do značení hlásky *l*. Wydawatelé mínili totiž s počátku podati co nejwěrnější otisk; postupem práce nabyli však přeswědčení, že určitého systemu tu postrádati nelze. Naproti užíwání polskému má grammatika Blahoslawowa, jako všeccky jiné staročeské knihy, we kterých *ſ* a *l* různěno, jmenowitě tu zvláštnost, že *l* jakožto polosamohláska obecně kladeno jest jemné: mlha, plný, Plzeň etc.

W Orthographí (str. 1—52) šetřeno u wydání našem pro ukázkú w textu Blahoslawowě prawopisu Blahoslawowa, w textu Benešowě toho prawopisu, který se nachází u wydání Normberském 1593. Ačkoli jsme tohoto před rukami neměli, však se z Rukopisu našeho, z prawidel w Orthographí položených, jakož i z porownání s wydáním Pražským od l. 1588 dosti bezpečně ustanowiti dalo, jak Normberské wydání tištěno *).

*) Grammatiky Optátowy známa sau tato wydání: Náměštské 1533, Normberské 1543, Prostějowské 1543, Pražské dvojí 1588 a 1643. Wydání Náměštské a Normberské obsahují text od nás wydany stejně; prwní od druhého dělí se jen starším prawopisem aa, ee, etc. W

XIV

W ostatním textu jsme prawopis obnowili petud, pokud se to položením nowějších znamení pro jednotlivé hlásky státi mohlo: cokoli podstatného we způsobu psaní Filomátowě (nedostatek *ŝ*) i Blahoslawowě (*ŝ* a *ŝ*, odwojewání liter: *masse*, *wessely*, *zlattý*, *swattý*, *nětco*, *owotce* etc.) to všude, kde jsme co takého w rukopisu našli, pilně zachowáno. Jestliže někde něco neprawidelného se najde, račiž laskawý čtenář, lečby w omylůw opravení výslovně naznačeno anebo patrné smětení liter bylo, přičísti to originálu samému, od něhož wydawatelé bez nutné potřeby uchylowati se nechtěli.

Zkratků, kterých nemnoho a jen při *p* přicházejících, jsme owšem rozwedli. Kde w rukopisu patrná mýlka, jakož nejčastěji pro neumělost písaře w latinských a řeckých textech se nalezá, opravu jsme bez další omluwy učinili. Kde však se jednalo o wynechaná slowa nebo o čtení, vše co od nás přidáno, naznačili jsme ležatým písmem.

Blahoslaw, jakkoli byl muž wzdělanější swého wěku, nicméně neušel wadám saučasníkůw swých: nacházejít se i w grammatice tu a onde známky oné nesnášeliwosti a plynauci z ní přikrosti, jakáž bohužel nejpěknější druhdy plody literatury naší wěku XV, XVI a dílem i XVII, at díme zjewně, zohyžduje. Náš úmysl byl wydati grammatiku; wšeckó tedy, coby buď w ohledu náboženském buď w jiném za našeho wěku urážeti mohlo, nechali jsme w rukopise netknuto. Wšak sám Blahoslaw „čtenáře pobožného welice žádá, aby, jestliže se kde nětco horliwěji a tauže položilo, nežliby se zdálo někomu hodné, w dobré to obrátiť, rozpomena se i nato, že zaměstknáním rozličným obtižených lidí mysl nemůž wždycky způsobu ochotnosti a přiwětivosti míti, ale zkormaucena lečims jsúci, někde i slowa k způsobu swému podobná, totiž kormautící a neľahodná etc., wyléwá.“ I pokládali jsme za

Prostějowskému wydání jen orthographií Optátowa se nachází. W Pražských obou opět celý text, kromě že w posledním (1643) vypuštěna jest předmlawa Filomátowa.

důkaz úcty Blahoslavovi povinné, abychom nerudnau stránku myslí jeho světu zbytečně neodhalovali. Mnoho takovýchto míst wynechaných není. Že sme stopy smýšlení Blahoslawowa jakožto Bratra českého nesetřeli, z toho tuším nikdo urážku brátí, ani nám za zlé wykládati nebude.

Podávajice tedy grammatiku sepsanau od nejznamenitějšího tuším prosaika, jakým se starší literatura naše honosí, obecnstwu učenému, doufáme, že nemine se po třech stoletích s tím blahonosným účinkem, ku kterému skladatel směřowal. Jest to dílo, ježto nalezne s těžkem sobě rovného za XVI. věku we kterékoli literatuře ewropejské: památník nejskwělejší nejen důmyslu Blahoslawowa, hluboké známosti jeho i jazyka českého i powahy mluy lidské vůbec, ale i také svědek wýmluwný, na jak vysokém stupni wnitřního wzdělání stál jazyk náš za doby oné! Smutněf jest stopowati, jak brzo po Blahoslawovi počínal klesati, až na začátku století XVIII. na čas dokonale téměř poklesl. Jaké zwelebení mu nastáwalo, kdyby dílo Blahoslawowo za swého věku bylo se stalo jměním obecným! Smutnější nad to jediné jest rozjímání o tom, na jaké neúrodné pole zawedeny byly nejlepší hlavy národu našeho oním na věky neoželitelným rozdwojením náboženským, že i duchowé jasní, jakýž byl Blahoslaw, widí zapotřebí wysoce se omlawwati, ač odwážli-li se pracowati něco, co nemnožilo náwal polemiky sektářské.

K posledku plníme milau powinnost, wděčně uznávajice ochotu, s kterau tiskárna Grundowská nesnadný jistě tisk díla tohoto provedla, snažíc se co nejpřiwětíwěji, aby všem přáním dle možnosti wyhowěla. Tisk trwal pro mnohonásobná iná zaměstnání wydawatelůw téměř půl druhého leta, od Dubna 1856 do Srpna 1857.

We Wídni na den Panny Marie Sněžné 1857.

J. J.

Přehled obsahu.

	Strana
Předmluva Blahoslawowa	XIX—XXII
Předmluva Optátowa a Gzellowa	1— 2
Orthographí	3— 52
Předmluva Philomathowa	53— 55
Etymologia	56—156
Předmluva Blahoslawowa k Přidawkům	159—164
Přidawkowé:	
I. O vlastnosti	165—220
II. O metaphoře	220—227
III. O slovích z cizích jazyků	227—238
IV. O enallagi	238—261
V. O figurách menších	262—279
VI. Výbor slow a způsobů mluvení, kritika spisowatelů, frází latinské, přísloví, řeči vybrané, zlé frází, kri- tika Žaltáře a Summowníka	279—329
VII. O synonymech, epithetách, o dialektech, o akcentu	330—352
Z Musiky:	
Naučení potřebna těm, kteříž písne skládati chtějí	354—370

Grammatyka Česká

od kněze Benesse Optáta a od kněze Wáclawa Filomáteta, předešlých let wydaná a nynj od J. B. P. powyswětlená, nemáo y naprawená, a porozšjřená.

Deklaracy (to gest wyswětlenj) na Grammatyku Českau, wydanau od kněze Benesse Optáta etc.: a přitom y zpráwy některé, těm kterjž Českau řeč práwě, totiž wlastně a ozdobně, mluwiti y psáti chtěgj, potřebné: Sepfané předešlých let, k žádosti a ponaukánj dobrého přjtele. Nynj pak to wše znowu přehlédnuto gest, pilně zkorygowáno y doplněno, a některým toliko k vjzjwánj wydáno: leta

1571.

I. B. P. Charissimo fratri N. S. D.

Časté zmjny w mnohých pobožných rozmňauwánjch našjch býwały řau, negmilegšj w Pánu bratře, o pravé wlastnosti gazyka Českého, kterakby giž w mnohých věcech téměř w zapomenutj přišla těm, kteříž netoliko česky mňuwj ale také y pšj bud listy bud gakekoli řpify. Což nám oběma ľstostiwě býwało, že tak vsflechtily gazyk, hognošj a rozličnými wlastnostmi giným řlawným řečem neb gazykům gestliže ne rovný tedy gítě welmi podobný, tak má býti opauššjn a a gako aulehlj ležeti zanechán: a to zwlášťě tohoto našeho gakehos diwného wěku, w němžto gakož mnohé zlé věci tak také y některé dobré a welmi vžitečné w diwnau wysfokost wzestly řau.

Nalezli ře mnozý, kteříž w gazyku Łatinšém a Řeckém. welikau pilnošj wysfokého dosáhli vměnj. Židowřká také řeč, gako zarumowaná řtudnice, má kdoby gř řnažně dobýwał. Německý pak národ gak o zwelěbenj a gako pulerowanj gazyku řwého pilen gest, widj ře. Sama toliko řeč Česká nynj opuřšřená a welmi y poruřřená gest: aniž kdoby ře o wyčišřřenj gegj řtarał, má, gakž oni (včenj gítě mužj) řtář Čechowě zemřel: pan Řehoř Hrubý z Gelenj y řyn geho pan řiřmund Gelenius, člověk negvčeneššjm našeho wěku mužům Erazmowi Roterodamowi, Camerarowi, Melanktonowi a giným welmi miły: item pan Wolđřich Welenský: miřtr Wáclaw Pšecký, řiřmundi Gelenii řæceptor, kterýž byw we

Właſſch na včenj (odtudž se newrátíl, ale tam vmřel) pſánj některá Izokratowa z gazyku řeckého na čeſko wyložíl: Viktorjn ze Wſehrd: až y onen nevměle horliwý wjry zaſtawatel Mikułáš Konáč Pražský impresfor a některj wjce: kterjž s gaku bedliwoſtj knihy některé gazykem Čeſkým ſpíſowali a k tiſtěnj dávali, wkažuť pozůſtaelé po nich památky. Mlčjm o tom znamenitém a welikém muži B. J. Rohowi, kterýž ſobě rovného w gazyku Čeſkém a dokonaté geho známoſti etc. za ſwého wěku neměl, gakož podnes ſkutek ſwědčj. Kdoby nynj ſrownati chtěl knihy těchto časůw čeſky wydané, buď z łatiny neb z němčiny wyložené buď Čeſkým gazykem negprw ſepſané, s napřed řečených mužůw pſanfmi neb knihami, gakby welikau ſpatřiti mohł nerownoſt? Vzřelby, ano ſe čeſtina někde po německu někde po łatinfku pſje: ba giž y mluwuj welmi nezpůſobile y nefrozumitedlně.

Ale co diwného, poněwadž w pſánj Čeſkých knih přirozenj Němcy dáváti ſe muſegj, když přirozenj Čechowé některj pro pilnau zahálku, ginj pro ničemnau nedbáníwoſt a ginj pro giné ſnad y weliké přjčiny nemagj kdy s tjm ſe objrati. Příſſlo giž nato, že mnozý toho neſaudj, by to co neſluſného bylo, přiwykagj čeſky y mluwiti y pſáti newłaſtně a nezpůſobně. A kterjž ty nezpůſobiloſti w řečech neb knihách ſpatřugj, gakoby na ſamém ponářkánj nadtjm doſti býti mělo, k ničemuž ſe mjtí nechťj. Kromě předěſtého času některých mužůw horliwých Čeſkého gazyka miłownjkůw: kněze Wáclawa, genuž přjgmj Filomátes, kněze Beněſſe Optáta a Petra Gzele z Prahy, kterjž nelenowali ſe koſtrowati brodu, zdaby k naprawenj gazyka Čeſkého nětco poſtauziti mohli. Mnoho chtěli y vſylowali, ale wčinili což mohli. Hotowá giſtě a prudkým duchem zažhnutá myſl byla kněze tohoto Wáclawa k tomu, aby w nařjkánj nad poruſenjm řeči Wawřince, jemuž řjkali Valla, náſledował, téměř wjce nežli knězy ſluſſelo. Nebo poctiwěgi byloby zpráwcy zborůw Páně s Eliášem prorokem nad zprzněnjm ſwatých ſlužeb w cýrkwi nežli s Vallau Wawřincem nad pokaženjm gazyka a ozdob geho na-

XX

řjkati: poněwadž nanečistěné newěštějm gedem náboženstwěj duffi vmořuje, gestto zkažená řeči ozdoba ani tělu neskodf ani duffi. Awšak wýbornáby wěc byla, kdyby mohlo to obé býti: gakož týž kněz o swých mistrěch (ač newjm kde gest ge měl a čjm se wědlnjskem býti prawil), žeby y wčenj y ła-tinu čistšj měli, oznamuge.

K čemuž aby to býti mohlo, také y w Čechách kněz Beneš Optát s Petrem Gzelem towaryšem swým snažně se přičinił, a y Zákon Nowý podlé zprawenj Erazmowa w gazyku Łatinském, y Ortografj Českau gazykem Českým sepsanau wúbec Čechům wydał. W obém wšak tom, gakož lidj gest obyčeg, skutek ne podlé wúle ale podlé možnošti mjry vkázał se, ut int. Pro-čež zprawiwšse což mohli, ponuknutj pobožné wžitečné a náležité giným wčinili, aby magjce od nich přjčinu sobě da-nau wjce o naprawenj gazyka Českého wlastnošti a ozdobě přemyšlowali. Že pak mnozý natom, což tito swrchu řečenj sepfali, dosti měwšse, k prácy nechtiw j w twrdém wrtati nema-gjce chuti a neb snad nemohšse, tak se tomu poněkud navčili a týmž se w mluwenj y w psánj zprawugj ne bez mnohých přitom nedostatků: a ginj na ty na wšlecky zpráwy nebo za-pomenuwšse a neb snad o nich nemnoho wědauce předce tak w zmatku (při mnohých wěcech k wlastnošti neb ozdobě ga-zyka Českého přináležejcých) zúštwagj, mjštně gak kde co napřati neb promluwiti magj, newědauce. Ač některj někdy nemálo o tom w společných shledáwanjch promluwati oby-čej magj, wšak gestě wždy až posawád žádný nic čackého in hac materia nenapřal. Kdofy *) tabulam barbarolecticam wy-dał: dobrý počátek, kdyby dále šel předce; ale snad ten také nebo času čeká a neb giž vmřel.

Z těch přjčín gá nynj vmjnil sem těch wěcý některých předesle od napřed gmenowaných mužůw sepsaných poroz-šjřiti: buď pro wyswětlenj zpráv jejich, buď pro naprawenj w čemž podlé mého saudu oni chybowali, buď pro doplněnj

*) t. Doktor Wácław Hajek D. Thadeáše Hajka otec.

tó, což od nich pomínuto bylo: dobře věda, že ne to a tak, což bych snad a gak chtěl, učiním, ale toliko eož budu mocy. Wůleť má ta gest, abych o prawosti a ozdobnosti gazyka Českého pšle, neozdobně a omylně, to gest twrdě a drsnatě, ne-wlastně a gakkoli nezpůsobně neplaš, lečby se co proti wůli mé nahodilo. Poněwadž *quandoque bonus dormitat Homerus, vix et ego mei semper esse potero similis.*

Awšak y to, což se učinj, od rozumných a vpřjmných nepochybugi že bude přigato, od někoho snad i s wděčnošj. Buduť pak napřed klásti text té giž prwé tištěné grammatyky České a zatjm wyšwětlenj swé: mezytjm někdy nětco y na spatium textu, zwlášť čehožbych gen kratičce nawrcy chtěl, znamenám.

Kněz Beneš.

Grammatica Česká w dwogij stránce.

Orthographia předkem, kteráž včij Českau řeč práwě a wlastně pšáti y čijsti. Ta se y Leykóm hodij.

Etymologia potom, kteráž včij Českau řeč práwě a wlastně mluwiti y z Latiny wykládati. Ta samým Latinij-kům přijslustij.

Kdožkoli žádáš česky rádně čijsti
Pšáti y z Latiny wykládati,
Máš tyto znowa wydané s pilnostij
Knijžky přčijsti *).

Cato:

*Contra verbosos noli contendere verbis,
Sermo datur multis, animi sapientia paucis.*

Předmluwa.

Vrozenému Pánu, Panu Wáclawowi z Lomnice
a na Náměstij, Pánu na sebe **) laškawému, kněz Beneš

*) Sapphicum carmen aut saltem imitatio eius quaedam fieri debebat: sed inerudite compositum est, contra rationem prosodiae in lingua nostra. Sapphicum carmen elegans in nostra lingua qui videre vellet, in novo volumine cantionum inveniret quaedam.

**) Sámli na se ten Pán byl laškaw čili na kněze Beneše? Lépe bylo napšáti: „Pánu swému laškawému“ anebo „Pánu na wšesky prawého ná-

Optát z Telče, na ten čas učitel w Náměštij a Petr Gzell z Prahy, službu swau s wísníwánijm wšeho spafytedlného dobrého wzkazugij.

Wšem*) známo gest, Vrozený Pane, Pane milý, že každé řeči prawý způsob netoliko se zachowáwá w mluwenij, ale také w psanij. A protož každá řeč má swú Orthographij, t. způsob prawého psanij a z toho y čtenij. Neb kdež w psanij a mluwenij nenij frownánij, z toho welký zmatek a nerozum w slowijch y w řeči musij pocházeti.

Y že řeč Česká také swú Orthographij má, ač gi ti, kteříž Biblij tiskli, ne gednosteyně zachowáwali, někde takto. ginde gináč tatěz slowa psali a Čztenáři ke čtenij žádné zpráwy nedali: my když sme Nowý Testament podlé Erazmowy náprawy česky wykládali, widúce tu prawau Orthographij w Latinské řeči y w Liter psanij y w puňktúw položenij, také w našij České řeči abychem to obé y w psanij y puňktowánij zachowali: tehdy Orthographij Českau (nemagijce hotowé odkud wzijti) sme wyhledeli, w přiláem rozwáženij wšech, kteříž Českau Biblij wytiskli, gak se w tom frownáwali neb nefrownáwali, a kteříj neymijrněgij psali, a podlé té sme se w psanij y w tistěnij zachowali **)

Y že sme tehdy také dijtky Wafšij^a psáli a čijsti učili, a rovné tehdy také Matěy z Dwořist^t v Wafšij^a slauže, pres (tomu se yak žiw od žádného nevěiw) dělal: protož chtěgijce s obau stran tau pracý swau předkem dijtka^m Wafšij^a a potom, komužbykoli toho bylo potřebij, poslaužiti, teď sme tu Ortographij znowa složenú nowým presem wytiskli

boženstwí mitowafky ľaskawému“ anebo opuštiti pronomen a řkej přidada adverbium „Pánu ľaskawě přjzniwému.“

*) Lépe bylo řkej „Wšechněm.“ Nepěkně ten datíwas t. „ty wšii“ tu stogj.

**) Meruit certe laudem hac in re bonus et pius vir hic, t. kněz Beneš Byl muž pilný, jemuž rovného kněze toho swěcený Řjmských biskapů w pobožnosti opravdowé y w wěrném Pánu Bohu (pokudž wěděl a znal) slauženj na Morawě nikdy sem newiděl.

aby ony jako ten dobrý Timotheus a ona dobrá Zuzanna s mladostí w Zákoně Páně čtíce w Písmijch swatých se wyvčowali.

Gestližebý pak kdo pracý tauto naffij gfa hnu t a zbuzen, nad to gestě nětco spráwnějšijho k Orthographij České nassel a wyhledal: my wděčnij toho gfauce z toho Pána Boha chwáliti budeme*). Nebo každému w řeči České zběhlému giž snáze přigde opravowati nežli od počátku počijti.

Wšak Waffe Milost z tohoto malého dijkám Waffim poslauženij wždy tu powolnost služebnjukúw swých a hotowost ráčijte poznaati, bychom w čem wětšijm mohli, žebychom gim rádi poslaužili **).

S tím day se Waffij^u Pán Bůh y s nimi podlé obogijho Człowěka wždycky dobře miji.

Dán w Náměstij we Czvrtek památky sw. Zofij Léta MDXXXIII.

Distichon ad lectorem:

*Quisquis amas sermonem scribere rite bohenum,
Et legere, hic modicus praestat utrumque liber*

*) Non minor est virtus quam querere naeta tueri: quid vero augere atque exornare?

**) Laudandus est placidus et lenis huius boni viri animus: utinam successores eius eum imitentur!

Orthographia, ⁽⁵⁾

yakž se z Ržeckého yazyku wykládá, gest vměnj prawého, mijrného pšanj, a z toho také prawého mijrného čtenij.

Rozdělenij Orthographij.

Yakož giná každá, tak y Česká Orthographia, w dwogij wěcy záležij:

S strany zwuku flow, w slusném Liter postawenij, yak se kteráflowa kterými Literami pšati magij k snadnějšijmu wyslowenij.

A s strany smyflu řeči, w slusné puňktów rozdijlnosti, yak se která řeč kterými puňkty má děliti k snadnějšijmu smyfla wyrozuměnj, aby tak každému Čžtenáři snáze bylo i flowa wyslowiti i wšeliké řeči wyrozuměti. Neb yakož Litery rozdijlný zwuk, tak puňktowé rozdijlný smyfl wkazugij.

Prwnij stránka České Orthographij. (6)

Ku poznánij prwnij stránky Orthographij České řeči, s strany zwuku flow: yak se která flowa kterými Literami práwé a mijrné magij pšati k snadnějšijmu wyslowenij, gest potřebij

Nayprvé pořad wšlecky Litery, totiž, Abecedu Českau položiti.

Druh é rozdijl mezy Literami w mocy zwuku gegich, oznámiti.

Třetij příjkladně, pořádné to wšle okázati.

Čžtvrt é, některé Breniatury, totiž: wkracowánij pšanj znamenati.

Abeceda Česká:

a, á, b, c, č, d, ď, e, é, f, g, h, i, ij, y, ý, k, l, m, n, ň, o, p, r, ř, s, š, ſ (š), š, t, t, v, u, ú, w, x, z, ž.

Rozoznání mezy Literami w zwuku a w mocy. (7)

Vocales.

Mezy wšlemi Literami, toto gest prwnij rozeznanij. Šest gich slowau Vocales, neb Čžefky, hlaſyté: jako a, e, i, y, o, u.

Které proto slowau Vocales neb hlaſyté, že každá ta Litera hlas ſwý prostranný má, jako: A ſamo, E ſamo, též I malé, y weliké Y také, U ſamo prostranný hlas činij.

Consonantes.

Giné wšlecky Litery slowau, a gſau Consonantes, aneb Čžefky, ſpoluzwučné: proto, že ne ſamy ale wždy s některau z těch ſeſti ſwý zwuk magij. Jako příjkladně: maſt, treſt, mnich, myſl, koſt, duch. Gſau owšlem w Čžefké řeči některá krátká potworná ſlowa, geſto žádné Vokálnij hlaſyté Litery nemagij. Jako: wrch, ſrp, trh, chrt, ſmrž, ſmrt, krk. Ale w gíayých yazyčých toho ſe nenalézá.

Nad Vocálemi, to geſt, nad hlaſyťými (8) Literami, co má znamendno býti.

Nad Vocálemi ſluſſij znamenati akcenty, to geſt, čárky tenké, na ſtranu tržené. Kdežkoli ten akcent nad kterau ſtogij, tu geſt toho hlaſu neb toho zwuku dlauhé wotřeyſſij znění. Kdež pak tohoto akcentu nad kterau nenij, tu geſt toho hlaſu krátké y mdleyſſij znění.

Malé neb tenké ž, w ſwém prodlauženij, miſto akcentu dwoynáſobně ſe klade takto *ij*. Yakož pak y giné Vocales neb hlaſyté w ſwém prodlauženij a w ſwém oſtřeyſſijm znění miſto akcentu dwoynáſobně w Zákoně gſau položeny.

Nad Consonantes, to geſt, nad ſpoluzwučnými, co má znamendno býti.

Nad Consonantes ſluſſij znamenati apices, totižto wrſſky obſlirné krátké: kdež těch nad nimi nenij, tu každá Litera bez toho wrſſku, w ſwém přirozeném zwuku znij. (9) Ale kdežkoli nad kterau ten wrſšek ſtogij, tu geſt té litery, neb hrubſſij, neb tenſſij, y bříňčawěyſſij znění; neb wrſſkové změnění přirozeného zwuku nad každau Literau wyznamenáwagij.

Yakož to wšlecko pořádně w příkladijch Abecedy vka-
záno bude.

Poněwadě kněz Beneš litery wšlecky, kterých Čecho-
wé wjwagj, nezle wyplať, y s gich rozdělý, nenj mi potřebj
toho opakowati; ale to, což mi se při tom widj k doplněnj
neb k náprawě náležeti, přidám. A negprwé:

O a k c e n t j c h, to gest čárkách neb střeysských,
kterž se kładau nad těmi literami, genž slowau *vocales*, dobre
pjsse. Ale přidawek ten o odwogowánj liter, totiž aby pláno
bylo *ej. ee. etc.*, nenj dobrý. Nebo to čárkau tau zpraweno býti
má na wrchu položenu, bez přidawánj liter nepotřebného;
gako Pánu, káně, páně, gměnu, twěmu.

Při literě pak *t* netoliko to tjm střeyssjkem může y
má býti zpraweno, ale také může gemu štustně ocásek doľu
přidán býti takto: *j*, bez odwogowánj geho. A bude y zaměst-
knánj menšj, y čtenj zpozdižým čtenářům saadněgšj; *purior*
erit scriptio, dum nulla nisi necessaria litera scribitur in vocibus.
Že sau tak některj giž y popřiwykli dwogiti litery beze
wšj potřeby, snad od některých německých pšarůw tomu
se navčiwše, tjm nenj sobě co překážeti. Kdo zle přiwykl,
necháť odwyká; zlý zwyk prawě wlastnosti aby postaupil,
sprawedliwé gest.

Djli kdo, pšari listownj tomu nesnadně přiwyknau, ano
hned nemohau a nemagj kdy štetiti toho: y to nebude ku
překážce; neb listowé se k tomu negwjce pšlšj, aby gednau
neb dwakrát přečteni byli. Protož pšlšjli pšari tak leda bylo
napsáno, aneb leda se pšlšjčho wúle a mjuenj wyrozumělo
od čtenáře, a to wšle naspěch; nenj gim co za zlé mjtí. Ale
když to pláno býti má, což má dľauho trwati etc., tuť štustj
aby wěťšj pilnost přičiněna byla.

De diphthongis.

Zie w každé řeči Diphthongi se znamenají a ukazují, flussij věděti: že Diphthongus gest dwau hlasytých Liter, moc swau držijících, w gednu Syllabu spogenij neb zběhnutij. Každá Litera Vokálnij, sama neb s jinými Consonanty, má obzvláštnij Syllabu činiti. A protož když se dvě spolu (obě moc hlasu svého držijíce) w gednu Syllabu zběhnau, to slowe Diphthongus.

Pět pak Diphthongů w České řeči máš znamenati: *ay, au, ey, oy, uy.*

Tu vždy gsau dvě Litera Vokálnij, obě swau moc držijcí: a obě spolu gedinau Syllabu činj. *Ay* gest Diphthongus hñewiwošti. Jako: *Ay* nech mne; *ay* co činijte. *Au* w České řeči gest Diphthongus vžitečný. Jako: přig^{da}, bud^{au}, když se in Ablatio foeminini generis mluwij. To slijře poznáš z Etymologij.

Ey, jako: *gey*, *neymileyšj*. *) Tu také někdy malé *i*, spolu s *e*, a s velikým *y* mįsto Consonantu w gednu Syllabu přicházij. Jako: pilnieyšj, mįjrnieyšj.

Oy, jako: *boy*, *hoy*, *koy*, *foyt*. Ta slowa w Zákoně někdy skrže *y*, někdy skrže *g* tiskli; ale každý může poznati, že zadu ne *g*, ale *y* veliké znij.

Uy, jako: *mųy*, *twųy*, *swųy*.

Ty dwa Diphthongi *uo* **) , *ie* některij w České řeči psanij nenáležitě pijšij: jako: *Buoh*, *muoy*, *duom*, *wjera*, *mįjera*, *šwědectwie*, *narozenie*, *flussteli*, *lyssiece*.

Mohlbychom y my též welmi snadně psáti: ale že toho poznati nemůžeme, aby kterij Lidé tak mluwili: Neb by podlé takowého psanij w mluwenij muselo býti diwné aust křiwenij. Protož jakž sami mluwijme, y jiné Lidi mluwiti slyšijme: tak bez těch Diphthongů pijšeme. Jako: *Bůh*, *mųy*, *dům*.

To *ú* s akcentem to prodlauženij a ostřeyšij znenij dobře zprawij. Též *wjra*, *mįra*, *šwědectwij*, *narozenij*, *flusstijli*, *lyssijice*: tu samo dwogité *ij*, ***) dobře dlahu a dosti ostře znij.

*) Lépe a wlastněgi takto napjšeš: *Negmileyšj*, *mįrněyšj*, *chwałenj*, *wzdálenšj*, *bogug*, *rytěrug*, *bog*, *kog*, *hag*. Nebo ne litery *y* tu zwuk gest, ale zvláštně litery *g*, kteráž rovně tak štastně může štáti nazad jako *y*.

**) *uo* takto lépe psáti: *ú-Bůh*, *mųg*, *dům*. Gako též *wjra*, anebo prostě *wjra* t. g. y dlahé *j*, y štreyšek na hoře wdětati: *psěj*, *pįsmo*, *wjste*, *wjti*.

***) Ne dwogité *ij*, ale dlahé s štreyškem: *j*.

Nám se vždy widij, že takowé *uo* a *te*, jakž se pijše, zly zvuak w České řeči a welikau překážku Čztenáři činij.

(13) Wšak gestli že se komu takowé pfanij předce libij, má toho dobrau wůli: my w tom žádného nechceme haněti, než což se nám mijrnějšijho widij, to gřme oblibili, y giným vkázali. *)

Žeby pět diphthoňgůw bylo, piše nezle; wšak šestý *te* a sedmý *uo* nic neskodilo přidati. Zdáli se mu to wěc býti nenáležitá, až otom y dosti důtkliwě naplaš, kterakby tu diwné ault křiwenj býti musylo, a že oni s Gzelem nikdy žádného tak mluwiti neshysseli etc.: Beneslowi nenj diwu, gedno proto, že wjce byl Němec nežli Čech; mohloby se mu bylo řjci: Ne sutor ultra crepidam; druhé, že ty měl w oskliwoosti (ač ono wiz gak sprawedliwě), kterýž ten diphthoň pilně zachowávali. Než Petr Gzeľ, zdá se, že nebylo hodné, aby se z Prahy pšal, poněwadž w Praze býwage a snad s lidmi y letnými, to gest, starými, mluwjwage, toho neznamenal; leč snad neměl dobrého sluchu, protož tak subtylných hlahoňuw (14) chopiti se wšlemi gegich rozdjly nemohł. A pakliť sau oba, y Beneš y Petr, byli impeditae linguae, neprostranného a nezohybaného gazyka: pročež toho diphthoňgu, bez mrzutého ault vkřiwowanj při wyřjkánj syllab těch, wypowieděti neb wyřknauti nemohli: ale mnohým těm, genž také y w Praze býwali, y některj tam se zrodili a wychowali, a Česká řeči dobře wyrozuměli, potom také y mně se widj, že Česká řeč bez těch dwau diphthoňgů, y náležitě plána, y prawě a wlastně mluwena býti nesnadně může.

Gistě, kdož dobře swědom gest Česká řeči, a nemá němčinau a gegjmi obyčegnostmi zmotaného při čestně saudu, tenť zřetedlně to nalezne, že těmi liter odwogowanjmi aneb samými streyšky, s vrchu nad literami kładenými, nečinj se

*) Laudanda est haec modestia et imitanda. Ale žel k nj bylo cosy přimjšeno, gakás k některým kyřelůřka: čehož nechci připomjnati, poněwadž giž ti obogj w Pánu zefnuli, i to umřelo s nimi; byli též lidé gako y my.

dosti vlastnosti a ozdobe gazyka Českého při těch syllabách. Ačkoli do toho střeyssku gakěsy litery zostranj Beneš uwešli a ge w něm zawřijti chtěl; ale gak se ten sám střeysslek s tjm gakým sy zostrawánjm dobře trefj nad tjm slowem Báh, dobrý Čech snadně rozuměti může, y z zwuku toho slowa, (15) dobře a práwě, tak gakž náležj, wyřknutého (neb se ta syllaba, kteráž ten geden neb drubý diphthoňg zdržuge, sama gako w auftech dobře mluwjčyho Čecha rozwjg), y z toho, že stařj prostěgšj pjsari Čestj pšawali to slowo takto: Boh, ano se gestě in compositis tak y wyřjká y pšse: gako Bohdá, et in obliquis, Boha, Bohu etc., item staré slowo: Bohwyžehneg, Bohpomozy, et propter euphonia Bopomozy.

Podobná k tomu gest y regule (t. g. spráwa Philomatefowa), kteraž položil w své Etymologj, práwě, že wykładáno býti má: Mensuram bonam dabunt, dađ mjru dobrá, protože gest accusatiuus a ne ablatiuus. Okolo Strážnice a Brodu Wherškého, mšty y na Slézsku tak mluwj Morawcy a Slézacy; ale Čechowé nic. Nebo ne gazyk a neb řeč regulj, ale ten, genž regule wymeyššj a spšuge, řeči neb gazyka vlastnosti štriti má. Protož nepšati tak: dobrá mjru; ale pšati dobrau mjru, gako in ablatiuo instrumenti: dobrau měrau.

(16) Weliká by ohyzda byla w řeči České, kdyby ta regule mšto mšti a zachowána w mluwenj býti měla, kdyžby řjkáno bylo: krásná ženu pogaž, čistú zahradu má, libú wáni má etc.

Mělošlyby býti tak České řeči ozdoba wtjnáno, pročby také s swrchu pšany mi neřkaž: w kútě sedj, búda šhnilá, múdry šlowěk, pšššj se s wrchu, na šúd nepšgdu, šúdowé, búřky.

Ale žet gest sám toho Beneš nezachowáwał — neb y w předmluwě na tu swau Orthographj položil to slowo: časuw (?), sám proti své reguli učiniw — o ten rozděl accusatiui ab ablatiuo málo gest, může o něg dobrý pokog býti. Leykt' gisté nepotřebuge rozeznánj inter casum ablatiuum et accusatiuum, a wčeny w šatině Čech ne po té samé terminacy *au*, ale po giných slowjch okolnjch a neb po wššj šentency t. g. po celém šmyslu slow několiká rozezná, qui casus sit. Philomates welj

rozeznáwati tau terminacy (t. g. tjm koncem aneb konce terminem), kdeby byl accusatiuus casus a kde ablatiuus instrumenti (nam simplex ablatiuus dj: od té mjry.) (17) Y dobře prawj poněkud, a poněkud zle. Dobře djß: mám dobrau mjru, slušný accusatiuus gest; ale djß-li: mám dobrú mjru, giž dař poljček češtině; neb Čech nedj dobrú, ale dobrau. A takž y mnoho k tomu podobných słow, gako: Péknau sukni, krátkau, běhľau, řpěšľau cestu, gatau wazbu, činěnau et cetera infinita verbalia nomina.

Protož ta regule Philomatefowa wymazanj gest hodná, aby češtiny nekazyľa.

O tom pak diphthoňgu *ie* — totoby mohlo krátce řečeno býti. Poněwadž se na tom mjště nezdáte býti Benešlowi škodné položenj těch dwau liter t. g. *ij*, *y* proč má býti škodné položiti mjšto druhého *i* podle prwnjho literu *e* (wšľak ono maľo wjce saměštkná nežli *y*)? Poněwadž ti, genž zpráwně češky mľuwj, hľahoľem swým na těch některých mjšľtech (kdožby wšľak pozorowati toho pilně chtěl, et non careret iudicio aurium) ne samu wľastnošľ litery *i*, ale také djř wľastnošľti, kterauz má litera *e*, obsahuj: gješti, pjeti, djeti, pješmo, zjezeň etc.: šľať pšľari Čěšľj diphthoňgu toho neopaušľěli, (18) což kdož chceš widěti, pohľed do Bibľj neb Zákonůw dáwno na pargaměně pšľaných, wšľe to tam spatřjš. Ano y w tišľtěných Čěšľkých knihách šľarých toho množšľtwj gest, zwľášťě při těchto słowjch: wišľěšľe, nošľěšľe, wědšľěšľe, bjěšľe, gěšľitenšľtwje etc. Item, wiz Pasional šľarý tišľtěný. Item wiz knihu Františľka Petrarchy, gišľě wšľitečnau, od Pana Řehoře z Gelenj z łatiny do češľtiny přeľoženau. Tam netoliko naleznešľ diphthoňg tento *ie*, ale naleznešľ dvě litery spoľu, totiž *ij*, a k nim gěšľě přidanau ľitera *e*, takto: zmijenska o přateľšľtwije.

Pozn. To wšľe, což sem o tom diphthoňgu *ie* napšľal, kdo chce může ztrhati a spáľiti, gáľ nic za zľě mjšľi nebudu; anebo nečřšľi toho, ale přeľkočšľi. Gáľ sem to pšľal proto, že sem mufyľ; proč? nepowjm nynj.

Kdož dávno v Českém gazyku vydané knihy čtjá, mohľby z nich y tomuto vyrozuměti, že stařj Čechowé to spatřili, kterak ten diphthoňg dwogjm způsobem gde: někdy gedné litery wjce se hľahoľ obrázj a druhé méně, a též zase naodpor: totiž, někdy wjce *f* někdy pak *e* zawznj, a druhé maličko se gen drbne. Gako: djemeli, zpjewati, hřjeti, mřjeti, pjeti. — tu *f* velmi wznj w té přednj syllabě, *e* pak maličko (19) při dokonánj zwuku syllaby se dotkne. A zase na odpor, někde *e* velmi zawznj, a wľak proto negprwé nemálo se dotkne litery *f*; jako v příkladu: pjeknie, powiest, krásnie, libie etc. Tu kdyby samo *e* gmenowaľ neb wyřkl, tedy takto bude wznjti: pěkne, powest, krásne, libe. *) Y protož stařj nalli chtěwľse doľti učiniti wľastnosti řeči, y pláwali na obě diphthoňg celý t. g. obě litery stawěgjce naobě takto: mjestie, mieľ, krásnie, mniegjesse, powietřeje, a bjesse, suknie, rozdielili, swiectwje, prawdie etc. Tak y kněz Beneš w swě na Nowý Zákon předmľuwě, dwakrát slovo toto a takto položil: *prořte*, měw napřati (a neb ten geho chwálený nowý Impresor wyřiknouti) *prořte*. Item, w též předmľuwě také podobně k prwajmu stogj to slovo: *gesřte*, kteréž takto mělo řtati: *gesřte*. Také y toto gest nemáě wážnořti hodně při tom diphthoňgu, že mnohá slowa (multae voces per hanc diphthongum discernuntur) položenj w nich neb nepoženj toho diphthoňgu rozeznáwagj se.

Gako: gjm, s dľauhau literau et cum acuto accentu sine diphthongo significat instrumentum: gjm, totiž tjm mečem neb nožem, gá sem gjm vřezaľ etc. (20)

Item gjem, est verbum et significat: edo. Item gim eis; gim, těm pacholďkům deg něco, est enim datiui casus. A njže se potom mnoho takowých řlow vkáže.

Ale že pak tjm toho diphthoňgu zachowawánjm dáľa se některým, zwľářř gazyku Českému se gesřte teprw věgjcým, weliká při čtenj překážka, tak že newěděli, kdy který způsob toho diphthoňgu měľby býti zachowan t. g. kdy wjce *f* nežli *e*, a kdy wjce *e* nežli *f* má býti hľahoľem dotknuto — gako při

*) Verba et adverbia confundereutur.

tomto slovu: pomnie; napjšseß: on pomnie pŕgde, a tŕž: on pomnie na to. — Tu kdož gazyku Œeskému dobře nerozumj, newdŕdŕby kde kterým obyĕgem ten diphthoŕg hlahoem zachowati, a z pjšma neb napřanj tomu nehnedby srozumŕl mocj slowa, ale zpletŕby se w tom. Nebo giné gest: pomnŕ t. g. za mnau, a giné gest: pomnje t. g. pamatuge. Y protož po Œafých obmyšleno to, aby mjšto toho diphthoŕgu *ie*, kdež se má wjce *e*, nežli *i* dotýkati, nebylo přáno obau liter, ale samo toliko *e*: a pro rozdŕl od giných *e*, (21) aby nad njm puŕktjk postranŕ, nad tjm mjštem, kdež *j* státi mělo, křaden byl; takto: g d e t e, p e k n e, k r á f n e etc. a tak nemařa nesnáz y zamŕštnánj odgato gest. Beneß o tom dŕ, že ten wrsek za *j* stogj; item, že tu *j* swau moc tratj a za consonant znj; nihil dictum est meo iudicio, powj se o tom nŕže náležitŕgi.

Druhý pak zpŕsob tŕhož diphthoŕgu t. g. *ie*, když wjce *j* nežli *e* wznjti má, předce nechán byl a vŕjwán pokřádánjm obau liter cele, gako: pješmo, djetŕ, mjšto. AĈ nekteřj přaři nedbalegřlj a prořtŕgřlj předce to pletli, t. g. mŕwřse přáti *e* přali *ie*, a zwřšřtŕ při dworjch panřkých etc.; kdež *j* mělo býti přáno, že tu přáwali *ij* t. g. odwogené *j*, gakž někdy snad w němĕinŕ přiwyklj *m*, *n*, *r* y giné litery dwogiti. Ale zdá se, žeby se takowému zmatku a nesnáz y takto mohlo wřřřjc wygřti: abychom gakž oni prwŕ předkowŕ našli z diphthoŕgu *ie* udŕřali *è*, tak y my z tŕhož diphthoŕgu druhé Ĉářtky (t. g. kdež se wjce *j* nežli *e* hlahoem wynářlj) udŕřali samo *j* s nŕgakým znamenjm. (22) Gako takto, abychom vřřřwali formy neb zpŕsobu tohoto: *j*: gako w pŕřjkřadu: pjšmo, mjšto etc. t. g. aby litera *e*, ponŕwadž se *gj* maliĕko dotýká, ne podle *j* a- neb za *j* stářa, než nad *j*, a ta aby byřa maliĕká, podle nřžby řakŕ puŕktjĕek maliĕký státi mohř, tak gakž w kancionařu w Pořřřtŕ tistřenŕm gest uĕinŕno.

A takby se snad uĕiniřo dořti y tŕm, genž toho nelibugj, aby *ie* diphthoŕg měl tak cele přán býti, y tŕm, kteřřž bez toho diphthoŕgu býti neĕtj. Ano y tŕm byřoby napomozeno, genž od některŕho ginŕho gazyku pŕekářku magjce, nemřli toho diphthoŕgu prořtrannŕ a wřřřtnŕ wynářřti, ale pletli se

w tom. A widj se, žeby to nemělo býti mnohým nepřjgemné, gestto podobně tak Němcy w některých słowjch činj, že gednu literu maličkau nad ginau wětšj w řadu mezy ginými w słowě stogjcy kładan, a zwlášťe w knihách tistěných; nebo pšfařům nenj tak snadné tomu hned přiwyknauti, a to wsludy zachowáwati. Ačby se mohlo někomu zdáti, že u Němcůw gest rozdlná wěc: totiž oni toho diphthoŋu (23) zwuk počjnagj od litery wrchnj k té genž njže stogj, gako: Váter, tódte, fúre, ale Čechowé od litery nižšj k hořegšj t. g. od *f* k literě *e*: pšfa. Wšlak nenj to nic na škodu: nýbrž pořádněšj gest wěc gšti předse čtenjm (neb w čtenj) po literách, a když se přigde na tu wrchnj *e*, maličko to *f* porostahnauti na způsob nakloněnj se k literě *e*. Takť my tak dobře práwo k tomu máme tu literu *e* nawrchu kłásti gako Němcy.

Ano et ratio tonorum dobře se trefj, quia *f* tonum habet acutum, *e* vero gravem, atque hinc diphthongus ista habebit compositos tonos secundum euphonia, nempe ex acuto et gravi circumflexum tonum ut: djtě.

Ač negwětšj přjčina w mne toho gest odgetj překážky we čtenj, zwlášť pro newelmi zwyklé a wnělé čtenáře, kterjš mezy mjestem a městem nevmělby rozdjlů we čtenj učiniti, atque sic auditorum animos turbarent etc.

A wšlak při tom diphthoŋu widj mi se tato znamenatá wýminka býti šprawedliwá a hodná toho, aby byla zachowáwána, totiž tu aby se (24) ten diphthoŋ *je* kładl, kdežby bez něho wlastnj České řeči hlahoť býti wynessen neb napšán nemohl; aby tak rozdjl byl mezy těmi třemi způsoby *i*, *j*, *š*. Gako takto: Pšfař zpšwá opišý gš. Gestli že pak k tomu to bude zdáti nesnadné wyrozuměti, totiž kdeby mělo wlastně pšáno býti samo *f* s akcentem t. g. s štrejšškem nawrchu, a kde *f* s tjm maličkým *e*; tedy aspoň nechážť pššj samo *f* s štrejšškem a ocáškem od litery *i* došů trženým takto: *j*. Gako: pššeme, dogšti etc. Wždy bude menšj škoda, nežliby y ocášek y litera *e* zanechána byla; bude šobě mocy to dobrý Čech šáže oprawiti, totiž nad tjm *f* podle toho akcentu maličkě *e* tenkým péřem připšati.

Ale aby vždy něgáká pomoc k rozeznánj mjšť, která potřebağj diphthoŋu j a která samého dlouhého j s akcentem, učiněna byla; necháť se otom nětco napjše, snad někdo bude mocy toho dobře požití, a zvlášťe ti, kteříž o ten diphthoŋ je tak welmi stogj a od něho puštiti nechtj.

Pozn. Ale poněwadž sau ti lidé giž zemřeli, kteříž ten diphthoŋ je tak welmi sobě vážili; může toto mé o něm obšjrně napšánj třebas y w nic obráceno býti.

Regulae de diphthongo: je. (25)

Primum de nominum syllabis ultimis in numero singulari.

Nomina verbalia neutrius generis, quae in literam *z* desinunt, gako:

to	{	mišofrdenstwje	činěnje	špomoženje
to	{	děkowánje	dobrodinje	mučenje
to	{	pokánje	howěnje	wzkřššenje
to	{	škánje	gedenje	wštaupenje
		radowánje	pitje	nawrácenje
		předkřadánje	mštrowánje	mudrowánje

a giná mnohá šłowa těmto podobná in nominatiuo habent diphthongum *je*. Gako w pšjnjch welikých K. 12, gitje radoštné, J. 14, toho pokánje, mého dobrodinje.

Exceptio F. I. Rohii.

Masculini generis nomina in genitiuis amittunt diphthongum, aut etiam communia substantiua, quibus adiectiua masculina opponuntur; ut Syn Božj, hněw Božj etc.

In datiuo amittunt diphthongum, retinent autem *j* cum accentu, takto: tomuto mišofrdenstwj, dobrodinj, pokánj etc. I. 6. každému šłwořenj, nechtěš tomu zahyautj, přišel k zahyautj, tomu všautj, zahyautj. J. 19.

(26) *Nota*. Ta litera *k*, když geſt praepositio et ſignificat ad, tedy geſt u nás w čeſtíně datíui casus. Gako k miſtru, k Janowi etc. A wždycky můž za ſebau mſti particulam datíui casus: k tomu, k těmto etc. Protož iuxta regulam ta ſłowa: k zahynutj, k protiwenſtwj, k zaſſigkowánj etc. abiiiciunt *e* ac retinent *f* longum.

Accusatiuus ſimilis eſt nominatiuo, et fere in eius naturam transit, igitur retinet diphthongum. Gako to miſofrdenſtwje etc. gako w piſnjch welikých L. 18. pro dědictwje. F. 6. ſkrze ſtvořenje, ſkrze čłowěčenſtwje A. 6. item A. 7. wnitřnje obžiwenje J. 14. činiti pokánje. A také někdy fere genitiuo utimur pro accusatiuo w řeči Čeſké: gako 14. Čtenj poſtauchati. Sed hac de re alibi dicitur.

Vocatiuus uero retinet diphthongum, gako: ó miſofrdenſtwje přeweliké, ó narozenje, B. 9.

(27) *Ablatiuus* quoque retinet: is enim hic nominatiuo eſt ſimilis (ſicut et *accusatiuus*). Gako ex hac perditione z toho zahynutje, bez prodlewánje, vkladánje, J. 14. Beze wſſje, odewſſje mocy, ze wſſje, C. 7. P. 2., od ſtvořenje. P. 12., z ſtvořenje F. 16., z kamenje, od očekawánje D 10.

Excipienda ſunt tamen ea, quae in loco et ad locum ſignificant, ut infra dicitur: quae magis ad *accusatiuum* pertinent.

Ablatiuus *instrumenti* etiam retinet diphthongum, gako: wſſje ſylabú. In *aliquibus* uero adiecta litera *e* ad longam literam *f* assumit *m*, gako: wſſjem zbožjm (a nebo, gakž některj piſnj: wſſyem). Item assumit et literam *š*: gjž, id eſt: kteražto wěcý, tjm, hac re, čłowěčenſtwjm. L. 20. wyſſeł narozenjm. M. 20. mładoſtj, črſtwoſtj. Tamen obseruandum: Ta ſłowa: gjež a tjem retinent diphthongum, etiam apposita litera *m* aut *š*, propter discrimen ablatiui a genitiuo. Gako gjež — tau mocý — učinił: gjž — té mocy — máło máš. Quod ad uocem: tjem — hic proprietat ſonus diphthongum requirit.

(28) *Casus octauus* uero non retinet diphthongum; gako o pokánj, o narozenj, o vmučenj, o zawedenj etc. Quia reolet naturam accusatiui casus in verbalibus nominibus.

F. J. Rohii haec fuit regula, quam ille diligenter servavit: Praepositiones quaedam, cum anteponuntur nominibus verbalibus, amittunt diphthongum. Gako: w, k, v, při, po: w následovánj, w dobrodinj B. 10. Item v wzkrjssenj, k vmučenj, k vtěssenj C. 6. k obžiwenj D. 10. při wzkrjssenj D. 12. D. 4., po zdeglšjm pracovánj kraľovánj.

Nota. Wšak při té liteře *w* třeba toho štetiti, dum construitur accusatiuo, diphthongum retinet. Gako: přigme w šwé kraľovánje D. 4. Quando vero ablatiue anteponitur, abicit diphthongum. Gako: w vtěssenj, w ošlawenj C. 9. w wěčném vtěssenj D. 10. A wšak s tjmto doľoženj: Praepositiones istae a zwłášť: w, na etc. cum significant in loco, auferunt diphthongum. Gako: w zahynutj, in perditione. Item: byl na cvičenj nebo na včenj: Fuit in exercitatione etc. w tom dobrodinj B. 10. Dum vero significant ad locum, retinent diphthongum. (29) Gako takto: přigjeti mušyš, a neb w weden budeš w zahynutje, do hrozného zahynutje, na zahynutje, na weliké pokušenje, w pokušenje.

Hanc regulam quidam volebant ad medias syllabas aptare: atque ita euertebant regulas proprias mediis syllabis. Gakož y w pšnjch na některých mjstech tak pobľauzeno gešt, šnad y pro nepilnost Impresforůw. G. 13 lidem k wšje; ubi diphthongus retineri debebat, ut regula generalis infra posita docet.

Řekľby pak někdo: Kterak leyk pozná, kde gešt casus nominatiuus, kde accusatiuus etc., protož gak vžiwe této zpráwy? Y takto: když k takowému šlowu napřed mužeš přidati toto šlowjško: to, gako: to mišofrdenštwj; tedy gešt casus nominatiuus, totiž gmenugjcy. Dále: když přidati se trefj toto šlowce: tohoto; tedy gešt to casus genitiuus, gako: tohoto mišofrdenštwj. Item: když přidáš šlušně: pro neb proto, zato, nato, do toho, škrze, nad; tedy gešt accusatiuus, gako: pro mišofrdenštwje, pro špašenje. A když se trefj ó dľauhé; tedy gešt vocatiuus. Když pak přidáš: od tohoto, anebo w tomto, (30) nebo z tohoto, anebo bez tohoto; bude ablatiuus. Pakli: tjm nebo štjm; bude ablatiuus instrumenti: tjm mišofrdenštwjm.

Giná pak nomina foemina (to gest gména wěcy duchownjch nabo tělesných pokolenj ženského), kteráž in nominatiuo, w swém půwodu ne na *í* ale na některau ginau literu se skonáwagj: gako radoŝt, boleŝt, ŝtědroŝt, plnoŝt, a wŝlak potom in aliquibus casibus terminantur in *í* (t. g. w giném gich ŝkloněnj na *í* se skonáwagj), gako: této radoŝti, tauto radoŝtj, o této radoŝti: ta též in numero ŝingulari tauto regulj wtom a tu, kdež se na *í* skonáwagj, zprawiti se magj: gako radoŝt, radoŝti, tauto radoŝtj, o ŝtědroŝti, od ŝtědroŝti.

Nomina masculina, quae non finiunt in *í*, gako: wzatek, zmatek, barwjeř, ŝeňkýř, in casibus ŝingularis numeri nepotřebujj toho diphthongu: gako in datiuo: barwjiři, ŝeňkéři. In plurali autem numero, verbalia nomina in *í* desinentia, in nominatiuo et accusatiuo (31) retinent diphthongum, gako: miŝofrdenŝtwje. Item B. 10. ta ŝwá dobrodinje: ač tu gest accusatiuus: zpjwěnj, žehnánj, běhánj, cwičenj. In genitiuo j longum sine diphthongo habent, gako: negjy wděčen mých dobrodinj. In datiuo tolikěž, gako: k rozličnému pokuŝenj: multo magis addita litera *m*, gako: dobrodinjm. Vocatiuus nominatiuo similis. Ablatiuus abiicit: twých zaŝljbenj d. 10; od wŝlj: pediculis.

Observationes quaedam.

Cetera autem nomina quaedam, quae in plurali numero non desinunt in *í* sed in *e* s puňktem, gako: ŝwině, djně, ŝkříně, eandem sequuntur rationem ut in genitiuo, ubi j longum sine diphthongo habent, et in datiuo quoque addita litera *m*, gako: djnjm, ŝwinjm, djnjm, ŝwinjm. Quae vero in *e* sine puncto desinunt, ea aliam habent rationem: quam ex declinationum formis, quae fortassis tandem subiicientur, suo loco disces, sicut et cetera nonnulla.

Nomina quaedam, maxime vero comparatiui gradus et superlatiui in *í* desinentia, in nominatiuo ŝingularis et pluralis numeri, tum propter differentiam, tum propter proprietatem pronunciationis, ŝingularem sine diphthongo, pluralem vero cum diphthongo habent. Gako: ten ŝarŝŝj, tito ŝarŝŝje; item ten hodněgŝŝj, tito hodněgŝŝje, wětŝŝj, lepŝŝje. Quae vero vnum

nominatiuum, seu singularem seu pluralem in *t* habent; alterum autem non in *t* sed in aliam quampiam literam: in iis non vtimur diphthongo, vt: towaryſſi.

Sed verbalia nomina plurima sequuntur rationem supra positam de singulis casibus ſq. in vtroque nominatiuo plurali et singulari habent diphthongum. Vt mnohá rauhánje, pomlauwánje C. j. item pokuffenje, hanénje, rauhánje, vtrhánje.

De diphthongo *je* in verbis.

Prima persona et singularis et pluralis numeri abiicit diphthongum. Vt: wěřjm, wěřjme L. 13. widjm, widjmet N. 15. wěřjme C. 10. chwaljme, ſlawjme C. 18. držjme L. 18. pěgſce C. 4. bydljme C. 4. Secunda persona in numero singulari quoque *j* longum sine diphthongo habet. Vt: widjſ, mŕčjſ chodjſ J. 18. Syllaba finalis in verbis tertiae personae numeri pluralis non habet diphthongum: sed tantum *j* literam longam. Gako: wſtupugj J. 9. (33) radugj E. 6. zbuzugj E. 4.

Exceptio.

B. J. Roh in tertia persona plurali vtebatur diphthongo in iis verbis, quorum singularis numeri tertia persona in *j* quoque terminatur: atque hac ratione volebat differentiam facere inter numeri singularis et pluralis tertiam personam. Gako: on wěřj, křtj E. 8. b. ſedj F. 16. běžj, wěřj, welj N. 16.; in plurali vero: oni wěřje, ſſetřje B. 14. pochodj J. 12. b. on ſe ženj, oni ſe ženje; přednj aud, přednje audové, on prwnj, oni prwnje. Kté wýmjnec náležegj wſſecka ſłowa, quae in vtroque numero singulari et plurali desinunt in *j*. Gako ſedj, pudj, ſaudj, bładj, widj, činj, ležj, duſj, ctj, trpj; pluraliter vero: ſedje, pudje, etc. Item *y* to ſłowo: Muſy on, muſye oni i. e. muſegj per enallagen, cuius est frequens vsus in carmine seu rythmis. Item: nedopauſtj on, nedopauſtj, a neb regulariter: nedopauſtjegj oni, et impersonaliter cum diphthongo ſemper: Nedopauſtje ſe tobě etc.

(34) A odtud potom a křem podobné ratoléstky gdau: laudje, laudjewali, laudjewáme, laudjewati budeme etc. protivjewali, a bładjewali. A takž podobné y tato řlowa: odpauffjeme L. 10. řlaužjece J. 9. držjeme L. 8. pařjece D. 7.

Ale některý tu výmjnku činili, totiž, že wtakových ratoléstkách řstupujřých aneb wywfstawagřých zřech řlow: laudje, řinje etc. (Sq. a verbis tertiae personae pluralis numeri desinentibus in diphthongum *je*) odmřtali diphthoňg, řubřlynořti řeři wpronunciacij řletřjece t. g. aby ta řyllaba nebyřla (cum iam non finalis ut antea, sed media esse incipit) tak protahována. Gako: oni pařje, pařjece, zwřřtugje, zwřřtugjece. A B. I. Roh toho wpřřřnjřch řletřřř: pamatugje E. 5. magje H. 2. wřřje G. 18. bogje F. 13. a odpauffřjme L. 7. Hořřje L. 7. Hledje O. 5. obrářje L. 7. widje C. 10. etc.

Ale že pak některé ty ratoléstky takové řřlau, řřřto ně w nich liter přřbřwá, řřlowům wfřak řyllab nepřřbřwá: protož B. Jan Roh na mnohých mřřřtech necháwář gim diphthoňgu. Gako ratoléstka toho řřlowa: wřřje, wřřjec O. 4. Item traudjec, trpjec wfře. O. 4.

Těž wěděti řřřřř y otěch řřlowřch, kteráž dvě řyllabě potřřbugřř diphthoňgu w sobě zdržugř, (35) gako: dřřlagje-cřymu, řřinjecřymu: proleplřř zpřřřob zwuku, euphoniae gratia priorem diphthongum amittunt, posteriore vero retinent. Vř: wřřjeřřeho K. 10. magjeřřeho, obwfefelugjeřřeho, řřřbugjeřře N. 1.

A wfřak přřřtom řřřřř pamatowati na reguli wřř. de distinguendo numero per appositionem vel reiectionem diphthongi. Gako: Krařugjeřř na nebi etc. B. 5, singularis numeri est, ergo abiicit diphthongum; neř kdyby byřlo omnohých krařugjeřřch, tedyby měřlo mřřti diphthoňg takto: oni krařugjeřře. Ale nebyřlo toho wpřřřnjřch dořřřtěně řřřřřeno; řřnad impreslorem řřřřřo. Nebo N. 1. pořřřeno řřřřř: oni pařjeřř y nemagjeřř: a měř diphthoňg býti *ye* etc. quia est plurale. Gako těž nadpor zasře K. 2. zwřřřtugjeřřeho, kářřjeřřeho, bez diphthoňgu býti měřlo, quia est singulare.

Excipiuntur hinc quedam voces, quae (vt ita dicam) in radicalibus syllabis habent diphthongum, quam abicere sine iactura non posses. Vt: řjdcýeho, řjdcýem, čjetagjcýem, čjetagjcýemu, rozřýewagjcýem, ostrjehagjcýemu, ostrjehagjcýemi, předpowřdagjcýeho.

(36) Zdálo se předesse některým, žeby také y tato regule mohla y měla býti zachowawána přitěch řlowjch, kteráž in singulari et in plurali in y desinunt, aby verba generis femini byla sdiphthongem přána, mařcūlini vero generis sine diphthongo. Gako wiz C. 19. Oči genž wřlecko widje gahněgřje, est femininum, litěgřje, ona wkrutněgřje P. 12. Ale zdá se, že ta regule nenj vřitěčnā; nullam enim habet firmam rationem, gakož pak y tam w přřnjch nenj gje welmi řřetřeno. Gako wiz D. 10. tjm zrakem wřdy pāřje, plurale est, et masculinum etc. Item D. 19. zāmutku netřpř. Ibidem: wtwāř geho hledje. D. 13. ař se vtěřje wř.

Corollarium. Tauto regulj těž zpravití se magj nomina, quae et in plurali et in singulari in ř desinunt, gako: on drařřj, negdrařřj, lepřj, čačtěgřřj: oni drařřje, lepřje, etc.

Otom řlowu: „řřřřj“ quando significat Decet, gako: řřřřj mi toto etc. tedy má řřřři diphthong, gako wiz w přřnjch P. 16. b., K. 2. Když pak significat: Pertinet, tedy sequitur rationem aliorum verborum vt: on řřřřj kemně, oni neřřřřj kemně.

De mediis syllabis.

(37) Kdeby měl a neb neměl diphthong býti postawen w řyllabě řlowa kterěhokoli, ne kragnj, ale přřřřednj neb y přřednj, přřřtom se tjmto zpravití můžeř: a wřřřřak tak pokudžby nebylo proti přřřřwj m. g. napřředpostaweným regulj m: Kdežkoli buď pūwod toho řlowa neb ratolest w těž řyllabě má e, tuť nāleřřj, když tāž řyllaba ktomu přřřgide, aby měla ř, položití diphthong.

Gako vpřjkladu: měliby napřati to řlowo: „wjera,“ y newěděřby, sdiphthoňgemli čili bez diphthoňgu mář ge napřati; tedy pomysř, máli gaké okolnj ratolesti to řlowo, a gaký přité řyllabě gest téhoř řlowa zpřřfob; nalezneř tyto ratolesti: wjera, wěřjm, wěřenje, wieře, wěrau etc., kdeř widjř, že zaliterau *w* řogj *ě* swřřřkem, protoř napřřřř takto: wjera K. 2.

rozdjelný — rozdělugi;	bjeda	—	běda
břjemě — břemeno;	řmjřenj	—	měřjm
neřmjřně — měřjm	A. 6. nynje	—	nyněgřřj
zwjeře — zwěř	řjediti	—	řeď
wjerně — wěděnje	wježe	—	řwěř
kwjetj — kwět	otježe	—	otěř
djeřo, — děřati	ostřjehati	—	ostřeřen
začjeti, — začetje	ale ostřyhati	—	ostřyhán
knježe — kněž			
D. 13. penjeze — penězy	D. 13. rytjeř	—	rytěřowati
F. 13. začjeti — začetj	F. 13 {	pjeřěň	— zpěw
T. 17. djeřo — děřám		zpjewati	— přřničky A. 6.

Pakliby, ohlédage ře napřednj y nazadnj wřkoř ratolesti, nikdeř nenalezř wtěř řyllabě (t. g. potěř literě genř consonans gest) *e*, ale wřřřřř *ě*, tedy napiř bez diphthoňgu *j*. Gako: přřřř přřř přřřmo přřřřřřř, wřti wige, gřti ire, odtoho řlowa gitje.

Ano přřněkterých řlowjch potřebnj ře řjm činj rozdřřř řignificationis, gako: wjeti plewy, wěge, a zasse: wřti, wige niti na křubko. Item řpjeřě citius, řpěřřnj: řpřřě conscribet řepřřř. Item: gjeti capere aliquem, getje-gat, a gřti ire řřř; item: pjeti, páteře pěgř, a přti piwo, neřřřřwě pitje. Přřgjeti čłowěčenřřřř M. 9. rač nás přřgjeti do zboru E. 5. kterjř přřgřti měř A. 6. přřgřti k nafycenř C. 2. Hinc nomina verbalia, přřgřtetj čłowěčenřřřř M. 3. řřřřřřř přřgřtetje řyna Bořřř. Item: řwjetek gakoby řekř: maličky něgaký řwět, kwět kwjetek, řwět řwjetek, tu diphthoňgu potřebj; ale kdyř đřř: řwjetek od řwřgřenř neb řwinutje, tu ře odmřřřř diphthoňg. Item: řnjm, řnimi cum illis, řnjem (řnědenř) comedam.

De monosyllabis plurimis idem iudicium est.

A. 9. hřjech, hřěšiti smjech, směšný;

C. 7. tjem, těmi; pjech, pjechati.

Tuto giž mjšto magj ta šłowa:

dje, děgje, třje,

wje, wědje,

čtyrje, gje, gedje.

Nebo koné reguli napřed položené de primis personis singularum vocum nemohau se trefowati.

Participia quae in singulari numero in *e* desinunt, retinent in plurali numero diphthongum. (40.) Gako:

chtě, chtjece; děłage, děłagjce;

čině, činjece; mage, magjece.

Pronomina, quod ad ultimas syllabas, rationem nominum sequuntur.

gj, ei. A tu bude rozděl odtoho šłowa: gje edit, gi eam — zažeň gi, gj ablatius (?), quo nos vtimur loco accusatiui, gako: zawořeg gj.

Voces nonnullae peculiaria quaedam sua proprietate retinent diphthongum: gako to aduerbium negandi: nenje N. 16. wjece F. 12. Item nomen illud: žjezeň D. 20. A zasfe též naodpor quaedam respuunt diphthongum naturaliter, vt: mjle L. 20.

Generalis regula.

Voces hae, quae in medio nominatiui habent diphthongum *je*, retinent eandem in obliquis eiusdem numeri.

Vt: djetě, djetěte, djetěti, djeti, djetky B. 16. od djetěte. Item: pjeme, pjete, pjeti, It. wjera, wjery, wjeře, wjeru etc. It. mjesto, mjesta, etc. a kmjestu B. 16. It. bjedy etc. wbjedy, zbjedy L. 19. It. pjeseň, pjefně etc.

(41) Huc pertinent et quaedam compositae voces aut etiam istae, quae similitudinem saltem compositarum vocum habent.

Vt: mjesto, pješař (ač v obyčejném mluvení reicitur in pronuntiatione diphthongus a řjká se spěšně: mjsto, pjšař).

Excipiebat autem F. J. Rohius quasdam voces, easque exigebat ad rationem nominum, ad hanc nempe regulam primam, quae de casibus supra posita est. Vt hanc vocem Božj: Synu Božj L. 16. Syna Božjeho A. 20. Słowem Božjm G. 1. Wřowu Božjem B. 17. Wůle Božje I. 18. Kwůli Božje B. 18. Item: zpješj G. 15, pješň nowan.

Ale widj se, že to řlowce: Božj wřastněgi náležj ad regulam seu exceptionem illam de distinctione numerorum per hanc diphthongum. Takto:

Singulariter: Syn nebo dcera Božj
Hřas Božj, řtolice Božj.

In plurali vero: Synowé nebo dcery Božje
ta prikázanje Božje
pomsty Božje etc.

Alia regula generalis.

(42) Sunt quaedam voces, quibus alii aliter vtuntur, w gednom kragi tak, w giném ginak. Gako to řlowo: snim cum illo: snjmř sme G. 20. snimi cum illis. W Domařlickém kragi řjkagj snjmi řřel, okořo Prahy pak: snimi řřel. Item: někteřj řjkagj: mjřtr, a ginj mřtr; okořo Prahy řjkagj: Pane mřtre, než na Morawě řlowe mřtrem leckdos. Item toho řřlowa: giř quam, někteřj vřjwřali s dřauhým j, gako M. 2. gřjž Bůh řřel: někteřj pak takto go piřřje: giř. Posterior ratio tamen melior. Neb wřastně „gřjž“ gest ablatiuus instrumenti, gřjž totřjž kterauřto mřřostj neb metřau etc. Ale „giř“ gest accusatiuus, tořlikěř znameně gako by řřel: Kterauřto mřřost. nřř metřa etc. gi eam, gř ea vel ei, si non obseruatur diphthongi ř ratio, quae casum datiuum ab ablatiuo instrumenti distinguařet. Že těř aduerbium, ono „giř“, iam tak se piřře, to niř, nebud řřpřekážce: contextus orationis discrimen ostendere hic debet.

Tolikéž přítěch slowjch: gi, gj: nedeg gj pryč, vtni gj kus, zaplat gj, chtěl gi tegně propuštění, chytil gi. Stař na pargameně pšawali takto: nechtěl gje pronesti, ale chtěl tegně propuštění gi; gi accusatiuus, gj est ablatiuus a nebo datiuus.

Zawjрка wšech těch zpráv o tom diphthongu je.

Ačby se mohlo zdáti někomu, že snad již se wjce stjm diphthongem rozbjřám než náležj a nebo než potřebj etc., ktomu krátce djm to: Poněwadž smnohem menšj praey mohau ti wšickni listowé, namjchž otom diphthongu pšano gest, pomínati býti, nežli gest byla má práce wshledawánj a spisowánj toho, a wšak sem gá pro vžitek čtenářůw (ač mohliby kdy gaký odtud wzat býti) práce té podstaupiti sobě newážík: štůlné gest aby také čtenář práce té (ač gestli gaká) welni malé, wpšewřenj kolikody listůw těch, kterýchžby čjti nechtěl, sobě newážík, ale gi bezreptánj podstaupil.

(14) Non nego quidem, me in hac diphthongo describenda fuisse curiosierem, at id (inuitus sane — nempe oportebat me quibusdam magni nominis viris gratificari) facere sum coactus: certis de causis, quas hic commemorare non est necesse. Ğakož pak y gá toho každého wýmřawna mji budu všebe, kdož nemoha postřhnauti, a neb nemage sa kdy stjm rozfuzowati, a když prwe ginak zwykl, mjšto diphthongu je pšaly toliko wšludy dřauhé j sštrejškem, y namjšte diphthongu, y ginde kdež lyc ono, totiž dřauhé j mjšto swé wřastnj má, a zwřastně poněwadž widjm, že giž ten diphthong wšechsem téměř zwyku wycházj: tak také žádám, aby y čtenář měl mne všebe wýmřawna, že sem tak široce otom diphthongu, měw ktomu dostatečné a newyhnutelne příčiny vts. pšal.

Giž pak křiným wěcom w Grammatyce České položeym se obráćm, a onich šředněgi a kratčegi snad nežli o této dosti newelně wěcy něco napjši.

De diphthongo *ye* obvláštňě.

(45) Y ten diphthoň nenj zlý, stařj ho nemało vžjwali, gako když pfali to słowo: Cyesař. Ač někteřj přiwykli pfáti: Cjesař; ale wšlak prwnj włáštňěgfj gest, gakož se potom srozumj, když se oliteře *e* pfáti bude.

Dobřj pšari pšawali *ye* diphthoň negwjce na těchto mjstech t. g. když za literau *z*, a nebo *c*, a nebo *č*, a nebo *f* měla státi litera *y*, a ta syllaba dľauhá býti měla. Gako: přicházye, wcházye, přicházyeš D. 4. cyrkew F. 7. a též F. 8., w skutcyech N. 2. Item syeti aneb rozšyewati syemě G. 7.; syeti rozešřfeli kľowenj, syťj wľcy, o časycch. Ač mjsty gako též F. 8. pokľadá se to słowo takto: Cyerkew F. 9. na několika mjstech gest též tak položeno, přšležjcyeho M. 14., w budaucyem B. 3. odčyesti E. 8. syence F. 17. rozšyewaľ šyemě G. 7. profyce G. 3. mělyec B. 3. B. Lukáš také tak pšawaľ, wiz w kancyonálu bratršćkém, tišřěném léta 1519. I. 2. šyeti seminare, I. 1. w dobrých skutcyech; item D. 13. mušy trpěti, a ginde etc. (46) A tu by také mělo y té regule šřetřjeno býti, kteráž swrchu odiphthoňgu *je* položena, totiž: když šingulare et plurale, seu verbum seu participium etc. in eandem literam *y* desinunt: vt in singulari scribatur sine diphthongo, in plurali vero cum diphthongo, gako: mušy, dušy, on kazy, oni kazye, šwině cyzy, družye, Cyerkew, toto pomezý, mnohá pomezye. Ač šyc to słowo „mušy,“ in plurali habet mušegj. Ale žeť toho nebylo wšľudy w pšřnjch šřetřeno, nebo y tak y onak vžjwáno bylo dipthoňgu toho neb té litery, gako: anděľ štkwaucye D. 14., item anděľé byli štkwaucy E. 9.

Ano y ta regule de mediis syllabis měľaby sem přináľezeti. Neb gakož odtoho słowa děľati, pššle se: djeľo, tak tuto odčtenje pššle se čjeťi aneb čyesti, item od wzetje, wzyeti E. 13.

Než mjesty bylo wpšřšnjch zbytečně vžjwáno toho diphthoňgu, gako wtom słowu: wnebefyech; lépe pfáti bez *e* a přidati swrchu šřtrešřek takto: wnebefych.

(47) Však pšářům místo toho dipthoŕgu, když gen accentum acutum addere non neglexerint, dosti bude; impresorům by mělo to napěči býti vlastněgi, ale giž y to vteklo: dosti nám buď aspoň natom místě pšati *y* gako též *j*.

De dipthongo *uo*. Přidavek ktomu, což oněm napřed pšano.

Gakož pak napřed gest odipthoŕgu *je*, gakby měl nebo mohl pšán býti, bezpřekážky nevmělym a neb česky dobře nerozuměgjcým čtenářům, totiž aby takowau formau byl pšán *j*: taktby podobně mohlo přitom dipthoŕgu *uo* včíněno býti, totiž aby ne podle *u* stála ta litera *o*, ale nad *nj*, a aby byla menšj nežli *u* (gakž y oprwnjm dipthoŕgu napřed powědfno), takto: *ů*, podlé způsobu Němcům dosti zvyklého. Gakož syc y B. Jan Roh pomjstech toho vžjewał: gako: hřjchůw, wpůvodu L. 19. wůli L. 18.

(48) Toto přidám kněmu: kdež gest ablatius, tu může pšano býti *ů* nakoncy: Vtjkeg odhřjchuo, chů: a kdež gest genitiuus pluralis tu: ůw — množstwj hřjchůow, chůw.

De dipthongo *ay*, *ey*.

Ay že by byl dipthongus indignantis, hněwiwoŕsti, dj Beneß: sed videtur omnino esse admirantis, saepe cum quadam demonstratione. Gako: Ay Pán Andělský etc. item wstarých Bibljch a Zákonjch pšaných předněkterým stě let, často stogj to slowce naten způsob gako: Ay djtě mrtwo ležjŕŕe, ay toť vmjrám nic nevčiniwŕŕi, ay Adam gako geden znás, ay toť gde snůw wykładač, ay gá sám hledati budu etc. A summau to slowo: Ecce, tak bylo odstarych Čechůw wykłádáno. Starj mnoho vžjwali toho dipthoŕgu (nynj se nám giž netrefuge): gako wtěchto slowjch: day, nechay, pomahay, wołay, požehnay mně také. A zdá se že nebylo newlastně, neb od toho způsobu, kdež se *a* klade, tato slowa gšau gako

ratoleští, poněwadž řkáme: požehnánj, pomahánj, žehnám, pomáhám a někde tak gestě y mluwj, zwlášt na (49) Morawě a w Słowácých. Nynj giž na těch mjstech pjšj některj *ey* gako: nechey; ginde *et*, gako: neimilešj; ginj: *eg*, gako: děleg, milegšj etc.

Ten pak diphthoňg *Et* a neb *et* gest hortantis, napomjnjgý nebo ponaukagý, gako: Ey Bohu nassemu, Ey powštaněž wěrnj, Ey nuž chwašu etc.

A tak summa wšeho toho, což sem tuto obšjrně odiphthoňgých napša a k Benessowu pšanj přidaš, tato buď: Widj mi se, že ne pět toliko Česká řeč diphthoňgůw má, ale raděgi ošm: totiž: *ay*, *au*, *ey*, *ye*, *te*, *oy*, *uy*, *uo*. Ač gak gest to potřebný nebo nepotřebný, wlaštnj nebo newlaštnj diphthoňg: *oy* a též *uy* zwypšánj nje položeneho oliteře *y* a *g* srozumj se.

***Příkladové k wkázanij mocy a zněnj pořádně každé Litery wšij České Abecedy.
A zwláště yak ta litera i při které giné literě má pšána býti w swém hlasu.***

a bez akcentu, krátce má wzniťi. Yako Swatý, swatost, když se o swatém Čzlowěku mluwj.

á s akcentem dlauze a ostře má zniťi. Yako: yá, má, twá, Pán: též Swátost, když se (ačkoli bez Pjšma, z obyčege) o služebnosti swátosti mluwj.

Položil dále wšwé Orthografj kněz Beneš příklady, gimíž litery každé zněnj a moc wkažuge: kčemuž y gá také, což mi se bude widěti, přidám: a to propjšjiny napřed powěděné t. g. prodoplněnj anebo naprawenj nětčeho přitom.

Oliteře *a* mluwě nemáo wšklaubě těch, genž toho slowa *swátost*, awčewěri Páně mluwjce, wšjwagj: widj mi se že bezpotřebně a nenáležitě. Poněwadž několik set let w Biblj. latinské wwykladu swátého Geronyma to slowo stálo a

stoj (51) y podnes Sacramentum, wjce než naffeštnácti mštech: kteréžto slovo český odstarých předkůw našjch wykládáno bylo Swátost; což, kdyby byl Beneš do Biblij a Zákonůw Českých napargaméné dáwno před mnoha lety psaných nahledl, bylby zřetelně shledal. Že pak on toho wšwém Zákona nowého wykládu nepožil, natom málo záležj. Wj se, gak gest y odgeho towaryšůw ten wyklád byl přigat, ačkoli ho těchto časů kněžj České strany negwjce vžjwali. Wlastnosti toho slowa českého Beneš nerozuměl, protož ho gak vžjwati newěděl: očemž potom našwém mště nžje bude powědjmo.

Toto mi se naten čas widj zapotřebné přitom doležiti. Starj mnozj, kdež mělo *d* dšauho znjti, gako: nápadně, dvě lityry podle sebe kládli: naapadnj. Ale lépe gest to štrejšfem nawrchu zprawiti: nápadnj.

A tolikéz přiliteře *e*: mému milému přjteli. Očomž y naginých mštech gest dotknuto.

(52) *b* se vžjwá gednosteyně na každém mště. Po *b* když se malé *i* klade, má tence *) složena býti, jako: Biblij, bíli; kdež, se weliké *y* klade, má hrubě složeno býti, jako: byly, bydlo, býti.

Oliteře *š* což psše, za nemnoho stogj, ale to náležj potom oznámiti, když otěch literach *i* a druhé *y* pláti se bude.

Před *š* nebo před *y* *b* nebo *d*, nebo *p*, nebo *f* etc. tjm, čjnjž wlastně gest, předce gednostegná gest a zůstává: buď že řekneš by nebo bi, litera *b* šwůg zwuk předce gedam a týž má. Čemuž snadně čtenář porozumj, když ten zřek neh tu syllabu by nebo bi powšowně poodděle lityry gedně oddruhé wyrkne, totiž: *b y*

C bez wršku, w tom zwuku znij, jako kdyby daš znamenij mlčeni: *c*, *c*, jako: cesta, co, cpáti. Přitom *e*, když se koli klade *y*, wždy se welké má klásti, neh tak

*) Inerudita et inepta locutio.

právě znij, jako: cyzý, Cýřař. Ač se ti, kteříž Zákon (53) vytiskli, wtom gednosteyně nefrownáwagij.

Oté liteře *c* nezle prawj, že má ponj weliké *y*, totiž Ypsilon (gakž słowe řecky) kładeno býti. Włastnořt zwuku tak mji chce: gako: cýřař, cýrkew, Cyprus.

Některým se zdálo toho přjčina býti forma neb způsob litery *c*, knjž kdyby malé *t* bljzko přistawil, nepřjwidjčým čtenářům zdáloby se býti *o*, gako takto: cifařowo etc. — Ale widj se to býti marná myřlénka; nebo mohloby pfáno býti mjšto malého *t* též *j* wřak socářkem doľů trženým takto: cřfařowo, a takby se nepodobalo kliteře *o*.

Gruntowněgřřj a dořtatněgřřj toho přjčina gest zwuk té syllaby, kteráž mage wřobě *c* bezwřřku také potřebuge mji *y*. Zřetedlné gest, že ta syllaba wřdycky tupě znj, pro litery *c* włastnj způsob: a protož druhau literu také tupau mji chce, máli wřřeka syllaba potom tupě wznjti, gako: cybule, cyzozemec, cýřař, cynže, cyprys, (54) cycwár, cyprle etc. Protož dobře Beneš powědeľ, že tak právě znj, totiž: *cy* syllaba ta, když ne to malé ale welike *y* k liteře *c* předáno býwá. A wřak nebuď oto nefnáze, poněwadž se některým zdá pěkněgi a subtylněgi wznjti ta syllaba sdľauhým *j*, gako cřřař, cřrkew: nechť gest to alřoň nafwobodě.

č s wřřkem, w tom zwuku znij, jako když Děti kolébagij č, č, jako: čařto, česky. Potom č, kdyžsekoli pijřse ř, wřdy se má malé neb tenké, gedno neb dwogité kłářti gako: činiti, čřřiti, čjřti, čjiti.

Tuto pilně znamenay, že při tom obogijm *c*, *č*, ta litera ř zbytečně se přidawá: neb se tu w řwém zwuku nikdá newyřlowuge: a byť se mělo ř po *c* wyřlowowati, muřyloby mnohé nemotorné řřeplánij býti, jako *c*, *ž*, *l*, *o*, *cž* lowěk.

Po wěřřálnijm *c* muřy se někdy ř s wřřkem za řamý wřřek přidati, aby bylo hrubřřij geho zněnij, jako: Cžlowěk, Cžlánek.

(55) Ta pak Litera *č*, wřdyckyliby měla malé *t* pořobě mji, čili také někdy weliké, nepotřeba oto mnohé řeči. Włastnořřj hľahožu měli bychom se otom zprawiti: kterýž

zdá se že některých slověch k tomu se podobá, gako by to zdržował, což má w fobé *y*, gako: počýtati, čýti, čypek.

A zase, některá slova zdadj se bližší hlaholem býti, małego *i* gako: činiti, čti etc. A wšak zwyklj, dáwnj a stařj pjařj samého téměř małego *i* tu vžjwali. A když to nenj welmi nalkodu to přitom stůg. A tolikéz oté literě *ř* může řečeno býti.

Onenáležitým přidawánj litery *š* klitere *c*, což můž wšlkem zpraweno býti, dobře mluwj. Než ta wýmjnka widj se býti bezpotřebná, ano škodliwá, dopauštěgjcý aby klitere weršálnj *c* přidawán byl š wšlkem, aby tak ty dvě spo-gené litery tolikéz pľatily gako małe *č* wšlkem.

Proč nemá, gako nad neweršálnjm małym tak *y* nad weršálnjm welikým wšlek stawjn býti nebo puňkt? Ano F weršálnj, (56) když se má napsati, tedy wprostředku litery, polewé straně literě gako puňktjk dotýkagjcy se litery, stawjn býwá F, a neb ocáškem puňktu toho přes prostředek litery *f* sahagjcy, takto F.

Nezdá se, aby tu gaka wšlastnošt gedné litery druhé literě co napomahati měla. Gako když djš: Człowěk, chceš-li to wšlastně politerách práwě čta wyšlowiti, tedy musyš negprwé hlahoł litery *c* wpuštiti, a zatjm řjcy žłowěk: podobně gako, kdyby chtěl toto slovo wyřknauti: człuwa, aby *y* literu *c* gmenował napřed, a hned zatjm, ano gako społu stjm, toho ptáka, genuž řjkagj žłuwa. A takž také podobně gest *y* přité literě *ř*, očemž Beneš prawj, že některj pšřj *rš*. Wšlastně čta po literách musyšby odděle *r* od *š* takto řjcy: ržjm.

Protož ne nad *s* wtakowých slověch, ale nad *c* anebo nad *r* puňkt býti by měl, giž ano buď weršálnj nebo prosté.

Otom pak małego *i* pšani zaweršálnjm Z to prawjm, že gest ničemný zvyk, nullam rationem firmam habens, pročby to nemělo (57) připodobněno býti způsobu litery *f*, kteráž aby byla F, přetrhuge se wprostředku, *y* takž také z-litery *s* aby bylo š, proč nemá přetrženo býti takto Z?

tožby nebylo žádné neštězí. A gaky to způsob, mage napřati žena aby napřal ziena? kterakby pak chtěl napřati žid, nebo žyd? snad takto: žiid anebo žiyd, totiž aby gedno *i* k-liteře s přidáno bylo kgegjmu ztluštěnj, a druhé *i* kupotřebě šlowa neb zřeku. A šetře toho což sem napřed powěděk, *y* pšalby takto: Zydúm gest Zygmund mnoho dlužen etc.

d bez wršku, wšludy obyčegem zwyklým hrubě znij, yako: Dawid, dar, duch, dúchod. Po *d* malé *i* tence se má škládati, yako: gdi, dij, dijly. Ale weliké *y* po *d* hrubě se má šložiti, yako: dým, dýl.

Což pšše o *d*, to může štáti; neb hlahol vkazuje, že ono někdy hrubě a někdy (58) tence znj t. g. někdy gako tupě, a někdy měkce, gako: dedek, dětj, děla etc.

Ale také se zdá, že to wjce dělá následugjý litera *e*, kteráž někdy diphthoňgem gest (t. g. má k sobě připogené *i* což vkazuje swrchnj geho puňkt) a někdy nic. Nebo když džš: dým a djm, kdýmu, k džteti, wždycky před *y* gako též před *i* literu *d* došti patrně wyrkneš neb zwuk gegj wynešes.

Ale o to nic nebuď: *subtilitates istae parum iuvant.*

d s wrškem gest w subtylnějšijm zněnj, yako: pod', roď, ted', chod'.

Litera *d* s puňktjčkem, zwlaššť když se trešj přikoncy šlow, tak wšebe wšastnosti té litery *i* džš wpoguge (podobně gakoby piwa do wjna přilj), že se zdá giná litera býti, nežli byla beztoho puňktu; gako wtom šlowu: pod', chod', sed', wed'.

A tolikéž oliteře *č* muž býti řečeno, kteréž podobně vžjwáme řjkagjce: dámt', púgduť. — Polácy wšwém mluwenj wyšwěšugj, co se zawjrá wtom *č*, když řjkagj: púg-deči, damči.

e bez akcentu, gest w zwuku šwém krátké, yako: ne, se, tebe, sebe.

e s akcentem gest dlauhé, wštré, zwučné, yako: mé, twé, něšti, wěšti.

f wšludy gednošteyně šuđij, yako: fary, šiđij.

Po *f* malé *t* obyčejně vždy se klade, jako: fíjky, fiola, leč w té interiekcý, když dijš: pfy.

Přáwali některj y dvě *e* spoļu y ten akcent, takto: zleé. — Domníwám se že prorozděl odginého slowa k tomu podobného, gak: zleé zymy, totiž přjlné, w pjsnjch D. 13. té zleé přjliš trpké, huius malae, genitiuus: giné pak slowo zlé malum nominatiui est casus: zlé howada, zlé zelj, zlé ryby, kraupy etc.

§ ani v Latinijkú, ani v Cžechú, gednosteyně se nebéře: někdy tenčegij, jako Gézus, Girijk, gitro: někdy hrubégij, jako, Gabriel, Goliaš, Galilea, gummi. Ta hrubost geho mohaby (60) (by obyčey byl) wrškem rozeznána býti. Po *g*, vždy obyčeyně malé *t* se klade, jako gistě, gij, gjjdo.

Tuto také znamenay, že *g* před *f* nikdy se nečte. A poněwadž se nečte, proč se darmo při tom slowě sem, sme, neb sau pijše? Mnohá slowa gednosteyně se pijšij, a wšlak w řeči rozum vkažuge wlastnij každého wyznamenánij.

Všjwánj té litery *g* dwoge býti prawj, a dobře. Tohoto toliko přítom nechwáljm, že dj, by prey obyčeg byl, mohľoby tak býti (totiž aby *g* když tence neb proště znj, bezwršku bylo pšáno, a kdež má hrubě znjti, tu aby wršlek mělo takowj ě). Y zdaž nebyl obyčeg? wšlak toho šarj pšari Čestj všjwali, čehož se gestě wpsaných knihách šarých Čestkých nemáo nalezá. Protož byľoby dobré, aby se k tomu zase nawrátjli, gestli že ne pšari ale Impresorowé (quod quidem apud nos fit), gjmžto y šnadněgšj y všitečněgšj wěc byľaby. (61) A zwšalště poněwadž těch slow, kteráž toho *g* swrškem potřebugj, nenj v čestně přjliš mnoho. — Šarj zwyk toho potwvrzuge, že nemá cele a wšelikterák zamjštáno býti té litery *g* přitěch slowjch: gšme, gšau. Dj Beneš, přj, nečte se; ale (hezautřky wšlak a hanby dobrého muže prawda powěďjna buď) chybuge, a welmi patně tu prokažuge, že byl špatnj Čech, non multum acuminis in diiudicatione linguae Boēmicae vocum ꙗc phraseon habens. Wšlak y wčtenj y wmluwenj žřetedlné gest přitěch slowjch dotknutj

lity *g*, gako když *djß*: Wšak Bohda *gfme* wěrnj. Co pak když *fau* *voces compositae*, že se *gedno* *řlowce* sdruhým *pogj*, gako: *negsem*, *nedjß* tu: *nesem* ten; též *negšmet* takowj, item *negfy* dobrý; *posuď*, *gak* tu *g* pěkně a dosti *patrně* *zawznj*. A protož otázka tato *Benellowa* y *regule* *zamálo* *řtogj*: *hac n. proprietatis (quam ille putat proprietatem?) obseruatione* *lepor dialecti huius excuteretur*. Z těch mnozý *mřuwřwagj* tak, *kteřjž* *česky* *dobře* *nevměgřce*, *wmřuwřenj* *Českm* (62.) *němčřnau* *zatrřagj*, *dum non satis volubilem ac exercitatum linguam habent, quiddam non integrum, vt non dicam inep- tum, sonant, gako: nesem = negsem, nefy* *dobrý* etc. Ale že *mnohá* *mřřta* *řfau*, *nanřchž* *g* se *přřdati* *mřřfý*, a též *zase* *naodpor*, *pročež* *nenj* *řnadno* *každěmu* *to* *hned* *rychle* *wřřfanj* *rozeznati*: *protož* *propomoc* *prořřtěgřřřm* *přřřřm* *toto*.

Kdežkoli *řřtině* *gest* *secunda* *persona* *passiui* *verbi* *numeri* *pluralis* *prořřtě* *pořřožena*, tu *muže* *g* *břti* *wywrřeno*: gako *takto*: *vřeni* *řte*, *oznřmeni* *řte*, *zbiti* *řte*. *) *Přřřřřřřř* pak *g* a *nřřřř* *zahanbeni* *řřte*, *tedy* *marně* a *bezpotřebně*, *ano* *přřřřřřřř* *pronunciacij* *i. e.* *wyřřknutj* *bude*. *Neho* *newelmi* *řřnadně* *to* *ř* a *zanřm* *wpočřtku* *druhého* *řřowa* *g* *mřř* *břti* *wyřřknuto* *bezgakeřřfory* *pozagřřkanj* *se*, *čřmžby* *řřřřřřř* *řřči* *Českm* *zkařřena* *byřa*.

Zase pak když se to *přřřřřřř* *t. g.* *verbum* *substantium* *řřem* *neb* *gest* *přřřřřřř*, *tedy* *g* *mřř* *řřwé* *mřřto*, gako *takto*: *negřřmet* *zbiti*, *negřřte* *opuřřřřni*. (63.) *Takž* *podobně* *mřř* *řřčeno* *břti* *de* *tertia* *persona* *passiui*; *neb* *dobře* *nřřřřřřř*: *zmazřni* *fau*, *negřřřřř* *zmazřni*. *Ano* *et* *numero* *singulari* *nemnoho* *gest* *řřřřř*, *neb* *takěž*, *když* *djß*: *bit* *řy*, *zhaněn* *řy*, *řěpe* *gest* *neřřřřř* *nřřřřř*: *bit* *řřy*, *zhaněn* *řřy*; *protože* *to* *řřowce* *gest* *cum* *verbi* *praecedentis* *litera* *finali* *nemřř* *dobře* a *wolně* *řřřřř* *břti* *wyřřknuto*, *ale* *když* *přřřřřřř* *takto*: *negřřmet* *zhaněn*, a *negřřmet* *bit* gako *ty*, *tuř* *dobře* *řřogj*.

*) *Erithraeus* *otom* *takto* *byř* *nřřřřř*: *Vbi* *actiuorum* *vel* *neutrorum* *praeteritis* *přřřřřřř* *řřřřřřř* *řřřřřřř* „*řem*“, *tu* *g* *nřřřřř*: *byř* *řem* *v* *wřř*, *gedli* *řře* a *pili*. A *tořřřřř* *bude* *de* *passiuis*: *bit* *řem*, *honěř* *řem* etc.

Jan. 1. Eliáš sy ty, tedy gfy prorok. Item: když to slowce „gest“ non est vere substantium, sed velut quaedam particula expletiva additur, tu také nenj šlussné *g* přidáwati. Příklad: Zle napjšeß: brali gfaou se kkráli, nebyliß gfaou zde, dáwalit gfaou se někteřj, ale my nechceme.

Starých některých došti znamenitých pjsařůw býwala tato regule *): Kdyžkoli to slowo *g* sem, *g* est etc. substantium verbum est, že přidána býti má litera *g*, gako vpřjkladu: gižt gfaou práwě zlj časowé; a naodpor: věniß sy mißofredenstwj. Nezlát gest to regule, wšlak když tuto wýmjnku přidáš, že někdy euphoniae gratia musy buď odgato buď přidáno býti *g*, gako hned wtom přjkladu prwnjm: gižt saou zlj časowé, přidaßli *g*, difficilis erit pronuntiatio, a také gi marně přidáš, poněwadž gi exprimere non potes. Owšem pak když naginy způsob (česttině též oblaštnj) to slowce *se* pro expletiva particula ponitur, tuß nikoli *g* nemá přidáwáno býti, gako vpřjkladu: Moyljm se, modljß se, modlj se, nagjm se, napjm se, zohawjm se, zosskliwjm se, klanj se, šbětuge se, nřžjm se etc. Nebo ta particula *se* namnohých těch mřstech nesstupuge odtoho verbum sum gsem, ale odtoho pronomem sebe. Řjkáwá se wšbec: ponřžjm sebe, nebo ponřžjm se, ač non sine discrimine significationis, tamen ad eundem scopum tendit vtraque locutio.

h wšludy w swém zněnj duch wydáwage hučij, yako: hlawa, helm, tehdy, twého. Kdež má zniiti yakoby někdo trhl po špálenij sebe, tu s předloženým *c* za gedno se spoguge. Yako: chrám, chwála, chytrých, čtiwých. Po *ch* wždy weliké (65) *y* má se klásti. Yako: chystá, chyba, chytil.

i maličké wždy (w prostranném rtůw otewřenij) tence a krátce zni. Yako: gich, wiz, tito, pláti, státi.

ij pak to, kdež gest dwogité, také wždy tence, ale dlauze wostře zni. Yako: wijm, pijm, gjm, djm. A zadu: milij, dobřij.

*) Eriþraeus také tu reguli chwáljwáß.

y veliké bez akcentu, wždy (w sewřenij rtůw krom samého prostředku) hrubě a krátce znij. Yako: ty, wy, my, byly, myly, když se o ženách mluwij.

y veliké s akcentem, také wždy hrubě, ale k tomu dýle a zvučitégij znij. Yako: dýle, mýle, mýně. A zadu: milý, dobrý, zlý. Tuto slusij znamenati, že obogijho *t*, malého, velikého, Czechowé na počátku některých slow za *g*, spoluzwučné, vžijwagij. Příklad obogijho: Jan, Jakub, yazyk, yatry, yakož. Protož tu z těch dwau wokálnijeh liter, nikdyž diphthongus není: neb swé mocy nedržíj. Syc musylby řijcy w gedné syllabě J, a, n, J, a, kub.

O velikém, *y* dobře a wlastně wypláno (66) gest nemáo. Až *y* wtom není křiw, což pšje onegednołtegném vžjwánj *g*, *J*, *y*, a kterak wněkterých mjsteh vocalis in naturam consonantis transit, neb ten gest lmył geho, ač slowa ta negfau. Otom mi se widj nětco šjře powědjti.

Litera ypsilon, totiž *y*, gžj řjkáme welike *y*, tak gest, že se vžjwá odmnohých *y* natom mjstě, kdež ginj pokládaj *g*, gako wtěchtě slowjch: yakož, yakž, yalnost, yazyk, swůy, můy, naněy, gesto některj na wsech těch mjsteh *g* pšjij. Ale mně se widj, že wlastnost a zwuk obogj té litery *y* gedné *y* druhé vkazuje, kdeby která státi měla.

Pomyšl a posuď toho čtenáři, gak znj litera *y*: tlustý, hrubý, tupý má hlahoł, gakž dj Beneš, kterýž snadně třebas wtěch slowjch: bydło, slydło, mydło, stydło etc. spatřiti se může. Y wezma ten hlahoł wlastnj té literě, přičiniž geg k slowu onomu některému, a poznáš, žež ona slowa wsecka potřebuj giného zwuku, netak obutého a tupého, a ten zwuk kde se ginde lepšj a wlastněgšj nalézá gako wté literě *g*? čemuž snadně se rozumj, když propowěděłby toto slowce: gest. A z toho (67) widj se, žeby wlastně takto plána býti měla ta a těm podobná slowa: gazyk, gafnost, gak, gakož, naněg, můg, twůg, hnůg, kůg etc., gesto když mjsto *g* dáš *y*, tedy wlastnj té litery *y* zwuk welmi se netrefuge kwlastujmu toho slowa wypowěděnj a šušněmu.

Ale posmjwati se tomu snad někdo mohlby a ta slova potworiti, dáwage té liteře giný zwuk tlušťý a hrubý, kterýž někdy ta litera wfobě mjwá, gako napřed wtomto slowě: Gabryel, Galilea, y takž také aby řekl: gazyk téměř gakoby řjcy chtěl: kazyk.

Ktomu zaodpowěd toto dvě mohlby býti předloženo.

1) Obyčeg starých Čechůw, očemž napřed dotčeno bylo, kteříž ten dwůg zwuk té litery *g* dělili puňktjkem nahore nadliterau položeným takto: gabriel, gazyk. Vkazowali tjm puňktjkem, že tlušťý zwuk té litery tu býti má vžjwán; a kdež nebylo puňktu, tu tenký zwuk, kmalému *i*, genž slowe iota podobný, že má býti dán nebo wzat.

2) Wj se, že mnozý wginých gazycých, Latinském totiž a Řeckém, tak té litery wlastně (68) vžjwagj wobogjm tom způfobu, a proto se wtom nepletou, ani mjsto *g* gaké giné litery vžjwagj, ale pšljce: gummi, gamant etc. synergos, smegma, negare, purgare: item sigillatim, genus, angeli, pangere, stringere, legere, agere.

A také, poněwadž potwořj to slowo (napřakliby ge takto: gazyk) řjkánjm neb čtenjm takto: kazyk; y proč také toho slowa nepotwořj: Ğiřjk řjkánjm neb čtenjm takto: kyřjk, anebo mjsto řečenj: gemu, proč neřkau: kemu? Odpowědj snad: Zwyk nedopaušlj, přjwykli sme ginak řjkati. Odpowědj: Zwyknětež tomuto také t. g. abyšjte nawšlech mjstech, kdež se vžjwá hlahođu liteře *g* wlastnjho, také *g* pšawali. A ztoho přjřlžoby, žebyšjte tak pšali, gakž mluwjtó.

Tjm čehož kněz Beneš w swé Orthographj dotekl oté liteře, při wyprawowanj očtwrtem diphthongu, zdá mi se, že nenj sobě překážeti. Mně se widj regule ta gehu býti y nepotřebná y nevžitečná y škodliwá, kdyby měla wšludy zachowáwana býti. Prawj, že nakoncých zřekůw nebo slow ta litera *y* mjsto té *g* státi by měla wšludy, a (69) nepowěděl proč neb zgaké přjčiny. Že gest tak mnoho pšarů zwyklo pšáti wjm, ale gakby to zanáležitau a wlastnj wěc

vkazáno býti mohlo, gestě newjm. Beneš nechopil dobře wlastnosti a mocy neb zwuku gedné y druhé litery; kteraužto wlastnost každý dobrý Čech nenehnadně spatřj, když občasné každau literu ztěch dwau gegjm wlastnjm hlaholem wypowj wts., a potom ten hlahol přidá k slowu tomu, kdež státi by měla litera ta: swětlet porozumj hned, že ne *y* ale *g* tu státi má, gako wprjkladu: bogug, malug, bogowati, strogiti, brogiti, podobně gako nepjssleme: Yirjk ale Girjk. A že nepjssleme Gan ale Jan, to nic nepřekážj; neb také se nepjsse Yan ale Jan, což wsse gest malé *i*, genž slowe iota, buď obecné nebo weršálnj, a ne to, genž slowe ypšilon. A ktomu gfau také některá slowa, gestto wlastně mohau a magj tu literu iota, totižto malé *i* napočátku mjtj, gako: Izaiáš, a též Ian: nebo se tu zřetedlně hlahol litery *i* spočátku formuge.

(70) Beneš wlastnosti té litery *y* dobře wypsal, čehož sem giž prvé dotekl, prawě, kterakby wšewřenj rtůw, krom samého prostředku, hrubě etc. znělo, gako: ty, my, wy, tmy, pročež gj také wlastnj a dědičné mjsto politeře *r* a též po liteře *s* daš, etc. Čehož kdyby byl posaudil pilněgi, byby to také nalezl, že poněkud sám proti sobě pjše oté liteře, totiž když gj takowý hlahol nemůže přidán býti; a neb, ať srozumitedlněgi djm, welj gi pšáti wtěch slowjch, kteráž hlaholu té liteře wlastnjho nemagj a nepotřebujj, gako: maluy, boyuy atd. A také y tu hned wdruhém tištěnj te Orthographj Benešlowy Norneršckém wtom paragraphu připomenutém gest to zpleteno, totiž y gedné y druhé litery vžjwáno w těchto slowjch, kteráž tam takto stogj: múy, twúg, fwúy.

A y ta regule, kterauž Beneš wšwé knjžce, giž Isagogicon nazwal, pokládá na listu 18. aly wprostřed prwnj stránky, widj se býti nepotřebná, proti wlastnosti České řeči čeljcj (ač snad ne proti obyčegi některých pšářů): dj, že spřednj wokálnj literau *y* státi má, když gest wprostřed slowa, kzadněgšj pak wokálnj liteře žeby přišuffešo, gako hoyněgšly, boyuge. Gestto wlastnost hlaholu wšludy tu gest gednošteyná (kromé litery *y* kteráž nazad stogj zaliterau //: na kterémžto

mjístě wlastněgi by stálo iota dlouhé takto: ůj, wlastněgůj, milegůj etc. Co pak kdyby měl napřati: bog neb bogowé a wálky, hog nemocného, kog djté?

Než prawdat gest, že přiněkterých ůowjch nakoncy, wlastně ne *g* ale *y* státi má, gako: tehdy, miły, znameney, dobrý, zlý, dědičný. Item: koney, wołey (wołeg), kopey, čekey, a takž potom čekeyme, kopeyme, wołeyme.

Excipe: naděgme se, naděge, bog, bogugme, łotrugte, přikreyme, kryti, krágegme, krágeti, měg pokog, pomrřkug konj, přenášleg mjst, obyčeg dobrý zachoweg, pozdržug, cestu wkazug etc. Item, napřed wtom ůowu: *y* hned, ale ne wtom: gakož; nebo napřed řečeno, že tu gest giný zwuk wlastnj t. g. litery *g*, protož přati: gakož, a ne: yakož. Též *y* přitom ůowcy: Já měłoby a má wjwáno býti małého *z*, buď werfálnjho, neb obecného; weliké se tu t. g. ypřilon netrefuge; gestěby se lépe trefilo *g* nežli *y*, ale zwyk wlastnořt přemáhá vmnohych.

Stařj přřari, kterjž dáwno před knězem Benessem byli, ano *y* ti, genž geho wěku zařtali, až *y* Impresforowé, zgewně gest, že té regule neseřřili, ale někdy tak, někdy ginak přřawali, někdy *g* někdy *y* kladauce, gakož se toho w knihách řřarych *y* na pargaméně přřaných může nemálo spatřiti. Ano w Zákoně tom, kterjž w Plzni leta 1517 wyřřřěn byl, rozličně a negednořtegně těch liter wjwawali.

Přřitom ůowu „gakož“ tato negednořtegnost wtě kujřce gest, že někde a čařto takto řřogj: Jakož, *y* natěch mjřtech, kdež nebylo potřeby werfálj: ginde pak takto: yakož. Takž podobně *y* přřiginých ůowjch. Actorum 10. takto řřogj: pogawřse gey: item Act. 24. yawřse; item 1. Cor. 4. *y* yá kryřtus: a nřže 7. cap. yako *y* yá. Oduř bedliwý a řřaudný čłowěk řřadně pozná, že nebylo pilného řřetřenj w wjwánj té litery toho času; neb někde wlastně tak řřogj napřřano, gakž zwuk mjřti chce, a někde naodpor, gako přřitom posřednjm přřjkladu: *y* yá. Tu negprw dobře řřogj *y* mage řřwřg hłahol,

ale druhé připogené k literě *a*, nepřjpadně gest tu postaweno. Nebo se tu hlahoř té litery *g* wynášť, totižto, když řekneš: gá, a nebo gestli žeby se komu nezdařo litery *g* vžiti, tedy aspoň mařého *z*, totiž aby napřaš iá a nebo Já, gakož pak tak mnoho se pšfe, totiž: Já. W knihách Českých starých psaných hogně gest toho. Ano y B. Lukáš, muž wlastnosti gazyka Českého miřowný, také nemnoho té litery štetřil, a též gj negednostegně, gako y Plzenšfj, vžjwař.

Summau, řjdko kdo těch liter *g*, *y* wšfudy wlastně vžjwá. W při Aug. list c. iij. b: zwšášf některj wegšřelkowé z giných, lépe weyšřelkowé. List c. ij. b: ostegchage: (74) lépe osteychage.

Wiz o tom wjce in figura Antistechon.

W pšfnjch welikých od P a w ě a O l i w e t f k é h o tišťných, mnoho toho mžže se widěti.

W pšfni: Šfeř přes potok Cedron, wiz i tato šłowa mezy ginými: nagde, gá, yakožto etc. Item w té: Špafytel miřý E. VI, čistotě řdceř; item wté: Maudrořt Boha Otce etc. vkřizug geg, vkřizug; item H. 14. pokánj nebezpečněřfj; item wté pšfni: ó křeřřané I. j. wiz ta šłowa: šwũg, zdeřřfjm. I iij, čekayme, řadayme. Item Q. 6, řaroděgnjk etc. A nechař ktomu y toto přidám, že sám Beneš wpředmřuwě na nowý Zákou, kterauř Českého Erazma (gakž on dš) té panně oddáwá, dwakrát položil tot šłowo těmto literami: negdeř, položil hle obé, aby wždy nechybil etc. — A tak zewšřech těchto mnohých giř připomenutých přjkřadů šnadně spatiřiti se mžže weliká negednostegnoř wvžjwánj těch liter *y*, *g*. *J* neb *t*.

(75) Pročeř nechařf aspoň zůřřawá to každěmu naswobodě, aby kterého chce vžjwař a gakž se komu widj; řadný řadnými nenj šewřjn regulemi.

A wšřak proto sám rozum přirozený ktomu wede, aby přité wěcy bylo se wjce wlastnořf nežli zřým zwykem zprawowáno, totiž tak psáno, gakž se mřuwj, a tak se y mřuwilo y psalo, gakž toho wlastnořf gazyka Českého řadá.

Mně se zdá, že to nic není náhodného. Některými aspoň slovy mohli bychom se přitom zpravit, onýchž žádné pochybnosti není, jako tato slova: genž, gdeme, ginak, nagde, prijde, mogi, twogi, sami swogi, stogj etc.; tu každý vidí světle, že *g* má býti psáno. A protože když jiné slovo se nahodí, genž takovéhož hlásovu potřebuje, proč takováž litera nemá psána býti? jako při těchto slověch: jakož, pogjti, gak, gjmati, pogawfle, důstogněgšj, mocný, kog, bog, mūg, stūg, (76) swāg, twūg, trūg, swolug, bogug. Zle napjšleš: Vžjwegme, ale dobře a wlastně napjšleš: vžjweyme, pjškeyme, pūgčugme, howěgme, nekauzlugme, nebłaznugme, wrteyme.

A téměř gest obyčejné po *ě* psáti *g*, a po *e* psáti *y*: jako: Vmey, zpjwey, děley, koney. Item: Vměg, wěg wětrjšku, pěg páteř, wěg obilj, šjbjm za něg, schoweyte, pleseyte, přeseypeyte, nepečūgte, wysuffugte.

Podobně jako přité liteře *l*, *ř*, a druhé zanj *j*, *t*, *y*, šjbošt, litowánj, lýko.

Mistr Mikuláš Kłaudyán, člověk věcný, ten w výkladu Zákona Nowého tistěného w Bolešlawi léta 1518 slova tato těmito literami položil: měgjesse, obyčeg, zloděg, rozbrog, oblekli geg, wtřech dnech geg, wyswobodj geg, bjesse obličeg, přigali geg, lepěgšj, Galilegšj, lid twūg, vkřizug, týž bog magjce etc. A též zasle nadruhau stranu přitěch slověch, wnjchž ne *g*, ale *y*, psáti se má, jako: (77) psycha, neylpe, neywjce, heybe, heybagjcy, weyborné aneb wýborné.

Wtěch pak slověch, kdež se dwakrát potřebuje té litery, některj proměnu dělaj, kteráž se y mně dobře šjbj: neymilegšj, neywlastněgšj: a to se neale třefuge při wšech těch slověch, wnjchž napřed stogj ta syllaba *ney* (nota comparatiui, kteráž nemá psána býti neg ale ney): a množstwj gest takowých slow. Než kdež není napřed té syllaby, tu býwá tak y onak děláno: důstogněgšj, gakž pjšař laudný, neb hłaupý a nedbalý gest. Item: neywýborněgšj aneb šj. Pošlaucheyme, pošlaucheyte. Vide Marci 9. 5.

k w swém zněnj wždy gednostejný zwuk držij, jako: k wám, kwapně. Po *k* nemůž než weliké *y* býti, jako: kyše, kým, kýž. A zadu: wšeliký, weliký.

l někdy w swém zwuku tence se bře, jako: lenochu, lež, lépe. Někdy pak hrubě, jako: blecha, blešk, kluk, lež, za klam. Po *l* (78) někdy malé *l* tence se klade, jako: litera, list; někdy pak hrubě, jako: lyko, lyfý.

Y tu negedni chybugj, když mjsto *k* pšlj *g*, gestto někdy mohľaby y mocy slow škoda býti. Gako přitom slowu: kleit = přjměřj kdyby postawił *g*, byľoby gleyt, barva, kteréž hrněřji drahně potrebugj: lithargyricum. Ktomu což o-litere *l* neb *l* pšše Beneš, toto přidávám: Že nekteřj stařj pšřari Čestj měli rozděl takowý: Že když ten tenšj hľahoľ měľa wfobě ta litera zawjratl, takto gi pšřali *l*, totiž bez toho obľaučka, gako sloupček na horu gi zwodili, gako wtěchto slowjch: litoř, litera, lřpa etc; a zase, kdyžby měľa tľustšjnm zwukem wyřknuta býti, obľauček knj přidawali, aby takto stáľa *l* *) gako w těchto slowjch: wofel, slowa, popeľ, ľawice, ľyko etc. Čehož spilnořj řetřjno bylo w kancyonálu (79) menšjnm w Litomyřli wytřřtěném ľeta 1542. Welmi gest potrebný ten rozděl, a hodně aby řetřjn byl. Neb nesřetřnj geho mohľoby někdy y meľky přjřinau býti. Gako někdo čta slowa tato: Oni welice bľaudj, y nesřetře rozdělťu řečeného při literě *l* a *l*, y řekľby takto: Oni welice bľaudi: a tudy třebařy wnenálezitě mjřtě řmjch by byl střápán.

m rty zawjřrá, a zawřřenými rty němě zniř, gako: mnoho, mého, dům, fum. Po *m* take *l* malé y weliké se klade, gako: mi, miřtr, my, myř.

n bez wrřku, swým obyčegem hrubě zniř, jako: dán, den, řen, wen. Po *n* řustřj *l* řetřřiti, kdy malé *l*, a kdy weliké má polořeno býti, jako: nikdy, nikoli, a nynij, nýbrž.

ň s wrřkem měkčegij zniř, jako: daň, naň, peň.

*) U wydávání užito polského hrubéhoľ, místo nahore zawřřitého, jakého uřřiwali Bratřři, Wydaw.

Toho wrřku při mnohých řlowjch řřtřiti velmi pilně řluffj. Nebo řařto significatio totius vocis natom wrřku za-
leřj, gako wtěchto řlowjch: řtržen (80) snebe, a řtržeň w-
dřewě, gakř Morawcy řjkagj.

● hlařem y akcentem wřdy gednořteyně okrauhle ře bēře,
yako: Bože, moře.

● w Čzeřké řeči gednořteyné má zněníj: leč ře někde z Ži-
dowřké neb z Ržecke řeči ř literau *h* řpoguge, tedy za *f* má
čteno býti, yako: Raphaël, Philistýnřřtij, Philozophi, Zophia,
Po *p* ř malé, také weliké ře klade. Příjklad prwnijho: piř,
piřřmo piřřař. Příjklad druhého: pytel, pyřřný.

● Té litery Čzechowé w řřanij řwé řeči nevřijwagij: pro-
tož také w počtu Abecedy Čzeřké položena neníj.

● bez wrřku wřdy hrubě ryčij, yako: rak, rek. To *r*
kdeřkoli pořobě *y* má, wřdy weliké má, yako: ryba, rybniřk,
rychle. Přitom *r* hrubém bez wrřku *s* dobře ře piřře, y čte,
yako: wrz, brz. Někdy ře ono k giné Vokali nářředugijcej
táhne, yako: brzo, řkrze, mrzý, dřzij.

● ř s wrřkem, řřaplawěgij zrij, yako: řářa, řeka, řemen.
Přitom ř s wrřkem kdeř ře koli ř piřře, wřdy ře má malé
tenké, krátké, neb dwogité řřáti, yako: řři, řřiřkali, řři-
řili. Přitomo ř řřaplawém s wrřkem, ta litera *s* wřdy zby-
tečné ře piřře; neb řenikdy nečte. A byť ře měla čijřti, muřřy-
loby býti obtijžné řřeplánij: leč řři Wěřřáli, kdyř někdy řři
R miřřto řamého wrřku ř s wrřkem muřřy pořožiti, yako:
Řžeřoř, Řžeřř Pán Pánu mému.

To řau ti rozumně nad giné w řwém yazyku zřali,
kteřijř wřřřřkugijce Zákon, poř řádnem *c* ani poř *r* s wrřkem,
té litery *s* zbytečné netiřkli.

Y to křadenj té litery ř powerřálnjm *R* nelřbj mi
ře. Proč radřře nemá pořřkt dřalnj pořřaně tomu wěřřáli
přidán býti? *R*.

● napřed, neb w pořřřed řlowa, gedině obdlaufené, neb
zadu malé, podobně yako hauřer tence řpiř, ř ř. Příjklad:
řam, řem, řnes, řnás, řwás, řnes. Pořřřed řlowa řheřřili dwé
ř pořožiti, yako takto: řř (řř), aby gedno k přednj Vokáli,

a druhé k následující tence slouželo: máš napřed *s* maličké, a potom dlouhé položení, jako: maslo, Impresor. Přitom *f* tenkém, vždy má veliké *y* býti, jako: sýt, sýt, sýlný, mýly, přesy.

Veliký rozdíl gest a býti má mezi dlouhým *f* a malým *s*. Nebo to malé *s* plerumque fit propositio, jako: snj půgde, cum illa ibit; snj to všlecko, comedet hoc totum; sfauzeným člověkem bydlíš, ač některý pšlj: sfauzený, ale bezpotřebně, lépe prostě pšati sauzený, aneb sauzený (ač první lepší), s člověkem sauzeným bydlíš.

f dwogité *f* obé dlouhé, neb gedno dlouhé s druhým krátkým zadu, a neb samo *s* malé s vrškem takto *š* hrubě znij, podobně jako když kdo slepice odněkud sháníj, *ff*, *β*, *š* (*ff*, *ś*, *š*) Příklad: šat, deš, weš. Proštěd slova chcešli dvě *ff* položení, aby gedno k předníj Vokáli a druhé k následující hrubě slouželo; máš napřed *š* maličké s vrškem a potom dvě dlouhé *f* spolu svázané položení takto *šff* (*šff*) jako: vyššij (vyššij) Wšlak *š* s vrškem obyčejně v prostřed slova *ff* předchází, jako: nižšij, težšij, vžšij. Přitom *ff* vždy malé *š*, gedno neb dwogité má býti, jako: šik, šidlo, šijp, širšij.

Litery *s* vlastnost dobře vypšal; y toho dotýkaje, že některých slových dvě *f* kladeny býti musěj, wtěch totiž, kteráž hlahol té litere vlastnj protahuj, jako: maslo, weslelé, slywý. A že dvě dlouhé *f* když se spogj, giný hlahol vlastnj magj, protož pro odwoganj neb prodlauzenj zwuku té litery *f* gedno maličké svinuté, a druhé dlouhé prostě psáno býwá: wšlak napřed aby stálo maličké, a za njm dlouhé, poněwadž gest obyčej, kdežby litera *ff* (84) nakoncý slova státi měla, prostušnost aby gedno *f* dlouhé přišohé druhé maličké, zawjragjčý slovo, drželo, jako: náš (*ś*), Matauš. Y to nezle powěděš Beneš, že w některých slových duplicatur, dwoge *ff* (*ff*) se kláti musý, jako vyššij: protož pro šušnost aby gedno *š* malé bylo kladeno napřed, a druhé dlouhé *ff*. Ale některá slova mjsto toho prvního *š* vlastněji

potřebuj *š*. Což gak poznati, kdy které klásti by se mělo, příkladem okáži: vyšší proto, neb řkáme výše, a ne vyže; nižší proto, že řkáme níže, a ne níše.

Dobře pak, totiž vlastněli, Beneš malému *t* místo. dať po literě *ř* a též po *ff* čili newšfeligak dobře; laudný čtenář nenešnadně pozná, zvláště když posaudj zněnj neb hlaholu těchto slov: šyp, řyp, šydlo, hřiwa: nestogliš tu wtěch některých slovjch, ač ne wewšlech, lépe *y* nežli *t*, sud kdo chce. Zřetelné gest to, kdyžby (85) rozvláčně, ano gako rozděleně to slovo wyřkl: šyp, šyp, žeť zawznj hlahol velikého *y* a ne toho malého *t*.

A protož ta literaby měla psána býti, gegjhož se hlaholu vžjwá a neginá. Wšak zdáli se komu, že drobet subtylněgi wznj smałym *t* každé to slovo, nechažť ho vžjwá; pokog o to.

Zdáť se, že by bylo pěkněgi, aby *ff* za sebau malé *t* mělo, ale pro gakaus obutoš při wynášenj hlaholu *ff* nelze hned rychle, zvláštj neohbitého gazyku lidem spadnauti na vlastnj hlahol malého *t*, ale wždycky téměř vlastnošti welikeho *y* hlahol zawznj, gakoby někdo chtěge wšpičku trefiti, y chybiť se pak y cyle. A wšak pravidlo pravidlem zůstawa, a což lepšjho a vlastněgšjho, ktomu směrowati šustj. A rovně tolikěž oliterě *š* může powědjno býti, gegjž podobné gest vžjwánj gako y swrchu psané litery *ff*, gako když řkáme: žyd, žyw. (86) Některá slowa drobet subtylněgi wzněgj, gako: žjeň, žibřyd. Wněkterých starých knihách pěkně na pargaméně psaných Českých, nic toho nenj ššetřjno, ale někde malé *t*, někde velké psáno *y* po *r*, y po *ř*, y po *z*: gako w těchto slovjch: Kryštus, Kristus, Gežjšle, kteří, Řjmané.

t bez wršku, hrubě swým zwukem znij, yako: mat, nat, štat, máti. Po *t* kdež se *t* malé klade, má tence složeno býti, gako: tišne, tišše, zadu: miji, pijti. Kdež se pak veliké *y*

klade, má hrubě složeno býti, jako: tys, týměř, zadu: nehty, prsty.

ť s wrřkem, tenčegij znij, jako: tať, tuť, rmuť, nuť.

Sřpatná litera *ť* stj m wrřkem, ale nemažé wážnosti býti by měla.

Obkážnjt gest to Českú řeči wlastnost, podobná k tomu, což wřiduw slowe: Affixum. Nebo když napřřseř: dámt, tolikéz gest, (87) gakoby napřřať: dám tobě. Ač někdy obé to se předce klade, pro zwostřenj a ztuženj affirmationij in hac voce comprehensæ, gako: dámt tobě; toť gřz pľatj tolikéz, gakoby řekl a nebo napřřať: dám gá tobě. Ač opěť někdy y ktomu předce *ť* se přidává: dámt gá tobě nětco lepřřjho. — Egregia sane est proprietas et in hac vna litera puncto hoc addito. Polácy to zhruba dělagj, přidawagjce mřřto puñktu literu *ť* iotam, řřkagjce: damčř tobě. Odkudž se gako y odginud gasně widj, že ten puñkt, gehož se na *n*, *e*, *ť* etc wřjwá, nenj než iota abbreviatum, *ť* mažé wtyřřk proměněné. Ale otom ginde přřležitěgi powjm wjce, y gřz napřřed gest powědjno. Nechť y toho dotknu, že té litery *ť* býwa wněkterých mřřstech dwogenj, a welmi potřebné, gako: zľattj grollowé neb kofřkowé, zľattj pľatowé; wčinj se tak rozdřř mezy zľattými a latěmi, neb latmi, vt alii loquuntur.

Na koncý při některých slowých widj mi se, že nesřkodně se odwoguge ta litera, gako: (88) bytt, ostřegi a lépe znj, nežliby napřřať: byt, ač syc gest Německý obyčeg.

u bez akcentu, krátké gest, jako: nuže, tuze.

ú s akcentem dľauze a wostřegij znij, jako: rúže, núže, kúže.

w *) litera w Českú řeči welmi potřebná. Ta kdež se fama před ginými slowy klade: aneb když se napřřed spolu s ginými Consonanty spoguge, neb když zadu po Vokáljch řřogj: wlastně a zwučitě swým zwukem znij. Přřjklad

*) Stařř pľáwali w ginak, totiž sčřmi wrřky, ale to gřz dáwao zahyňo, a bez řřkody. I. B.

prvního: w dům w hrst, w kost. Příklad druhého: wbij, wstúp, wlož. Příklad třetího: wzaw, méw, diw, kow, téchtu mužůw, rekůw. Ta pak když před Vokálemi w gednu syllabu s nimi se spoguge, gest to což Latinijcy říjkagij, že *o* gde w moc Consonanty, yako: Wáclaw, Welijš, *) widijš, wofk, woře. Po té literě *i* tenké y hrubé se klade, yako: wiz, wijte, wydám, wygdu.

(89) **x** w Czešké řeči, yakož y w Latinské swýy zwuk držij, yako: Alexander, Alexij.

Přideg také: Braxida, Raxice. Ač prostj a nevmělj pšfaři někdy mjsto *x* litera duplici, vžjwagj předce dwau liter *ks* Alekšander, akšamit, pikša, idest coniuratio seu schisma, factio.

z bez wršku tence znij, yako: z země, z záhonu. Přitom *s* bez wršku wždycky *y* weliké kláští se má, yako: zyk, zyma, Zygmund.

Quidam hanc literam fere confundunt cum *s*, aut earum significationes ut deberent, *non* obseruant. Příklad y vkáži: sdřewa spadl (de ligno decidit), z dřewa vdělal kámen, ex ligno, swořal kuřata neb prařata, conuocauit, zwořal na towaryše neb zkřikl, exclamauit, řnjme to, commedemus hoc sine consumemus, řnjm pũgde, cum illo ibit, řnj narozen, ex ea natus. Wjce o tom powjm řjže, in Praepositione, (90) potom také y přiřigure Antistechon.

ž s wrškem hrubě znij, yako: žádořt, řenich. Potom *š* s wrškem wždy malé *i* gedno neb dwogité se pijše, gako: řid, řiw, řijžeň, řijdle. — Kdež *s* Werřale gest, a má hrubě znijti, mijsto wrřku, kterýžby nad njm měř řtáti, obyčey gest *i* malé po něm přtáti, yako: Žialtář, Žienich.

Kdyby nebylo prozwyk, mně by se widělo přřhodněgi býti, při literě **Z** werřálnj nepřtáti *i* malého, ale wprostředku aděgi přerhnutí literu **Z** takto **Z**: podobně gako děřáme w

*) Pewný gest zámek Weljš, ale ty geg přřliš draho weljš. t. g. eenjš, licitaris. I. B.

liteře *F*, když znj chceme mjti *f*, ut Frydrieh etc. druhé pak *Z* bez toho pfáti, gako: Zygmund gest zdráv, Zibrid stúné: gakž sem giž y prvé otom napřař.

(91) *Přjkladové některij rozličného vřijwání té litery i malé y weliké.*

Teď nyníj mnozý Páni byli, y Panij, y Panny byly, w bijlým rauře, s miřými Přátely milij hořté nařij. O milý holý oo welmi bolij, kdyžkoli okolo hlavy trdřem holj. *)

Po *c* bez wrřku y s wrřkem: cýn, když gest čij, cyřým darmo gey činiti.

Po *r* bez wrřku y s wrřkem: Ryby w řwé rychlořti řijdice při kři dľauho se drřij.

Po *f* a po *t*: Syt sem já y ty toho řýtij řirokého wrřijři geho.

Po *s* bez wrřku y s wrřkem: Wnauzy řiwnořti a řij-zniwořti, darmo se v řida řyřku nadijti.

(92) *Brewiatury neb vkracowánij Čřeřkého přanij.*

Wrřecky Vocales, neb hlafyté Litery, kdyžkoli buřto w prořřed neb na koncy, weyř nad giné litery se řtawěgij: okazuřij, před tijm nebo Litery neb Syllaby některé wpuřřě-nij, jako: pa^o, mé^o, ge^o, dobré^o. Též se to dęge, když se Consonantes, neb řpořuzwučně, zadu někde weyř nad giné wyřtawuřij. Také když se w přanij někdy pořlednij řyllaby weyř nad giné prwněyřij řtawěgij, jako: přikazo a nahoře *k* za přikazowali. Též Waffj: a na hoře *ti* za Waffij milořti.

Wrřek když mezy některými Literami a tau vokálij weyř řtořij, za *t* řtořij, jako: bě, dě, ně, tě, za bie, die, nie, tie. Kdež *t* řwau moc vokálnij tratij, a za Consonant znij.

*) Některij a Morawců řněřřné by tu rozdřly mezi těmi řlowy vkázali: boleř, boleř holau. Sed haec fant et fictilia et vere ridicula. I. B.

Tytlowé profstij nadwšlemi Vokálemi, napřed, v profšted, y při koncy, wšludy *m* neb *n* (yakž rozum káže) wyzna-menáwagij.

(93) Při té litéře *p* rozličnij tytlowé fau.*) Též w psanij takowý tytel za *ra* nad ginými mnohými Literami se stawij y někdy za *na*.

Některé breuiatury w Českém psanij welmi krátké fau, yako: *S.* za swatý, *š.* famo, se dvěma puňky napřed a zadu, za to gest, neb za totižto se kláde.

A w krátkosti powěda: Wšlecky breuiatury Českého psanij krátce nemohau sebrány býti. Také w tištěnij se nena-lézagij: w psanij neb čtenij, každý obyčegem snadné se gin naučij.

Toto pak naposledy kte stránce Orthographj přidati mi se widj, že některá šlowa negednostegně se pššj. Nebo při-njch některj té litery, ginj giné vžjwagj; a takž podobné y wmluwenj se děge. Gako když některj řjkagj y pššj: přeč, ginj pak: pryč, wněkterých kragjch gednoho, a wginých druhého se zpšsobu vžjwá. Wšlak widj se zpšsobněgi a sub-tylaegi býti, když dšš: pryč. Morawcy profštegššj řjkagj (94) přeč. Ale otom náležitěgi a wjee potom se napšše, ubi de figuris agam.

Druhá stránka České Orthographij.

Ku poznánij druhé stránky Orthographij w České řeči, s strany smyslu řeči: yak se která řeč, kterými puňky děluj, y k oddechnutij když se čte, y k snadněššijmu smysla pozná-nij, potřebij gest šššterý *) puňkt, a přitom moc každého oznámiti, y příklady to okázati: aby každý, kdožby Nowý

*) Zde wpuštěny jsau znaky akratků kládáwaných namisto: pře, při, pro, pra. W y d.

***) Inepte loquitur šššterý puňkt. Dicere debebat: ššš punktůw. Vide Linaeram de huiusmodi locutionibus, J. B.

Testament skrze Erazma **) zprawený četl, wšem puňktům w něm položeným mohl rozuměti, a tak slušně y rozumně gey čijsti. Ačkoli w některých Impresfých lépe, a w některých hůře, skrze Impresfory puňktowé gšau položení.

Virgula neb suspensiuus.

W Českém neb Německém řeči se stawij straysšek tenký, obdýlný, ne vprjímě z hůru, ale po slikem takto / slowe virgula to gest: prautek (95) neb čárka. Nynějšíj Latinijcy obyčegně dole půl krauzka maličkého zpátkem kladau, a suspensiuus ***) mu říjkagij.

A takowý puňkt se klade, když řeč začatá gestě tak wifý, že ani smysl celý ani celé řeči vyplněnij není, jako w příjkladu: Počátek weseleho zwěstowanj Gézu Krysta Syna Božijho: tu gest řeč začatá, wšlak tu není ani smysl celý, ani té začaté řeči plné dokonánij.

Geminus.

Puňkt dwogitý, kdež geden nad druhým stogij, jako takto : Latinijcy geminus gmenugij. (Colon mu říjkáme. J. B.) Ten se klade, kdež které začaté řeči gest giž smysl poněkud celý: ale gestě není té řeči dokonánij k plnému wyrozuměnij. Potom puňktu dwogijm wždy gestě k celoſti a k plnoſti wyrozuměnij té řeči nětco wjice příjslušij, a gestě má něco dopowědjno býti. Yako w příjkladu: Počátek weseleho zwěstowanj Gézu Krysta Syna Božijho, yakož pšáno gest w Prorocijch: Tu giž té řeči gest y počátek y smysl poněkud celý: ale gestě není té řeči doplněnij (96) k plnému wyrozuměnij: gestě k celoſti toho smyslu nětco wjice má powědjno býti.

Periodon. (Periodus.)

Puňkt gest sám dole gediný, takto . Poněmž se znouwu k počátku giné pořádné řeči Weršále pijsše: Neb když také stogij zadu při dokonánij wšlij řeči, Latinijcy některij Perio-

*) „od Erazma“ dicendum erat. J. B.

**) comma nynj slowe. J. B.

don, některý obyčejně comma (chyba J. B.) gey nazýwagij: Ten se klade, když gest y smysla y řeči začaté dokonale vyplnění, k celému wyrozumění. Yako w příkladu: Počátek weselého zwěstowánij Gézu Krysta Syna Božijho, jakož pláno gest w Prorocých: Hle já posýlám posla swého před twárij twau, genž připravij cestu twau před tebau. Tu gest giž y smysla, y řeči, plné vyplnění, k dostatečnému wyrozumění. Neb giž potom y hned Werfale gest, a počátek giné řeči z giného Proroka.

(97) *Ginij příkladowé, kdež se ti tři puňktowé pořádné následugij.*

Což narozeno gest z Těla, Tělo gest: a což narozeno gest z Ducha, Duch gest.

Těž: A on odpowijdage gednomu z nich, řekl: Přijтели, ne činim tobě křiwdy.

Těž: Synowé, budte poslušnij rodičů we všem: neb se to dobře libij Pánu.

Interrogativus.

Puňkt obláštnij gest otázky, neb otazánij, genuž Lati-njcy Interrogatiuus říjkagij: dwa puňkty, gedn nad druhým, dolnij profťy, ale wrchnij s nakřiweným wocáfkem tako ? Ten se klade, kdež se nýyaká otázka děge, aby z odpowědi bylo té otázky wyswětlení: a má se wždy způsobem otázky čijsti. Yako w příkladu: Kolik Chlebů máte? a oni řkau: Sedm. Tu máš giž y otázku, s puňktem otázky, y odpowěď.

Těž: Chléb, kterýž lámeme, zdalíž společnost Těla Kry-stowa není? Hle tu máš otázku, y puňkt otázky. A y hned potom odpowěď k wyswětlení té otázky, kdež Apóstol dij: Neb gedn Chléb, gedno Tělo mnozý sme: neb všickni z téhož Chleba částku béreme. Aby z wlaštnijho wyswětlení Apóstola, y z skutku wkaného, bylo znáti, že tu Apóstol prostě nemluwil o přirozeném Těle Krystowé, ale o Ducho-wnijm Těle geho Cýrkwe: o Duchownij společnosti wěrných. Yakož z Erazmowy Paraphrazý snadné gest wyrozuměti.

Partitiuus neb divisiuus.

Při koncy řádku, kdežkoli některé slowo w swé celoťi nemůž položeno býti, dvě Wirgule takto býwagij postaweny,,

Aby z toho čtenář čta věděl, že to flowo w tom řádku w celoſti ſwé položeno není. Kdežto příjkladně při koncý mnohých řádkúw geſt widěti.

Paranthesis.

Paranthesis w Orthographij také mezy puňkty ſe klade. Kterážto za půl kraužkem napřed ſe počijná, a půl kraužkem zadu zawijrá takto (). A ta ſe klade, kdež ſe w některau řeč začatau giná řeč wkládá: neb pro té řeči příjčiny vkázánij, neb pro gegij dalſij oſwětlenij, aneb pro ozdobnoſt, pro ukrácenij a pro potwrzenij té řeči.

Z té pak příjčiny těmi polaukraužky ſe zawijrá: (99) kdožby řeč začatau bez wſij překážky předce čijſti chtěl, aby což před Paranthesis a po Paranthesis ſtogij, pořádně četl: a neb mezytjm Paranthesis čta, aby gi wzwlaſtnijm rozwáženij četl, aby w pořádku před ſe wzaté řeči ſe nemeylil.

Příjkladowé, kdež ſe paranthesis wkládá, pro vkázání příjčiny předſewzaté řeči.

Y ſtáli pacholcy y ſlužebnijcy, kteříž vhlj hrabali (neb zyma byla) a zhrjwali ſe. Těž: Protož bylali dokonaloſt ſkrze Lewiſké Kněžſtwij (neb ſkrze to lid zákon byl přiſgal), což na to bylo potřebij, aby giný powſtal kněz, kterýžby podlé řádu Melchysedechow a ne podlé řádu Aaronowa ſlúl?

Příjkladowé, kdež ſe paranthesis wkládá pro té předſewzaté řeči ſwětleyſij wyložení.

Powſtaw Petr w proſtřed věedlnjúw, řekl (a byl zaſtup gmen ſpolu jako ſto a dwaceti): Mužij bratřij, muſylo ſe piſmo naplniti. Těž: Neb ačkoli ſau, kteříž ſlowau bohowé, buďto na nebi buďto na zemi (100) (yakož ſau bohowé mnozý a Páni mnozý) wſſak my gediného Boha máme.

Příjkladowé, kdež ſe paranthesis wkládá pro některé řeči y ozdobnoſt y ukrácenij y potwrzenij.

Aby bylo ſwědectwíj čaſy ſwými, w ktěžto já poſtawen ſem kazatelem, a Apoſtolem (prawdu prawijm w Kryſtu, neb lhuť) učitelem pohanúw s wijrau a s prawdau. Těž: Neb ſpogeni budau (prey) dwa w gedno tělo.

Také toto slušij znamenati, že Impresforowé, kteříž testament Eraz mem *) napraweny tiskli, někdy parenthesis, ne jakž obyčey gest polaukroužký, ale dvěma puňky napřed y zadu zawijrali. Yako: A řeč ta tělem učiněna gest, a obýwala mezy námi: a spatřili sme sláwu gegij, sláwu jakožto gednorozeného od Otce: plná milosti a prawdy. Tu před, a spatřili sme, mįsto kroužka geminus, a za od Otce, při zawřenij také mįsto půlkroužka geminus stogij. Sstapulencký položil kroužky. (101) Někdy pak Impresforowé potřebnau parenthesis samými Wirgulemi znamenali. Yako: Tehdy žoldněři, když ho vkřižowali, wzali raucha geho / a věinili čtyři dijly, gednomu každému žoldněři dijl / a sukni. Sstapulencký, zgewně parenthesis tu vkazuge, k snadnějšijmu wyrozuměnij položil polokroužky. A ten smysl z paraphrazý Erazmowy snadně se můž poznati.

Příklad, kdež se ti puňktowé wšickni w gedné řeči spolu scházegij.

Zdaliž newijte bratřij (neb znagijcým zákon mluwijm) že zákon tak dlauho panuge nad čłowěkem, dokudžby zákon žiw byl? Nebo žena poddaná muži, žiwému muži přiwázána gest skrze zákon: pakliby vmřel muž, wyfwobozena gest od zákona muže.

W druhé stránce Orthoğraffij kněz Beneš puňky zprawuge. Což o prwnjm puňktu prawj, dobré gest a prawé: ač nynj tomu puňktjku, proto že commata diuidit, wjce řjkagj comma nežli suspensiuus. Čechowé stařj toho prwnjho puňktu welmi málo wjžwali (102). Wýbornj Čechowé, Pan Řehoř z Gelenj y Wyktorjrn ze Wissehrd, mįsto toho prwnjho, druhj přawali. Gako takto položil Gelencký w wýkřadu Petrarchy o chudobě: Gakož bohatého by pak y štědrý był: wšřak zachowáli sobě co: obecně řakomým nazýwagj: tak chudý: by był y řakomý, gmjn bude za štědrého. Některj mįsto dwau puňktů wirgulky wjžwali, y tu kdež commata, y tu kdež cola

*) Ginde był řekl „skrze Erazyma“, tu giž „Erazymem“: vtrunque inep- tum. Lépe bylo řeci „Od Erazma“, ač ta phrasis, nempe vsus ablatiui instrumenti suo loco non vituperatur nec reiicitur. Dobře dšř: Ta wěc nemůž býti spokogena než Jeho Milostj Pánem.

dělali. Obec pak pšřarů nepřfliš pečlivých diwně a rozličně se wtom pletli, gako y podnes.

Periodus, puňkt ten gediný, celý a giž zawřený smyšł znamenagfcý, swé mjšto gakž takž mjwał, gako y nynj v mnohých.

Kdyby tomu přiwyknauti chtěli, aby ti třj puňktowé w psánjch náležitě byli zachowawáni, chwalitebná byłaby wěc. Giž pak ten prwnj puňkt, gegž Beneš nazwał suspensium buď žeby formau wirgule takto / (gakž Beneš dj) psán byl, buď połatinsku půł kraužku bylo děláno takto), oto by se nebyło potřebj nfnaditi.

Konec Orthographj.

**Každému upřímnému čtenáři kněz Wacslaw
Philomathes z Jindřichova*) Hradce, na-
před pozdravení.**

Nedívám se tomu, že Laurentius Valla, muž w latinském nárečné wýmluwný tak welmi se horlí**) na ty, kteříž ten jazyk swou blekotností hanebně zprznili: a přecistú latinu z jazyku řeckého pošlú, skrze přiměšowání jiných postranných a newzácých jazykůw šeredstwím lehkomyšlným w zkázu uwedli.

Kdež toho lítost maje, ***) o to pracowal, aby toho ušlechtilého jazyku nakažení zase naprawil. Jakož pak o tom znamenité knihy (jenž mají titul Liber elegantiarum) sepsal: aby z nich se učili všickni, kteříž právě a čistě chtí latině mluwiti a uwarowati se všelijakých barbarismů a solecismů, t. j. nepravého přewráceného a zle zwučícího mluwení. †) Čehož někdejší staří (104) latinští učitelé (jako Jeronym, Ambrož, i jiní jim podobní) pilně šetřili. Po nichž přišli jiní s kuchyňskau latinau (jako Scotus, Thomas, Albertus a jiní jim podobní), kteříž aby jejich marné mudrowání průchod mělo, potworné terminy (jako volitio, filiatio, ecceitas, et sic de aliis) k wůli sobě tworili: ješto latinská máti k takowým dětem se nezná. Ale buď Bohu z toho chwála, ††) že nynější latinští učitelé, jakož o to usilují, aby mnohá zawedení a bludy

*) V Jindřichowě Hradci wice téměř německy nežli česky mlúwí. A kteříž jsou rodilí Čechowé welmi nezpůsobně mlúwí, admittentes germanismos sat ineptos. J. B.

***) Inepta phrasis boëmica: horlím se. Lépe jest říci horlím absolute. Jako též při onom slowu, pečowati se, nechť se oto pečowati. Obsoleta et repudianda phrasis. J. B.

****) Aulica et inerudita atque barbara phrasis est: kdež toho lítost maje. To slowo „kdež“ nie se tu netrefuje: ačkoli již tak mnozí počínají mlúwiti. Viz o tom wice w Přídawcích. J. B.

†) Inepta grandiloquentia.

††) A některý prosták dí: Buď Bohu chwála, že swatý Pawel napsal: ne w maudrosti řeči, a že Bůh zbláznil maudrost tohoto swěta. Ať jest prawá wěc, že puritas sermonis valde utilis et laude digna est.

oznámili a prawdě nás učili: tak i o to pilnost mají, aby čemužkoli nás učí, to čistau latinau sepsali.

I pročežby tehdy také jiní jazykové všelijací své čistoty neměli? Anobřz proč lidé toho jazyku, v němž se zrodili, krásy zanedbávají a cizími slovy od ledušksd příšlymi kaziti jej dopauštějí? A to se děje nejen v kwapném mluwení, ale i v rozváženém psaní. Protož horlím i já, a diwím se tomu, že Čechové ozdobného jazyku svého v počtiwosti nemají: nedbajíce zachowávají způsobu wýmluwnosti té, kteráž naň záleží, a to nejen w mluwení ale i w psaní, zwláště pak a nadewšecko w písmě swatém, starého i nowého testamentu. (105) Neb bibli již několikrát imprimowali: a tu wždy (newím swéwolnýmli nedbáním, čili prostým newědomím) toho se dbpuslili, že mnohá slova neupřímě z latiny wyložili.

Misto	}	ho gegich mu ů au	}	imprimowali	}	geho gich gemu ůw ů
-------	---	-------------------------------	---	-------------	---	---------------------------------

Což se těch dwau slow tkne „jest“ a „sau“ neb „sú“: ta neslušně zbytečně na mnoha místech kladli, až do ošklivosti čtení i poslauchání. Neb což se koli kde w jedné osobě stalo, wšecko ten jakýs „Jest“ učinil: počal se jest, narodil se jest, přišel jest, dal jest, trestal jest, zradil jest, dokonal jest, umřel jest. A w mnohém počtu ty jacis „sau“ neb „sú“, kdež se co přihodilo wšecko oni spáchali: widěli sau, reptali sau, ukradli sau, diwili sau se, zarmútili sú se, sešli sau se, swářili sau se. Kterak se tu wšudy to „jest“ a to „sau“ zbytečně klade, o tom zjewná zpráva de Verbis bude oznámena. Ten pak nebolý „Bíše“ obojího jsa pohlawi a rozličných stawůw, diwné věci působíše. (106)

Hle co činí porušené wýmluwnosti následování? Čím wíce obyčejóm porušeným udidla se pauštějí, tím dále se probíhají, sprawedliwost pak w tom hynauti musí.

Protož dobře jest zlým obyčejóm za času bujnost zastawiti, aby snad dawní swau starobylostí w přirození se nezměnily.

Protož aby jazyku Českého nakažení zase napraweno bylo: učinil sem spis pro ty, kteříž toho neznají, aby o tom Českau Etymologt měli, jižby i w mluwení i w wykladání zprawiti se mohli. Wšak ne abych každého slova deklinací per casus et tempora (jakož w latinské grammatice sluší) učil: ale oznámím jen ta slova, kterýchž obyčej zle užitwá, tak w psaní jako i w mluwení. A přitom oznámím, kterak

kterých slov zle užívaných právě užívatí máme. Však kdož prvé z Donátu poléwky školské nezakusil a latinau sobě aust nepoplákl, *) tent nesrozumí spisu tomuto; neb se w něm latina s češtinou proměšuje, a jinak (107) Etymologia sepsána býti nemůže. A protož jen kněžím, kteříž latině umějí, **) pisařóm, literátóm a žákóm se hodí. Měj se dobře. Čti a sud', upřímý čtenáři.

Distichon ad lectorem.

*Si tibi barbaries male fandi praestitit usum,
Hac forma recte disce, Boheme, loqui.*

Druhý díl grammatiky slove Etymologia.

Druhau tuto částku grammatiky t. Etymologi sepsal jest kněz Wácslaw Philomathes a kněz Beneš wůbec ji wydał: potřebnau jistě Čechům knihu, zvláště těm, kteříž i jazyku latinského powědomi jsau.

Wšak kdyby drobet češštěji a swětleji byl psal ten dobrý muž, kdožkoli byl! Nam de elegancia et proprietate Boēmici sermonis praecipiens, multa ineleganter et valde inproprie dixit. At non est quod miremur, siquidem non omnia possumus omnes.

Častokrát se přihází znamenitým lidem, třebas i těm, kteréž vysoká oslawuje (108) wýmňownost, že některé věci wyswětlowati chtěce, wíce je zatemňují. Přihodíholi se co toho i tomuto muži, knězi Wácslawowi Philomathesowi, co diwného jest? Humani ab illo nihil alienum putabimus. Úmysl však jeho chwálen býti má. Wždy jest chtěť pomoc učiniti

*) Ineptae locutiones rybaltů Českých. Školská poléwka per contentum záctwo jejich nepobožné słowe.

***) Pohřícht' mnozí špatně umějí. —

k napravení jazyka Českého, a učinil nemaľau podlé možnosti své! Byť také i jiní někteří tak mnoho au silé svého na to vynaložiti chtěli, tudyžbychom jiný způsob České řeči v mnohých věcích uzřeli. Ale (jakož sem i v předmluvě napřed dotekl) že sobě toho téměř všickni málo váží, jedni proto, že se vyššími věcmi obírají, kteréž ne řeči samé (w nichž kráľowství Boží nezáleží) ale spasení lidských duší se dotýkají; druzí proto, že chopiwše se toho, což i sláwu i zboží rozmnožuje, tam všecku mysl obrátili, a w tom ji jako w wodách mořských pohřžili; a snad někteří i jiné příčiny týchž věcí mají: já pak nic sebe a své pilnosti a neb k jazyku Českému přichylnosti, nad jiné newyvyšuje, což a pokudž budu rozuměti, (109) žeby má práce písarům Českých knih prospěšna býti mohla, o to se přičiním, abych k věcem od kněze Philomathesa sepsaným nětco přidaľ, aby i snáze těm některým věcem od něho sepsaným porozumino, i dále na wlastnost neb ozdobu řeči České popatřino, přičinau těch regulí jeho, býti mohlo.

Nařiká w předmluvě své kněz tento nad welikau nedbánliwosti lidu Českého, a zwláště těch, kteříž přední sau, ac veluti proceres totius gentis. A jest nemálo nad čím nařikati: pročež i dáwno před ním někteří wíce nařikali. Jako učený onen a wzácný toho času muž, Pan Viktorin ze Všeherd, někdy místopisar kráľowství Českého, kterýž w předmluvě na wyklad knížky jedné Jana Zlatoústého mnozství weliké mužůw sláwných wyčítaje, kteříž knihy o rozličných věcech spisowawše, nečinili toho cizím jazykem, ale swým wlastním, w němž sau se zrodili. Těmi příklady ponauká i Čechů, aby o ozdobu jazyka svého stáli, a bližním swým wlasti obywatelům tudy dobré obmyšleli. Ale že kněz W. Philomathes wté své nařikawé předmluvě (110) nemálo, nýbrž welmi tuze s posmiškem drbl těch, kteříž neméně nežli on na Český jazyk laskawi byli a jej nepřirowaně wíce nežli on zwelebiti usiľowali, nýbrž (absit verbo invidia) i zwelebili — ty mínim, kteříž i w wydávání knih w jazyku Českém těch slow některých ač newelmi sličných, ale wšak ty časy ještě newelmi neobecných

a velmi vlastních, užívali (quae nunc jam usus repudiavit ut obsoleta et antiquam simplicitatem, nolo non dicere rusticitatem, redolentia) jako: bješe, bjech, bjechu, bješta — a necházt jednoho toliko z mnohých jmenuji, swaté paměti B. Lukáše, muže pobožností i uměním wznešeného, kterýž i w tom swého předsewzetí swětlé a znamenité příčiny ukázał, w předmluwě na wyklad Zákona nowého, jenž wytištěn byl w Bolesławi mladém, léta 1525 na Karmeli, a však se proto i s jinými mnohými těch słow užíwajícími, pomlúw i posmiškúw některých wšetečných lidí, jako Čížka a jiných, nemohl uwarowati: i widí mi se nětco k tomu, čehož dotekl Philomathes, kratiče tuto nejprw říci. (111)

Neměť jest se kněz tomu posmiwati, že ten ubohý, jakž on dí, „bješe“ mnoho působíše, poněwadž wlastnosti řeči České naprawitelem býti chtěl. Mažáliž to byla wěc rozděliti inter tempus perfectum et imperfectum, těmi słowy: bješe a bylo? A že to słowo bješe, s swau se wší rodinau nebo ratolestmi swými, učima rozkošnýma nic tak zwláštne libého a hładkého nedonášeło: i protoliž jest konečného zaslawižilo wywržení a potupení? Zwláště poněwadž wíme, že před nemnohými časy nic nebyło neobyčejného, netoliko tak psáti, ale i mluwiti. Pročež tedy kněz Philomathes, bohatstwi jazyka Českého jako z kautúw zarumowaných dobywati chtěje, teyž jazyk chudí, temporis imperfecti proprietatem, olim magno receptam usu, ei auferendo, ac restauratores eius salse (imo verius dicerem, insulse) irridendo atque risui aliis propinando? Ale nawykli takowí lidé, aby se snažně k tomu každý přičíněli studio contentionis, aby bylo kolik farářúw tolik věr, jako býwá kolik młynářúw tolik měr: takž snad potom také, kolik písařúw, tolik grammatik. (112) Řeklyby mi pak kdo: „Wždyť jest iž to słowo „bješe“ obsoletum et ingratum ac fere ridiculum, nezpůsobné, neobwyklé tomuto wěku a jako diwoké?“ Odpowěď: Prawda jest to, že se již nyní užíwání jeho netrefí, zwláště, když i tak jest shanino od tohoto kněze, a od jeho mnohých následnikúw u welikau wzato oškliwost. Ale vždyť jest to také prawda jistá, že to słowo bylo dobré

a vlastní i velmi potřebné: a škoda, že jest vyšlo z obyčeje. Ač některým národům newyšlo, a to těm, kterýmž se nezdá, bychom my pěkněji a vlastněji nežli oni mluvili, jako Charwatům, Bosňanům a jiným, až i těm Srbům, jichž dialektu neb obyčejnosti w řeči posmívají se Čechové. Ale o tom slovu bješe potom w Přidawcích etc. šíře saud svůj oznámím. Nyní toliko toto dim, že jest nebylo slušné a spravedlivé, aby vlastní napravowatel, vindex, vlastní zhaucím a neb umenšowatelem (si sic loqui licet) býti měl.

Z strany pak ozdoby řeči, měl byl sám na sebe pohleděti, ješto i w spisování (113) té Etymologii, ano i w té předmluwě hned velmi neozdobně ano i newlastně mluví, incompte, jako ta slova, jako sau, wiz: „kdež toho lítost maje“, item „To jistau latinau“, item „Mnohá slova neupřímě wyložili“, etc. Jaká jest tu w těch, i w mnohých jiných slowach jim podobných, w té knížce se nalezajících, i neozdobnost i newlastnost; o tom níže potom náležitěji při příčinách powím.

Takéž podobně při tom slovu „jest, jsem, jsau etc.“ w též předmluwě kratochvilný posmíšek položil, urbanitate illa quam repudiat Paulus egregie servata, ješto, jakožto slovo „jest“ na mnohých místech se zbytečně od některých klade, tak zase s ujmou ozdobnosti a plnosti řeči České od některých opauštino býwá; o čemž níže na swém místě oznámím. Nyní pak přistaupím k začátku té jeho Etymologii, kterauž těm toliko sepsal, jenž sobě školskau poléwkau propalili, či mám říci, propřákli ústa.

Etymologia, jakž se z Řeckého jazyku wykládá, jest umění prawého, mírného mluwení i také prawého mírného, jednoho jazyku w druhý wykladání. *)

*) Plus est in definitione quam in definito. Nesamať Etymologia dáwa prawé a umělé wykladání řeči z jednoho jazyka do druhého. J. B.

Rozdělení Etymologi.

Jakož latinská Etymologia w osmeré stránce řeči záleží, tak také tuto při každé té stránce, kdež jest zlé, a jak má býti pravé vykládání, ukazáno bude.

První stránka Etymologi jest (jakž latinici říkají)

de Nominibus.

Mělyby owšem některá jména, slova znamenitá, napřed býti položena, jichžto obyčej w Zákoně Páně, w Českém jazyku omylně užívá. Wšak pro ukrácení sau tuto zanechána: a že při novém testamentu, podle Erazmowy náprawy, potřebněji budau oznámena.

Regula de nominibus adiectivis.

Adiectiva neutra pluralia absque substantivis posita, jako: cetera, bona, mala, novissima, priora, nova, vetera etc. mají se exponowati cum illo substantivo: w ěci; a byt jich pak w jedné řeči několiko položeno bylo, dosti jest jednau w ěci položiti. Exemplum: Cetera vero cum venero disponam, Jiné pak w ěci, kdyžbych přišel zřídím. Recepisti bona in vita tua et Lazarus similiter mala, Wzals dobré w ěci za života swého a Lazar též zlé. Fiunt novissima hominis illius peiora prioribus, Bývají poslední w ěci člověka toho horší než první. Profert de thesauro suo nova et vetera, Wvádává z pokladu swého nové i staré w ěci.

Exceptio. „Omnia“ neutrum plurale sine substantivo positum, má se exponowati singulariter bez w ěci, ne pluraliter s w ěci. Exemplum: Omnia mihi licent, sed non omnia conducunt, Wšecko mi sluší, ale newšecko prospívá. Omnia facite sine murmuratione, Wšecko činite bez reptání. A takowá expositio jest lepší nežli s w ěci přidáním. Tak také máš exponowati bona a mala, když při sobě mívají: omnia, multa, quanta, a neb nětco takowého. Exemplum: Dabo vobis omnia bona, Dám wám všecko dobré. Secundum: Multa mala operatus est, Mnoho zlého činil. Tertium: Quanta mala fecit sanctis, Kterak mnoho zlého činil swatým.

Ať se na tom nemeškám, což napřed powěděl, — definitione, coby byla Etymologia, přivlastníno jí i to, což w sobě všeecka částka Grammatyky čtvrtá, t. *Syntaxis*, zawírá: toliko o prwní reguli jeho de nominibus to dím, že mi se všeecka, i též ta wýminka při ní položená, dobře líbí. Hodné jest, aby to, což prawí, pilně bylo zachowáwáno; rem sane obseruatu dignam protulit.

Regula de diphthongo: au et ů syllaba.

Ti kteříž Českú Biblii imprimowali, ten diphthoňg *au* za *ů*, a *ů* za *au* (jakoby w tom žádného rozdilu nebylo) imprimowali. Ale ty wěz, že ten diphthoňg činí rozdíl inter casum accusatiuum et ablatiuuum in genere feminino. Neb když accusatiuus casus má swú terminací na *ů*, tehdy ablatiuuus má se skonati na *au*. Exemplum: *Mensuram bonam et confertam et coagitatam et superfluentem dabunt in sinum uestrum; eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur uobis.* To česky takto wylož: Míru dobrú a nasutú, a natlačenú a wrchowatú dadí w lúno waše: neb tau měrau, kterauž, byšte měřili, bude wám odměřeno. Tak i jinde poznáš, který jest casus accusatiuus a který ablatiuuus: wyrozumiš také lépe tomu, co se tu prawí.

Regulam de diphtongo superius tractavi copiosius (117).

Sequuntur regulae de casibus.

De Nominatiuo. Regula prima.

Nominatiuus někdy pěkně se proměňuje in accusatiuum w jazyku Českém. Exemplum: *Non est homo iustus in terra,* kdež *homo iustus* jest casus nominatiui, a česky: Člowěk sprawedliwý, také casus nominatiui. Budešli pak přisnosti *) latinské následowati, zle diš: *Neni člowěk sprawedliwý na*

*) Lépe by řekl: „způsobu“ latinského než „prisnosti“. Velmi si jakýs přisný. t. nehládky Cech. J. B.

zemi, neb máš říci: *Není člověka spravedlivého na zemi.*
 Též: *Non est alius Deus in coelo, Není jiného Boha na nebi.* Též: *Nemo est in cognatione tua,* neříkaj: *Žádný není,*
 ale říci: *Žádného není w příbuznosti tvé.*

K této první reguli de nominativo toto pravím. To slovence „není“ a též i některá a mnohá slova jiná, jako: podej, pochwal, nehaněj, nechej etc., nežádají za sebau míti accusativum, sed ablativum in nostra lingua adsciscunt, jako:

(118) *Není pána, podej nože, vyjdi z domu, koblauku neztracuj, sukňě šetr, nedej podkopati domu svého, pochwal Boha, pobrus sekery, aby nesvrhl skleničky, ženy nepojímej, neužříš twáři mé.*

Zle by tu přidal accusativum casum, řka: *Není tu sekeru, není tu koblauk, není tu sukni; anebo jako někteří germanizantes říkají: podej ten nůž, koblauk, sukni, konew, wíno etc.* Item: *Nekaupím dům, kuň, sedlo, uzdu etc.* Však zase, newšudy se trefí regule ta: nebo i rukawice ne na nohy obauwany jako střewice, ale na ruce brány býwají: takž newšeho jednau regulí zprawiti můžeš. Zleby, první reguli zachowati chtěje, řekl: *schowej koblauku, čepice etc., ale musíš říci: schowej koblauk, čepici, sedlo, kup nůž, tesák, zjednej skleničku, půjmi ženu, vypí wíno dobré, etc.* Item, zachowals wíno dobré etc. Item, zachowals mnoho wína dobrého. *Aberravit autem hic iste bonus sacrificus: non nempe in accusativum mutatur apud nos nominativus iste latinorum, sed in ablativum. Similitudo terminationis in quibusdam vocibus (119) imposuit homini. Jako w tom příkladu, kterýž přiwedl: Není člověka spravedlivého, domníwal se (nepilně snad posaudiw toho), že ta slova: člověka spravedlivého sau casus accusativi, ano jsau ablativi. Ale že podobný jest w těch slovích jeden casus k druhému — neb takto zní accusatiuus: toho člověka spravedlivého ukazují; ablatiuus: od toho člověka spravedlivého neodstaupím, neuteku etc. — ey wiz, že obé má jednostejnau formu; ale netak při jiných mnohých slovích, kteráž welmi rozdílnau terminací mají. Jako u příkladu slovence „Ałmarka“ accusatiuvo: tuto ałmarku pěknau udělal mi,*

kaupil sem, mám dáwno etc.; ablativo, od té almarky pěkné zámek mi odpadl, utekl, lištu odšaupil etc.

Regula secunda.

Někdy se pak taková proměna děje, když nětco prawi se býti něčím. Tako: Et tu, puer, propheta altissimi vocaberis, kdežto slowo Propheta w latině jest casus nominatiui, (120) a wedlé přisnosti jazyku latinského mělby tu orati exponowati takto: A ty dítě prorok najwyššího slúti budeš. Ale zleby) tak česky mluwil, i máš říci: A ty dítě prorokem najwyššího slúti budeš. Neb Český jazyk nominativum tu nestrpi, ale chce, aby hyl proměněn in accusativum. Každý jazyk má swú vlastní výmlownost, čemuž Řekowé říkají phrasis **) Co sluší w latině, to newšudy sluší jazyku jinému. Též: An non sum Apostolus? rci: Zdaliž nejsem Apoštolem? ne Apoštol. Takowau proměnu wšudy máš činiti, kdež koli toho slušnost potřebye.

Jakož přisnosti łatinské (ut loquitur Philomathes) newšudy sluší následowati, kdož nechce z dobré łatiny zlé češtiny děłati, ale to což jest dobře powědino łatině neb řecky etc. (bez ujmy neb porušení smyslu) také dobře powěditi i česky: takť také i přisnosti této regule nesluší wšudy následowati, (121) sic jinak nemała ujma byłaby řeči České.

Nebo at ten příklad vezmu, kterýž on položil: Et tu puer propheta altissimi vocaberis, dišli česky: A ty dítě prorokem nejwyššího slauti budeš, dobře jest; pak-li diš: A ty dítě budeš slouti prorok nejwyššího, owšem wýborně i ozdorně česky powiš.

*) Ne zleby mluwil, ale figurate et eleganter, suo loco tamen. J. B.

**) Špatnýs Grammatikus Český, milý kněze Filomat, jestliže mezi výmlowností a phrasí rozdíl nemáš. Výmlownost jest eloquentia, ale phrasis jest obyčejné slow jedněch s druhými spojení, a tak pronášení toho srozumitelné a obyčejné slowy a řeči, což w duchu myslíš J. Bl.

Žeby Český jazyk tu nominativum strpěti nemohl, dí Philomathes, ale chybuje: iudicium aurium et exempla veterum affirmant, quod ille negavit. — Takž i o druhém příkladu: Zdaliž nejsem Apoštolem, dobře se dí, ale též se dobře dí: Zdaliž nejsem Apoštoľ. Ano w některých staročeských na pargaméně psaných Zákoních tak stojí psáno: „zdaliž nejsem swobodný? zdali nejsem Apoštoľ? etc.“ Na mnohých pak místech, kdyby vzácný mluvitel tuto reguli zachováwati měl, saudným a rozkošným ušima newzácná forma mluvení jeho byľaby. Jako maje řici: „Wšak sem i já také správce lidu, sem kněz, neb sem zeman etc.“ řeklby. „Wšak sem i já také knězem neb zemanem,“ hned nezni tak způsobně a libě. To pak vše, kdy kterého způsobu místo které žádá, nesnadné jest (122) oznamowati regulemi.

I tu chybiľ Filomat, žeby nominativus in accusativum, prorok prorokem, se proměňowaľ. In ablativum instrumenti kdyby byl řekl, mohľoby bylo státi. Hic propheta, prorok; hunc prophetam, toho proroka ukamenowali židé; ab hoc propheta postularunt etc., od toho proroka utekli; hoc propheta, tímto prorokem pohrdali: budeš prorokem, budeš mým přítelem.

Regula tertia.

Někdy pak nominativus proměňuje se in accusativum proto, aby amphibologia, t. pochybnost řeči, rozumu nedwojila.

Neb dišli wedle přisnosti latinské: Slowo tělo učiněno jest, amphibologia tu bude. Neb kdož ta slowa slyší, nerozumí, slowo-li jest tělem učiněno, čili tělo slowem.

Chcešli pak té amphibologii se uwarowati, musíš z jednoho nominativa udělati accusativum. *) Neb hle když diš: Slowo tělem učiněno jest, amphibologia tu nebude, neb rozum tu dwojiti se nemůže.

*) Tak se tobě zdá, ale chybuješ. J. B.

Což w třetí reguli přidává, příčinu toho proměňování pokládá, ač w něčem může státi, a však i to newšudy má místo. Nebo jakož díšli: „slovo tělem učiněno,“ pochybnost s částky odjímáš: tak zase nazpět, díš-li podlé té formy: hůlka hadem učiněna, wěkové slowem učinění etc., zploďíš pochybnost nemažau; a budešli chtíti podlé té jeho regule rozum těch slow jinak wyprawowati, tedy říci musíš u wyswětlení takto: Ti wěkové již sau slovo. Item, w jeho příkladu, to „slovo“ již není toliko slovo, ale jest také i tělo, jako též díš, ta hůlka ne hůlka toliko jest, ale had. Anoby někdo ne pochwálil i toho způsobu: tělem učiněno. Nam si sumeretur pro ablativo instrumenti to slowce: tělem, bude tento rozum, že tělo tak bylo mocné, že učinilo slovo, jakoby slovo mělo půwod z těla. Protož lépe a srozumitelněji díš, „a slovo to tělo učiněno jest.“

A také dobrý muž, jakož již i prvé dotčeno, i w tom chybil, že té formě: Otcem, Apoštolem, slowem etc., jméno dal casus (124) accusativus, ano jest casus ablativus instrumenti. Neb takto mluwíwáme: *Vulnus infixit ei, sive, vulneravit eum gladio, ranił ho mečem; swět stwořen wšmohúcím slowem, spálen bude ohněm; byl trestán hroznau potopau etc.* Té pak formy užíwá se někdy na tom místě, kdež łatiníci dávají nominatium a neb accusatium cum praepositione. Jako: *Ero eis Dominus, vel ero Pater, et ipsi mihi in populum,* česky takto: *Budu jim otcem a oni mi lidem.* Staří Čechové někeří hunc graecismum předce tak podlé slow łatinských (*Philomates* říká, *inepte sane, podlé přísnosti łatiny*) wykládali říkajíce: *Budu jim w otce a oni mi w lid.* Ale ta forma již vyšla z zvyku. Item: Také té formy mnoho se užíwá na tom místě kdež łatiníci ablativum kładau, jako: *ibis cum patre, půjdeš s otcem, se pánem, s Bohem, ješto sic prostý ablativus takto se formuje: od otce, ode Pána, od Boha etc. (125).*

De Genitivo, Regula prima.

Genitivus substantivus, někdy proměnění se musí in nominativum adiectivum w jazyku Českém. Exemplum: *Ubi est,*

qui natus est rex Judaeorum? Kdež rex Judaeorum máš česky vyložití: „Král židovský,“ ne „král židůw.“ *) Inter natos mulierum, mezi syny ženskými, ne žen. Mandata hominum, „přikázání lidská,“ ne „lidí.“ Filius Dei, syn Boží, ne syn Boha. Tak exponuj, kdežby toho slušnost potřebovala; ale kdež nesluší, tu nech genitivum při jeho vlastní wáze státi. Expl: Salvator mundi, spasitel swěta, ne swětský. Salvator corporis, spasitel Těla, ne tělesný. Filius Dei vivi, Syn Boha žiwého, ne syn Boží žiwý. Ancilla Domini, dívká Páně, ne panská.

De prima regula genitivi nepotřebí mnoho mluwiti. Sám Philomathes swobodnau ji činí, dopauštěje toho, aby někde byla zachowawána, a někdy nic, (126) a dobře prawí. Než bytby ještě lépe učinil, kdyby byl oznámiti mohl, kdy náleží a na kterých místech proměňowati, a kdy nenáleží.

Beneš ad Hebraeos inepte wyložil: Otcowské wlasti hledají. Lépe bylo říci: Wlasti otcůw swých a nebo předkůw. Ale žež text Řecký toho rozumu nedává, snad ani Erazmus; nebo jiné jest, wlast má, a jiné wlast otcůw mých a nebo předkůw. Měl položiti Beneš: wlasti hledají, a nepřidáwati toho słowa otcowské.

Regula secunda.

K této r. guli také sluší hebraismus, to jest, že židowskému jazyku zwyklost jest genitivum substantivum ponere pro adjectivo. Ut: Filius perditionis pro filius perditus; corpus peccati pro corpus peccans; filius gehennae pro filius gehennalis. Židowskému jazyku tak mluwiti sluší, ale Českému nesluší *). A protož, kdež takový hebraismus se nalézá, máš exponowati genitivum substantivum adiective: neb zleby česky mluwil, kdyby řekl: syn zatracení, tělo hřícha, syn pekla; ale máš říci: syn zatracený, tělo hříšné, syn pekelný.

*) Máš se to zdá obě nebyti zlé; peles kotrůw neb kotrowská. J. Bl.

**) té iudice sc., non aliis. J. B.

W druhé reguli, židovského mluvení způsob (t. cum loco adiectivi, genitivus appellativorum ponitur) jakby w češtinu dobře přelit býti mohl, vynučuje nezle poněkud. Ale kdyby mělo té regule šetrno býti, nedím všudy, ale i w těch příkladech, kteréž on přivedl, veliká ujma i vlastnosti i ušlechtilosti České řeči by se stała. Jakož w latině již se to pro zvyklost nezdá býti nic nepěkného, maxime apud theologos, quia propter reverentiam sanctae linguae multi hebraismi recepti sunt et civitate donati in ecclesia; jakož když díš, corpus peccati, filius perditionis, in facie terrae, na twáři wší země = na zemi. Nebo také i u Čechů již se tomu dobře rozumí; imo quod antea forte aures delicatas radebat, iam demulcere videtur, když se dí: syn zatracení, to jest, jenž má býti zatracen, a nebo oddaný k zatracení. Item: tělo hřicha, to jest, tělo, v němž hřích jest, aneb, vněmž hřích panuje. Mnohem vlastněji i pěkněji se powí: Syn zatracení, filius perditionis, to jest ten, jenž má býti (128) zatracen (podobně jako filius mortis býval ten, jenž měl býti usmrčen, a však potom některý někdy i wyswobozen býval). Ale syn zatracený jest ten, když neteprw má býti zatracen, ale kterýž již jest zatracen.

Lucae 10. Syn pokoje = miřovník pokoje, a nebo ten jemuz Bůh i lidé přejí pokoje, s nímž někdo pokoj míti a k němu jej zachowati chce. Jidáš při Pánu ještě byl, když jest o něm řečeno, že jest syn zatracení, ale když oběsiv se umřel, teprw byl zatracený a nebo zatracen. Ta slova Mat. I. Kniha rodu etc. mohlyby také pro starau zvyklost tak státi, ale však potest solvi hebraismus snadně přidáním: o rodu, to jest, o rodině.

Protož de hebraismo wěděti sluší, že na mnohých místech welice i Českau řeč ozdobuje, tak dobře jako graecismus latinskau. Ale zase také mohlyby někdo té figury (totiž způsobu mluvení židovského) tak užíwati, buď často buď ne w čas, a owšem bez saudu, žeby místo ozdoby ohyzdu k řeči své připojil. Jako díšli: filius mortis, syn smrti, i nepěkně i nesrozumitedlně díš; protož (129) obyčejně rci radše člověk na

smrt odsauzený aneb smrti hodný. Staří říkávali neb psávali někdy (tak jakž za jejich časův byly příčiny) slova tato: přistupuje přistupuji, jako i latiníci: *accedens accedo*; již nyní i w latině i w češtině nesaudí se to za žádnau ozdobu. Item: zlé zle zatratí, to jest velmi zatratí, t. hrozně zatratí.

Regula tertia.

Někdy také genitivus substantivus má se vyložiti per ablativum cum praepositione *o*. Exemplum: *Liber generationis JESU Christi*, kniha o rodu Jezu Krysta. A někdy cum praepositione *s*. Exemplum: *Congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi*, shromáždili se wrchní kněží a starší z lidu.

Třetí regule první díl můž státi, druhý díl není velmi pevný. Nebo již nyní u Čechů lépe a pěkněji se dí: starší lidu, nežli: starší z lidu. Starší lidu vlastně míní se předložení lidu, to jest, nějaký vždy díl wrchnosti nad lidem mající. Ale když díš: starší z lidu, tu (130) se vlastně ti míní, kteříž sau věkem jiných starší, t. více let mají, což obyčejně (ač ne vždy neomylně) šediny a vrásky ukazují. Item když díš: Kdo jest z nás starší? jiné jest, nežliby řekl: kdo jest náš starší? Ač kdyby řekl: Kdo jest starší nás, opět byľby jiný rozum toho, totiž tento, jakoby řekl otazuje se: I kdo jest starší nežli my, kteříž tuto stojíme? nalezližby se kdo ještě nad nás starší? etc.

Snadby tuto dobře státi mohla zmínka loci Actorum 27. (*quod observavit vir praestans B. M. Červ.*): Ukázal mi se této noci anděl Boží, jehož já sem a jehož ctím (takto naznamenal na škartě, kterauž teprw po jeho smrti jako i jiných víc neužitečných poznamenání sem nalezl) *propter ambiguitatem melius est vertere: Angel Boha, jemuž já sľaužím; nebo Boha předce jest genitivus cum accedit articulus. Rowně jako dobře díš: Či jest to? Boží, cum sine articulo. Tak také, cum*

accedit articulus, diš dobře: toho Boha. Accedit autem articulus, cum plures sunt eiusdem nominis. Exemplum: Či to kůň? Waňků. Kterého? toho Waňka, jako jest na rohu proti kostelu. A ten genitiuus mající (131) tauž terminací s ablativem, častý jest v češtině: Ukázala se milost Boha a spasitele našeho.

Hactenus verba Erithaci. Quae ideo nomini eius ascripti, ne optimum virum proprio defraudare videar honore.

Regula quarta.

Přitom i to sluší wěděti, že někdy genitivus pluralis, když se postawuje cum nominativo aut alio eiusdem nominis casu, powýšenost welikau té věci wyprawuje, kteráž se tím slowem wyznamenává. Jako: vanitas vanitatum, Deus deorum, Rex regum. To chcešli práwě wyložiti, musíš říci: marnost nad marnostmi, ne marnost marností, Bůh nad Bohy, ne Bůh Bohůw, král nad králi, ne král králůw.

Potřebí jest také znáti, že omnis genitiuus pluralis masculini generis habens *u* vocalem in ultima syllaba sui, wždycky swau terminací má míti na *w*, a té terminací žádný jiný casus míti nemá. Toho neznali ti, kteříž Českau Biblii strojili: neb *w* za *u*, jakoby w tom rozdílu nebylo, imprimowali. Exempla: Habemus (132) redemptionem per sanguinem eius remissionem peccatorum, Mámeť vykaupteni skrze krew jeho odpauštění hříchůw. Deus patrum nostrorum misit me, Bůh otcůw našich poslal mne. Et ut videas filios filiorum tuorum, A aby widěl syny synůw swých. A protož: Lavit nos a peccatis nostris, máš exponowati: Umyl nás od hříchů našich, ne od hříchůw. Didicerunt a patribus suis, Učili se od otců swých, ne od otcůw. Et iustificata est sapientia a filiis suis, I osprawedlněna jest maudrost od synů swých, ne od synůw. Proč? Neb sau to casus ablativi, ne genitivi. A protož také: Miserere nostri, fili David, máš exponowati: Smiluj se nad námi, synu Dawidů, ne Dawdůw; neb díšli Dawidůw, budú rozuměti, že Krystus byl synem ne jednoho Dawida, ale několika Dawidůw. Neb Dawidů, jest genitivus singularis, ale Dawidůw genitivus pluralis. — Tato regula má swau prawdu, když genitivus pluralis exponuje se (ut ita dicam) genitive; neb když se jinak exponowati musí, tehdy k této reguli nesluší. Neb mementote victorum, máš exponowati: Pamatujte na wězně, ne wěznůw etc. (133).

O čtvrté reguli také pravím, že ne vždycky slyší ji zachovávat. Nebo dosti již i obvyklé i vlastní powěděni: Král králůw, a i pěkněji zní nežliby řekl: Král nad králi. Vlastnost pak smyslu zdá se býti případnější prwního. Neb ten jest králůw král, kterýž krále jiné za své many a nebo poddané má. Ale král nad králi jest ten, kterýž jiných králůw přednější, to jest, bohatší a důstojnější neb wznešenější nad jiné jest. Ačť se to někdy může jedno za druhé bráti; a však způsobnější nad ty obě formy, ac maiestatem quendam redolens vox admodum augusta: král králujících anebo Pán panujících. Ale kde které kdy případnější jest, dobrý Čech w mnohém se s češtinou obírání, acuto aurium iudicio adiutus, snadně porozumí.

Což přitom de genitivo plurali píše, kdeby své místo mělo míti *úw* a kde samo toliko *ú*, dobré jest a k zachování hodné. Ne pro samo to, aby se genitivus pluralis dělil a quibusdam possessivis, jako: ten žalm jest Dawidů, mátoľi jest nyní Dawidůw, Goliáš byl těžší nežli několik Dawidůw; (134) ale potom také i pro jiná některá slova, jako: doľů doľůw, vstup doľů, užíwášliž ještě swých doľůw, tu kdež jest mlyn šimonů.

De Dativo Regula.

Wěz, že dativus pluralis masculini generis nunquam debet finiri in *ma*; neb to jest řeč hrubá, diš-li: powěděľ dwěma bratroma swýma, a neb dišli: žádný nemůž dwěma pánoma slaužiti; ale takto máš říci: powěděľ dwaum bratrom*) swým, a: žádný dwaum pánóm nemůž slaužiti.

Ta regule de dativo nebyľaby zľá, kdyby se jí dobře rozuměľo, a kdyby jí byl sám její smyslitel zľým příkľadem nezkažil.

*) Hic profecto non Vallim, cui simillis esse voluit zelo, sed Scotum et Thomisticas imitatur insulao loquendi genere. J. B.

Pluralis dativus tak jest, že se nemá skonávati na tu syllabu *ma*; neb jest ta syllaba vlastní terminací dualis numerí, počtu dvojitého neb dvojuásobního in casu dativo, jako: oběma rukama, dej oběma synům, dvěma dcerám svým rozkaž, dvěma pánům. Hanbitiby se měl Philomates i s těmi, kteříž ho v tom následují, že nespátril vlastnosti (135) toho slova *dwa* etc. Po vrchu to leží, že to slovo tu nemůže býti pluralis numerí; siquidem est dualis numeri, tantum duos significat, ergo non tres aut plures etc. Dualis igitur numeri propriam terminationem recipit. Sed multi sunt nunc, qui sicut voculam bíše, ita et numerum dualem v češtině irrident, a tak ujmají bohatství řeči České. V řečtině dualis numerus v jak obecném jest užívání, ví se; takť někdy i v naší řeči bylo, a ještěť toho někde nējací kauskové, ac velut notae gratasque veteris linguae odor zůstávají. Ale někteří mudráčkové krátkých soudův nelibují toho, sami newědauce proč, a ani vlastnosti a moci slova řeči České ani ozdob jejich znajíce, po své hlávě formují regule, jakž se jim líbí; a lidé, jakož se ke všemu naleznau, tak i k tomu našli se, aby mrzká a nezpůsobná slova místo ušlechtilých v swých psáních kładli, jako i Beneš, užívaw toho slova prvé neslýchaného „d w o u m p á n ů m“ etc. Confundens dualem numerum cum plurali, dualis numeri et significationis voculae dualem formam detrahit. Item mistr Proxenus v předmluvě na swau Praxtyku hned napřed jako nějaký kvítek slíčné slowce polepil, (136) řka: dwaumi příčinami, měw říci dvěma etc. Výborně v té tabuli, v Prostějově leta 1549 wytištěné, položeno jest od toho (dobrého jistě a rozumného Čecha, kdožť je koli *) kterýž jí wydal, těmito slovy: Dualem numerum Boěmi hactenus usurpatum cur nunc spernunt? jako i o těch slovích, běše, bich etc.

Jakož sem pak napřed powěděť, žeby tato regule de dativo plurali nebyla zlá, kdyžby se jí bylo zprawováno při

*) t. j. Wáclaw Hajek, doktora Thadeáše Hajka otec. J. Bl.

těch slověch toliko, kteráž sau numeri pluralis casusque dativi; nebo jinam se netrefi. Podobně jakož kotlář netrefi se do hrnčičského werštatů, ale však kaupě od hrnčičře umywadlko a u kotláře neb konwaře kohautek měděnný k němu, jednu nádobu užitečnou míti mohu; tak tuto když dím: dvěma Pánům, dvěma dcerám etc. bude jedno slovo míti formu dualis numeri a druhé pluralis, i wyswětli jedno druhé. Neb jedno ukáže, že těch Pánůw nebo dcer jest více nežli jeden, a druhé slovece to wyswětli a oznámí, že jich více se tu nemíní, než toliko dvě. Ač poněwadž se o dwau toliko mluwí, náleželo by těm oběma slowům býti formae dualis numeri; ale když se již tak mluwíwá, musí necháno toho býti, čehož již pro odwyknutí nelze užiwati. A však (137) proto, což ještě w užiwání jest a k ozdobe jazyka toho nemálo příleži, tohoť nesluší pauštěti, a s jinými zawrženými věcmi také zamítati. Nebo kdyby někomu sukni wzali, protož by on kabátu nezawrhł, lečby nesmyslně zaufały býł.

I tohoto mi se newidí pominauti. Variat quandoque datus casus. Řikáme: Dej tomu poslu list, poslowi; první jest usitatum, druhé jest dětinské a ničemné, prorsus puerile vel muliebre. Ale zase lépe díš: dej dědkowi, a ne: dědku; nebo dědku jest vocativus casus. A protož vide, quid approbet usus.

De Accusativo. Regula prima.

Pěkně někdy accusativus casus swú přirozenau terminaci proměňuje w jinú terminaci. Exemplum: Amplius non videbitis faciem meam, Více neuzříte twáři mé, ne twář mau. Non sisisset perfodi domum suam, Nedopustilby prokopati domu swého, ne dům swůj. Vinum non habent, Wína nemají, ne wíno nemají. (138) Ale, tu servasti vinum bonum, exponuj: Tys zachowal wíno dobré, ne wína dobrého.

Dobře phrasin Českau okázał Beneš, proti mnohým zlým Českým wykladačům. A však také se drobet omýlił

dobrý muž o proměňování terminací. Lépeby řekl byl, že vlastnost řeči České tu chce míti genitivum a neb raději ablativum, jako: podej vína (a ne: vino) item: podej chleba, nože etc. Non omnia tamen activa verba ablativos seu genitivos adsciscunt, sed plurima quaeque accusativum. Ut: zachováš to víno v dobrotě, zachováš ty sobě drahně vína, zahod' nůž, dej mi nůž. Ale nejedni wtom bĕaudí. Nebo řekliby kdo: podej mi nůž, germanismus erit; pakli dí: kde jest můj nože, erit barbarismus. A protož rci: kde jest můj nůž, a podej mi nože. Podobně jako onen hĕaupý kněz řekl: Ubi est calicem? a potom jsa napomenut a napraviti se chtěje i řekl: da huc calix etc.; sed hac de re i již napřed nejednau dotčeno jest, i ještě in alio loco plura dicam, ubi de antiptosi mentio fiet. (139)

Regula secunda.

Wěděti máš, že verba vehementis transpositionis construuntur cum duobus accusativis, quorum posterior debet exponi aliquando per praepositionem *za*. Exemplum: Quis ex vobis patrem petit panem; Kdo z vás otce prosí za chléb, neřikaj prosí chléb. Aliquando vero per praepositionem *po*. Exemplum: Induit se Jonathas stolam sanctam, Oblekl se Jonatas w raucho poswátné.

De Vocativo.

De vocativo casu žádné nesnáze není při jeho exposici, protož o něm psáti není potřebí.

De Ablativo.

In ablativo casu hebraismus bývá k oznámení nějaké náramnosti. Jako: Desiderio desideravi, Žádostí jsem žádal. Též: Praecipiendo praecipimus vobis, Prikazujícíe prikazujeme vám. (140) Též: Auribus audietis et non intelligetis. Kdež *)

*) Inepte utitur hac voce: kdež. Melius dixisset: ale, neb, ještě. J. B.

takové conduplicaci hebrajské w latinské neb w naší řeči (jakož Erasmus w anotacích swých učí) vlastnějiby se adverbialiter takto exponowaly: Náramně neb srdečně jsem žádal, přísně prikazujeme. Auribus vel auditione audietis, id est: prorsus audietis, naprosto uslyšíte.

O tom, což se tu zdržuje w té reguli prwní (de accusativo, již napřed (in prima regula de nominativo) powědíno jest. Druhé reguli nic neodpírám. Takž i té reguli de ablativo, ubi explicuit autor Hebraicam phrasin, Erasmum imitatus, newšelijak odpírám. O čemž wiz de ablativis instrumenti et consequentiae. (141)

Druhá stránka Etymologí jest (jakož latiníci říkají) de Pronominibus.

Mei, mihi, me, a me. Nostrum vel nostri, nobis, nos, a nobis. Tui, tibi, te, o tu, a te. Vestrum vel vestri, vobis, vos, o vos, a vobis.

Ta pronomina dvojím způsobem se exponují: Někdy mei cum suis condeclineis exponuje se po mně, a někdy po sobě, a tui cum suis condeclineis exponuje se někdy po tobě, a někdy po sobě. Exempla položím per antithesin: neb odporné věci wedle sebe postawené zřetednější býwají nežli od sebe zdálené, jakož latíně říkáme: *Opposita iuxta se posita magis elucescunt.*

Mei. Miserere mei Deus, Smiluj se nade mnau Bože. Ego sum memor mei, Já pamatuji na sebe. (142)

Mihi. Da mihi bibere, Dej mi píti. Deus propitius esto mihi peccatori, Bože buď milostiw mně hříšnému. Extruxi mihi piscinas, Nadělal sem sobě rybníků.

Me. Tu me misisti, Tys mne poslal. Abscondi me, Skryl jsem se. Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est, Slawímli já sám sebe, sláva má nic není.

A me. Exi a me Domine, Odejdi ode mne Pane. A me ipso non loquor, Sám od sebe nemluwím.

Nostrum. Ten genitivus wždycky se má exponowati po nás a nikdy po sobě. Exemplum. Marsupium unum

sit omnium nostrum, Měsíc jeden buď všech nás. Quis nostrum valet ad coelum ascendere? Kdo z nás může do nebe wstoupiti?

Ten genitivus jest nalezen propter evitandam amphibologiam. Neb díšli: Quidam nostri fuerunt, nostri bude derivativum, ne primitivum. A protož máš říci: Někteří naši byli, ne z nás. Ale když díš: Quidam (143) nostrum fuerunt, nostrum bude primitivum, ne derivativum, a protož máš říci: Někteří z nás byli, ne naši.

Nostri. Deus misereatur nostri, Smiluj se Bůh nad námi. Nos sumus memores nostri, My pamatujeme na sebe.

Nobis. Da nobis hodie, Daj nám dnes. Faciamus nobis civitatem, Udělajme sobě město.

Nos. Libera nos a malo, Zbaw nás od zlého. Diligamus nos invicem, Milujme se wespolek. Ipse fecit nos, et non ipsi nos, On učinil nás, a ne my sami sebe.

A nobis. Neque auferas misericordiam tuam a nobis, Aniž odjímaj milosrdenství swého od nás. Non debuimus te mittere a nobis, Neměli sme tebe pustiti*) od sebe. (144)

Tui. Ego non obliviscar tui, Jáť se nezapomenu nad tebu. Ne obliviscaris tui, Nezapomni se nad sebau.

Tibi. Tibi dico surge, Tobet prawím wstaň. Fac tibi, duas tubas argenteas, Udělej sobě dvě trauby stříbrné.

Te. Timui te, Bál sem se tebe. Mitte te deorsum, Spuť se dolů. Comportabis apud te, Sneseš k sobě.

Tu. Tu omnia nosti, Ty všecko znáš**). Vocativus po sobětnosti nemůž býti. Neb pronomina: sui, sibi, se, a se nemají vocativum casum, od nichž tato expositio sem se vypůjčuje.***)

A te. Volumus a te signum videre, Chceme od tebe znamení widěti. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te, Horšili tebe oko twé, wylup je a wrz od sebe.

Vestrum. Ten genitivus vždycky se má exponowati po w á s, a nikdy po s o b ě. Exempl: Unus vestrum me traditurus

*) Twardě et inerudite wytožil. Lépe říci: Neměli sme tě od sebe pauštěti: per figuram Enall. = frequentativo, loco primitivi eleganter posito. J. Bl.

***) Pěkněji: ty všecko wiš. Jako nedobřeby wytožil: nosti graece, znáš-li řecky. Sic Charwati tak se ptají. Znáš po charwatsku, t. umíšli charwatsky. J. Bl.

**) Subinde hic autor incompete loquitur, jakž obyčej kněží ac tabularum quorundam. J. Bl.

est, Jeden z wás mne (145) zraditi má. Čti dále to, co jest swrchu in titulo Nostrum. Neb kterak se má nostrum, tak se má také vestrum.

Vestri. Memores sumus vestri, Pamatujeme na wás. Non estis memores vestri, Nepamatujete na sebe.

Vobis. Pacem meam do vobis, Pekoř swůj dávám wám. Emitte vobis, Kupte sobě.

Vos. Ego elegi vos, Já sem wás wywolil. Custodite vos a simulacris, Ostřihejte se od modl. Non vosmet ipsos defendentes, Ne sami sebe bránice.

O vos. Omnes vos scandalum patiemini in me nocte ista, Všickni wy pohoršite se náde mnau noci této. Vocativus po sobětnosti nemůž býti, příčinu toho máš swrchu in titulo Tu.

A vobis. Gaudium vestrum nemo tollet a vobis, Radosti waši žádný neodejme od wás. Cur a vobis ipsis non iudicatis, quod iustum est? Proč sami od sebe nesaudíte, což spravedliwého jest?

Objectio. Dišli: Newin, kdy mám exponowati ta pronomina takto a kdy onakno, znej tuto regula budeš wěděti. (146)

Regula.

Quando verbum concordat cum pronomine in persona et numero, tedy exponuj ta pronomina po sobětnosti. Quando vero verbum discordat cum pronomine in persona et numero, tedy exponuj mei cum suis condeclineis po mně, a tui cum suis condeclineis po tobě. **Declaratio primi.** Když diš: Exstruxi mihi piscinas, exstruxi jest verbum primae personae, a mihi jest pronomen také primae personae, numeri singularis ambo. A protož coby měl říci mně, to musíš říci sobě. Neb zleby česky mluwil, kdyby řekl: nadělal sem mně rybníků. Ale máš říci (neb tomu Český jazyk chce) nadělal sem sobě rybníků. **Declaratio secundi:** Ale když diš: da mihi bibere, da jest verbum personae secundae, a mihi jest pronomen personae primae. A protož máš exponowati mihi mi, ne sobě. Neb zleby česky mluwil z latiny: da mihi bibere, daj sobě piti. A tak jiná všicka rozvaž sobě exempla.

In hac secunda parte pronominum regulae continentur: ubi ego maiorem curam dicendi, facilitatem, puritatemque sermonis re-

quiro. Ut nempe haec, quae loquitur, sunt difficiliora, ita verbis ac phrasibus descripta ineruditius. Sed ego dabo operam, ut aliquid lucis et istis addam, quo facilius et melius intelligantur. — Ta slova: po mně, po sobě, po twojsaku, po sobětnosti atd. zdadí se býti velmi nepřijemná a jakás nezpůsobná, téměř mrzutější nežli (147) bješe. Melius fuisset aliqua circumlocutione uti, quam istis verbis tam horridis. Že se ta pronomina dvojím obyčejem vykládají, světlé jest. Než pak kdy kterým, to těm toliko samým zřetelné jest, kteříž i té řeči, z kteréž se vykládá, dobře powědomi sau. Jakož pak velikáby nestydatost byla, dáwati se w to člověku, čemuž nerozumí, a zvláště při tom muži, kterýž chce maudrým sľauti. Ač pohřichu, kdyby nyní do těch vykládůw nových nynějších, těchto let vydaných w češtině, mělo nahlednuto býti: ach jakby mnoho germanismů aneb latinismů, a ať nedím barbarismů nalezeno bylo? Ale hodni sau toho Čechové pro swau nedbalost et ignaviam et superbium etc., aby jim, když oni nechťi než před se spáti, Němci České knihy spisowali, a neb z jiných jazykůw do Českého vykládali; a vykládají w obojím tom tak na mnohých místech němčinau češtinu kazíce. Ale co tomu říci? Když nechce býti jinak, nechážd jest ale tak, jakž jest a býti může. Doktor Martin Luther dobře napsal w knížce o tlumačení neb vykládání řeči jedné w druhau atd., že ten, jenž vykládá, má na to mysliti, aby tauž wěc, kteráž jest oním jazykem powědina dobře a světle, také swým jazykem wlastně a světle pověděl. A toť nemůže jinak býti, než aby i oné i této řeči dobře wyrozuměl. (148) Awšak k takowému řeči wyrozumění wybourné jsau zpráwy neb regule, kdež mohau místné nějaké wyhledány býti.

O těch dwau slowach tato regule pokládá se, totiž: m n ě, s o b ě. Ta slova mají své ratolesti rozličné, kteréž se w deklinacích ukazují. Kdyby pak, neb na kterých místech kterého toho slowa ratolesti mělo užíwáno býti, usižuje Philomathes to zprawami neb regulemi ukázati. Když welí užíwati ratolesti toho slowa m n ě, tedy praví to těmito slowy: to se má exponowati po m o j s a k u; když pak welí užíwati ra-

taléstek toho slova sobě, tedy dí: to (prey) se má exponovati po swojsku. Zprávy toho při těch slovích: mei, mihi, me, a me mohau státi. I otom slovu nostrum není zlá zpráva, ale mohlo také bez ní býti; nebo nostri to slovo totiž ne toliko jest derivativum, ale jest nominativi casus, protož může a má také býti vyloženo per nominativum naši. To pak slovo nostrum netoliko jest primitivum, ale jest i genitivus pluralis, diverso sc. respectu. I kdožby jej jinak vykládať než tak, jakž on praví totiž „z nás“? (149) Ano latině se tak explikuje: quidam nostrum, id est, quidam ex nobis. Regule položená na to dobrá jest. Nebo kdy kterého z těch dvou slov ratolesti měloby býti užito, ne odjinud než z těch slov přistojících, ex verbis quibus adjacent adverbia, cognoscitur, jakž i příklady náležitými to vysvětlí, k nimž také může i tento přidán býti: amputabo mihi manum, amputa mihi manum. První takto vyložíš: utnu sobě ruku, nebo verbum et pronomen concordant in numero et persona. Druhé pak takto: utni mi ruku, nebo verbum non concordat cum pronomine. Nýbrž mohloby i takto povědino býti o tom, ale snad hrubě nesvětle: Cum dicis, amputabo mihi, actio manet in eadem persona, a to slovo u Čechů sobě také zústawání předce při první osobě znamená, protož se spolu trefují; druhé pak slovo mně transitum actionis aut absolute transitionem ab alia aliqua persona (sive secunda, sive tertia) in vel ad primam significat, illud autem verbum est secundae personae, protož se spolu trefují. (150)

Ale totam; abych snad chtěje vysvětlowati nezatemňowal wíce, novas fingendo regulas, cum priores sint non contemnendae hoc in loco, licet mihi haec mea melius multo probatur, quia et facilius est, et ad multo plura accomodari posset.

Sui, sibi, se, a se.

Ta pronomina dvojím způsobem se exponují, někdy po sobě, a někdy po jeho. Exempla položí se per antithesin.

In numero singulari.

Sui. Omnis homo simili sui sociabitur, Každý člověk k podobnému sobě přirne se. *) Pro sui veneratione et sanctitate, Pro jeho poctivost a swatost.

Sibi. Sapientia aedificavit sibi domum, Múdrost ustawěla sobě dům. Unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat, Jeden každý, což mu se zdálo býti prawého, to činil.

Se. Abscondit se Adam et uxor ejus, Skryl se Adam i manželka jeho. Unus quisque vestrum apud se reponat, Jeden každý z wás u sebe slož. (151) Dicebat autem et ei, qui se invitaverat, Prawil pak i tomu, kterýž ho byl pozwal.

A se. Abiecit vestimentum suum a se, Odwrhl raucho swé od sebe. Comprehendit multos ex eis, qui a se refugerant, Zjímal mnohé z těch, kteříž od něho byli zutikali.

In numero plurali:

Sui. Ut tollerent in auxilium sui Jephthe, Aby wzali na pomoc sobě Jephthu. Rogaverunt vicinos, ut venirent in adiutorium sui, Prosili sausedú, aby přišli na pomoc jim.

Sibi. Fecerunt sibi perizometa, Nadělali sobě wěniků. Fecerunt ministri, ut sibi fuerat imperatum, Učinili služebníci, jakž jim bylo rozkázáno.

Se. Induerunt se sacerdotes ciliciis, Oblekli se kněží w žíně. Verbum continuerunt apud se, Slowo zachowali u sebe. Stabant iusti in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt, Stanauť sprawedliwí u veliké stálosti proti tým, kteří je sužowali. (152)

A se. Cumque eiecissent eos Aegyptii a se, A když je wyhnali Egypťští od sebe. Acceperunt singuli viros, qui sub se erant, Pojali jeden každý muže, kteříž pod nimi byli.

Ta pronomina kdy máš exponowati takto, a kdy onakno, túto reguli se zprawiti můžeš.

*) přirne se, inepta phrasis; přirne hromádku smetí etc. k stěně. Lépe: připojí se.

Regula.

Quando pronomen cum supposito et apposito ita construuntur, quod de eodem supposito dicitur, et non de alio: tunc illud pronomen debet exponi po sobětnosti. Quando vero pronomen cum supposito et apposito ita construitur, quod non de eodem sed de alio supposito dicitur, tunc illud pronomen debet exponi po jehotnosti. Declaratio I. Když diš: Sapientia aedificavit sibi domum, tu sapientia jest suppositum, adificavit appositum, pronomen sibi dicitur de supposito. A protož múdrost ustawěla dům sobě, žádnému jinému. Declaratio II. Když diš: Unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat, tu quod jest suppositum, (153) videbatur appositum. Sibi pronomen non dicitur de supposito quod, sed de alio, nempe de unusquisque. Non enim videbatur rectum illi rei, quae per quod significatur, sed rectum videbatur illi rei, que per unusquisque significatur. A protož máš říci: Jeden každý to činil, což mu (totiž tomu jednomu každému) zdálo se býti pravého. A tak jiná všecka sobě rozvaž exempla.

Tato regule nebyľaby zľá, než žeť není každému snadně srozumitelná, a k tomu, že se její druhá částka ne všudy trefuje. Neb jakož welí ta sľowa: unusquisque, quod sibi rectum videbatur, faciebat, takto vykľádati: Jedenkaždý, což se mu zdálo pravého býti, činil; kdyby také toto powěděni: Unusquisque, quod sibi elegit, accepit, mělo na tu formu býti wyloženo podľé té regule jeho, taktoby wznělo: Jeden každý, což jemu wywoliľ, to wzał, a tuľby bylo proti smysľu těch sľow ľatinských, kterýž wľastně takto má býti wyložěn: Jeden každý což sobě wywoliľ, wzał neb přijal; et contra si diceres: Unusquisque quod sibi placuit, accepit, (154) wylož takto: Jeden každý, což mu se libilo, wzał.

Regula.

Wěděti také sluší, že mei, tui, sui, nostri, vestri, ač jsou pronomina primitiva, wšak někdy musejí se exponowati derivative ne primitiva, proto že Českým jazykem

nemohau se všudy vlastně exponovati. Exemplum primi: Imitatores mei estote, Následovníci mojí buďte. Exemplum secundi: In concupiscentia tui sumus, W žádosti twé sme. Exemplum tertii: Scindetur mons olivarum ex media parte sui, Rozdělena bude hora oliwetská z prostředku strany swé, etc. Neb zleby česky mluwil, kdyby řekl: Následovníci mne buďte, W žádosti tebe sme, Z prostředku strany sebe. A protož ta pronomina musí se exponovati derivative, ne primitive.

Tato regula de mei, tui, sui w něčem může státi a w něčem se nehodí; a protož (155) dobře i sám on doložil: někdy. Dobře se dí a vlastně: Následovníci mojí buďte, ale kdožby (na takových místech zvlášť) vykládal to slovo: mei: mne a ne raději: mojí? co pak jakby vyložil tato slova: Is habet imaginem meam, item: Is habet imaginem mei? Wyložili obé jednotejně, ztratí se rozdíł, kterýž w łatinských slovích zřetedlný jest. Item, vlastněli jest to řečeno: W žádosti twé sme? a nebyťoliby vlastněji říci: W žádosti tebe jsme? Licet videatur duriusculum, at significantius. Nebo když díš: W žádosti twé sme, chtěľoby se tak rozuměti, jakoby ti, o nichž se tu mluwi, do té žádosti jeji se wpojili, aneb tau žádosti se oblekli, a nebo jakoby řekli: W twé sme žádosti, takowau máme žádost, jako i ty. Ale wyložilby kdo: W žádosti tebe jsme, tedy powěděni bude swětlé, jakoby řekli ti starci: Žádost tebe jest w nás, totiž tebe žádáme etc.

Meus, tuus.

Ta pronomina dvojím způsobem (156) se exponují. Neb někdy meus jest můj, a tuus twůj. Někdy pak meus jest swůj, a tuus také swůj. Exempla položím per antithesin.

Meus. Ipse est amicus meus, Onť jest přítel můj. Ego non sum meus, Já nejsem swůj.

Mei. Erue me de manu fratris mei, Wyswoboď mne z ruky bratra mého. Nunquid custos fratris mei sum ego? Zdaľíž jsem já strážný bratra swého?

Meo. Dixit Dominus Domino meo, Řekl Pán Pánu mému. Ut contradicam Domino meo, Abych odepřel Pánu swému.

Meum. Verebuntur filium meum, Ustydít se syna mého. Video Tobiam filium meum, Widím Tobiáše syna swého.

Mi. Veni dilecte mi, Poď milý můj! Vocativus po swojsku nemůž býti, proto že swůj caret vocativo casu, neb neříkáme: ó swůj.

A meo. Fiet illis a Patre meo, Stanet se jim od Otce mého. Quaecunq̄e audivi a patre meo, nota feci vobis, Což sem koli slyšel od Otce swého, známo sem wám učinil. (157)

Mei Vos amici mei estis, Wy ste přátelé moji. Nominativus pluralis po swojsku nemůž býti, protože neříkáme nos non sumus mei, ale místo mei říkáme nostri: Nos non sumus nostri, My nejsme swoji. Ut patebit infra in titulo Nostri.

Meorum. Bonorum meorum non eges, Statku mého nepotřebuješ. Dimidium bonorum meorum do pauperibus, Polowici statku swého dávám chudým.

Meis. Nunciate fratribus meis, Zvěstujte bratřím mým. Narrabo nomen tuum fratribus meis, Zvěstuji jméno twé bratřím swým.

Meos. Pedes meos subverterunt, Nohy mé podvrátili. Lavi pedes meos, Umyl jsem nohy swé.

O mei, Nolite errare fratres mei, Nebluďtež bratří moji. Vocativus pluralis po swojsku nemůž býti. Ratio patet in Mi.

A meis. Eripe me de inimicis meis, Wytrhni mne z nepřátel mých. Ab inimicis meis salvus ero, Od nepřátel swých zachován budu. De genere foeminino ac neutro naskrz rozuměj též. (158) Tak také tuus exponowati budeš sine vocativis casibus, protože tuus nemá casus vocativos. Neb neříkáme: ó twůj a tvojí. A nominativum pluralem také nemá po swojsku exponowaného, proto že neříkáme: Vos non estis tui, ale místo tui říkáme vestri: Vos non estis vestri, Wy nejste swoji.

Obiectio. Díš-li: Newím, kdy mám exponowati meus po swojsku, a tuus po twojsku, a kdy oboje po swojsku; nauč se této reguli a budeš wěděti.

Regula.

Quando pronomen derivativum praedicatur de suo primitivo, tehdy exponuj oboje po swojsku. Quando vero pronomen derivativum non praedicatur de suo primitivo, tehdy meus exponuj po mojsku, a tuus po twojsku. A kdež není primitivum explicitum, tu jest in verbo implicitum, quia in omni verbo primae vel secundae personae certus intelligitur nominativus. *Declaratio primi.* Když diš: Ego (159) non sum meus: meus est pronomen derivativum, et praedicatur ibi de suo primitivo, scilicet ego; meus nempe derivatur a mei, genitivo pronominis ego. A protož máš exponovati: Ego non sum meus, Já nejsem svůj, ne můj. Item, když diš: Lavi pedes meos, meos jest derivativum et praedicatur de suo primitivo, scilicet ego, in verbo lavi subintellecto. A protož máš říci: Umyl jsem nohy své, ne mé. *Declaratio secundi:* Ale když diš: Ipse est amicus meus, meus pronomen derivativum non praedicatur de suo primitivo, quia ipse non est primitivum pronominis meus. A protož máš říci: Onť jest přítel můj, ne svůj. Item, když diš: Pedes meos subverterunt, meos pronomen derivativum non praedicatur de suo primitivo, quia id, quod est verbo subverterunt subintellectum, nempe inimici, non est primitivum pronominis meus. A protož máš říci: Nohy mé podvrátili, ne své.

Prawá jest regula tato. Než mohľaby také táž věc takto (a snad někomu světleji) povědína býti: Quando meus pronomini adiacet verbum primae personae, (160) tedy máš to meus neb jeho ratolesti vykládati (jak on dí) po swojsku, totiž příležitau ratolesti toho slova s w ů j. Jako: Ego non sum meus, Já nejsem svůj. Quando vero adiacens verbum est secundae vel tertiae personae, tedy to meus vykládej ratolestmi toho slova můj, a nebo (jakž on dí) po mojsku. Jako: Ipse est amicus meus, Onť jest přítel můj; Subverterunt pedes meos, Podvrátili nohy mé. Ač tolikéž by mohľo tau regulí, kterauž jsem napřed položil de actione vel manente vel transeunte zpraweno býti. Ačkoliw i přítom také figury i zvyk své místo míti musejí. Jako saď tato slova (Matth. 11): Ay já posílám anděľa svého, dobře a vlastně diš, ale hľáze diš a pěkněji: anděľa mého; ale dobře diš: On poslal anděľa svého.

Suus. To pronomen dvojím způsobem se exponuje. Neb někdy *suus* jest *swůj* a někdy *jeho*. *Exempla* položím *per antithesin*. (161)

Suus. *Iste populus est suus*, Tento lid jest *swůj*, to jest, že jím žádný newládne. *Incepavit eum pater suus*, Okřikl ho otec jeho.

Sui. *Ut regnaret loco patris sui*, Aby kraloval místo otce swého. *Vocabant eum nomine patris sui*, Nazýwali ho jménem otce jeho.

Suo. *Linivit oculos patri suo*, Pomazal očí otci swému. *Reddidit eum patri suo*, Dal ho otci jeho.

Suum. *Appositus est ad populum suum*, Přiložen jest k lidu swému. *Audi Domine vocem Judae et ad populum suum* *introduc eum*, Slyš Pane hlas Judů a k lidu jeho uveď ho.

A suo. *Dominus egredietur de loco suo*, Pán vyjde z místa swého. *Velut turbo rapiet eum de loco suo*, Jako vicher pochyťí ho z místa jeho.

Sui. *Isti homines sunt sui*, Tito lidé *sau* svojí, to jest, že jimi žádný newládne. *Sui filii interfecerunt eum*, Jeho synové zabili ho. Tak také máš exponovati: *Sui eum non receperunt*, Kteríž jeho byli, nepřijali ho: Neříkaj: *Swoji* ho nepřijali, neb Židé Kristoví byli, ne *swoj*í: neb on (162) mezi swé přišel, a ti ho nepřijali, kteríž jeho byli, ne *swoj*í. Takowau máš take orací o Zuzanně: *Flebant sui et omnes, qui noverunt eam*. Kdež nemáš exponovati: plakali *swoj*í, ale plakali ti, kteríž její byli, a všickui, kteří jí byli znali. Neb *skrze sui* máš rozuměti čeled její.

Suorum. *Exiit Antiochus in terram patrum suorum*, Wyšel Antiochus do země otcůw swých. *Sepelierunt eum in sepulchro patrum suorum*, Pochowali ho w hrobě otcůw jeho.

Suis. *Servos hortare, ut dominis suis pareant*, Služebníků napomínej, aby poslouchali pánůw swých. *Reddite eum dominis suis*, Wraťte ho pánům jeho.

Suos. *Occidit omnes fratros suos*, Zabil všecy bratry swé. *Constituit in capite Abiam filium Maacha ducem super omnes fratres suos*, Ustanovil napřed Abiáše, syna Maachy, knížetem nade všemi bratry jeho.

A suis. *Misit duos ex discipulis suis*, Poslal dva z učedníků swých. *Ait illi unus ex discipulis suis*, Dí mu jeden z učedníků jeho. (163)

Nota. Wěděti máš, ze suus se někdy exponuje jeho. Exempl: Increpavit eum pater suus, Okřikl ho otec jeho. Někdy její. Exempl: Cui vir suus reliquerat divitias multas, Již muž její pozůstalil zboží mnoho. Někdy jejich. Exempl: Dominus Deus suus vendidit eos, Pán Bůh jejich prodal je. — A protož kterak to pronomen suus exponowati máš po jehotnosti, in quolibet genere, per omnes casus, figurau tauto podepsanau zprawiti se můžeš.

In genere		neutro					
		Sing.					
In genere	Sing.	N. Suus,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,	
		G. Sui,	Jeho,	jejího,	jeho,	jejich,	
		D. Suo,	Jeho,	jejímu,	jeho,	jejich,	
		A. Suum,	Jeho,	jejího,	jeho,	jejich,	
		Ab. A suo,	od jeho,	od jejího,	od jeho,	od jejich.	
	Plur.	N. Sui,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,	
		G. Suorum,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,	
		D. Suis,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,	
		A. Suos,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,	
		Ab. A suis,	od jeho,	od jejich,	od jeho,	od jejich.	
	In genere	Sing.	N. Sua,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
			G. Suae,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
			D. Suae,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
			A. Suam,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
			Ab. A sua,	od jeho,	od jejího,	od jeho,	od jejich.
Plur.		N. Suae,	Jeho,	její,	jeho,	jejich.	
		G. Suarum,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,	
		D. Suis,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,	
		A. Suas,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,	
		Ab. A suis,	od jeho,	od jejich,	od jeho,	od jejich.	
In genere		Sing.	N. Suum,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
			G. Sui,	Jeho,	jejího,	jeho,	jejich,
			D. Suo,	Jeho,	jejímu,	jeho,	jejich,
			A. Suum,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,
			Ab. A suo,	od jeho,	od jejího,	od jeho,	od jejich.
	Plur.	N. Sua,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,	
		G. Suorum,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,	
		D. Suis,	Jeho,	jejích,	jeho,	jejich,	
		A. Sua,	Jeho,	její,	jeho,	jejich,	
		Ab. A suis,	od jeho,	od jejich,	od jeho,	od jejich.	

Declaratio figurae.

Každé pronomen má čtweru exposicí. Přední expositio ad genus masculinum, druhá ad foeminium, třetí ad neutrum, a čtvrtá sluší ad genus omne. Wěděti máš, že jejích, ultima producta, ad genus foemininum, (164) ale jejích, ultima correpta, sluší ad genus omne. Exempl. primi: Propterea tradidi eam in manus inimicorum suorum, Proto sem jí vydal w ruce nepřátel jejích. Exempl. secundi: Dabo eos in manus inimicorum suorum, Dám je w ruce nepřátel jejích.

Toho slova suus, kteréž on s swými ratolestmi na tabuli rozprostřeł, prawda jest, že někdy někteří neuměli Čechové, jako i Latínci špatnějši zle užíwali a snad i ještě užíwají. Hera rogat, ut ad se venias, Prosí paní, aby k ní přišel, bude jiná significací, a díšli: ut ad eam venias, též bude jiný smysl, ač sic dobře říkají i latině i česky: rediit ad se, přišel k sobě, t. upamatował se. U wysvětlení figury dobru reguli powěděť de genitivo plurali: jejích, ultima correpta, že jest omnis generis, ale jejích, ultima producta, foeminini generis et numeri singularis. Dám příklad prwního. Jejích šaty, t. těch mužůw nebo žen, a jejích kůže, t. těch woů, kterýchž teď masso prodávati widiš. Příklad druhého: Jejích věci, šatůw, nebo jiného této ženy já tobě newydám nyní. (165) Ale příčinau toho slova suus přidám ještě i toto, že i při těch slovích tebe, sebe býwá spletek. Dobře díš: Nedaufej w sebe, nechci w sobě daufati, proč mi nedáš w sebe daufati: tu *nebude* ambiguitas. I takž w oné písni P. 18.: Dejž nám w tě daufati, hic ad evitandam amphibologiam musilo se položiti: w tebe a w tě, ješto sic podlé vlastností mělo býti: w sebe a nebo w se.

Addam hic et Erithaei iudicium. Sw é jest reciprocum, Tw é jest demonstrativum. Dej synu swému. Nechať dá synu swému, anebo twému synu. Pánu Bohu swému, twému se klaněti budeš. Poswěť se jméno twé, osław jméno swé. Slyš modlitbu syna swého, tworče. Tresci syna swého. Haec reciproca. Sed demonstrativa: Ta sukně jest syna twého. Zabili twého syna.

Nota. Wěděti také máš, že jakož Ego sum suus, není já jsem swůj; neb Ego sum meus jest Já jsem swůj, (166) a jakož Tu es suus není Ty si swůj; neb Tu es tuus jest Ty si swůj, ut patuit supra: tak také Ego sum suus není Já sem jeho. A Tu es suus také není Ty si jeho. Neb místo suus říkáme eius. Ale Iste est suus, dobře diš Ten jest swůj. A isti sunt sui, tito sau swojí. — Aby pak wěděl, kdy máš exponovati suus po swojsku *) a kdy po jehotnosti, o tom máš dvě regulky, jimiž se zprawiti můžeš.

Regula I. Quando nominativus singularis vel pluralis ponitur in oratione pro subjecto, tunc ille nominativus pronominialis debet exponi po jehotnosti. Quando vero ponitur pro praedicato, tunc debet exponi po swojsku.

Regula II. Quando res possessa est illius rei, cuius est verbum suppositum, tunc obliqui casus debent exponi po swojsku. Quando vero res possessa non est illius rei, cuius est verbum suppositum, sed alicuius rei alterius, tunc obliqui casus debent exponi po jehotnosti. Declaratio regulae primae. Když diš: Increpavit eum pater suus, ibi suus ponitur pro subjecto, (167) a protož máš říci: Okřikl ho otec jeho, ne swůj. Ale když diš: Iste populus est suus, ibi suus ponitur pro praedicato, a protož máš říci: Tento lid jest swůj, ne jeho. Declaratio regulae secundae. Když diš: Linivit oculos patri suo, ibi res possessa, scilicet pater, est illius rei, cuius est verbum suppositum, scilicet Tobiae, quia Tobias linivit oculos patri suo, a protož máš říci: Pomazal (rozuměj Tobiaš) oči otci swému, ne jeho. Ale když diš: Reddidit illum patri suo, ibi res possessa, scilicet pater, non est illius rei, cuius est verbum suppositum, scilicet Domini Jesu, quia Jesus non reddidit patri suo, sed patri alterius rei, scilicet lunatici. Pater nempe ille non erat pater Domini Jesu, sed lunatici pater erat. A protož máš říci: Dal ho otci jeho, ne swému. Neb diš-li swému, budú rozuměti, že Pán Jezus toho náměsečnika dal otci swému nebeskému. Též kdež máš psáno: Dedit illum matri suae, diš-li: Dal ho materi swé, budú rozuměti, že toho mládence wzkríšeného dal Jezus panně Marii. A protož máš říci: Dal ho materi jeho, totiž toho mládence materi.

I tyto dvě regulky (jakž on dí) položil neneprawě, ale jistě řídkým k srozumění spěšnému snadné. Philippus Melanchthon (168) horlíl pro smíšení grammatiky s dialektikau,

*) Fiuxit vocabula technica insulsissima, ut jam aliquoties dixi.

což prvnější někteří směšně subtylní grammatikové činili; kdyby viděti měl tyto Philomathesovy regule, snadby jich také nelibował. Ale jakž jest koli i neswětle to psal, wždyť jest lépe nežli jiní a více učinil: a byť méně ještě bylo nežli jest, wždyť jest aspoň laudanda voluntas. — Než zdá mi se, žeby se i při tom suus mohlo tau regulí býti zpraweno, kterauž jsem napřed položil de transitu aut non transitu actionis ab una persona in alteram, což kterak se trefuje, sám čtenář sobě příkladem příhodným wyswětliiti může.

Noster. Vester. Noster jest náš a vester wáš. **Exempl. primi:** Pater noster senex est, Otec náš starý jest. **Exempl. secundi:** Unus est pater vester, qui est in coelis, Jedent jest otec wáš, jenž jest w nebesích. Ale in ceteris casibus dvojím způsobem se exponují ta pronomina, někdy po swojsku a někdy tak, jak chce mítí náš a wáš. (169) **Exempla** položím per antithesin.

Nostrī. Quare non in timore Dei nostrī ambulatis? Proč w bázni Boha našeho nechodíte? **Ambulabimus in nomine Dei nostrī,** Choditi budem wejmeno Boha swého.

Nostro. Psallite Deo nostro, Zpívejte Bohu našemu. **Sacrificemus Deo nostro,** Obětujme Bohu swému.

Nostrum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Chleb náš vezdejší daj nám dnes. **Panem nostrum comedemus,** Chleb swůj jisti budeme.

O noster. Pater noster, qui es in coelis, Otče náš, jenž si w nebesích. **Vocativus** po swojsku nemůž býti, proto že swůj caret vocativo casu, neb neříkáme: ó swůj!

A nostro. Ut non interficiat nos arca cum populo nostro, Aby nás nezmordowala archa s lidem naším. **Pugnemus pro populo nostro,** Bojujme za lid swůj.

Nostrī. Peccaverunt patres nostrī, Zhřešili otcowé naši. **Nos non sumus nostrī,** My nejsme swojí. (170) —

Nostrorum. Memor erit testamenti patrum nostrorum, Rozpomenet se na umlwwu otcůw našich. **Vindicamus hereditatem patrum nostrorum,** Dobýwáme dědictwí otcůw swých.

Nostris. Tradidit nobis ac filiis nostris, Dał nám i synóm naším. **Parvulis nostris fabricabimus urbes muritas,** Dětem swým ustawíme města hrazená.

Nostros. State nunc contra inimicos nostros, Stůjte nyní proti nepřátelům našim. Pugnemus contra inimicos nostros, Bojujmež proti nepřátelům svým.

O nostri. Unde estis juvenes fratres nostri, Odkud ste mládenci bratří naši? Vocativus pluralis po swojsku nemůž býti proto, že swůj caret vocativo casu; neb neříkáme: ó swojí.

A nostris. Ut faciat misericordiam cum patribus nostris, Aby učinil milosrdenství s otcí našimi. Peccavimus cum patribus nostris, Zhřešili sme s otcí swými. De genere foeminino et neutro naskrz rozuměj též. Tak také vester exponowati budeš, sine vocativis casibus, proto že vester caret vocativis casibus, neb neříkáme: ó wáš a ó waši. (171) — Aby pak wěděl, kdy máš exponowati ta pronomina taktó, a kdy onakno, znameney tu regulku, kteríž máš napřed in pronomine meus.

Regula.

Quando pronomen derivativum praedicatur de suo primitivo, tunc debent exponi illa pronomina po swojsku. Quando vero pronomen derivativum non praedicatur de suo primitivo, tunc debent exponi illa pronomina, tak jak chce míti náš a wáš. Declaratio primi. Když díš: Sacrificemus Deo nostro. Nostro jest pronomen derivativum et praedicatur de suo primitivo, scil. nos, in verbo sacrificemus subintellecto. A protož máš říci: Obětujme Bohu swému, ne našemu. Declaratio secundi. Když díš: Psallite Deo nostro. Nostro pronomen derivativum, non praedicatur de suo primitivo, quia vos, in verbo psallite subintellectum, non est primitivum pronominis noster. A protož máš říci: Zpívejte Bohu našemu, ne swému. (172)

Tato regule de pronomine noster et vester takowáž jest, jako ona regule de pronomine meus et tuus, o kteréz co sem tam napřed powěděl, totéž i nyní o této reguli prawím.

Nostras, Vestras sau pronomina gentilia communis generis; při jejich exposici žádně nesnáze není. Neb nostras wždycky slowe našinec *) a vestras wašinec per omnes casus. A protož o ních wíce psáti není potřebí.

*) Agrestis vox našinec atd.; fugienda est haec crassa rusticitas. J. B.

I p s e. Někdy se exponuje o n. Exempl: Ipse est Dominus Deus noster, Onť jest Pán Bůh náš. Někdy t e n. Exempl: Quemcunque osculatus fuero, ipse est, Kohožbych koli políbil, tenť jest. Někdy sám: Exempl: Ipse Jesus testimonium perhibuit, quia propheta in sua patria honorem non habet, Sám Jezus svědectwí wydal, že prorok w swé vlasti cti (173) nemá. A když ipse componuje se cum ego, tu, sui, tehdy ipse také slowe sám, a též jest jako egomet, tumet, suimet. Exemplum primi: Ego ipse consolabor vos, Já sám těšiti budu wás. Exempl. secundi: Nesciunt, quia tu ipse es Deus noster, Newědí, že jsi ty sám Bůh náš. Exempl. tertii: Probet se ipsum homo, Zkus sám sebe člověk. Pakli se komponuje ipse cum pronomibus meus, tuus, suus, tehdy ipse slowe vlastní. Exemp: Tuam ipsius animam pertransibit gladius, Twú vlastní duši projde meč. Neříkaj: Twú samu duši.

I d e m. Někdy se exponuje in masculino genere týž, in feminino táž, in neutro tož. Exempla: Haec omnia operatur unus et idem spiritus, To wše čini jeden a týž duch. Secundum eundem spiritum, Podlé téhož ducha. In eodem spiritu, W též duchu. Někdy se pak idem exponuje in masculino genere jedn o s t e j n ý, in fem. jedn o s t e j n á, in neut. jedn o s t e j n é. Exempl: Non omnis caro eadem caro, Ne každé tělo jest jedn o s t e j n é tělo. Nad to někdy (174) idem exponuje se in genere masculino j i s t ý, in feminino j i s t á, in neutro j i s t é. A to jen tehdy, když se componuje cum pronomine ille neb ille idem, *to* jest: ten jistý.

Q u i d a m. Erasmus w swých annotacích oznamuje, že, což latinici quidam, to Židé swú řeči unum říkají. Tak také Čechové, poněwadž toho slowa vlastní češtinu *) mají, té jim sluší užíwati. Protož když quidam stojí cum nomine substantivo, tehdy se exponuje někdy n ě j a k ý, a někdy j a k ý s. Exempl. primi: Homo quidam fecit coenam magnam, Člověk nějaký **) učinil wečeři welikú. Exempl. secundi: Quidam legis peritus surrexit, tentans eum, Jakýs w zákoně dospělý powstal, pokaušeje ho. — Pakli quidam stojí samotně, sine substantivo, tehdy má se exponowati k d o s. Exempl. Venit quidam ad principem synagogae, Přišel kdos k wrchnímu školníku. Vidimus quendam

*) Inepte dictum vlastní češtinu; dicendum fuit: Poněwadž mají Čechové příhodné slowo swé k wyložení toho latinského slowa quidam. J. Bl.

**) Recepta est iam usu phrasia hebraica apud nos. Protož pěkně a zwykle zná: Člověk jeden; a my říkáme w mluwení obecném: Novi quendam hominem, Znám jednoho člověka, kterýž atd. J. Bl.

in nomine tuo ejicientem daemonia, Widěli jsme kohos *), an we jménu twém wymítá ďábelství. Quidam in numero plurali, když cum substantivo stává, exponuje se někdy někteří, (175) někdy nějací, aneb jací. Exempl. primi: Quidam viri venerunt Jerosolimam, Někteří muži přišli do Jeruzalema. **) Exempl. secundi: Quidam Epicurei et Stoici disserebant cum eo, Jací ***) Epikureové a Stoikové mudrei hádali se s ním. Ale když stává sine substantivo, tehdy vždycky se má exponovati někteří. Exempl: Quidam dicebant: bonus est, Někteří pravili: dobrýť jest. Též o quaedam in foeminino genere, a o quoddam in neutro genere máš rozuměti.

Jenž a ješto. Jenž jest relativum utriusque numeri, omnis generis, casus nominativi tantum, a pěkně se užívá místo který, kterou, které i také in plurali. Exempl. de masculino singulari: Natus est Jesus, qui vocatus Christus, Narodil se Jezus, jenž slowe Kristus. Exemp. in plurali: Qui sunt isti, qui ut nubes volant? Kteří sau tito, jenž jako oblakové létají? Též o ješto máš rozuměti, a můžeš jedno za druhé položiti. ****)

Ta slova nostras et vestras kdyby podlé jeho regulé měla býti vždycky tak (176) vykládána, welmiby bylo nepřijemné, quod rusticitatem quandam et ineptiam redolerent. Jako kdyby takto slova tato vyložil: Vestrates vicerunt, wašinci přemohli; item Tamen est nostras, však jest našinec, nepřekážej mu atd. Possunt tales formae per circumlocutionem reddi, třebas i takto: waši přemohli, neb: vaše strana zwítězila. Nech ho, však jest také náš, vel, však jest také z našich.

Ille idem vykládati ten jistý není forma w mluwení pěkná, jako kdyby tato slova vyložil: ille idem venit, qui antea tecum hic fuit, Ten jistý přišel, který dříwe tu s tebou byl. Jest to jakés werštatní mluwení o té jisté ecetero a těch jistých myšincích či našincích. Ita asserenda est pro-

*) E tu lépe w zai jednoko nežli kohos, J. Bl.

**) Nepěkně wyložil. Lépe říci nějací aneb jací. J. Bl.

***) Též by mohl říci nějací. J. Bl.

****) Jistě newsudy; welikýť jest rozdíl mezi těmi dvěma slovy. J. Bl.

prietas vocum, ut non tollatur decus orationis: rovně jako při tom slovu bíše atd.; ita erat tollenda turpitudō aut saltem quidam squalor, ut non periret proprietas. Medio atque prudenter tutissimi ibimus.

O tom slovci quidam mluví nezle. Mezi jinou řečí vyložil to slovo: Venit quidam ad principem synagogae, takto: Přišel kdos k vrchnímu školník. Jakásto dura et rigida translatio, quasi per contemptum hoc diceretur. Princeps synagogae jest ne školník, ale kníže kněžské, jakž někteří vykládávali, aneb kníže (177) lidu toho, totiž jenž bývá in synagoga anebo ve zboru. Ještěby bylo lépe říci starší zboru, neb kníže zboru, nežli školník. Což se koli nebo ústipně, a jako říkají Morawci, ušklaubawě, anebo zasse na odpor pochlebně dělá, jaks to nebyvá každému příjemné. Lidská mysl neráda na prostředku zůstává: attamen in medio consistit virtus. Item ta slova: Venerunt quidam Epicurei, (178) vykládá: Přišli jacis Epikurové.

Avšak proto newyvracím jeho regule, může státi w něčem, než zato mám, že nebyloby zle vyloženo, kdyby kdo takto řekl: Venerat ad me quidam bonus amicus, Byl ke mně přišel jeden dobrý přítel. Novi quendam bonum virum, qui etc. Znať jsem jednoho dobrého muže, kterýž atd. Item: Aderat ei quidam bonus vir, quem ego non novi, Byl při něm nějaký dobrý člověk, jehož sem já neznal.

Z strany toho slova ještě ne ve všem mi se líbí jeho o něm saud. Někdy to slovo velmi pěkně sedí in oratione ac propriissime. Jako: Mnoho někdo o mne mluví, jesto přijde-li k tomu, aby dowodil etc. Item: Toť hle widíš, což činí, jestos mu newěřil. U Řeků to slovence ετι netoliko může vyloženo býti nebo, anebo též že (nebos učinil, zes učinil), ale také na některých místech výborně a velmi significanter mohloby vyloženo býti ještě. Jako Matthaei 7. ετι και η πόλη jesto těsná (jest) brána. Item 15: ετι: ηδη ημερας τρεις etc., jesto již tři dni trwají. — Než toť jest prawda, že

někdy může na temž místě státi, kdež stojí kterýž. Jako Matth. 23: ἡ ἀποκτείνουσα kterýž morduješ, ješto morduješ, morděři prorokůw, wlastně mordující. (179)

Hic, Haec, Hoc.

Ta pronomina demonstrativa dvojím obyčejem se exponují. Někdy hic jest tento a někdy ten; haec někdy tato a někdy ta, hoc někdy toto a někdy to. Znamenaj, když pronomen hoc ukazuje na wěc přítomnú, tehdy slowe toto. Jako, kdež *) setník služebníku swému řekl: Fac hoc, tu máš hoc exponowati toto ne to; neb setník rozkázal služebníku swému, činiti tu wěc, na kterůž ukázal. Ale když hoc ukazuje na wěc, kteráž není přítomná, tehdy slowe to. Jako kdež Jezus řekl w zákoně dospělému: Hoc fac, et vives, tu máš hoc exponowati to ne toto; neb neukázal Jezus na přikázání, ale když ten zákonník přikázání Božská wyprawowal, odpověděl mu Jezus: To čiň, a žiw budeš, jakoby řekl: Cos sám wyznal, to čiň. In genere masculino et foeminino rozuměj též. Ale diwím se tomu, proč někteří, kdež se wečeři Páně wypisuje, hoc a hic adverbialiter exponowali: Hoc est corpus meum, Toť jest tělo mé, a Hic est sanguis meus, Toť jest krew má, aneb, (180) Tentotť jest krew má. Jakoby česky neuměli a newěděli, že krew u Čechů jest generis foeminini. Neb má wyloženo býti: Toto jest tělo mé, a Toto jest krew má, kdež se mluví o přirozeném těle Kristowě, ne o duchowním; neb přirozené tělo Kristowo za nás jest wydá no, ne duchowní.

Štrafuje tuto některé lidi Philomathes w tom, že př, wečeři Páně užíwali těch slow: Toť jest tělo mé, Toť jesti neb, Tentotť jest krew má, diwě se, že adverbialiter exponowali hoc est, aneb hic est; ale nechať se jemu to diwení skrze tuto zpráwu odejme. Meylí se natom, kdež dí, že adverbialiter exposita haec vox; nebo hoc wykládá se to; protož dobře se dí: To jest tělo. Ale že pak řeč Česká má swé veluti affixa, ut Hebraei dicunt, sicut antea dixi, š a též t, kteréž

*) Inepta locutio. Vide alibi de hao voce kdež. J. Bl.

cum adduntur in fine vocum, vehementiam quandam addunt, jako udělej, udělejž; item: dám rád, dámť rád; půjdu jistě, půjduť jistě: quid igitur propter additionem affixi ex pronomibus adverbia fient? Neutiquam. Manent, quod fuerunt, auctiora tantum sunt per additionem istius litterae, iuxta Boëmicæ linguae proprietatem. (181) A tolikéž při tom słowci Tentot welmi hļaupě, meo iudicio, napsať, připomínaje, že krew u Čechůw jest generis foeminini, jakoby prý newěděli otom atd; mohļbych i já říci: jakoby newěděł Philomathes, že kalich u Latiníkůw i u Čechůw jest generis masculini. item a jakoby newěděł, že Sw. Paweł, Corinth. 11. řekl: Hic calix atd. Ale pošleme ho k wykładu Nowého Zákona, kterýž od towaryšů jeho Beneše a Gzele wydán jest a tam ať čte to místo, Cor. 11. kdež stojí: Tento kalich nowá umluwa jest. To když rozmyslně přečte, porozsaudě i toho pilně, což jsem na před de literis *ŕ* et *š* affixis powěděł, zato mám, že přestane se diwiti těm, kteříž směli Sw. Pawła následowati, a własních řeči České ozdob užíwati, říkajíce: Tentot jest krew má, ač já nepravím, aby tak nejlépe bylo. Skůro bych se i já tomu podiwil, že Philomathes oznamiw, že tento jest pronomen habens quandam demonstrationem, což jest w prawdě tak, i ještě se diwí tomu, že někteří užíwawše własně toho słowa, a tak trefujíce se s jeho własní regulí, přidáním litery *ŕ* vehementiore demonstrationem efficiunt. (182) Mohļoby se i nětco wíce ještě k odpowědění jemu napsati, ale pozanechám na ten čas, nec non esset huius loci.

Jeho. Mezi ho a jeho weliký rozdíl jest. Nebo jeho jest pronomen numeri singularis, casus genitivi, a exponuje se ex pronomibus Illius, Ipsius a (když jest relatiuum) Cuius. To pronomen je jí in genere foeminino jest casus genitivi. Ut in exemplo: Diligebat Jesus Martham et sororem eius, Milowal Jezus Marthu a sestru její. — Takto pronomen jeho in genere masculino jest casus genitivi. Exempl: Vidimus stellam eius, Widěli jsme hwězdu jeho. A protož mrzce blaudili *) ti,

*) Ano i ty blaudíš, když nennaje figur a exceptoi, wśecko regulemi zaworati a zawtačiti chceš. J. Bl.

kteříž z něho casum accusativum dělali. — Ale když mívá na konci tu literu *š*, dvojitým způsobem (183) se běře, a na počátku orací vždycky se postavuje, někdy in casu genitivo, někdy pak in casu accusativo. Exempl. primi: Cuius non sum dignus calceamenta portare, Jehož nejsem hoden obuví nositi. Exempl. secundi: Quem mundus non potest accipere, Jehož *) svět nemůže přijíti. A věz, že k té literě *š* ještě také přidává se syllaba *to* pro lepší pojištění. Nebo když diš *jehož*, jest více, nežby řekl *jeho*; a když diš *jehožto*, jest více, nežby řekl *jehož*. A takový způsob in obliquis casibus pronominum relativorum pěkně sluší. Nalézá se také in adverbio. Exempl: Dixit Ihesus ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, Řekl Jezus k některým, ješto w se úfali jakožto spravedliví.

Rozdílowé mezi *ho*, *jeho*, *jehož*, *jehožto* etc. jsou chwalitební, ač se to nemálo mate; činí někdy i šlechtí se řeč Česká, někdy pak a častěji ohyžďuje. (184) Zvykli staří ona slova *Jpsum audite, wykładati, Jehož* (neb *jeho*) poslauchejte; a zdá se pro zvyk dosti pěkně. Suď, když celá sentenci zni, jak jde: Tentot jest syn můj miľý, *jeho* poslauchejte: daleko pěkněji (pro zvyk), nežli když diš: Tentot jest syn můj miľý, poslauchejte *ho*, by pak i přidal *š* řka: poslauchejtež. *Judicium aurium, quod de cacophonia et euphonia pronunciat, plurimum valere hic debet.* Protož i w těch slovích může se per enallagen, jakž kde potřebí, jednoho místo druhého užívati.

Ho. Kterak to pronomen *ji* in genere foeminino jest casus accusativi, ut in exemplo: *Accepit eam discipulus in sua,* Přijal *ji* učedník k sobě, tak i to pronomen *ho* in genere masculino jest casus accusativi. Exempl: *Hic est filius meus carissimus, audite eum,* Tentot **) jest syn můj najmilejší, prolauchajtež *ho*, ne *jeho*. *Crucifige eum, ukřižuj ho*, ne *jeho*; nebby se on již nemínil, ale nětco jiného, což jest *jeho*. Aby pak to zřetelně bylo prokázáno, že mezi *ho* a *jeho* (185) veliký

*) A pročby neřekl raději kteréhož, a ne jehož? J. Bl.

**) *Tamen in huiusmodi rebus iudicium et euphonia sa reguli byti ma.* J. Bl.

rozdíl jest, obého toho wedlé sebe postaweného několikerým důwodem způsob ukáží. Interrogabant eum discipuli eius, Otázali ho učedníci jeho. Vidit illum pater ipsius, Užel ho otec jeho, a málo níže: Cecidit super collum eius et osculatus est eum, Padl na šíji jeho a polibil ho. Neb ho significat ipsam personam, ale jeho significat aliquam eius possessionem. Jeho, totiž nětco, což jemu přísluší.

Jej. To slowo jej wykladači personis animatis rationalibus welmi newlastně příkládali; neb jim vlastně ho *) přísluší. Exempl: Excepit illum gaudens, Přijal ho (ne jej) raduje se. Též: Et viso eo misericordia motus est, A wida ho (ne jej) milosrdenstwím hnut jest. Jej vlastně rebus inanimatis et irrationalibus přísluší. Exempl: Petrus habens gladium eduxit eum, Petr maje meč wytrhl jej, ne wytrhl ho. Též: In posterum succides eum, Potom jej (ne ho) podetneš. Ačkoli ho také někdy inanimatis et irrationalibus přísluší, jako: Sine eum et hoc anno**) Nech ho i tento rok. Ale je j personis animatis rationalibus (demptis (186) collectivis: gens, plebs, populus, turba) nikdy vlastně nepřileží.

I ta regule, kdyby měla šetřena býti wždycky, sine exceptione, welmiby kaziła češtinu. Nebo zdažby to nebylo hochowské powědění: Wida ho w nauzi, slitowal se, Marci 8. Wywedł jej wen z zástupu. Dišli: wywedł ho, posuď, jak mravně promluwiš. Rowně jako řekli by: Bychť ho w noci nespatrił, t. j. toho lotra, kterýž se tu skrył. Pakli diš: bycht jej we tmě nespatrił, t. ten pařez, též bude ineptus germanismus, podobně jakoby řekl: Podej mi ten nůž, půč mi nůž. — A protož, což powěděł Philomathes o tom ho, tolikéž já prawím o jej, totiž, že někdy tak, někdy jinak užíwáno býti může, a zwłáště od těch, kteříž figurám lépe, než Philomathes rozumějí. W písniích D. 15. Jezž i my milujeme. Mat. 10. Wyznámt i já jej, lépe nežby řekl ho; ale dobře se dí níže: Zapřimt ho i já.

*) Ta regula in animatis ne wšudy pžatí. Valet haec regula maxime apud rusticos. J. Bl.

**) Nulla regula est sine exeptione.

Jemu. Mu a jemu jsou pronomina, dativi casus, jedno jako druhé. Ale nemáš jich užívatí (187) jednostejně; neb v jejich užívaní rozdíl veliký býti má, čehož nešetřili ti, kteříž knihy České skládali, jednoho jako druhého užívající jednostejně. A protož věz, že to pronomem jemu dvojím obyčejem užívatí se má. Jednou, když ukazuješ na věc přítomnou. Jako kdyžby otázku někdo učinil k tobě, řka: Komu dáš svou dceru? ukázalby na Jana přítomného a řeklby: Jemu. A tak jemu vždycky jest pronomem demonstrativum a jinak ho užívatí nesluší. Druhé, když bez ukazování připomínáš tu věc, o které mluvíš, a tak slowe pronomem relativum, a mívá vždy na konci literu *s*, a na počátku orací vždy se postavuje. Exempl: Cui omnes prophetae testimonium perhibent, Jemuž všickni proroci svědectví vydávají, totiž Kristu, neb o něm tu swatý Petr mluví.

Mu. Mu pronomem vždycky relativum jest; neb připomíná a opakuje tu věc, o kteréž se mluví. Exempl: Dedit illi nomen, quod est super omne nomen, Dal mu jméno, jenž jest nad každé jméno, t. Jezusowi; neb o něm tu swatý Pawel mluví. A protož neřikaj: Dal jemu jméno; neb apoštol (188) neukazuje tu na Jezusa, ale mluví o něm, připomínuje ho.

Nezá jest ta regula o těch dvou slowcích mu a jemu; ale excepceí potřebuje velmi. Pediculosi grammatici do regulí příliš ženou. Euphonia (t. j. slušnost a způsobnost, při kteréž mnoho může zvyk) šetřena má býti pilněji, nežli regule. Někteří pro šetření regule té hiulcam reddiderunt orationem. Příklad toho v oné písni: A budeme mu milí. *) Lépeby bylo říci: A budem jemu milí. Ista enim ingrata collisio literae *m*, ineptum quiddam sonat. Matth. 22. Dicunt ei, Beneš vyložil: Řkau mu, proprie quidem, sed inepte. Lépe a hláze zní, když diš: Řkau jemu; bude figura, totiž demonstrativum pro relativo. Item Matth 18: A odpustím jemu, lépe nežliby řekl: Odpustím mu, jako Beneš vyložil, nechtěw ublížiti grammaticae, quasi pluris faciundae essent regulae a grammaticis

*) Carissimus F. Gallus D. pilně té regule šetřil až příliš; non consideratis exceptionibus necessariis.

compositae, quam decora pronuntiatio et sonus dulcedoque orationis. Item Matth. 26: Řkauce jemu. Dišli: mu, též bude cacophonía, a welmi patrná, a k tomu ještě aniž lze těch dwau *m. m.* dobře (189) a patrně, nad to hládce wyřknauti.

Jejich. Jaký jest rozdíl mezi ho a jeho in numero singulari, takový jest také rozdíl mezi jich a jejich in numero plurali. A w tom též, jako i w onom, ti, kteříž bibli česky wykládali, toho neznajíce blaudili a rozdílů mezi jich a jejich žádného neměli. Ale ty wěz, že jejich jest genitivus pluralis a exponuje se ex pronomibus illorum, illarum, ipsorum, ipsarum, eorum, earum, a když jest relativum, quorum a quarum. Exempla: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum, Blahoslavení chudí duchem, neb jejich jest králowství nebeské. Docebat in synagogis eorum, Učíwal w školách jejich. Exiit de manibus eorum, Wyšel z rukú jejich.

Jich. Jich jest pronomen casus accusativi a exponuje se ex pronomibus illos, illas, ipsos, ipsas, eos, eas, a (190) když jest relativum, quos a quas. Exempl.: Dimittere eos ieiunos nolo, Rozpustiti jich lačných nechci. Santifica eos in veritate, Poswět jich w prawdě. Aby pak to zřetelně bylo prokázáno, že mezi jich a jejich weliký rozdíl jest, oběho toho wedlé sebe postaweného, jedním neb dvěma důwody to oznámím takto. Deus eorum defendet illos, Bůh jejich bráníti bude jich. Opera illorum sequuntur illos, Skutkové jejich následují jich. Někdy owšem také jich casus genitivi býwá, ale ten genitivus nebýwá possessivus. Neb kdyby se ptal: Či nětco jest? k té otázce sluší genitivus possessivus jejich, totiž že ta wěc jest něčí, ut in exemplo: Civitatem illorum succendit, Město zapálil; čí město? Jejich, totiž těch lidí, kteří králowské posly zmordowali. — Ale kdež otázka taková býti nemůže, tu jich casus genitivi jest. Exempl.: Quorum non erat numerus; neb dišli: Nebylo počtu, otáží tebe: Čího počtu nebylo? Diš-li jejich, rozuměti budu, že ty wěci, o kterýchž se tu mluví, počtem newládly, poněwadž jejich nebyl. Ale dišli: Jichžto nebylo počtu, budu rozuměti, že těch wěcí bylo bez čísla a tak má rozumino býti. Též: Stetit Jesus in medio eorum; diš-li: Stál (191) Jesus w prostředku jejich, budu rozuměti, že apoštolé měli nějaký prostředek swůj vlastní, kterýmž wládli; ale diš-li: Stál Jesus w prostřed nich, budu rozuměti, že apoštolé sami byli tím prostředkem; neb též

jest, jakoby řekl: Stál Jezus mezi nimi, a tak má rozumino býti. Jakož říkáme: mezi nimi a ne mezi jimi, tak také máš říci: W prostřed nich, ne w prostřed jich; též: místo nich, ne místo jich. Neb taková slova habent vim praepositionum, a wiš, že pronomina, quando construuntur cum praepositionibus, mutant orthographiam. Exempl.: Qui credit in illum, non confundetur, Kdo věří w něho (ne w ho), nebude zahanben etc. Item také wědědi máš, že illorum, illarum, ipsorum, ipsarum, eorum, earum, quorum, quarum máš exponowati z nich, ne jejich, když při nich býwá unus, duo, tres etc. nemo, nullus, alter, alius, solus, ullus, uter, quis et qui cum compositis, quot, tot, quotus, aeneo, multi, pauci, plures, singuli, omnes, par, nihil et superlativus gradus, a cožby k tomu více podobného bylo. Exempla položim dvě neb tři, ostatku rozuměj. Uni eorum dixit, Jednomu z nich řekl. Quidam eorum murmuraverunt, Někteří (192) z nich reptali. Singulos illorum hortabatur, Jednoho každého z nich napomínal. A zase wěz, že dvě, tři, čtvero, item: pět, šest, sedm etc. kolik, tolik cum compositis, quando non construuntur cum genitivis praedictis, a přidává-li se k nim jich, tehdy jich bude casus genitivi, non possessivi. Exempla položim dvě neb tři, ostatku rozuměj: Erunt duo in carne una, Bude jich dvě za jedno tělo. *) Erunt quinque in domo una divisi, Bude jich pět w domě jednom rozdělených. Nadto přidává se také jich pronomen takovým způsobem k slověmu těmto: málo, maličko, méně, nejméně, mnoho, více, nejvíce; neb říkáme: Málo jich bylo na kázání, ale mnoho jich bylo w krémě.

Též rozdíť mezi ho a jej dobrý jest: a takž také mezi těmi slovy mu a jemu. Však nalézám, že staří i znamenití muži někdy toho užíwali jedno místo druhého, jako w oné písni zpíváme, „Aby jej lidé znali,“ ačby předce lépe bylo, rozdíť ten zachowáwati: nempe ho ad personas ut pertineret, jej ad animata vel inanimata; ale žeť se to newšudy trefí (193). O tom pak slovy jich dobře sic mluví, rozdíť mezi jich a jejich ukazuje. Ale tu chyba jest, že to slovo jich praví casus accusativi, ano jest abla-

*) Lépe říci: Bude jich dvě w jedno tělo, aneb jedno tělo. Mohly by říci: Budan dwa jedno tělo, sed propter sexum newelmi jest případné, ať to slovo dwa míní se na dva čtověky, muže a ženu.

tivi casus. Kterýž (ať jeho slovy, snad již mnohým obvyklými, díím) ač se exponuje z latinského *éos, quod est accusativi casus*, však proto není *accusativus*, ale *ablativus*, jakož napřed de nominibus quibusdam satis prolixé dixi. Než když díš latině: *Misit eos in vineam*, Poslal je na winnici, tuť vlastně *accusativus* latinský v Český *accusativum* se obrátil. Jiné pak jest, kdyby řekl: *Vocavit eos*, povolal neb zavolal jich. Díš-li: zavolal je, *commisisti latinismum et germanismum*, pohlaweks dal grammatice a vlastnosti České.

Regula de neutro plurali.

Pronomina neutra pluralia absque substantivis posita, jako: *haec, ea, quae* et similia pěkněji se exponují singulariter bez věci než-li pluraliter s věcmi. *Exempl.:* *Haec locutus sum vobis*, To mluvil sem vám, ne: *Tyto věci mluvil sem vám*. *Introferentes ea, quae non licet*, *Wnášejice tam to, což neslušelo*, ne: *Ty věci, kteréž neslušely* (194). *Reddite, quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo*, Dajte, což jest císařovo *), císaři a což jest Božího, Bohu, ne: *Které věci sah císařovy atd. Quaecunque scripta sunt*, lépe díš: *Čožkoli psáno jest*, nežby řekl: *Kterékoli věci psány saur etc.*

Regula de neutro plurali jest pravá, příklad toliko přivedený jest nedobře postaven, snad nedopatřením, nam *quandoque bonus dormitat Homerus. Haec locutus sum vobis*, To mluvil sem vám. *Videtur hic inesse demonstratio*. Protož lépe takto vyložíš: *Toto mluvil sem vám, totiž, toto, co ste nyní slyšeli*. A však někdy *euphonia* i toho dopauště, aby se i proti té reguli vykládało. *Ut: Tyto věci maje sobě předložené pomniž, aby etc. Habet haec phrasis suo loco posita multum gravitatis ac nonnulli gratiae. Exempla inde in nostra novi testamenti versione.*

*) Pražští vyložili: císařového; inepta inflexio. J. Bl.

Regula de diphthongo.

Jakož napřed de nomine powědino, o tom diphtongu *au*, též tuto máš rozuměti, že když accusativus casus má swú (195) terminací na *ŭ*, tedy ablativus má se skonati na *au*. To jest, když sau accusativi casus pronomina tato: mú, twu, swú, onú, která, jakú, mnú, tebú, sebu^{*}), tehdy ablativi casus per diphthongon mluwiti a psáti se mají, taktó: mau, twau, swau, onau, jakau, mnau, tebau, sebau. Exemplum primi: Faciam omnem voluntatem tuam, Učiním všecku wůli twú, hle tu máš accusativum. Exempl. secundi: Mea hoc gestum est voluntate, To se stalo mau wůli, hle tu máš ablativum.

Naposledy. Regula tato de diphtongo, meo iudicio, non est ferenda. Jak jest škodné řeči České zachowáwaní jí, již napřed (ubi de eadem regula in nominibus actum est) o tom napsal sem.

Třetí stránka Etymologi jest (jakž Latini říkají) de Verbis (196).

Nota primo. Těch slow užíwati máme, kteráž sau nyní w Českém jazyku nejzwyklejší. Neb sluší mluwiti i psáti ne wedlé obyčeje starobylého, ale wedlé obyčeje zvyklosti, kterýž nyní nejwíce mezi lidmi běží: a to, jest-li obyčej dobrý; neb zlého následowati nemáme. To proto prawim, neb sau mnohá slowa té ještě wetché češtiny hrubá, jimiž se mnozi bez potreby zanepražňují, tak w psaní, jako i w mluwení. A sau ta, kteráž se skonáwají, na

še	}	jako	}	biše, díše, mějiše
sta				řeklata, mluwilata, mlčelata
chu				stáchu, posmíwáchu, přimluwáchu
ch				jidech, dach, wzach
ma				děma, podma, sedma
ta	děta, poďta, sedta.			

K tomu také i bychom a wece,

^{*}) Nežle po Strážnicku mluví a píše, jako Němci po Šweycarsku; mohť s tím pomlčeti. J. B.

Lépeby jistě bylo, aby ta a taková slova všelijaká z Českého jazyku do konce vypadla a jiná místo těch w obyčej uwedena byla. Neb slušně a právě můžeš říci: (197)

za	}	biše,	byl, byla, bylo, secundum generis convenientiam.
		řeklasta,	řekli
		stáchu,	stáli
		jidech,	šel, šla, šlo, secundum generis convenientiam.
		jděma,	jděme
		jděta,	jděte
		bychom	bylisme
wece	řekl, řekla, řeklo.		

Užíwati słow těch welí, kteráž sau nejobecnější tem, před nimiž nebo jimž se mluví a píše; toť mi se dobře líbí, ale úmysl, kterýž potom příklady níže položenými wysvětlil, nemůže mi se dobře líbiti. Nebo ač pravé jest, že obvyklá slova brána býti mají, jakýmžby také lidé rozuměti mohli, ano jakýmž již přivykli — jakož se dí, observandum esse, quid approbet usus, quem penes arbitrium est et vis et norma loquendi — avšak také přitom potřebí saudu zdrawého. Nebo jakožť se nejednostejně všechněm jedna a táž věc líbí (198), ale jedni to, jiní jiné libují, pro diversitate naturarum et occasionum, i takž také jedni toto, jiní onono za dobré a užitečné saudí. Ano Philomathes ta slova sobě libuje, jichž se wůbec od leckohos užívá, aneb užívati začalo, jiná, kterýchž předkové naši užívati obyčej míwali, zamítaje, ješto ne při všem tom chwalitebně činí.

Wšecka slova dualis numeri i s těmi všemi terminacímí wywrci usiluje, nazývaje to wetchau češtinau, a právě, žeby lépe bylo, aby ta slova a jim podobná dokonce z češtiny byla wyvržena. Bylby téměř ten Philomathes, málo příčině, podobný těm Wlachům, kteříž latinu majíce za starau wetchau wlaštinu, i rádiby swau nynější nowau wlaštinu do kolejí některých uwedli atd. Ale aby to kteří jiní národové zchwalowali, nikdy jsem neslyšel, kromě kolikosi zvláštních Poláků. — Ač pak neslyší, toho všeho, což jest

již vyšlo z zvyku, zasse jako nějakým násilím w užívání uwoditi, a zvláště, když jest co nezpůsobného. Jako kdyby kdo chtěl zasse užíwati oněch starých słow (199): hodokwas, hodokwašené, t. lidé na swadbě kwasící, neb hodující, a neb hodowníci. Item ješitenstwí, podčeši, łopotowé, prwospí, na prwici. A tolikéž se míní na ty způsoby mluwení staré, jako: na swých swatých plecech noséše. Item: Jinochu kazujít, aby wstał. M. Jan Hus píše: aby wěrné słuhy = wěrní služebníci, accusativus pro nominativo. Třebalis staří říkali, my místo toho říkáme třebas, třebasi. Item: To wšeccko mentíš, totiž klamáš. Item: W tu hodinu na zemi buše a rozraziw se ihned zdeše. Item: Mrawitě se jmějiše a bez maza biše, t. j. ctnostně se a šlechtně chował, ano hned byl bez poškwry. Item: W staročeských psaných na pargaméně Zákoních některých nalezł sem psáno: Přímđuwa w prwní kanoniku*) sw. Petra. Item: Přímđuwa sw. Jeronýma w druhau epištolu řeholní sw. Petra.

Takowých słow a nespůsobných mluwení neslušít owšem zase křisiti, lečby kdo nesmyslný smích swáleti chtěl. Wšak proto také nesluší, ačby čeho kde ještě dobře a wlastně užíwati zvyk dopauštěł, toho lehce zamítati. Nebby to bylo Český jazyk chuditi, to jest, jemu jeho wlastností i ozdob ujímati, o čemž sem již napřed nemálo napsal, čehož tuto znowu (200) připomínati newidí mi se potřebné. Toliko toto dím: Newím, takli jest Philomathes pro swau prostost nespatrił toho, jaký jest rozdił inter dualem et pluralem numerum, quod ad voces vel earum significationes et terminationes, čili jest tak hned wším tím bez rozsauzení, jako zamhauřenýma očima k tomu přikłopotaw, o zem dał. Ano jest milá památka té staročeskosti, t. j. staročeského mluwení, když ještě weliká buď w lidech prostost, buď sprostnost a upřímost byla. Jakož staří Latínci Řeckých i Židowských słow w pěwích obecných i jinde, jako: Alleluia, Kyrieleison, a staří

*) Staří kanon aneb regule wykládali: Řehola.

Čechové též i těch i jiných, jako: publikán, Farisej etc. nechávali: tak také i nedávno byli předkové naši starých slov Českých pro milostnou památku otcův, kteříž také Pánu Bohu sloužili za času té prostosti. Jakož i v Kancionálu velikém prvnějším i nyní z nowu zpraveném těch slov starých některých předce necháno jest: ny, stáše, bok, ruce noze obě, oči w slaupě již stojita K. 13. — A což i sám kněz Beneš, zdaliž Filomáta svého nezahanbil? Leč ho nepaměti vymluvíme (201). Matth. 7. položil, aby jich nepošlapali nohama swýma, mohli říci: nohama swými, — i s nohama jej etc. i s nohama je etc. Njbrž Matth. 20: A hle dva slepá atd. Tu právě wetchnou čestiasau dosadit, ještě sic daleko lépe na tom místě bylo říci: dva slepci. Sed desunt homo et pro alioquin viro iudicium aurium in nostra lingua. — Takž i ono místo wyložili někteří staří: Dwa člověky vstupowalasta do chrámu, jeden wyložil, dvě lidí, ale lépe: dva muži.

Jest a sau.

Ta slova zbytečně, bez potřebí (až k ošklivosti i tesknosti čtení i slyšení) do bibli sázeli, na mnohých a téměř bez čísla místech, ti kteříž nám Českaui bibli vytiskli. Ješto těch slov je tu užíwati máme, kdež jest jich býti potřebí, jako: Uzřímeť ho tak, jak jest. A Bůh láska jest. Item: Slepíť sau a wůdce slepých. A: Powolává těch, kteří nejsau, jako těch, kteří sau (202). — Ale kdež těch slov není potřebí, jako pá-tého kola u wozu, t. když bez nich jazyk dobře se weze a rozum bezpečně sedí, tuť býti nemají. A protož neříkaj: přšel jest déšť, a tekly sau řeky, aniž říkaj: Mluwil jest němý, i diwili sau se zástupowé. Neříkaj také: Stalo se jest, když sau šli. Neb ta slova jest a sau zbytečně tu mluwiš, ale mluw takto bez toho barbarismu: Přšel déšť a tekly řeky — mluwil němý, i diwili se zástupowé. — Stalo se, když šli. —

Hle coť se zdá, kdyby tu tráwu zbytečnou někdo powyplel, očby bibli skrownější byla *)? Stanet se (budeli Bůh ráčiti) někdy. — Ale mohlby tuto někdo říci: Poněwadž říkáme

*) Ba tímby znamenitě přispořil impressorům. J. Bl.

in numero singulari et persona prima: Já sem slyšel a ex persona secunda: ty's slyšel, proč bych také neřekl ex persona tertia, on jest slyšel? A poněwadž také říkáme in numero plurali ex personis primis: my sme slyšeli a ex personis secundis: wy ste slyšeli, proč bych také neřekl ex personis tertiis: Oni sau slyšeli? — Wěděti máš, že těch slow jest a sau s jinými slowy tertiae (203) personae spojowati nemáme z této příčiny. Quia omne verbum indicativum praeteriti temporis w Českém jazyku samo od sebe třetí osobu, neb in plurali třetí osoby wyprawuje. Neb Český jazyk nemá své vlastní terminací na každau obvlášt osobu, jako jazyk latinský, ale má jednostejnú terminací in numero singulari, a in numero plurali také jednostejnú. Exemplum primi: Audiebam, audiebas, audiebat, audiebamus, audiebatis, audiebant; audivi, audivisti, audivit, audivimus, audivistis, audiverunt. Exempl. secundi: Slychal, slychal, slychal, slychali, slychali, slychali; slyšel, slyšel, slyšel, slyšeli, slyšeli, slyšeli. — A protož musš k terminací, kteráž sama od sebe jest tertiae personae, přidati: sem neb s, neb sme, neb ste. Přidášli sem a dišli: Slychal sem, neb slyšel sem, jižt bude z toho obého jedno slowo primae personae, numeri singularis. Diš-li: Slychals neb slyšels, budeš mítí verbum personae secundae, numeri singularis. Diš-li: Slychali sme, neb slyšeli sme, bude z toho verbum primae personae, numeri pluralis. Diš-li: Slychali ste, neb slyšeli ste (204), budeš mítí verbum personae secundae numeri pluralis. Ale přidáš-li jest k tomu slowu slychal neb slyšel, a přidáš-li sau k slowu slychali neb slyšeli, přidáš osobu třetí k osobě třetí, a osoby třetí k osobám třetím, a to bude zbytečně a bez potřebí. Neb tato slowa slychal, slyšel, slychali, slyšeli, sama od sebe sou tertiae personae, a protož tertia persona nemá býti k nim odjinud přidána, jako pro osoby první a druhé přidati se musí.

Také tuto znamenaj. Kteriž Českú bibli wykládali i tiskli, k oznámení verbi indicativi, praeteriti temporis, singularis numeri, secundae personae, mnohokrát kladli to verbum: si; jesto pro ukrácení (jakož Česká řeč tomu chce, a tak se mluví) místo toho wždycky jednostejně měli jen s malé na konci toho slowa přidáwati, jako: zawrhl*) řeči mé, ne zawrhl si. Též: Et voluisti, A nechtěls, ne nechtěl si. Také to s k oznámení verbi secundae personae w České řeči někdy cum nomine zadu stojí, jako: Bonitatem fecisti cum servo tuo, Dobrotus učinil s služebníkem swým. Někdy cum pronomine, jako:

*) At propter euphoniám někdy musí proti té reguli dělané býti per figuram.

(205) Quid fecisti? Cos učinil? Někdy cum adverbio, jako: Facies ei, sicut fecisti Seon, regi Amorrhoeorum, Učiniš mu, jakos učinil Seonowi, králi Amorrejskému. Někdy cum conjunctione, exempl.: Quia vidisti me, Thoma, credidisti, Že's mne widěl, Tomáši, uwěřils. To slovo *st* w České řeči se nemá klásti, než kde se w latině to slovo *es per se* klade, jako: Tu es rex Judaeorum? Co si ty král židovský? Těž: Vere tu ex illis es, W prawdě ty z nich si. Exceptio in verbis deponentibus et neutropassivis. Ač se při těch w latině *es* zjavně klade, však že w České řeči habent activam terminationem, toliko *s* zadu se přidává, jako: Locutus es ad cor ancillae tuae, Mluwils k srdci díwky swé. Těž: Et gavisus es ex toto affectu super terram Israël, A radowalas se wší žádostí nad zemí Izrahelskú. (Inerudita versio J. Bl.)

O těch słowcích jest a s au dobře mluwí, což słuší, aby *s* bedliwym saudem bylo přečteno. Toto dvě však widí mi se k tomu velut quasdam (206) exceptiones přidati. I. W řeči České na některých místech to slovo jedno neb druhé pro quadam expletiva particula se klade, bez níž se zdá řeč býti jakás neplná a nehľadká. Jako když díš: Jižť sau práwě zlí časowé přišli na swět. Item: Jižť sau nás se všech stran nepřátelé naši ssaužili atd. Tu wywržeš-li to słowce s au, nepěknau a jako neceľau jakaus sentencí učiniš, jakoby sedľák mluwiť; manebit adhuc auditor velut suspensus, teque aliquid plus dicturum putabit. II. Těž to slovo si, kdyby toliko mělo wždycky býti verbum substantivum, a jindy nikdy se neklásti, na některých místech nemať ujma nebo překážka plnosti hľadhoľu staľaby se. Addit enim quibusdam in locis quiddam maiestatis. Jako když díš: Jakos učinil Seonowi králi, jaks werštatně zní, ale když díš: Jako si učinil Seonowi králi, pleno et veluti rotundo ore dictum esse videtur. Item: Mluwils k srdci atd. pěkněji díš: Mluwiť si k srdci, prostranněji daleko a způsobněji zní. Nebo tolik liter, jenž consonantes słowau, (207) když wyřikati chceš słušně a srozumitedlně, jakaus neprostrannost a drsnatost we rtech prokážeš, orationis filum horridiorem efficies, ac velut hiulcam orationem. Jako tež nazpět, kdyby měl říci: Radowaľo si se, jakásby collisio ne-

sluĥná byla, t. sypění nezpůsobné; lépe tu díš: *Zradowało'se*. — A protoĥ také se musí ťetřiti jazyka wlastnosti, aby chom nezawrhli aneb nezťeredili ozdobnosti, ale při obojím bedliwě ťetřili náleĥité sluĥnosti. Nechať i některých dosti znamenitých písařůw obyĥeje dotknu. Zdá se jim, kdyĥkoli to slowo *Jsem, Jest etc.* substantivum verbum est, ťe přidáwana býti má litera *f*. jako příklad: *Jiĥť jsau práwě zlí časowé*. A na odpor: *Uĥiniť si miłosrdenstwí*. — Nezlá jest to regule: wťak kdyĥ tuto wýminku přidáš, ťe někdy *euphoniae gratia* musí buď odjato, buď přidáno býti *f*, jako hned i w tom příkladu prwním: *Jiĥť sau zlí časowé, přidáš-li f, difficilis erit pronuntiatio, anebo ji marně přidáš, poněwadĥ jí exprimere non potes (208)*.

De praeterito imperfecto, perfecto, et plusquamperfecto.

Poněwadĥ jiná sau slowa temporis praeteriti imperfecti, a jiná temporis perfecti, a jiná plusquamperfecti, tak ťe se dělí od sebe netoliko terminatione, ale i significatione. Neb jiné jest říci: *Přicházeli*, a jiné *přišli*, a jiné *byli přišli*. *Exempl. primi: Veniebant de cuncto populo ad audiendam sapientiam Salomonis, Přicházeli ze wťeho lidu, aby slyťeli můdrot ťalomúnowu. Exempl. secundi: Venerunt in sanctam civitatem, Přišli do swatého města. Exempl. tertii: Qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singuli denarium, Kteríĥ při hodině jedenácté byli přišli, wzali jeden každý po groťi. — Wťak znaj, ťe latinský jazyk jednoho jako druhého ĥastokrát uĥíwá. Exempl.: Diligebat Jesus Martham, klade se tu diligebat za dilexit; neb říkáme: *Milowal (ne milowáwal) Jesus Marthu. Někde pak práwě, jakĥ má býti. Exempl.: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum (209) unigenitum daret, Tak Bůh milowal swět, ťe syna swého jednorozeného dal. Téĥ: Stabat Jesus secus stagnum, klade se stabat za stetit; neb říkáme; Stál (ne stáwal) Jezus podlé jezera. Někde pak práwě, jakĥ má býti. Exemp.: Jesus stetit in medio eorum, Jezus stál wprostřed nich. Takowá proměna w latinském jazyku pro jeho okrasu se děje; ale my w našem jazyku swé w tom wýmluwnosti ťetřiti máme, aby chom tak mluwili, jakĥ má mluweno býti.**

Byl, byla, bylo. Byl, byla, bylo dwojím obyĥejem

se užívá, jednau, když se postavuje samotně sine additione alicuius verbi, a tak mívá svú vlastní signifikací. Exempl: Erat in diebus Herodis regis sacerdos quidam, Byl za dnů Herodesa krále kněz nějaký. Druhé: Když se přidává ad verbum praeteriti plusquamperfecti temporis, aby byl rozdíl mezi praeteritum perfectum a praeteritum plusquamperfectum v Českém jazyku. Exempl: Qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singuli denarium, Kteříž při jedenácté hodině byli přišli, vzali jeden každý po groši.

Tot hle užitek regule napřed de verbis (210) od Philomathesa položené, již zamítá to staré slovo bíše, cum omnibus similibus terminationibus veteris formae, kteréž vlastně jest temporis praeteriti imperfecti etc. Potvrdiv ochuzení v té věci jazyka našeho, i hledá toho zboží jinde, ano mu se trefovati nechce, rozdíl časův při slověch podlé způsobu latiny na tři rozděliti. Plusquamperfectum položiti takto: Přišli byli, to dobře tak; perfectum vero přišli též nezle. Ale imperfectum přicházeli jest frequentativum (ac deducitur a verbo přicházím, jehož primitivum jest jdu) podobně jako: jídali, píteli, čítali, činívali etc. Ač také se říká: přicházíváli; ale to jest již frequentativi plusquamperfectum, jako i od těch již připomenutých slov od toho píteli, pijívali, čítáváli, přicházíváli, — Sed haec, quia quandam rusticitatem redolent ac quiddam impoliturum sonant, usus ea iam repudiavit. — Mluvit tak i ještě někteří naši kazatelé, ale velmi zřídka; lépe jest tomu v á v á n í odvyknouti. Kdyby bylo před lety, vyložili bychom: Appropinquabant ad eum, Přibližováchu se k němu. Protož exceptiones, kteréž klade tu Philomathes, non sunt exceptiones, sed est prorsus forma frequentativa, quae ad tempus imperfectum non pertinet (211), nisi quod aliquando mutuari hinc nos oportet vocem, qua uteremur loco praeteriti imperfecti, jakož tu učinil Philomates, když řekl: Přicházeli, místo toho starého: Přicházíchu, ač i to není tu vlastní. Nec mihi hoc probatur, ubi dicit: Johannes 1: Verbum diligebat, positum esse pro dilexit: propriissime nempe hic positum est tempus praeteritum imperfectum. Causa vel

ratio, quam proponit, est ridicula, že my prý říkáme: Miłowal Ježíš Martu, ne Miłowawał. Bychom my Čechowé tak neb onak říkali, latínatby od nás reguli newypůjčowala. Item z toho slova tu položeného miłowawał, kteréž on chce míti praeteriti imperfecti temporis, rozumí se, že nedobře posaudino wší té věci; nedopatřil se toho, že to slovo miłowawał jest frequentativum et apud nos plusquamperfecti temporis atd. Ačby i to mohlo řečeno býti, že tu již in hac mutatione to slovo přicházeli non frequentiam actus significat seu iterationem, sed continuationem. Jako actorum 28. 5. Přistupowali a byli uzdrawowáni. Jako kdyžby řekl: Takéť sem já za mladých let miłowawał, blážniwał, čítawał, jídawał atd. — Chtěli míti praeteritum imperfectum vlastní, tedy měl říci: Miłowáše (212). Ale nedała mu nezvyklost a bál se wetché češtiny a potratil i nowau. Takť se přihází někdy i moudrým, že chtějí se pilně vyhnauti velmi škodné věci, i chybují se i s užitečnými, ač se já nepřimlauwám k tomu, aby chom měli my nyní užíwati té formy slow, t. bíchu, bíše, miłowáchu atd.

Což zatím praví o těch slovích Był, była, było, tomu neodpírám.

De tertia persona singulari, imperativi modi.

Tertia persona imperativi modi singularis slušně se exponowati může též jako secunda. Exempl.: Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam. Jakož tu fac exponuješ učíň, tak také Faciat vobiscum Deus misericordiam, máš exponowati faciat učíň. Tak všudy exponuj, lečby kde ta expositio státi nemohla.

De persona tertia imperativi singularis dobře praví, wýminku čině zawírkau, k níž toto přidám: což jest (213) i w mluwení obecném časté. Kdyby se někdo ptał pána, řka: Máli twůj služebník jíti tam etc.? a onby odpověděl: Nechažť jde, ješto ad secundam personam řeklby: Jdi. Někteří pak, však newelmi pěkně, užíwali samého toho slowka ať, přidadauce k

němu *personae tertiae indicativum*. Jako *Regum 3. wiz* v bibli Benátské a též i v Pražské vytištěné léta 1557: Pánf jest; což se dobrého widí před očima jeho, ať učiní, *faciat*. Pěkněji by znělo *per modum permissivum*, ut *supra dixi*: Nechažť učiní. — Řikává se w obecném mluvení: Rci mému pacholeti, ať ke mně přijde; *item*: Rci mu, nechažť ke mně přijde na chvíli etc. — Ačby snad někdo mohl mysliti, že jest to z němčiny wzato, t. takové mluvení. Ale odkudžkoli původ má, dobřeť jest a již zvyklé u těch, jenž dobře česky mluví.

Regula de se.

Jakož k některým slovům ten termin se přidáváme, aby ta slova jasný (214) rozum měla — *exempl.*: *Nolite timere, omnes miramini, Nebojte se, všickni se dívíte, kdež nebojte a dívíte* bylaby slova ničemná, kdyby k nim nepřisadil se —: tak zase sau slova některá, ješto k nim toho terminu se ne vždy přisaditi sluší. *Exemp.*: *Interrogabant eum discipuli eius, Otazovali ho učedníci jeho. Netřeba tu se; neb bez něho rozum celý jest.*

O tom slovcí se právě dí, že bez něho mnohých slov neplný byľby rozum. A i to prawda, že některá slova, kdyby mělo při nich státi se, byľaby zohyžděna. Jako kdyby řekl: *Poklekl se na kolena, směšnéby bylo promluvení.* (Ano sám *Philomathes* napřed w své předmluwě zle řekl: *Horlím se. Wiz napřed*). A tolikéž kdyby řekl bez něho takto: *Poklesl na ledě.* Ale když díš: *Poklesl se na ledě, až poklekl na kolena*, tu dobře na obě bude powědino. — Než jsaut pak některá slova a phrases, kdež můžeš nebo přidati slowce to, nebo nechati. Jako při tom příkladu od *Philomatha* připomenutém: *Interrogabant eum discipuli eius, staří to takto wykłádali a dobře iuxta discrimina temporum, podle průsobu toho času (215): I tazáchu ho učedníci jeho, lépe neľby bylo řečeno: i otazowáchu; ale lépe také nežli Philomathes. otazují se a tíží se; jedno jest primitivum a druhé frequentativum, čehož Philomathes snad nesauidl, o čemž jest napřed*

již nemálo psáno. Při tom pak slovu tázati to slowce se může býti i nebyti kladeno, ačkoli Philomathes jest proti tomu. Dobře diš: Otázal se ho, a též: Tázal ho, pročby to činil, phrasis theologica usitata. Item: Tázali se ho učedníci jeho, otaž se ho. Při čemž i to může býti spatřino. Na některých místech při jednom a témž slowu mutata persona aut tempore, aut modo etc. lépe a slušněji wzni s přidáním toho slowa, a někdy bez něho. Jako když takto diš: Co mne tížeš, též se těch, kteříž sau mne slychaři. Ale takowau rozličnost regulemi chtiti obsáhnouti (exiguae esset utilitatis, laboris vero pene infiniti), ačby snad nebylo nemožné, však maličko užitečné a welmi pracné. Wtipného a pilného člověka zvyk bez regulí to zpraví.

Regula de t.

Wěz, že někdy na konci slow přidává se (216) litera t pro přisnost jistoty té věci, o kteréž se mluví. Exempl.: Přijdeť Pán Bůh můj. Newezmuť z domu twého telce. Majiť Mozesa*) i proroky, nechť jich poslauchají. — A ta litera někdy se přidává in nominibus. Exempl.: Janť jest jméno jeho. Někdy in pronominibus. Exempl.: Námť nesluší zabiti žádného. Někdy adverbiiis. Exemp.: Někdyť wpadnu jednoho dne w ruce Saulowy. Někdy coniunctionibus. Exempl.: Neb neboť jednoho nenáwiděti bude a druhého milowati. Někdy pak ta litera t přidává se in fine verborum, a zwuk té litery zawírá w sobě pronomem tobě, tak že netřeba říci: tobě. Exempl.: Mittam tibi hoeduľ de gregibus, Pošliť kozlátka z stáda. Daťo tibi poculum ex vino condito, Dámť nápoj z wína udělaného**). Dedissem tibi decem argenti siclos et unum baltheum, Dalťbych byl deset lotů stříbra a jedno opásání.

O literě t též dobře mluví. Hoc tamen vitii inest huic loco (sic: fere per totum hunc librum) quod emendate seu eruditius loquendi praecepta admodum inerudite tradit coenosus quod tam ac impuro orationis genere. Di, pro přisnost (217)

*) Agrestis pronuntiatio. J. Bl.

***) Melius transtulisset strojeného, neb dělaného, jakž kopáři říkají. J. Bl.

jistoty že přidávána bývá litera *l*. Nesrozumitelně pověděl; lépe mohl a vlastněji říci: Pro větší jistotu té věci, i. e. propter vehementiam quendam. Vigorem nempe quendam verbo addit affixum hoc *l*. Ale o tom nemálo napřed sem pověděl. Příkladové, kteréž sebral o tom *l* per ordinem partium orationis pěkní sau a příhodní. I to prawda, že někdy ta litera *l* přidaná zawírá w sobě pronomen *tobě*.

Regula de ž.

Slušně a pěkně někdy litera *ž* přidává se k slowům těm, kteráž sau verba imperativa a deprecativa. Neb zbujuje a silně pobízí, ještoby slowo samo bez té litery nemohlo ani tak silně rozkazowati, ani prositi. Exempl. primi: Hleďtež, ať wás žádný neoklamá. Exemp. secundí: Dajž jim podle skutků jejich. Toho dle při všech slowích prosících (218) w Modlitbě Páně k horliwějšimu uprošení má wšudy *ž* přidáno býti, jako: Posvětiž se jméno twé. Přijdiž králowstwí twé. Dějž se wůle twá etc.

Takž podobně o liteře *š* nezle píše u vysvětlení wlastnosti její. Ale totot jest opět indecorum ac ineruditum, wěc podle mého saudu nezpůsobná, aby na některých místech pořád čtyřkrát anebo více mělo kladeno býti, jako w Modlitbě Páně aby říkal wše s tím *š*: posvětiž, přijdiž, budiž, dějž, odpustiž, neuwodiž, zbawiž. Přísłowí jest: Co whod (prý), dobro, mnoho nezdrawo. Koruná na jednostejným wšECKA kamením drahým ozdowawána bývá, ale rozličným. Amant alterna Cameonae. Erudite varietas plurimum delectat. Žádného wykladu Českého w tom místě nikdy sem newiděl takowého, i w těch toho hledaw exemplářích, kteříž i s nákladem i s welikau bedliwostí na pargaméně pěkně psáni byli, čehož nesluší málo wážití (219). Nebo i Erasmus aureum codicem s jakaus wážností a hodně často připominá. A také iudicium aurium respuit hanc immoderatam repetitionem huius literae quae non tantum rodit aures, sed horridam et minus quam decet gravem efficit orationem, ut fere omnia affectata

ingrata esse solent. Ale někteří tak laskaví časův předešlých byli na tu literu *z*, že jí leckdes užívali, bez potřeby i slušnosti. Jako w písniích, kdež to slovo bylo: učíň, nesměwše syllaby přidati, aby stálo, učiniž, i říkali učíňž, ut maneret eius dissyllabum: sane egregie inepti erant.

Regula de diphthongo: au.

Ten diphtongus *au* potřebně pro rozumu vysvětlení w mluwení i w psaní zachowati se má, aby byla differentia inter numerum singularem et numerum pluralem in personis verborum. Exempl.: Já budu jim za Boha, a oni budau mi za lid.

Diphthongus *au*, jak jest potřebný, dobře prawí. Než co napřed o témž diphtongu powěděł, hned téměř s počátku (220) knížky swé (wypražďňuje užíwání jeho na některých místech), tohoť chwáliti nemohu, o čemž již prwé nemálo sem napsal.

E s t.

Toho slowa est nešetřili wlastně wykladači Zákona, že quando construitur cum dativo, debet exponi per „habet.“ Jako: Et huic erat soror, nomine Maria, A ta měla sestru, jménem Marii, neříkaj: a té byla sestra. Též: Duo debitores erant cuidam creditori, Nějaký věřitel měl dwa dlužníky. Též: Argentum et aurum non est mihi, stříbra a zlata nemám. Též, podle náprawy Erazmowy: Quid mihi tecum est, mulier. Ženo, co já mám s tebau činiti. Nihil tibi cum iusto illo, Nic ty neměj činiti s tímto sprawedliwým.

O tom slowu est pěkně píše a naposledy i směšně. Neb kdoby se nezasmál z rozumných Čechů, kdyby ta slowa slyšel: Ženo, co já mám s tebou činiti? Plane ridicula locutio. Lepšíby a mnohem případnější (221) těm slowům místo bylo w takové té příhodě, kdyby nějaký dobrý manžel k swé

ženě zlostně a netrefně řekl: Ale milá ženo, což já již jedinou mám s tebou činiti, co sobě jen počítí, ano tě žádná pěkná řeč naprawiti nemůž ete.? — Podlé mého saudu všickni tři, Philomat, Beneš i Gzell hodni sau pro uведенí takového nezpůsobného těch słow wyložení, propter hanc tam ineruditam et ineptam phrasin, nemalého přimkauwení. — Hanbatě tak jaks besedářsky a jako krčemně Zákona Páně řeči formowati, kteréž s welikau vážností, by pak i nebyly rozuminy, čteny neb slyšány býti mají. Kdyby, mutata persona, při těch słowích takto řekl: Quid mihi cum illo? Co já mám s ním činiti? myslilby někdo, že hned zatím snad diš: uprati-li jej či zahnati, či do šatlawy dáti? Welmit jest špatně wyrozuměl každý z těch tři řeči České. Mně se widí, žeby to leckdos měl snadně spatřiti, žeby se na tom místě takto mělo říci: Co mi do něho, aneb: ce mi po něm? — Takž i kdyby kdo říci chtěl k druhu swému newelmi příjemnému: Quid mihi tecum est? Ce mi do tebe? aneb co mi po tobě? (222).

N o l i.

Ač noli jest vlastně nechtěj, však když se postavuje cum verbo infinitiwi modi, tehdy se má exponowati za non. Exempl.: Noli timere (Erazmus: Ne metuas) Neboj se. Noli scribere, Nepiš. Též i numero plurali nolite. Nolite expavescere, Nelekajte se. — Lépe tak diš, nežby řekl: Nechtějte se báti, nechtěj psáti, nechtěj plakati, nechtěj se lekatí. — Ačby potřebí bylo mnohá verba neb slowa oznámíti, jichž wykladači biblí České newlastně užíwali; ale mám zato, že ti, kteříž Testament nowý, Erazmem *) napraweny, wyložili, při něm to oznámí.

Finis de verbo.

To latinské słowo noli dobře tak welí wykładati. Staří říkali: Nechtěj se báti. A před naším tímto wěkem užíwali

*) Traupchá phrasin; lépe říci: od Erazma.

předkové naši i toho slova: Neroď, neroďte, i. e. noli, nolite. Ale nyní již obé to z zvyku vyšlo: — Jen ablativus instrumenti, jež tu (223) Filomát položil, totiž Erazmem, není pěkný, ad personas non quadrat. Dobře díš: Sekerau odtáť; ale zle díš: Skutek ten Kristů swatým Mataušem napsán jest; lépe říci: od sv. Matauše. O tom jinde více.

Čtvrtá stránka Etimologi jest (jakž Latini říkají) de Adverbiis Mecum, Tecum, Nobiscum, Vobiscum.

Ta adverbia dvojím způsobem se exponují, jako i pronomina me, te, nobis, vobis, jednau takto: Mecum se mnau, tecum s tebau, nobiscum s námi, vobiscum s wámi. Druhé takto: Mecum s sebau, tecum s sebau, nobiscum s sebau, vobiscum s sebau. Exempla položím per anthithesin.

Mecum. Vigilate mecum, Bděte se mnau. Arma mea non tuli mecum, Brani své newzal sem s sebau.

Tecum. Ego tecum sum, Já sem s tebau (224). Tolle tecum de felle piscis, Wezmi s sebau žluč rybi.

Nobiscum. Mane nobiscum, Zůstaň s námi. Tractemus nobiscum in domo Dei, Rozmlauvejme s sebau w domu Božím.

Vobiscum. Ego vobiscum sum, Já s wámi sem. Pauperes semper habetis vobiscum, Chudé vždycky máte s sebau.

Objectio. Díšli: Newím, kdy nám exponowati ta adverbia takto, a kdy onakno, zpraw se tauto reguli:

Regula.

Quando verbum concordat cum adverbio in persona, tehdy exponuj ta adverbia každé z nich s sebau; quando vero verbum discordat cum adverbio in persona, tehdy exponuj mecum se mnau, tecum s tebau, nobiscum s námi, vobiscum s wámi. Declaratio primi. Když díš: Arma mea non tuli mecum; non tuli jest verbum primae personae, a mecum adverbium jest také primae personae, a protož mecum máš tu expo-

nowati s sebau, ne se mnau. — *Declaratio secundi.* Když diš: *Vigilate mecum*, *vigilate* jest verbum secundae personae, ale *mecum* jest adverbium primae personae, a protož máš tu exponowati *mecum se mnau*, ne s sebau. Jiná exempla rozvaž sobě též (225).

Secum. *Secum* jest adverbium tertiae personae, utriusque numeri, jako i pronomen sui, a dvojím způsobem se exponuje. — Neb někdy in singulari numero *secum* jest s sebau a in plurali numero také s sebau; někdy pak in singulari numero *secum* jest s ním neb s ní, secundum generis convenientiam, a in plurali numero s nimi. *Exemplum de numero singulari:* *Dives, cum dormierit, nihil secum auferet*, Když bohatý usne, nic s sebau newezme. *Fecit duodecim, ut essent secum*, Způsobil jich dvanáct, aby byli s ním. — *Exemplum de numero plurali:* *Non sumserunt oleum secum*, Newzali oleje s sebau. *Cum nempe audirent, per sua tormenta bene secum agi*, Neb když uslyšeli, že skrze jejich muky dobře se děje jim. Aby pak věděl, kdy máš exponowati *secum s sebau*, a kdy s ním neb s nimi, zpraw se tauto reguli.

Regula.

Quando hoc adverbium secum cum supposito et apposito ita construitur, quod de eodem supposito dicitur et non de alio, tunc secum debet exponi s sebau; quando vero secum cum supposito et (226) apposito ita construitur, quod non de eodem, sed de alio supposito dicitur, tunc secum debet exponi s ním, s nimi. *Declaratio primi.* Když diš: *Dives cum dormierit, nihil auferet secum*; *dives* jest suppositum, *auferet* appositum, *secum* dicitur de supposito; a protož máš říci: Bohatý, když usne, nic neodnese s sebau, ne s ním. *Declaratio secundi:* Když diš: *Fecit duodecim, ut essent secum*, *duodecim* jest suppositum, *essent* appositum, *secum* non dicitur de supposito discipuli, sed de alio, nempe de Jesu; neb Jezus nezpůsobil těch učedníků dvanácte, aby oni byli s sebau, totiž sami o sobě bez něho, ale proto je způsobil, aby byli s ním, totiž, aby se ho přidrželi a s ním chodili; a protož máš říci: Způsobil jich dvanácte, aby byli s ním.

Těch regulí jeho nehaním: sau podobné oněm de pronomibus; než zdá se mi, že ona jedna regula, kterauž sem tam napřed napsal de pronomine, nempe de transitu actionis

wšeckoby to zprawiti mohla et pronomina et adverbia. Idem enim per aliquot regulas hasce dicit, quod per unam hanc regulam a me dictum est (227).

E c c e.

Ecce jest adverbium někdy demonstrativum a někdy admirativum a wždy se má exponowati: hle. Exempl. primi: Ecce locus, ubi posuerunt eum, Hle místo, kdež ho položili. Exemplum secundi: Ecce virgo concipiet et pariet filium, Hle panna počne a porodí syna. A protož zle exponuji někteří ecce ay. Toho slowa ay nemůžeš jinak lépe položiti, jako w hněwě, kdyby řekl: Ay, nech mne s pokojem, ay radim přestaň, což latině slowe hem.

To adverbium ecce welí do češtiny wykładati tím slowem hle*) náramně nezpůsobně: dosti toho, kdyby i s těmi swými towaryši nikdy neslychal jiných Čechůw mluwiti, než pastewce a hnojokody, kteříž sobě tam po polích helekají etc. Čistší krasomluwnosti překladače Nowého Zákona! Napsal Mat. 2: Hle mudrci od východu, hle hwězda, hle anděl etc. Item Mat. 3: Hle otěwřina nebesa. A takž wšudy, kdekoli latině stálo ecce, on hle položil, zachowaw reguli Philomátowu (228), aneb snad půwodem jí byw; kdož je wi, který se od kterého učil. Předkowé naši neřikáwali: hle místo, hle panna etc.; ale řikáwali: Ay místo, ay panna počne etc.; jakž se w Zákoních neb biblich staročeských na pargaméně psaných nalézá. Hochowská tě to wěc, na wšelikém místě, kdež stojí latině ecce česky hle položiti, a to ještě w Zákoně Páně, kterýž ne k tomu wyložěn jest do češtiny, aby jej sobě toliko pohůnkowé na pastwišti čtli, w něm sobě obyčejné mluwení majice, ale wíce k tomu, aby w společném shromáždění lidí Bohabojících rozličných stawů, s mnohou wážností jako nejwvyššího císaře a pána wšeho stwoření wůle nebo práwa čten byl, a důstojně w uších jejich wzněl. A protož předkladcům wýmluwností Božích nesluší lecjakých lehkých, krčemných, pastewcích atd. slow užívati, ale takowých, kterážby

*) O tom slowu hle jině wíce.

rozumným lidem ku pobožné vážnosti a plnému srdcem toho, co se mluví, pozorování sloužila a ne k smíchu, neb k vyražením se z dobrého způsobu. Ale o tom jinde více se píše. Též pokáraní nemažého (229) hoden jest Beneš, že onu řeč Pána Krista lehkomyšlnými slovy vyložil, kterauž Pán s zvláštní vážností mluvití ráčil, když na mnohau bídnot lidskau patře, a wida lid mnohý jako owce bez pastýře, uředlníkúw horliwé napomenul: Proste (prý) pána žni, aby dělníky poslal na žeň swau. Beneš wyložil: Ať wystrčí dělníky na žeň, ješto rozumný člověk dobře jazyk! Český umějíci, slyše to, nemažau w mysli své překážku mítiby mohl, kdyžby mu se vlastní místo toho slowa, totiž obvyklé jeho užívání, w mysl wrazilo. Neb tak to slowo dobřeby stálo, a vlastní w řeči, kdyby něčí ženci šli do krěmy a tam pili, ku práci jíti nechtíce: hospodář jejich mohlby říci krěmářowu pachoľku: Medle rci krěmářowi, ať ty mé žence wyžene, ať jdau dělati; nebudau-liť chtiti, nechť je předce wystrčí (neb wystrká) po hlawě z krěmy. I pohleď, jak se to slowo trefi k tomu místu? Takliž má otec nebeský služebníky své odněkud jako zahaleče a lenochy nechtíwé wystrčiti hněwiwé, aby, majíjí jíti ku práci, šli a neprodléwali již více (230)? Nenilž to mnohem wětší škoda, takowými nezpůsobnými slowy (ne samo to jedno slowo míním, ale mnohá jim podobná slowa i phrases) a nerozumným jich užíváním Zákon Páně, Pána Krista a jeho swatých apoštolúw wýmduwnosti naprzniť? nežliby té (jakž dí Filomát) wetché češtiny, někdy w slušných místech užíváno bylo, pokřádaním anebo zanecháwaním těch slov bíše, stáše etc. Ale k čemu přijdau lidé, když není řádu, a když dělá, co kdo chce, a potom leckdos leckohos následuje? jako někteří, ano mnozí Beneše a Filomáta následují w tom, w čemž ne následowán, ale raději napravowán býtiby měl. Poněwadž poně i sám on Beneš před swau smrtí, toho swého weykľadu nelibowaw, nemálo w něm napravowati chtěl; a i sám sem z jeho aust nemálo o tom slyšel, obsírné s ním o těch věcech něw promluwení. Dobrý jistě jeho úmysl byl, mnohem lepši, nežli některých kazoilúw, kteříž w tom Be-

neše následowati usilují, w čemž on sám sebe štrafował a naprawiti úmysl měl *); pro kteraužto wěrnost a upřímnost pochwalení jest hoden (231); neb vždy činil a učinil, což mohl dobrý w tom příklad na sobě jiným mladším pozůstawiw, ač kdo jest, ještoby ho čacky nyní následował.

Etiam.

Etiam někdy jest také a nikdy ano. Exempl. primí: Etiam tunicam noli prohibere, Také sukně nebraň. Exemplum secundí: Intellexistis haec omnia? Dicunt ei: Etiam. Wyrozuměli ste tomu všemu? Řekli mu: Ano, pane. A protož nemáš exponowati etiam owšem; neb quidem na swém místě jest owšem. Jako: Spiritus quidem promptus est, Duch owšem hotow jest.

To slovo etiam dobře welí wykládati, ač někdy w češtině téměř tak mnoho w sobě zawírá litera *í* jako etiam, také. W obecném mluwení díšli: Když's mu koně dať, přidejž mu i sedlo, tolikéž jest, jakoby řekl: Přidejž mu také i sedlo, ač přidáním toho slowa také řeč plnější se činí, et plenior et magis sonora fit oratio; awšak také i takto se mluwíwá. — I w tom není welmi křiw Filomát, čehož o tom slowu quidem napowěděl, že česky má wyloženo býti owšem. Ač staří na tom místě užíwali toho slowa (232) zajisté, jako: Duch zajisté hotow jest; usitata et non inelegans phrasis jest. Na některých místech pěkně stojí a příslušně to slovo zajisté lépe, nežliby řekl owšem. Jako i na tom místě Mat. 26. Duch zajisté hotow jest etc. Ale zasse také na některých místech dobře může státi owšem. Awšak jedno i druhé to slovo jinde má swé místo wlastnější, nežli tu. Utrumque affirmationem significat, proprietates tamen utriusque diversa est. Dobře díš: Zajisté prawím wám (staří tak

*) Proto sem toho tak široce tuto dotekl, že před lety applausores někteří et vitia praeceptorum pro virtutibus imitabantur et defeudebant.

vykládali ta slova: Amen dico vobis) a též dobře diš: Poněwadž wětší wěci dáwá, owšemť (aneb nadto) w menších tě neopusti. Také někdy to słowo quidem mohľoby i pomínuto býti, a předce řeči České způsob byľby dobrý zachowán. Jako takto: Ille quidem veniet, sed nihil efficiet, Ont přijde, ale nic nedowede. A w obecném mľuwení někdy i tak to pěkně wzni: Přijdeť on přijde, ale nic nedowede, ač łatině kdyby to měľ powěditi wľastně, jižby musil jiného słowa užiti, takto: Etiamsi ipse venturus sit, sive venerit, nihil tamen efficiet (233).

N o n.

Non jest adverbium negativum a český slowe ne. Exempl. Non quaero gloriam meam, Nehledám sláwy swé. A tak se má wždy exponowati, buďto že má při sobě verbum expressum ut supra, aneb subintellectum, jako: Propheta es tu? et respondit: non. Jsi-li ty prorok? i odpověďel: Ne, jakoby řekl: Nejsm. A protož nemáš exponowati non nic (jakž někteří tak exponowali), neb nihil jest nic. Exempl.: Sine me nihil potestis facere, Beze mne nic nemůžete učiniti.

Non slowce to jakby měľo wľastně wyľoženo býti, dobře powěďel Filomat, ale w tom opět newelmi dobře uděľal, že zákon položil, aby tak a nejinak to słowo wždycky na všech místech byľo wykládáno, zhaněw wšecky staré wykládače, kteříž to slowce non někdy wykládali ne a někdy n i c. Prorsus iudicio aurium non valebat bonus ille vir. Ne-saudil toho, že na některých místech, kdež w łatině dobře stojí to slowce non, nemůž (234) způsobně státi České slowe ne, zwľáště na těch místech, kde se nic nepřidáváw připojeného k tomu slowu za ním, ale hned wirgulka neb přestáwka jest. Jako w tom příkladu, kterýž on sám připomenuľ: Jsi-li prorok? odpověďel: Ne, ne welmi nepřipadně byľoby tu postaweno; podobnějši by byľ hľahoľ toho slowce kozímu bečení, nežli k lidskému mľuwení, zwľášť kdyby čtenář drobět pro-

táhł tu syllabu, jakž we čtení Zákona Páně obyčej jest nepospíchatí, nemnohoby jistě rozdílné bylo od těchto syllab hlaholu meee, kterýžto jest zwuk kozího wřesku. Protož staří wykładači, rozumní, pobožní a vážní muži jiné slovo na to místo dali, totiž: nic — Jest se čemu podiwiti, že ten dobrý muž Filomát tak špatně češtině wyrozuměl. Takový způsob jest jeho řeči, jako těch, kteří se we wsi mezi prostými lidmi zrodilwše a tam wychowáni jsauce, městské řeči způsobu i nerozumějí i neoblubují, a swůj jazyk za prawidlo sobě položilwše, jiné k tomu formowati z hlahposti usilují, za zvláštní to majice maudrost. Nebo zdaliž toho slowa nic tohoto nynějšího času se w takowémž způsobu neužívá, zvlášť w Praze a w okolních městech? (235) Když někdo někoho slyše a slow jeho nemoha cele chopiti, omýlí se a potom z mylky zasse promluwí k tomu, jehož slowům zle wyrozuměl, tedy on naprawuje to: Ba nic etc. a přidá k tomu slow wíce, jimiž prwé pronesený smysl swůj připomíná. Exemplum: A wy ste již swá wína sebrati dali? odpowí: Ba nic (anebo samo nic di); já k jinému jednání jiti mám prwé, než potom k wám se dám najíti. Item, našlyby se také některá místa, w nichž hned neslyší toho slowa n on tak wykładati, jako Filomátes welí. Jako když díš: Nonne ha c est iniuria? wyložíš-li takto: Nelíž to jest křiwda? Kdož zrozumí, co ty prawíš; ale wyložíšli takto: Zdaliž to není křiwda? aneb: Ale není-liž to křiwda? tuť každý Čech dobře wyrozumí twým slowům i mínění. Protož této Philomatowy regule ne wšudy slyší a náleží zachowáwati. — Widí mi se ještě při tom slowci n on dotknauti i toho. Jakož w jazyku łatinském duae negationes faciunt affirmationem, tak podobně někdy býwá w řeči České; ale zasse na některých místech, Graecorum more, duae negativae particulae pertinaciorem negationem faciunt. Příklad: Nebylo možné, ne, ne; známť ho. Ne newím, kdoby byl. Raro tamen ita loquimur; wíce takto: Neboj se, nic není zlého (236), nic newidí jako slepý, nic nemá již, au wšak nic není, widíš-li? Tohoto nešetřiw mistr Proxenus w Practice na rok 1559 o zemi České wyprawuje napsal: Ne-

byloby diwa, žeby vši Germanie ten tyran se rozmocnil; takto měl říci: Nabyloby diwa, kdyby se ten tyran vši říše zmocnil.

Ut.

Ut adverbium někdy jest (a to nejvíce) a by. Exemplum : Unde ememus panes, ut manducet ii? Odkud koupíme chleba, aby jedli tito? Někdy jakž. Exempl.: Ut cessavit loqui, dixit ad Simonem, Jakž přestal mluvit, řekl k Šimonovi. Někdy jako. Exempl.: Non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Honanias, Mizahel et Asarias, Nejsau nalezeni takoví ze všech, jako Daniel, Honanias, Mizahel a Azarias. Někdy že. Exempl.: Impleverant ambas naves, ita ut mgerentur, Naplnili obě lodi, tak že se potopovaly.

De adverbio ut bene scripsit; quod addam aut vituperem non habeo (237).

Utique.

Utique někdy jest jistě. Exempl.: Si Deus pater vester ~~esset~~, diligeretis utique me, Byl Bůh otec váš byl, jistě byste mne milovali. Někdy ano. Exempl.: Creditis, quod hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique Domine, Wěříte-li, že mohu to učiniti vám. Řekli mu: Ano, Pane. Newlastně exponovali, kteříž utique o všem na takových místech kladli.

Utique česky vykládá jistě a neb ano. Není zle, ale také i to není zle, někdy na některých místech vyložiti o všem. — Ano někdy eleganter exponi potest per circumlocutionem, jako takto: Diligeretis utique me, si gloriam mundi et opes speraretis, Takť jest, milovalibyste wy mne, kdybyste se ode mne slávy světa a zboží nadáli etc. — Že on dí: newlastně prý exponovali atd. není křiw; ale sluší věděti toto, že jakž vlastnosti tak také slušnosti a ozdobnosti

w řeči šetřeno býti má; nebo kdyby samé vlastnosti všudy šetrno býti mělo, přílišná jazyku (jakž Českému (238) tak i jiným) ujma státi by se musila.

Nonne.

To adverbium otázky *nonne*, t. zdaliž pro coniunctione expletiva tamen vykladači w biblí mylně vykládali, jako: *Nonne publicani hoc faciunt? Zdaliž toho celní neb mytní nečiní? Ne, však též mytní činí. Opět: Nonne stultam fecit Deus sapientiam mundi huius? Zdaliž bláznivé neučinil Bůh maudrosti swěta tohoto?*

Nonne dobře wyložil zdaliž. W tom však že wykladačům biblí myšku připisuje, sám se mylí, nerozuměje, že schemata orationis mohau se měniti, totiž z způsobu otazujícího že může snadně a někdy i bez škody prostý potvrzující učiněn býti. — Jako takto, když díš: *Zdaliž neučinil Bůh bláznivé maudrosti swěta? Tolikéž díš, proměně způsob: Však učinil Bůh blázníwau maudrost toho swěta. Utrumque est affirmativum, ač jeden jest pěknější způsob, nežli druhý jakoby jeden kůň prostě osedlať, a na druhý kůň dať sedlo s pochwami (239).*

Tunc, tehdy, teda, neb tedy.

Mezi *tehdy* a *teda* neb *tedy* mnozí rozdilu nemají. Ale ty wěz, že *tehdy* jest adverbium temporis latině *tunc*, a označuje ten čas, w kterémž se nětco stalo, aneb má státi. Neb když díš *tehdy*, jest rovně též, jakoby řekl: toho času. Exempl.: *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, et tunc reddet unicuique secundum opus ejus, Syn člověka přijíti má w slávě otce swěho s angely swými, a tehdyť odplatí jednomu každému wedlé skutků jeho. Tehdy, rozuměj toho času, když přijde Kristus, Též: Cum exalaveritis filium hominis, tunc cognoscetis, quod ego sim, Když*

poweýšíte Syna člověka, tehdy poznáte, že já sem. Tehdy, t. j. toho času poznáte, když poweýšíte. A to ještě swětleji se ukazuje, když wedlé tunc stává nunc. Exempl.: Bene mihi erat tunc magis quam nunc, Dobře mi bylo tehdy wíce než nyní. Ale teda neb tedy jest coniunctio potestatis rationalis, illativa, consequentiae; latině slowe ergo. Neb (240) přináší to, coby mělo wyjítí z něčeho. Exempl.: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? Proč teda křtíš, poněwadž ty nejsi Kristus? Hle z těch slow: Poněwadž ty nejsi Kristus, wyšlo (jakožto z hodné příčiny) slowo to: proč křtíš, kteréžto slowo přinesla slušně ta coniunctio teda. Též: Reddite ergo, quae sunt caesaris, caesari, et quae sunt Dei, Deo. Když Židé Pánu Kristu ukázali groš a powěděli, že na něm obraz císařůw jest, i odpověděl jim k tomu Jesus: Dajtež tedy, což jest císařowo, císaři, a což jest Božího, Bolu.

O těch slowích tedy a tehdy, ač dobře mluví, však přidati toto mi se widí k tomu. I. Že to slowo když jest adverbium temporis, má míti *h* w prostředku, takto: Tehdyť uzří Syna člověka = w ten čas uzříť. Když pak jest coniunctio, má kładeno býti bez *h*, takto: Dajtež tedy, což jest císařowa, císaři etc. II. Že to slowo teda zawrženo býti má, neb jest zkažené; dosti na těch předních dwau jest, tedy a tehdy Toho slowa teda neužíwají než sedláci, aneb jiní jim podobní (241).

Pátá stránka Etymologi jest (jak Latinici říkají) de Participio.

De participio praesentis temporis.

Participium praesentis w latině jednotejná má terminaci, neb se wždy skonává na *ns*, jako amans, docens, legens; ale w Českém jazyku jeho terminatio jest rozličná. Neb někdy se skonává na *a*, jako řka, někdy na *d*, jako přised, někdy na *e*, jako sedě, někdy na *w*, jako wstaw a takowá wšeliká terminaci jen mužskému pohlaví náleží, ženskému nesluší než *t*, jako řkúci, přisedši, seděci, wstawši. Exempla položim per antithesin.

Řka: Docebat eos dicens, Učil je řka.

Řkúci: Misit ad eum uxor eius dicens, Poslala k němu jeho manželka řkúcí.

Přišed: Veniens in patriam suam docebat, Přišed do vlasti své učil (242).

Přišedši: Veniens ad virum dixit ei, Přišedši k muži řkla mu.

Sedě: Sedens docebat eos, Sedě učil je.

Seděci: Quae etiam sedens secus pedes Domini audiebat verba illius, Kteráž také seděci u noh Páně poslauchala slova jeho.

Wstaw: Surgens Petrus cucurrit, Wstaw Petr běžel.

Wstawši: Concepit mulier et surgens abiit, Počala žena, a wstawši odešla.

Nota. A wěděti máš, že tu terminací má genus foemininum in omnibus casibus singularibus. In plurali numero mužům a ženám jest terminatio jednotejná, kromě toho, že muži mají in accusativo *e*, ale ženy mají *i*.

Quae dixit de expositione participiū praesentis temporis, quod terminatur in *ns*, bona sunt. Ea vero, quae pauca dixit de terminationibus casuum in participio, melius discernentur ex integris formis declinationum. — Nechžt doložím přitom tohoto, že ta některá participia na *ns*, jako videns, docens etc. dvojím způsobem mohau býti vykládána (243). Někdy takto: Videns wida, docens uče, ascendens wstupuje. A někdy takto: Videns widěw, docens učiw, ascendens wstapiw. Rozdíl pak mezi těmi slovy wstapiw a wstapě jest ten, že ta participia wstapě, uče, wida a jiná k nim podobná sau temporis praesentis, ale wstapiw, učiw, widěw a jiná takowáž praeteriti temporis sau. A w tomž jest bohatší jazyk Český, nežli latinský. K čemáž příleží i to, že opět ta oboje participia mohau dvojnásobně vykládána býti, iuxta discrimen sexus. Nebo můžeš a máš říci: Ona wstapěci anebo wstapiwši, on wstapě neb wstapiw. Než žet w tom mnozí z Čechů a owšem z Morawců bładí, až i ti, kteříž se sobě umějí býti zdadí, domníwajíce

se, že jednotejně tauto regulí při všech těch participiích se zpraví, t. že mohau říci swrhew, wywedew, anebo jakž někteří křepčiti chti, wztáhw, wywedw, inepta paragoge, daleko lépe tu sluší apocope, totiž říci: wztah, wywed, sněd, o čemž jinde více se powí.

De participio in rus.

Participium, které se skonává in rus, ra, rum (jako facturus, factura, facturum) nemůže se exponowati jinak slušně než (244) circumlocutive, skrze to slowo: Debeo, debes, debet, etc mám, máš, má etc. Exempl.: Quae facturus est Deus, ostendit, Co má Bůh učiniti, okázal, ne: Co Bůh učini. Ipse sciebat, quid esset facturus, On wěděl, coby měl učiniti, ne: co učini.

Participia in rus netoliko se mohau exponowati (jakž on dí) s přidáním toho slowa *má*, ale též i s přidáním toho slowa chce nebo bude. Jako: Co má Bůh učiniti, okázal; též dobře díš: Co chce Bůh učiniti, okázal, a též: Co bude Bůh učiniti, okázal. Awšak ne vše se wšudy treffí, ale někde jedno, jinde druhé nebo třetí nejpěkněji wzni. Sed haec usus docebit.

De participio in dus.

Též také exponuje se to participium, kteréž se skonává na dus, da, dum, jako faciendus, facienda, faciendum. Ono prwní active, ale toto passive. Exempl.: Donec veniat, qui mittendus est, Ažť přijde ten, jenž poslán býti má*).

De participio in *dus* dobře dobře napsat (245).

*) Mohlby též říci: Poslán bude.

De participio in tus, sus a xus.

Při exposici toho participium, kteréž se skonává na *tus*, neb *sus* neb *xus* (jako *factus*, *caesus*, *complexus*) nesnáze žádná není; neb beze všech wokolků prostě exponují se passive. Exempl.: *Verbum caro factum est*, Slovo tělem učiněno jest*). *Ter virgis caesus sum*, Třikrát metlami mrskán sem. *Quem cum complexus esset, ait illis*, Kteréhož když objal, řekl jim. Ta tři participia *rus*, *tus*, *dus* kterak se mají exponovati, hle v jednom důvodu to uhlédáš**), neb sau popolku utěšeně složena takto: *Quid est, quod fuit? Ipsum, quod futurum est. Quid est, quod factum est. Ipsum, quod faciendum est.* To česky takto exponuj: Co jest, ješto bylo? To což býti má. Co jest, ješto učiněno jest? To, což učiněno býti má.

Regula.

Wěděti máš, že ta participia, kteráž vycházejí na *tus*, *sus*, *xus*, když sau deponentia (jako *locutus*, *natus*, *ortus*) mají se exponovati takto: *Mluwil, narodil, wyšel.* Neb nemáš říci: *Mluwen jest, narozen jest, wyšlo jest*, jako říkáš: *Factus est, učiněn jest.* Exempl.: *Locutus est Dominus ad Moisen, Mluwil Pán k Mozesowi. Natus est vobis Salvator mundi, Narodil se (246) wám Spasitel swěta***).* *Ortus est sol, Wyšlo slunce.* Pakli sau participia communia (jako *osculatus*, *criminatus*), tehdy se mají exponovati dvojím způsobem, totiž active a passive. Exemplum primi: *Et osculatus est eum, A políbil ho.* Exemplum secundi: *Justitia et pax osculatae sunt, Spravedliwost a pokoj políbily se.*

Regula.

Item wěděti máš, že participia nemají se vždy exponovati wedlé swé přísne postawy, ale slowy rozwázanými †),

*) Tu škodně chybil; lépe jest říci: Slovo tělo učiněno, nebo tělem jest casus instrumenti, jakoby řekl mečem atd. Ale o tom již napřed.

**) I tu chybil. Wiz níže, jak a w čem. J. Bl.

***) Nebyloby proti wlastnosti řeči České, kdyby i řekl někdo: *Daes jest wám narozen.* J. Bl.

†) *Inerudita locutio.* Welmi zlý Čech bytž dobrý muž Filomát. J. Bl.

aby snáz mohlo býti wypraweno to, což zdá se býti zmatečno. Neb jest regula grammaticalis o tom, že participia praesentis temporis resolvuntur per pronomen qui, quae, quod, ut: amans = qui amat. A protož: Invenerunt eum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos et interrogantem eos, takto máš exponowati: Nalezli ho, an w chrámě sedí (otewřeněji, nežby řekl sedícího) w prostřed doktorůw a poslauchá jich (ne poslauchajícího jich) a otazuje jich (ne otazujícího jich). T. ž: Ego Dominus, et non est alter, formans lucem et creans tenebras, faciens pacem et creans malum, lépe diš: Já Pán, a není jiného, jenž činím světlo a stwořuji tmy, jenž činím pokoj a stwořuji zlé, nežliby řekl: čině světlo a tvoře tmy (247), čině pokoj a tvoře zlé. Ego diligentes me diligo. Já miluji ty, kteří mne milují. Quare non respicis super iniqua agentes? Proč nepatříš na ty, kteříž neprávě činí? Audiente omni populo, dixit discipulis suis, Když slyšel wšecken lid, řekl učedníkům swým. Accepto pane gratias egit, Když wzal chléb, díky činil.

Regula.

Wšecká participia kdyžkoli jinú signifikací na sebe be-
rau nad swau přirozenú, tehdy nominaliter se exponowati mají a sau nomina ne participia. Exemp.: Sapiens mulier aedificat domum, Múdrá žena stawí dům. Odisti facta Nicolaitarum, Nenáwidíš skutků Mikulašníkůw. Ipsius factura sumus, Jeho sme stwoření. Cum vidisset Cham, verenda patris sui esse nudata, nunciavit duobus fratribus suis, Když uzřel Cham hanbu otce swého obnaženú, powěděl dwaum bratróm swým. Item: Quando participia propriam significationem habentia, construuntur cum nominibus substantivis, tunc sunt nomina, non participia. Exempl.: Unus est altissimus creator omnipotens et rex potens et metuendus nimis, sedens super thronum et dominans Deus, Jeden jest nejwyšší stwořitel všeho všemohúcí (248), král mocný a hrozný příliš, sedě na stoličce swé a panující Bůh. Kdež všemohúcí a mocný a hrozný a panující sau nomina ne participia, ale sedě tu zůstává participium. Tak také máš exponowati: Factus sum velut aes sonans aut cymbalum tiniens, Učiněn sem jako měď zvučící, neb zwonec znějící. Neb když byla participia musilby je exponowati participialiter: měď zvuče, a zwonec zněje, jakož též omnipotens, všemoha, potens, moha a dominans, panuje.

O těch nezle praví, kteráž se skonávají na *tus, sus*.

aus; kromě tu chybiť drobet při ukázání příkladův. Nebo to slovo „cum complexus esset“ non est participium proprie sed verbum, a česky dobře se vyloží: Když byl objař; ale kdyby mělo býti participium takto mělo státi: Quem complexus ait, česky: Kteréhož objaw řekl. O těch, jenž na *rus, tus, dus* se skónávají, příklad dař nezle: ale že to slovo *facere* tu vyložil „učiniti,“ widí mi se při té příčině dotknauti i tohoto, že to slovo dvojnásobně vykládati se může. Někdy *facere* jest učiniti a někdy činiti, protož i toho šetřiti dobře jest, aby vlastnost jazyka Českého i w tom nebyla zanedbána. — Toho kdyby byl šetřil Filomát, když řekl: To což učiněno býti má, byby radše položil činěno než učiněno a vlastnějby bylo (249). Ač mohlby někdo říci: to slovo *efficere* sluší vykládati učiniti, to pak slovo *facere* ma býti vykládáno činiti. Ale i to nemůž wždycky státi. Neb na mnohých místech slovo to *efficere* má vykládáno býti wykonati neb dokonati, aneb wywěsti, dowěsti, přiwěsti atd. *Efficiam hoc, Dowedu toho. Poterisne hoc efficere, Budešliž to moci wykonati, aneb: Budešliž moci toho dowěsti. Feci igitur, atque effeci, ut plurius me faceret, Učinil sem, neb způsobil sem to a dowedl sem toho (vel: již sem to wykonal), že mne sobě wice musí wážiti. — Zatím předložil Filomát tři regule de participiis. K první toto dím, že ta participia, o nichž tuto prawí, kteráž mají za sebou připojené k sobě toto slovo est, jako locutus est, natus est atd. již nejsau vlastně participia (čehož příčiny latinská grammatika wyprawuje, dlawho by bylo tím se tuto zanepráždňowati), ale sau verba, čehož sem prwé již dotekl. Protož verba tak mají býti exponowána, jakž na verba sluší. Jako takto: Natus est, Narodil se, aneb jakž prwé přidawali expletivam particulam nonnquam et otiose, adeoque et vitiose, Narodil se jest; locutus est, Mluwil, aneb mluwil jest. Než kdyby (250) neměla takowá slova přidaného toho slova est, tedy jiný způsob u wykládání jich zachován býtiby měl. Příklad: Aufugit severissime eis antea locutus, Utekł, prwé jim welmi přisně mluwiw. Et reversus statim est mortuus, A nawratiw se ihned umřel. Oscu-*

latus eum benedixit ei, Políbiw ho požehnání jemu dať. Ale když díš: *Osculatus est eum*, tuť jest non participii facies, sed verbi, protož to wyložíš prostě tak: Políbiť ho, anebo cum pleonasmu (čehož já sic nechválím): Políbiť jest ho. —

Druhá regule můž státi na některých místech, kromě že ji neuměle a nezpůsobnými slovy vypsal, a protož i nesrozumitelně. Nebo jaká sau to slova: „wedlé swé přísne postawy?“ omnino ineruditus stylus et inepta locutio, nec proprie neque eleganter loquitur: omnia incuria quadam conspersa sunt in hoc libello, ac si data opera ineptiret. — Tato pak regule kdyby měla všudy státi tak jakž on chce, nempe ut non uteremur participiis in nostra lingua, participia latinae linguae exponentes, non ridiculi solum, sed stulti prorsus essemus. Annon esset n. hoc stultissimum (ut veterum verbis et sententia utar) dicere id per plura ineleganter, quod dici potest per pauciora eleganter? Tožby bylo právě češtinu chuditi, žaupiti a kaziti. Učí nás, abychom ta slova: *Accepto pane (251) gratias egit*, takto vykládali per resolutionem: Když wzał chleb, díky činil. Tuším, že se styděl za hojnost a ušlechtilost slow jazyku Českého, a nebt jemu nerozuměl, jakož bojím se, že tak bylo s stránky; ale někteří, což Beneš neb Filomátes řekl, vše požřeli tamquam oraculum ex tripode přijawše, na zkázu swého wlastního jazyka. Hanba. Nejsem proti tomu, aby neměla někdy týžtýž na slušném místě resolutio udělána býti, grata est enim varietas, ano někde melius exprimitur latina mutato vestitu orationis, čehož příkladůw nemálo jest in nostra Novi Testamenti versione. Jedno místo wiz Luk. 5. A když to učinili, zahrnuli etc. Podlé Řeckých slow měly i mohly říci: A učiniwše to; ale mnohem wlastněji i pěkněji, significantius et subtilius díš: A když to učinili. Huius rei causas describere, et prolixum et nimis subtile alicui videretur. Ale i tuť potřebí umění a saudu, ne in resolvendo rusticitatem ac imperitiam sapias, jako se tak Filomátowi přihodižo tu hned při té reguli miřé, když tato slova vykládať: *Audiente omni populo dixit discipulis suis, Když slyšeť wšecken lid řekl, jakoby řátině bylo: cum audisset. Welmi*

newlastně, nepěkně a nezpůsobně vyloženo; ex bonis latinis mala bohémica fecit. — Staří lépe vykládali takto: A když poslauchaše (t. řeči jeho prvních) wešken lid. A takť podobně i Beneš vyložil těmito slovy: A když wešken lid poslauchał (t. řeči, kteréž Pán k mistrům mluwil). A w posledni Pražské biblí: A když poslauchał weškeren lid (257). Licet hac formula non admodum proprie exprimitur participii significatio, sed tamen decenter designatur perseverantia actionis, nempe auditionis, quasi diceretur ita: Cum vero populus totus diligenter auscultasset disputationem Christi et Judaeorum, tunc Christus ad suos discipulos dixit palam et manifeste, ita ut omnes audirent sermonem eius. Ale naodpór, pěkně diš (Jan. 6. 1) místo „hřešícího,“ = au hřeši. Item: Coenantibus eis, Když oni wečeřeli. Děťátko, ano kwílí, = kwílící. Nebo takowá podobně místa, kdež latinské participium němůž česky slušně býti vyloženo, někdy per circumlocationem seu periphrasin elegantem velmi příjemně takto vykládawali i staří, jako: Audiente toto populo maledixit ei, česky: Ztořečil mu přede vším lidem, anebo: Ztořečil mu, ano te slyší wšecken lid. Percussit eum, spectante toto populo, Bít ho, ano na to wšecken lid hledí, anebě před očima wšeho lidu etc., ano máne tu nelitují. Verum huius modi quaedam locutiones iam omnimodò obsolescunt; quondam tamen adhuc in usu sunt, jako i ten příklad od Filomáta přiwedený dobrý jest: In templo sedentem, An sedí w chrámě, mnohem pěkněji tak wzni resolutum, nežlihy řekl: sedícího. Takž podobně Mat. 23. sedícího, an. sedí. Mar. 1. Pauštějící, ani pauštějí. —

Tohoto ještě nechat dotknúti. Jsau některá místa, w nichž latinská participia (253) Českými netoliko nemohau trefně, ale hned nemají vykládána býti, ač staří vykládawali někteří, jako: Coenantibus eis, accepit Jesus panem, wyložíš-li wlastně: Wčeřeřícím jim wzał Ježíš chleb, velmi bude nezpůsobno, a někdo by mohl mysliti, že Pán Ježíš těm, kteréž wečeřeři, učedníkům swým, wzał t. odnesł, neb někam schowal chleb, aby neměli co jísti. Tu lépe jest říci: Když pak oni wečeřeři, wzał Ježíš chleb. Protož bedliwý wykládač musí te tak

tuze býti přivázán k slově et ad phrases jazyku toho, z něhož vykládá, ale o to pracovati, aby podle vlastnosti jazyku, do něhož překládá, tak dobře a vlastně, a míšli býti, et eleganter, jakž jest w tom jazyku, z něhož vykládá, položil. Ale otom niže nětco více powím.

Třetí regule dosti dobra jest, než že rozkládaje ji položil to slovo mezi jinými „dwaum“ jako též i jinde na několika místech, moha říci pěkně a obvykle dvěma. Ale o tom již prvé satis disputavi. Ta participia: panující, všemohúci, tak jest, že transeunt in naturam nominum; a však i w takowěz twárnosti často také bývají a předce zůstávají participia, nec transeunt in nomina. Jako: Slavná královná mohúci (t. mohši, mohúc etc.) vše setřiti a pomordowat (254), a však městu odpustila. Medenice znějící (t. když zněla, anebo swým zwukem) dítě přestrašila. Ale o tom netřeba šířiti; neb w latinské grammatice položená regula de participiis to snadně může zpravití: ubi ostenditur, quibus modis participia degenerant vel transeunt in nomina.

Jsau některá participia, jichž newždycky a ne pojednau každý čtenář poznati může býti participia, ale domnívá se, že jsau nomina pro podobnost jednoho k druhému, jako toto slovo: proměněná a proměněna jest. Ale tať samým akcentem t. tím štrejškem na poslední syllabě znamenána býti mohou a mají. Dobře diš: Tvár jeho proměněna jest, t. proměnila se. Item: Stojí proměněna všecká. Item: Pěkná bywši líbila se, proměněná již se nelíbí, t. když jest proměněna. Ale ta již participia transeunt in naturam nominum etc. Item: Wyplynula woda z jeho boku. Item: Krew z Kristowa boku wyplynula obmýwá hříšné lidi.— Než při některých slovích jsau swětli rozdílowé, jako: Uweden, uwedený, powěšen, powěšený etc. Latinská forma tato k tomu jest velmi podobná: Mutata mente dixit, maje již mysl proměněnou (aneb: Proměniw mysl swau) i řekl. Mutata est mens, Proměněna jest mysl. Ipsius mens mutata aliud faciet, quam heri pollicebatur (255), Mysl jeho proměněná (t. proměněna jsúci) jiné

učiní, nežli to, co wčera slibował. Wiz těch słow způsob položený we welikém Kancionału, w písni: Chwalmež Boha welebného u werši 6, 7, a 8.

I tohoto mi se newidělo tak mččením pominauti pro samo wýstrahy dání mladším. Někteří Čechowé překřepčují, chtějí podlé starých, dáwno obvyklých form mžuwiti a k hojnosti i wlastnosti řeči České se nawraceti, i uwodí zase některé způsoby nepřijemné, jichž někdy staří užíwali ante exultam linguam nostram. Jako říkajíce neb pišice raději: přišedw, protrhw (Hajek w předmžuwě na minúci léta 1560). W poslední Pražské bibli Lucae 5: Wztahw ruku. Beneš lépe položil: wztah; sed idem Matth. 8 wztahł verbum posuit pro participio. Ačkoli wlastněby se tak mohlo říci, ale i neobyčejně a nezvykle, a k wymžuwení toho neb wyrknutí čtenáři příliš nesnadné. Nebo té litery zadní *w* nesnadné může se bez neslušnosti čacky dotknauti; a nebudelit jí patrně dotčení w zwuku, tedyť wlastnost participium toho, pro kterauž *w* litera se přidává, přijde w nic (255). Někteří místo toho křadau, newšudy případně, imo nonnulli valde inepte, oemininum participium: wztahši, protrhši. Non est haec enalage generum, in quavis voce usitata; opinaretur certe aliquis, id non per figuram, sed per ignoratiam aut ignaviam fieri. Jiní pak málo lépe číní, nežli prwní, neslušnost nesličností štemflující takto: kdyžby měli říci protrhw (wložíce mezi ty dvě consonantes vocalem *e*, quo facilius efferi utraque litera auctis syllabis possit), řkau neb napíší: protrhew, přišedew; ač ne bez příkladůw starých Čechůw, jako i onino prwní; at non omnis antiquitas imitanda est, o čemž nuper dixi, a a wíce powím při figuře řečeně epenthesis, zwlášt při tom słowu: wztáh w a wzhledw (257).

Šestá stránka Etymologi jest (jak Latinici říkají) de Coniunctione.

Et. Ta coniunctio et dvojím způsobem se exponuje. Někdy et jest *a*. Exemp.: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. W počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha, a Bůh byl Slovo. Někdy pak et jest *t*, cum fit per modum illationis alicuius, sive conclusionis. Exemp.: Interrogabo vos et ego unum sermonem, quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam, in qua potestate haec facio, Otázit i já vás na jednu řeč, kterouž powiteli mi, i já vám powím, w které moci to činím.

De coniunctione et dobře napsal; a však přidám toto, že w některých místech mnohým zdá se nebýti rozdílu mezi *a* a mezi *t*, jako když diš: Wzkříšen a oslawen, aneb wzkříšen i oslawen (258). Postawíšli *a*, tedy jest tento rozum, jakoby řekl: Při Pánu toto dvě se stało diwné a slawné: 1. že jest wzkříšen, 2. že jest oslawen. Ale postawíšli *t*, bude jiný rozum, t. tento, jakoby řekl: Wzkříšen jest Pán náš (a potom přidáš, jakoby teprw nato zpomenul a přidati také chtěl i to) i oslawen, netoliko hle wzkříšen, ale i oslawen k tomu. Ale na toto při té příčině słuší popatřiti, že jakž Latinici to słowce Řecké *καί* dvojím obyčejem wykládají, jak se jim kdy případněji widí, jako: Et dixit, dixitque, takž my podobně toho słowa et a tolikéž druhého totiž que máme dwůj wyklad. Někdy díme: I řekl, jindy: a řekl, a někde ještě ad vitandam tautologiam můžeme pěkněji říci: Tedy řekl mu. Řekové mají také pěkné słowo k tomu, nám velmi podobné, nam et radicales literae sunt eadem, t. *τότε*, tedy. Latinici mají k tomu také swé słowo vlastní *tunc*, ale není pěkné velmi, a také učení lidé in hac significatione, když significat *te d y*, nebrzy ho užívají, než ještě spíše

k tomu, ut significaret tehdy. Mezitim pak jakýby byl rozdíl, powěděš sem napřed (259).

At. Nejvíce se běře za *a*. Exemp.: At ille respondens ait, A on odpovídaje řekl. Někdy se pak běře za *ale*. Ex.: At ubi venit fides, iam non sumus sub paedagogo, Ale když přišla víra, již nejsme pod pěstunem.

Coniunctionem at aliquando dicit per *a*, aliquando per *ale* exponi. Pravda jest; a však také takto může, s přidáním toho slovice pak, i vlastněji i plněji to zpraweno býti. Jako: At ille respondens ait, On pak odpovídaje řekl. At ubi venit fides, Ale když pak přišla víra. Protož někdy samo *ale*, někdy samo *pak* státi může, a někdy obé; a na některých místech *a* položeno býti můž. Sed opus est hic iudicio et diligentia sicut et in aliis satis minutis rebus.

Vel. Vel někdy se běře za *ne* b. Exemp.: Adhibe tecum unum vel duos, Přijmi k sobě jednoho neb dva. Někdy za *aspoň*. Exempl.: Ut vel fimbriam vestimenti eius (260) tangerent, Aby aspoň podolka raucha jeho se dotkli. Někdy za *také*. Exempl.: Quae ab eis secreto fiunt, turpe est vel dicere, Co se od nich tejně děje, mrzko jest také powěditi.

I o tom slovcí vel nezle piše: než na těch místech, kdež je on česky vykládá také, jako improprie et inerudite wzni. Turpe est vel dicere, Mrzko jest také powěditi. Latinských slov a toho místa jest tento rozum: Což čini ti bezbožníci, netoliko jest ohavné k spatření, ale jmenovati to neb promláviti o tom, mrzko jest; a protož slušněji by takto vyložiti ta slova: Mrzko jest hned mluviti o tom, anebo: Mrzko jest i jmenovati to neb praviti otom. Jiný příklad: Scribam patri tuo, ne tibi vel unum nummum amplius mittat, Napsíš otci tvému, aby hned ani jednoho peníže více neposílal. Incompte diceret, aby také jednoho peníže více neposílal. Ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent,

Aby se třebas jen položku raucha jeho dotekli (anebo cum periphrasi ac complemento) Aby se, nemůže-li více býti, jedné aspoň položku raucha jeho dotkli. Mnozí na tom místě užívají toho slova jen místo toho jedné; sedláci pak (261) místy na Moravě říkají jednom, ale to jest obtusum et ru e ac plane agreste loquendi genus. Maličké jest to slovence vel, a však w řeči latinské, když se ho náležitě užívá, velmi řeč ozdobuje. Takž podobně některá ta maličká slova i Českau řeč velmi okrašluji, když se jich na slušných místech užívá, skvělau řeč činí jako nějaké perličky, a zase, když se neslušně pokládají, velmi ohyžďují řeč. A nechat i tohoto doložím. Mezi těmi dvěma slovci neb a nebo, tento vlastní rozdiel měl býti, aby to slovence latinské vel bylo vykládáno neb. Příklad toho: Lignum vel arbor, Dřevo neb strom. Ta pak latinská slova quia, enim, quoniam, mohou býti vykládána tím slovcem nebo. Však euphonia někdy přinutí, aby jedno za druhé položeno býti musilo. Jako Mat. 18.: Přijmi jednoho neb dva, ut vitares collisionem consonantium *b d*, lépe psáti: nebo dva. Též Mat. 18: Nebo bezrukému, mělyby říci a neb, ale bylaby hlučau oratio, vzněloby tak, jakoby řekl: a nebezrukému, aut consonans *b gemina pronunciationem ineptam faceret*.

Sive. Někdy jest buďto. Exempl.: Sive per vitam, sive per mortem, Buďto skrze život, buďto skrze smrt. Někdy a neb (262). Exempl.: Vade ad dextram sive ad sinistram, Jdi na pravici a neb na lewici.

Sive netoliko se může vyložiti buďto, ale také někdy buď. Sive mors, sive vita, Buď smrt neb život. Přitom widí mi se hodné dotknouti slov těch dwau neb, nebo etc., s přidaním *t*, *nebt*, *neboť*. Dvojím obyčejem se těch slov užívá; nebo někdy jsau potestatis disiunctivae, jako když díš: Neboť bude dobře anebo zle; item: Dej mi zlaté nebo tovary atd.; někdy pak sunt potestatis causalis, jako: Jdi pryč,

nebo já tě nechci déle trpěti. — Tuby mohl někdo říci, pročby to nebylo rozděleno, totiž aby jedno bylo disiunctivum a druhé causale, a potomby se to více nemátlo. Odpověď: Lépe jest bez toho rozdílu pro tu příčinu, neb i v jednom i v druhém obojího toho slova potřebí jest. Jsau některá místa, ješto netrefně stáloby to slovo nebo, a když bez *o* napišeš nebo díš neb, tedy pěkněji a hžáze wzni, čemuž ti snadně rozumějí a powolí kteříž písničky (263), skládají bedlivě. Příklad toho. Když díš neb napišeš: Neb písma swedčí, erit oratio, cum haec pronunciaveris, hiulca; nesadně i *b* i za ním stojící *p* wyřkneš, sine quodam hiatu. Beneš Mat. 2: Neb budauci wěc. Ale díšli: Nebo písma, procedet oratio leniter, pěkně powtowně každá syllaba jedna za druhau půjde. A též nazpět díšli: Nebo o tom lidé mluwí, newelmi snadně těch dwau *a* zwuku podlé sebe bez nesličnosti postawiš. Protož lépe jest říci: Neb o tom lidé, atque hac ratione nullus erit asper literarum concursus et nulla vastitas. Takž při druhém způsobu, t. disiunctivo, díšli: Sedlák neb pán nepěkně wzni; lépe říci: sedlák nebo pán. Et contra zle díš: Nebo on nebo já, protož rci: Neb on nebo já. Toho słuší i při některých jiných słowích šetřiti, kdež *se* chce způsobně, hžadce a příjemně, sine hiatu aut asperitate mluwiti nebo psáti. Ač w obecném mluwení a i w běžném psání kdož toho má wždycky ušetřiti? Ale w čackých wěcech a zwlášť w písniích neb jakýchkoli rytmích, neměloby toho býti zanedbawáno (264).

Alioqui, alioquin. Alioqui neb alioquin jest sic. Exempl.: Alioqui filii vestri immundi essent, Sicby synowé waši nečistí byli. A protož mnozí zle exponují alioquin jinak; neb aliter jest jinak. Exempl.: Ne aliter docerent, Aby jinak neučili.

Alioquin někdy dobře se (jak on dí) exponuje sic. Ale někdy může také k tomu sic přidáno býti, ut plenior et vividior imo et cultior oratio efficiatur, jinak. Jako: Sic jinak synowé waši etc.

Quia. Quia někdy jest neb. Exempl.: Exi a me Domine, quia homo peccator sum, Odejdi ode mne Pane, neb člověk hříšný sem. Někdy quia jest že. Exempl.: Scitis quia post biduum pascha sit, Víte, že po dvou dnech svátek jítí Páně bývá. Autem. Autem někdy jest ale. Exempl.: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, Duch ovšem hotov jest, ale tělo nemocné. Někdy pak. Exempl.: Videns (265) autem turbas, ascendit in montem, Wida pak zástupy, wstoupil nahůru. Někdy a. Jakož máš Mat. 1. toho autem mnoho, kteréž máš tu exponowati a.

Wykládání toho slova autem troje býti prawí dobře, by jen wykládač rozuměl, kdy kterého způsobu užíwati má; neboťby i w tom veliký spletek mohl býti, a řeči ohawa.

Quippe. Quippe někdy se exponuje quia certe, t. neb jistě. Exempl.: Educ viros, qui venerunt ad te et ingressi sunt domum tuam, exploratores quippe sunt, Wyweď muže ty, kteříž přišli k tobě a wešli do domu twého, neb jistě špehéři jsau. Tak také: Erat quippe magnus valde, máš exponowati: Neb jistě byl welmi veliký. Někdy pak béře se toliko za neb. Exempl.: Amen quippe dico vobis, Neb amen prawím wám, et accipitur ibi quippe pro enim (266).

Quippe latinské slovo newelmi pěkně také newelmi pěkně wyložil neb jistě. „Speculatores quippe sunt“ dosti dobře může se wyložiti takto: Neboť sau špehéři. Erat quippe magnus, Nebo veliký byl. Staří tu přidávali jest a jsau, často bezpotřebně, a neozdobowali tím řeči, jako i některými jinými pleonazmy. — Aniž také Filomát wlastně wyložil: neb jistě Nebo to slovo quippe nemá tak mnoho w sobě jako ta Česká slova dvě spolu složena, t. nebť jistě; est n. semper in istis verbis non simplex asseveratio, jako w tom slovu quippe, sed admodum vehemens, fere cum quadam iuramenti specie. Jako kdyby řekl w prudkém unáhlení nějakému lotru: Jdi pryč, neb jistě neučiním jinak, než žeť tě zabiji, neuždešli.

Ergo. trojím obyčejem se exponuje. Někdy ergo jest protož. Exempl.: Corripiam ergo illum et dimittam, Protož potreskci ho a propustím. Někdy pak k. Exempl.: Cum sublenasset ergo oculos Jesus (267), Když pak pozdvihl oči Jezus. Někdy tedy. Exempl.: Ergo liberi sunt filii? Tedy svobodni sau synové. Quidem. Quidem kdyžkoli po sobě mívá autem neb vero neb sed neb tamen neb verumtamen neb porro, tehdy má se exponovati o všem. Exempl.: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, Duch ovšem hotov jest, ale tělo nemocné. Alius quidem sic, alius vero sic, Jiný ovšem takto. ale jiný takto. Non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur, Ne všickni ovšem *) zemřeme, ale všickni se proměníme. Když pak quidem mívá před sebou negationem ne, nec, non, tehdy se má exponovati neque. Exempl.: Si fuerit vir bonus, non cadet ne unus quidem capillus eius in terram, Budeliť muž**) dobrý, nespadaeť z něho ani vlas na zemi. Exemplum secundi: Non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne unum quidem, Nezůstavíme z mužů těch, kteří s ním sau, ani jednoho. Exemplum tertii: Si non vultum regis Isaphat erubescerem, non attendissem (267) quidem te, neque respexissem, Bychť se nestyděl obličej krále Jozafata, aniž bych tebe šetřil ani na tě pohleděl. Jinak nadto, jakžkoli quidem se postavuje, exponovati se má jistě, ne zajiště; neb pro certo jest zajisté. Exempl.: Est et aliud malum, quod vidit sub sole et quidem frequens apud homines, Jestť i jiné zlé, kteréž sem viděl pod sluncem, a jistě časté u lidí.

To slovo quidem může na některých místech vykládáno býti o všem. Ale na těch místech od Filomáta připomenutých lépe a vlastněji vzní to slovo zajisté, et est iam usitatum. Jako: Duch zajisté hotov jest. Ač kdyby nebylo propter gravitatem theologícam (jíž síe ani Filomát, ani Beneš s Gzelleem nešetřil.) mohľaby ta latinská slova: Spiritus quidem promptus est etc., vyložena býti: Ač jest kóli

*) Durior imo inepta locutio. Primum dupla litera s (ss) in utraque voce sonum non elegantem efficit. Ad haec, elisionem vocalis aut hiatum admittas oportet propter vocales concurrentes ckní, ow. Quanto pulchrius, venustius et sonore dixisset: Všickni zajisté aťd.

**) I lépe i pěkněji byľby vyložil takto: Budeliť dobrý muž, nespadaeť zajisté z něho ani jeden vlas na zemi, a neb: Nespadaeť jistě z něho.

duch hotow, ale však tělo nemocné etc. Item: Newšickniť owšem zemřeme, ale však všickni se změníme. A nebo (ještě wšedněji a obyčejněji, ale však ne tak, jakž na ta slowa ducha Páně sluší, vážně): Nu takť jest, ne všickniť zemřeme, ale však všickniť se změníme etc. (269). — Toho pak slowa Českého owšem kde jest wlastní místo, ukáži příkladem takto: Poněwadž si ty nad ním neswitězil, owšemť já mdlejší jemu nic neučiním. Item: Poněwadž jest on tak mocný muž toho nedowedl, owšemť (a nebo nadtoť) já špatnější nic neswedu. Item: Poněwadž w zimě býwá tam dosti teplo, owšemť w létě chladno není. Latině to slowo mohloby býti wyloženo: Multo magis aneb multo minus; neb se k obému dobře trefi. Místo toho 4. Regum 3. pěkněji takto wyloženo býti může: Bychť nešanował obličeje krále Jozafata, tebeť bych jistě nešetřil, (ba) ani (bych) na tě nepohleděl. Nebo to slowo jistě welmi slušně může místo slowa toho owšem položeno býti. Jako: Newyhrámlit já, ty jistě newyhráš. Atque in hoc loco particula haec est expletiva et adverbium affirmativum. To pak slowo zajisté, kdyby toliko tu mělo od wykladačů užíwáno býti, kdežby latině stálo procerto, musloby konečně zawrženo býti. Nebo dobří Latiníci toho slowa procerto (in hac quidem significatione) welmi zřídka užíwají. A kdož z Čechů toho slowa také w tom způsobu užíwá (jakž Filomátes učí) (270) aby řekl: Mějž to zajisté, t. ne za nějakau báseň, ale za jistau wěc? Netakby mělo wyloženo býti slowo to procerto do češtiny; neb se neříká tak: zajisté etc., ale zajisto. Verum non est pulchra phrasis, imo prorsus rustica. A protož toho slowa podlé starého zwyku užíwati sluší, a tauto regulí Filomátowau nic sobě nepřekážeti; nebo jakož u Latiníků to slowce quidem jest postpositiva particula, tak také i u nás to slowce zajisté postponitur tantum in hac significatione. A však příčinau proměny ad evitandam satietatem někdy může i toho slowa owšem užitě slušně býti. U Řekůw též jest postpositivum μέν, ač někdy i na tom místě kdež místo μέν stojí δε, předce se latině wykládá quidem. — Doložím ještě o tom slowu z ajisté. Est vox haec

expletiva, affirmationem quandam retinens, etiam in istis locis, ubi pro expletiva ponitur. Jako příklad: *Wíměť zajisté, že Bůh hřichy lidem odpauští, ale nám odpustilli? etc.*

Siquidem. *Siquidem* jest neb. *Exempl.*: *Confregit serpentem Ezechias aeneum, quem fecerat Moses, siquidem usque ad illud tempus (271) filii Israēl adolebant ei incensum, Ezechias stroskotal hada mēděného, kteréhož byl udělal Moses, neb až do toho času kadili a obětowali mu synowé Izrahelští.*

Siquidem může někdy také a welmi případně wyloženo býti i poněwadž a někdy, jakž dí *Filomát*, nebo.

Quandoquidem a *quoniamquidem* jedno jako druhé se wykládá poněwadž.

Si. *Si* coniunctionem někteří zle exponuji ač; neb *quamvis*, *quamque* a *licet* jest ač. *Exemplum primi*: *Ut dimittas populo tuo, quamvis peccatori, Aby odpustil lidu swému, ač hříšnému. Non invenit poenitentiae locum, quamque cum lachrymis inquisisset eum, Nenalezl místa pokání, ač s slzami hledal ho. Licet haec feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultionem, Ač ste to učinili, však ještě pomstím se nad wámi. Si rozličně se exponuje. Neb někdy si jest poněwadž. Exempl.*: *Si me persecuti sunt, et vos persequentur, Poněwadž mne se protiwiki, i wámť se protiwiki budau. Někdy si exponuje se jestli. Exemp. (272): Si vis, potes me mundare, Chcešli, můžeš mne očistiti. Někteří říkají: Jestliže chceš, ale ty za jestliže vždycky raději říkaj li, s tím slowem spolu, s kterýmž se spojuje. Někdy si jest bych, by, bychme, byste, wedlé slušnosti slowa toho, kteréhož se přídrž. Exempl. primi*: *Si non venissem et locutus eis fuisset, peccatum non haberent, Bychť byl nepřišel a nemluwil jim, nemělby hřichu. Exempl. secundi*: *Si fuisset hic, frater meus non fuisset mortuus, By zde byl, bratr můj nebylby umřel. Exemplum tertii*: *Si fuisset in diebus patrum nostrorum, Bychme byli za dnů otcůw našich. Exempl. quarti*: *Si sciretis, Byšte wěděli. A protož neříkaj: Kdybych, kdyby, kdybychme, kdybyšte. — Nadto ještě si někdy (ač řídko) béře se za non. Exempl.*: *Si introibunt in requiem meam, Newejdauf*

do odpočinutí mého. Si dabitur generationi isti signum, Nebudeť dáno rodu tomuto znamení. A ta coniunctio jest negativa iurantis.

Quamvis, quamque může vykládáno býti ač, ačkoli, jako: Aby odpustil lidu svému, ačkoli hříšnému, plenius erit (273), quam si diceret: ač hříšnému. Zprávu dávaje o vykládání toho slova napsal Filomátes: Ty za jestliže říkej li, jako: Si vis, chceš-li. Nedobře radí, aby to vždycky dělal; než může někdy tak a někdy onak vykládati se to slovo, jakž okolo stojících slov vlastnost a případnost kdy míti žádá. A i to marně zapovídá, žádné slušné neukázav příčiny, t. říkati kdyby, kdybychom etc. Protož můž a má i toho užíváno býti, když slušnost řeči ukazuje. Si w takovém způsobu, jako žalm 94. Si introibunt, již se neužívá, protož s tím mohlo se pomlčeti. — A nechť při té příčině aspoň tohoto dotknu (a já bych sic jinde o tom nětco říci musil). Zákona Páně do Českého jazyku nenáleží vykládati toliko ex vulgata latina editione, in qua plus quam sexcenti loci corrupti sunt etc., sed ex graeco textu: ad fontes enim recurrendum esse, inter omnes pios et eruditos constat, čehož svědectví viz i w dekretě papežském i w Augustynowi obšírné. Nebo jisté jest (a kdyby byla potřeba, mohlo by se to široce a dostatečně ukázati) že mnohá slova z jazyku Řeckého lépe se mohau vyložiti do češtiny, vlastněji mnohem (274) nežli do latiny, proto že se lépe mnohá slova Řecká (ne o všech slověch pravím) k Českým nežli k latinským, anebo latinská k Českým trefují. Jako Řekové říkají μέλλει πάσχειν. Bude trpěti, Beza: Futurum est, ut patietur, mohľ říci: Patietur. Melantrich: Má trpěti, improprie. Μέλλει έρχεσθαι. Němec některý řekľby: Bude přijíti, Melantrich: Má přijíti, Beneš budaucí wěc jest, etc. B. Lukáš a staří s ním: Má přijíti; ale vlastně a práwě česky: Přijde, přide. Μέλλει ζητείν, to jest práwě česky ad verbum: Bude hledati. Latíně chcešli také říci ad verbum, sive verbum verbo reddere, tedy rci: Erit quaerere; ale smáliby se tomu i ta pachoľata latíně umějící, protož musíš říci tak,

jakž mluvení latinského jest obyčej: *Quaeret*. Jeroným i potom Erazym chtějí tu sentencí pěkně powěditi latíně, i položili (*per circumlocutionem*): *Futurum est, ut quaerat etc.* A staročeský vykládač, domníwaw se bezpochyby, že tu zvláštní tajemství zawřino jest w těch slowích, i wyložil takto: Nebo to bude, že bude hledati etc. Beneš pak potom swého Erazma wíce, než sliši, t. (275) se škodau jazyku Českého šetřiw, přeložil tu jeho periphrasin do češtiny řka: Neb budouci wěc jest, že hledati bude, *ex bonis latinis mala bohemica faciens*, a ješto toho okoľkowaní nie nebylo potřebi, kdyby se do Řeckého textu bylo nabledlo. A w též kapitole ta slowa: *Et proidentes adoraverunt eum*, podlé Řeckého wlastně může se česky říci: A učinili ma poklonu, padše před nim. A doleji w též kapitole: *ἀκούσας δὲ etc.* Erazmus: *Verum cum audisset, Vulgata ne tak wlastně ex graeco textu ad verbum: Uslyšaw pak. Čehož nešetřiw w řečtině Beneš, i položil periphrasin Erazmowu česky a řekl: Ale když uslyšal (ač nepravím, by někdy i wlastnost neměla býti proměněna z potřeby, o čemž wiz níže w přidawcích k grammatice). A tu opět snadně se spatřiti může, že in participiis eorumque varietate mnohem jest bohatší jazyk Český nežli latinský, a toho nemálo má spolu s Řeckým jazykem. A kdybych řekl, že někdy w některém slowu Česká řeč wíce může nežli i Řecká, newím, bych zle powěděl. Jako příklad při těch slowích *μέλλει ἔρχεσθαι* (276).*

Nisi rozličně se běře. Někdy nisi jest toliko. Exempl.: *Nisi unum panem habebant secum*, Toliko jeden chleb měli s sebou. Někdy nisi jest než. Exempl.: *Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?* Kdo může odpustiti hříchy, než sám Bůh? Někdy nisi jest leč. Exempl.: *Nisi crebro laverint manus, non manducant*, Lečby často ruce umýwali, nejedí. Někdy nisi jest bych, bychme, byste jako i ta *coniunctio si*. Exempl.: *Nisi abbreviati fuissent dies illi, non fuisset salva omnis caro*, Byť nebyli ukráceni dnové ti, nebyloby spaseno žádné tělo, neříkaj: Kdyby nebyli etc. — Někdy pak nisi exponuje se ne ti, tak že mezi ne a ti musí wždycky státi *verbum*. Exempl.: *Nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei*,

Nenarodili se kdo po druhé, nemůžet widěti králowství Božho. Též: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, Nebudete-li jisti těla syna člověka, neříkaj: Jediné leč budete etc. (277).

Nisi, staří říkali, také někdy i vykládali, a ne velmi zle jediné, jako: Kdo může odpustiti hříchy jediné sám Bůh? Cetera, quae Philomathes scribit de hac voce nisi, non sunt contemnenda. Ačby mohlo býti jemu řečeno, že drobet se nedopatril, hned spočátku to slovo vykládaje. Nebo nisi není vlastně toliko, ale jiné slovo latinské significat toliko, totiž tantum; než vlastně ad verbum to slovice nisi měloby na mnohých místech býti vykládáno jediné leč, kdyby se však prasi nešetřilo a ozdoby řeči, kterážby toho výkladu newšudy strpěti mohla. Matth. 21 6: Nisi folia tantum, Beneš: Než listí toliko, Pražák: Jediné listí toliko, i B. Lukáš i Plzeňští: Jediné listí toliko, Claudian: Jedno listí toliko. Nejlépe Beneš, meo iudicio: Mat. 17. Neviděli, než sameho Ježíše.

Enim, etenim. Enim a etenim sau coniunctiones a obvyčejně se exponují neb. Exemplum primi: Sinite pueros venire ad me et nolite prohibere eos; talium enim est regnum Dei, Nechte dítek ať jdau ke mně (278), a nebraňte jim, neb takových jest králowství Boží. Pakliby aut (ješto také jest neb) stálo podlé enim, exempl.: Nemo potest duobus dominis seruire, aut enim unum odio habebit et alterum diliget: co učiníš? Exponuj předece, jak má býti takto: Žádný newůž dwaum pánům slaužiti, neb neboť jednoho nenáwiděti bude a druhého milowati. Exempl. secundi: Vos vocatis me magistrum et dominum, et bene dicitis, sum etenim, Wy nazýváte mne mistrem a pánem, a dobře říkáte, nebť sem. — Někdy také (ač řídko to bývá) enim jest pak. Exempl.: Quid enim mali fecit iste? Co pak zlého učinil tento? Ale na mnohých místech w biblí za neb imprimowali z ajisté; ano i při wečeři Páně, kdež takto stojí w latině: Accipiens calicem gratias egit et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum; tu enim exponowali z ajisté, ješto tu enim jest coniunctio causalis jako i jinde,

to jest, že příčinu oznamuje, proč nětco jest, neb bylo, aneb býti má. Jako (279): Proč Kristus dítkám k sobě welel jíti? ta coniunctio enim příčinu toho oznamuje, že proto, neb jest slauových králowství Boží. Též: Proč dwaum pánům žádný slaužiti nemůže? Tu opět ta coniunctio enim příčinu toho oznamuje, že proto, neb nebožhy jednoho nenáwiděl a druhého milowal. A při kalichu ta coniunctio causalis enim také též jest postawena a příčinu toho oznamuje, proč Kristus welel píti kalich, že proto, neb krew jeho za mnohé měla wylita býti na odpuštění hříchůw, aby to na památku jeho činili; protož takto má exponowáno býti: Píte z toho všickni, neb tato jest krew má nowé umluwy, kteráž za mnohé wylita bude na odpuštění hříchůw; to číňte (jakož apoštol dokládá) na mé připominání.

Enim aby mělo wykládáno býti pak, to mně se widí nenáležitě býti. Wyhledal sobě Filomát ten příklad Luc. 23: Quid enim mali fecit? (280). Žádný z těch, kteříž Zákon Nowý do češtiny wykládali, mně wědomě, nepoložil tu slowa toho pak. Kdyby stálo łatině takto: Quid autem mali fecit? tuby mohl wyložiti pak; ale když jest enim, neměloby řečeno býti pak, ale řečeno býti má nebo, poněwadž i łatině jest enim i řecky jest γάρ. Pomíjeli to słowo wykladači Čeští a bez něho takto kładli: I co jest zlého učiniť? Čhtěli pak Filomát s towaryši swými nepominauti toho slowka, i neměť jest také jeho předěláwati a nadiwati, dáwaje jemu tu signifikaci, kteréž newidí se míti (nebo kdeby w łatinských knihách nalezl to słowo enim in hac significatione státi, kterauž má to słowo autem? poněwadž to jest wlastně pak) Ale měliť sau položiti: Nebo co jest zlého učiniť? Cyryští*) in sua editione Bibliorum položili: Nam quid mali fecit? Tím ukázali, že to słowo enim sive graecorum γάρ nemá býti wyloženo pak, ale nebo (281). Jakby pak mohlo to słowo nebo tu dobře státi, kdyby nebylo čím jiným toho ukázati, tedy toto může snad za dostatečnau příčinu býti, že ta slowa Piřátowa náleží k

*) t. j. Zářiští, ti z Zúrichu. Wyd.

Židům o Kristu Pánu mluvil pravě: Nenalézám na něm winy, protož potresce ho propustím. W tom Židé obloquebantur, nepokojně se měwše, předce swau wedli, a Piřát také předce započatau řeč konaje řekl: Nebo co jest zlého učinil? Totiž nenalézám, proč bych ho dař utratiti; nebo co je to zlého, že se on synem Božím činil, a neb s wámi se w náboženství nesrownáwař? Cotě mi do toho, když není k tomu podoben, aby císaři w čem škoditi neb odpirati mohř? Ale totam; nesluři se mnoho tím zaměstknáwati. — Na tom pak místě (Jan 13): Sum etenim, nebř sem, nepěkně wzni, jaks uraubeně powědino jest; sřušněji může býti řečeno et plenius et gravius: Jsemř zajisté. (282) K těm słowům: Hoc est corpus meum přidává enim, jeřto toho słowa ani w Řeckých ani w řatinských exempřařich se nenalézař, aniž nowi wykřadači písem swatých z řečtiny do řatiny co o tom prawi, by kde kdo z nich to słowo naležř, ale wřickni pomijeji. Nepolepřil tím nic swě pře Filomátes, protož wřborně s tím pomřčeti mohř.

Sedmá stránka Etymologi jest (jakř Latini řikaji) de Praepositionibus.

A d. Ad praepositio někdy jest *k*. Exempl.: Accesserunt ad eum discipuli, Přistaupili k němu učedníci. Někdy *u*. Exempl.: Stans ad pedes eius a tergo, Stojeci u noh jeho zadu (283). — Někdy *na*. Exempl.: Si egressus fueris ad pugnam, Wyjdeřli na wojnu. Někdy *do*. Exempl.: Potabis usque ad feces, Píti budeř až do kwasnic. Někdy *před*. Exempl.: Ad tribunal caesaris sto, Před stolicí císařowú stojím.

De. De někdy se exponuje *z*. Exempl.: Formavit Dominus Deus hominem de limo terrae, Zpřisobil Pán Bůh člověka z bláta zemč. Někdy jest *s*. Exempl. Descende de cruce, Sstup s křiže. Někdy *o*. Exempl. Quid vobis videtur de Christo? Co se wám zdá o Kristu?

In. In praepositio quando deservit accusativo casui, tehdy někdy slowe *na*. Exempl.: Ascendit in montem, *W*stoupil na hůru. Někdy *do*. Exempl.: Ite in castellum, *J*děte do městečka. Někdy *pro*ti. Exempl.: Neque peccavi in te, *A*níž sem zhřešil proti tobě. Někdy *na* d. Exempl.: Neque dominari in virum, *A*ní panowati nad mužem. Někdy *z* a. Exempl.: In servum venundatus est Joseph, *Z*a služebníka prodán jest Jozef (284). Někdy *w* Exempl.: Impii corrueunt in malum, *N*ežbožní upadnau *w*e zlé. — Quando vero in deservit ablativo casui, tehdy někdy slowe *w*. Exempl.: Invenerunt eum in templo, *N*alezli ho *w* chrámě, též: In diebus illis: *W* těch dnech, *n*e za těch dnů. Též: In illo tempore, *W* tom čase, *n*e *w* ten čas. Též: In illo die, *W* tom dni, *n*e *w* ten den. Někdy *z*. Exempl.: Bibentes vinum in phialis, *P*ijíce wíno z koflíků. — Někdy *na*. Exempl.: Iam non sum in mundo, *J*íž nejsem na světě. — Někdy *z* a. Exempl.: Recubuit in coena super pectus eius, *O*dpočíwal za večeri na prsech jeho. Někdy *mezi*. Exempl.: Benedicta tu in mulieribus, *P*ožehnaná ty mezi ženami.

Ještě jsau některé praepositiones majíc rozličné acceptiões, ale pro ukrácení jich zanechám.

Dosti pěkně píše de praepositionibus. Však přidám k jeho řečem i to, že ten graecismus: Venundatus in servum takéby mohl někdy per circumlocutionem non ineleganter býti vyložěn takto: Prodán aby byl služebníkem (285). Veteres nostri cum vidissent tales graecismos latinis in usu esse, assveverunt et ipsi uti huiusmodi locutionibus. Protož říkávali a psávali: Já mu budu *w* otce a on mi bude *w* syna. Ale však příjemněji i obecněji jest říci: Já mu budu otcem a on mi bude synem. A i podlé Filomátowý regule není na tom místě tak velmi zle říci, ač drobet bude proti wlastnosti: Já jemu budu za otce a on mi bude za syna. A maličko pozměně mohloby se i takto říci: Já budu jeho (neb jemu) otec a on bude můj (nebo mně) syn, jakož se tak i latině mluví. — Příklad, kterýž dař Filomát na tom powěděni Pawla sw.: Ad tribunal caesaris sto, zle dobrý muž česky vyložil, i newlastně, i nepěkně. Nebo ta slova: Před stolicí císařowau stojím non exprimunt verborum latino-

rum significationem. Smysl jistě slov latinských tento jest: Odvolávám se před císaře, neb, před císařowu stolicí, a neb jakž nyní mluví při dvořích: Beru apelací k císaři etc. Wyložení Filomátowo est praesentem actum exprimens, jako kdyby tu přítomně před císařem řekl: Teď stojím před stolicí císařowau (286). Ale slova latinská, ač sau praesentis temporis, však jsau podobná tomuto způsobu, jakoby někdo řekl: „Já nepobíhám práwa, stojím ku práwu“, byť pak toho nemluvil tu na ná rathauze přede pány etc.

Ale nic nepověděl Filomates de praepositione cum, česky s. Jako když diš: S ním, s Janem, s Pawłem, že tu maličké s má býti kladeno, aby bylo známé, že jest praepositio; kdež pak s ten se připojuje k jiným literám a s nimi jeden činí zřek neb syllabu, tu má dlouhé kladeno býti, takto f: fama milost, sebe, sobě. Častokrát pak bývá mýlka u pisařů, že majíce napsati s, i napíší s; a neb někdy newědí, které napsáno býti má, jako při tom slovu: ztratil, stratil, z něho, s něho etc. Protož potřebí bedliwého i w té maličké věci saudu. Nebo weliký rozdíł bývá mezi přidáním té litery, jedné nebo druhé k slovu, buď praepositio nebo nebuď. S proměněním litery i smysl se proměňuje. Jako: zetržel pepř, setřel nepřátele, s něho, s sudu, ex cista, s truhly (287); shľadil nepřátele — zahľadil, zhľadil wšeka plátna, neb stěny, neb tabule; ztratil, totiž skuckal około sebe sedící, některé za stołem; stratil peníze, neb facalét, čepici atd.; ztrápil, sewřel; s domem, cum domo a ne z domem; z domu ex domo, spadl s domu, s ławice, s nebe; z ławice naděľal drew k waření ryb; zwařil to, powařil toho chvíľku, swařil kowař železo, sekeru, motyku; slepil papír knihař; s radostí, s radosti do žalosti; s zármutkem, s zármutku; spí-li a spějí-li ti zpílí sausedé? zmotal a zpletl, smotal na motowidlo; zmátł přízi, smátł sekaninu. —

Słowáci a někteří i Morawci škodnau zplétež w těch literách s, s činí, říkajíce i pišíce: z Janem, z Pawłem, z domem, ze psem, z oštípem, z otcem. Ač Słowákům není se

*

co diviti, že w tom chybují, poněwadž některé věci w řeči swé práwě proti způsobům řeči České postawené mají, jako kdež Čechové litery *r* užívají, tu Stowáci *ř* stawějí, a nazpět. Příklad. My říkáme: Marya a oni Mařia; my díme: přišel a oni pryšel (288). Impressorové častokrát chybují, tu literu *s* nebo i druhau *sz* buď připojujíce k zřeku nenáležitě, a nebo od jiných liter odtrhující, jakož se jim to i při jiných prae-
 posicích nahází; ale kdo je naprawí, zvlášť nedbalce? Subiiciam quaedam exempla (licet in nostra novi testamenti versione infinita pene sunt). Prospívá, to dobře tak se spojuje; ale pro zpívání wzato pachole, tu se oddělití má. Pro-
 sili mne, Pro Simeona to učini; kupadla, ku pánu; půjdu na učení, dať mi pěkné naučení. —

O tom słowci in nemálo dobře a užitečně napsal Filomat. Přidám k tomu, že w biblí editionis vulgatae často se užívá toho słowa na těch místech, kdež stojí Řecké εις, προς. εν, επι, kterékoli z těch słow; ale to býwá podle zvyku židowského. Erasmus připomenul i jiní. Jako: Baptizo vos in aqua, baptizat in spiritu sancto; ero ei in Deum; non in solo pane, sed in verbo etc.; percussit eos in gladio, in quo iudicio iudicaveritis; in digito Dei. Toť se pak rozličně wykłádati může, jakž kdy a kde příčiny sau. — Ale o tom, jakby se písaři dobří při těch prae-
 posicích a též impressoři (289) chowati měli, nechce mi se mnoho mudrowati. Pražští mistři s těžkem sau w tom jednomyslní; my w Jednotě co o tom smýšlíme, krátce powím. B. M. Čerwenka tento kánon in prae-positionibus zachowávání hodný býti zapsal: „Když se koli prae-
 posicí přidávají jménům neb místojménům, buď k místu, z místa, na místě, skrz etc., piš je obláštňě samy o sobě. Jako: s wěrau k nebi, w nebi, k Bohu, skrze wodu, na noc do Prahy. Někteří i w słowích dělí: do dělám, do piši; ale mně se zdá, ze sau podobná těm łatin-
 ským de, re: redeo, rescribo, praescribo, exeo etc. a jakož Latinici jich nedělí, tak i w češtině pro snadnější čtení teměř lépe je spojowati. Jako: Docházím, dospívám, vycházím přepisují etc.“ Hactenus verba Erithaci. — Mně se nezle,

libí ta regule. Toliko k ní přidám tento swůj saud, že newždycky sľuší té regule tak praecise šetřiti; jako při těch sľowích, kteráž malo liter mají, ut: nanás, přinás, protebe, prosebe, naJana mého sPawľem a proně i projiné etc. Widí mi se, že jest to příliš pilně komáry cediti. Nepíše-li kdo w takowé míře tímto způsobem: nanás, pronás, přinás, protebe, prosebe (290), proně etc., já se na takowém písari nic horšiti nebudu. Valeat et hic τό πρέπον. Nebo psaní onono, s tím totiž rozdělówáním wšudy těch praeposicí bezpotřebným, byľoby podobné tomu, jakoby se někdo najedľ liter a potom je wšecky wyprskľ na papír, ono sem ono tam.

Osmá stránka Etymologi jest (jakž Latinici říkaji) de Interiectionibus.

Ač množství jest rozličných interieccí, ješto jich poëtae užíwali; wšak tuto toliko o těch, kteréž se nalézají w biblí, rozsudek učiním.

Ah ah. Ah ah interieccio, stýskání a tesknost ukazuje, a česky může se exponowati ach ach, nebo: ach nastojte. Exempl.: Ah ah Domine Deus, ecce nescio loqui, quam puer ego sum, Ach ach, neb: ach nastojte, Pane Bože, hle neumím mluwiti, neb dítě sem já. Ah ah diei, quia prope est dies Domini, Ach ach, neb: ach nastojte dni, neb blízko jest den Páně.

Vah. Vah jest hlas posmíwající, když wyskakujice (291) vykřikujeme a nětco někomu wyčítáme, což newím, jakby lépe česky wyložil, jako h a h a. Exempl.: Vah qui destruis templum Dei, et in triduo reaedificas illud, Ha ha ješto bořilš chrám Boží, a we třech dnech zasse jej stawilš. Item: Vah calefactus sum, Haha zhřel sem se.

Toto sľowce h a h a widí mi se, že na mnohých místech sľušněji stojí bez toho předního h; jako: Aha zhřelš se čistě. Haha wíce náleži ad sarcasium, jako když na někoho k zahanbení jeho někdy woľají posměšně, ultimam producentes

penultimam vero corripientes, říkajíce habá. Ta slova rauhawá, Kristu Pánu od bezbožných mluwená: Ahá, ještě rušíš chrám Boží, mohľaby u výkladu obecněji a srozumitelněji (ale snad ne tak zvykle a vážně) takto býti postavena: Ayhle, a ty rušíš chrám Boží, jakoby řečeno bylo: Pohleď, nač si přišel? ještěť se zdálo, že tobě žádný neodolá, kdes se již ocetľ? anebo: Hey ty, jako rušíš chrám Boží, kéž nyní sstaupíš etc. Ay jak hrozné i muky, i posměchy a rauhání Pán náš pro nás podstaupiti ráciľ! (292).

R a c h a. Racha jest hněwu srdečného hlas nerozumný, kterýž se s chrkáním, s řváním neb odkašlowáním někomu nawzdory činí. Exempl.: Qui dixerit fratri suo Racha, reus erit consilio, Kdoby řekl bratru swému Racha, hoden bude rady.

E u g e. Euge jest hlas wděčnost znamenající, což česky lépe díš mēhoděk, nežby řekl Bopomozi, Exempl.: Euge serve bone, mēhoděk, sluh o dobrý.

Čímby lepší bylo to slovo mēhoděk nežli Bopomozi, newidím; obé jest staročeské, obé z jiných složené. První z těch slow: Miti děkowání nebo díky; a nebo snad by se někomu zdáti mohľo takto: Miti hodění se, t. býti takowým, aby se mohľ hoditi, jakýmž se říkává: Tos dobře učiniľ, hodíš se. Druhé pak t. Bopomozi, jakoby řekl: Bůh pomozíť, zato žes tak dobře učiniľ. Však to slovo mēhoděk videtur plus habere gravitatis, hodí se lépe k tomu, aby w knihách psáno bylo na swém místě (293). Toto pak druhé t. Bopomozi případnější jest k obecnému mluwení, jako obecnější; neb se ho od těch, jenž dobře česky mluwí, wíce užíwá, nežli onoho. Protož Philomatesů rozsudek (jakž on dí) na tomto místě ne welmi jest dobrý.

H e u. V e. Heu a Ve zámutek a bolest oznamují, což česky nemůžeš lépe wyložiti, jako: Běda. Exempl. primi: Heu mihi Domine, Běda mně Pane. Exemplum secundi: Ve vobis

divitibus, Běda wám bohatým. Anna. Anna jest interiectio deprecativa, a tak: Hosianna filio David máš exponowati: O dej Bože pomoc synu Dawidowu. A protož zle se exponuje: Spasení s synem Dawidowým.

O tom słowu židowském Hosianna wí se, že jest interiectio eflagitantis, jakž Erasmus dí, Kristu Pánu ke cti jako králi z Dawida pošlému, že sau je hlasem mezi jinými sławnými słowy wynášeli ti, jenž jej za krále přijímali a za Krista neb Mesiáše (249), tolikéž činili, jakoby řekli: Vivat rex, čehož Český tento rozum jest: Tentof jest král náš, tomutof my budeme slaužiti, tomutof zdrawí dľauhého a šťastného kralowání žádáme. — A protož takt jest, že newľastně staří wykládali: spasení synem Dawidowým, aneb (jakž tak někteří wyložili) spasení s synem Dawidowým. Bona quidem intentio, sed impropria interpretatio. — Beneš se nezle dowtípiľ, položiw: Hosianna synu Dawidowu. Ale Filomát pro leyky wyložil dosti z hruba.

Finis de interiectione (292).

Tato jména se wydávaji*) k laskawému a upřímému rozwášení každému rozumnému wykladači.

Jesus. Poněwadž toho nejswětějšího jména Jezus i Latiníci z řečtiny, i Němci, i také jiní jazykové w celo sti jeho užíwaji, a z latiny w celosti wykládaji. A to jméno w celosti swé wykladem prawým, Spasitele nám zni a swědčí. K temu také i w česke řeči, w celosti swé, bez proměnění té syllaby z u s w ž i š utešené má znění, za slušné se widí, aby ono u wykládání nowého Testamentu w celosti swé bylo

*) Zla Čecha. Měl říci: podávaji, anebo předkládaji.

kladeno, a to w celé declinací taktó: **Nominativo:** Tento Gezus, **Genit.:** Tohoto Gezusa, **Dat.:** Tomuto Gezusowi, **Acc.:** Tohoto Gezusa, **Voc.:** O Gezu, **Abl.:** od Gezusa. Když se pak k němu to jméno Kristus přidává, přidajíc k tomu ještě i to slovo Pán, takto máš declinowati:

Nom.: Pán Gezus Kristus, neb: Pán Gezu Krist, **Gen.:** Pána Jezu Krista (296), **Dat.:** Pánu Gezu Kristu, **Acc.:** Pána Gezu Krista, **Voc.:** O Pane Gezu Kriste, **Abl.:** od Pánu Gezu Krista.

Moses. Též to jméno **Moses** má declinowáno býti jako Jezus. Neb toho jména z řečtiny Latiníci i Němci tak užívají.

Christianus. Swědčí Skutkové apoštolští, že nejprwé učedníci Kristowí od Krista, jakožto (podlé výkladu Erazmowa) od původu, neb od předchůdce a od pána swého Kristianowé slauli, jakož též Herodianowé od Herodesa. A tak latině a Christo Christiani, non a baptismo Baptismiani dicuntur. Též Němci non Christo Christen se jmenují ne von der Lauf Laufer. Tak také i w České řeči w Zákoně Páně, od Krista Kristianowé by se měli w textu wykládati, aby také jméno swého náboženstwí od původu a od Pána swého měli. Kristian jest ten, kterýž ducha Kristowa a pomazání od něho má a (297) kterýž jest skutečný následovník Pána swého, Pána Krista. Jakož o tom apoštol swědčí: Kdož nemá ducha Kristowa, ten není jeho. A sw. Jan: Wy pomázaní máte od swatého. Sám pak Pán Kristus: Chceli kdo za mnau přijíti, ať zapří sám sebe a takť vezme kříž swůj a následuje mne. A protož všickni, kteříž křest přijali, dobří i zlí, od té služebnosti Křestané budau nazwáni. Latině baptizati, vel (si dicit pateris) Baptismiani. Ale Kristianowé nemohau než od ducha Kristowa, od pomazání jeho a od Pána Krista skutečného následování jmenování býti. O těch Zákon na ukázaných místech mluví.

Amen. Amen jest slovo židovské, ku potvrzení řeči, kteráž se mluví, a bere se někdy za vere, neb za fideliter. Exempl.: Amen dico vobis, nescio vos, to jest: Wěrně neb právě pravím wám, neznámť wás. Též haec (298) dicit Amen testis fidelis et verus, Totof praví právě neb věrně swědek věrný a pravý. A tak amen jest adverbium qualitatis. Někdy pak amen, když na konci slow se postawuje, znamená žádost, aby se to stalo, o čem se mluví, což wykladač někdy wyložil latině fiat, kdež bylo židowsky amen. A někdy toho slova tak bez výkladu nechal. Exem-

plum: Respondit omnis populus Amen. Sed libera nos a malo. Amen. Soli Deo honor et gloria in saecula saeculorum, Amen. Ačby mohl tu amen vyložiti: Buď to, neb: Staň se to, quia habet significationem verbalem, a jest na tom místě verbum precativum. Však že obyčej jest náramně zvyklý, toho slova neměti, ale tak předce židovsky je vysloviti, jakož též to slovo Halleluia. Protož říkajme: Samému Bohu čest a sláva, na věky věkův Amen.

A tak dokonána jest knížka tato potřebná i také užitečná, podruhé vytištěna w Nermberce skrze Jana Günthera, Léta Páně 1543 (299).

Naposledy k saudu podal Filomátés těch čtyř slov: Jesus, Moses, Christianus, Amen, takliby měla po latinsku i u nás Čechů w psaních neb i w mluweních užívána býti, a ne jako prvé wykładači i kazatelé činíwali, ta slova po česku t. podle zvyklého u Čechů při jiných slovich způsobu pokládajice neb zwukem wynášejice.

Swůj saud Filomát powěděł, a i způsob declinací toho slova ukázał. Kdo chce, může toho následowati, totiž líbili se komu. Ale mně, a těm, s nimiž sem já jednomyslný, líbí se při starobyłé obyčejnosti zůstati, kteréhož tak dobře w cełosti užívati budeme, jako Filomát nebo Beneš (nahnauce toliko, tak jakž sme již dawno zvykli podle způsobu nám Čechům wlastního pro příjemnost lepší) říkajice Ježíš. A tohoť musí přiti Philomát t. abychom proměnili literu *u* w literu *í*, a literu *s* odwojili, totiž učinili z toho slova Jezus Ježíš (Geziš); nebo i Philomát také proměnil dvě litery, položiw místo litery *I, G* a místo *s* položiw *z*. (300) Ano proměnili i latiníci, z řečtiny wykładawše, to slovo; nebo řecky takto stojí Ιησοῦς: Latiníci pak literu *η* podle swého obyčeje proměnili w *e* a místo Ιησοῦς říkají a píší Jesus. A co pak Židé w swém jazyku jak to slovo formují, nechci se tím zaměstknáwati, poněwadž i není to neznámé, i mistr Mikuláš Šud již prvé nemálo o tom w swé předmluwě na swůj weykład čtení a epištol nedělních píše.

In summa, welmi se nezpůsobná věc zdá a jest, w společném shromáždění wáznému muži to swaté jméno tak jaks newážně formowati, Jezusa, s Jezusem, o Jezu etc. — — Říci pak Jesu Krist, neb Jesu-Krista, místo toho Ježíš Kristus etc., toť může státi i w wázném mluwení nebo zpíwání: nýbrž pro umenšení těch liter: ži š dobré jest tak raději říkati; toho i staří nemálo užíwali. W oné písni: s Jesu Kristem Pánem naším etc. Jezu Kryste vykupiteli etc. (301) — — Ale nechať při těch věcech a podobných saud B. M. Čerwenky a spolu s ním i swůj powím tento. Mnohá słowa, voces, łatinská, když mají do češtiny položena býti, poslední syllabu tratí. Jako: Adamus Adam, Enochus Enoch. Ano naši předkowé dáwno zwykli říkati místo toho Pelagius Pelagian, Ezau, místo Judasa Jidáš, Jeronym Jaroš, Dionysius Diwiš; Ambrož, Cassian, Antoš, Paweł, Haweł, Crha a Strachota pro Cyrillo, Methodio; satan, dábeł etc. Sicut et Livius punica syriacaeque vocabula similiter pronunciat: Hannibal, Amilcar, Hanno etc. A nechať i tohoto ještě dotknu. Beneš při tom jménu s a t a n mně nelibau věc učinil. Moha položiti (Math. 4.) Satane, i řekl radše: Satanáši; daleko nepřekněji archaisimum admisit. Nynější pak někteří, aby wždy i mluwením i činěním nezpůsobní byli, následujice Beneše též říkají: Satanáš (302) a Satanáši, a ještě někdy duplicantes primam literam řkau: Ssatanáši etc.

To jméno Moses, také lépe jest aby nebylo tak předělawáno a kaženo, proti dáwno obwyklému obyčeji, ale raději tak jakž Čechowé a Morawci, páni, měšťané, sedláci slýchati zwykli, jmenowáno i psáno: Mojžíš. Jaká jest jen potřeba té nowoty? Studium novarum rerum nec eruditus nec rudibus probatur, maxime dum nulla cogit necessitas; leč propter videte, jako někteří říkají, nos poma natamus. Takž podobně i to słowo Christianus nic nám nedá nowého, čehož bychom prwé neměli. Wětší maudrosti již nám wysłowił Philomát? Nesłoweme prey Baptismiani ale Christiani, protož ne křesťané ale kristiánové nazýwejme se. Widěti jest, že Philomát nepomněł nato, co Pán prawí, příkladně mluwě o

pannách maudrých a nemaudrých, kteréž oboje však byly panny (303) — Ale toto hle když sloweme křestané, jakž řekl od toho, že jsme a jsau pokřtění (a to we jménu Kristowu, a w něj se oblékli, skrze křest s ním na smrt pohřbeni) i již pak buď toho, w nás prawda wnitřní, nebo nebuď, předce my můžeme všickni křestané nazýwáni býti. Ano i Erazmus w swé Paraphrasí na 1. kap. sw. Mat. dí: A baptismo censetur (304) christianus; což Wartowský wyložil takto: Hned po křtu drží se člověk za křestana.

O tom slowu Amen nepotřebí mnoho mluwiti; wí se že jest židowské, wí i se, co w sobě zawirá, nebo jaká jest moc jeho. Než to mi se newelmi líbí, že ono místo (1 Zjewení): Haec dicit Amen testis fidelis, tak wyložil, jaks zdá mi se lehce a jako neslaně t. těmi dvěma slowy: práwě a wěrně. Lépeby bylo podlé mého saudu hac periphrazi uti: Totof prawí ten, jenž jest prawda swrchovaná, kterýž má moc wše twrditi, nýbrž jenž (305) jest všech wěcí přepewný základ a prawá podstata i dokonalá pewnost, jemuž wlastně to slowo Amen připadá; nebo čehož on potwruje, to přepewné jest, a čemuž odpírá, to hyne etc.

Takby se drobtíček toho slowa Amen rozumu nawrhł. Wšak což naposledy powěděł a čím zawřeł, totiž, abychom toho slowa tak užíwali předce jako i jiných některých utpote Alleluia, Kyrieleison etc., w tom mi se dobře líbí, dobře napsať a prawdu, kteréž słuší powoliti a ji wšudy we všem, až i w tech menších wěcech, welebiti. Amen.

Až potud což mi se widělo pro wyswětlení, doplnění a w něčem i naprawení této knížky kněze Wáclawa Filomátesa. Poznamenať sem tak běžně, jako ten, jenž jinými wěcmi sem zaměstknáný a však wyčištění a zwelebení jazyka Českého welmi žádostiwý.

Čtenáře pobožného, komužby se koli toto mé sepsání w ruce dostało, welice žádám, aby w těch newelikých a

neslavných věcech, což čte, s saudem četl bedlivým, a jestli že se kde nětco horlivěji a tauže položilo, nežliby se zdálo (306) někomu hodné, to aby w dobré obrátil, rozpomena se i nato, že zaměstknáním rozličným obtižených lidí mysl nemůž wždycky způsobu ochotnosti a přiwětivosti míti, ale zkormaucena lečims jsúci, někdy i słowa k způsobu swému podobná, totiž kormautfici a neľahodná etc., wyléwá.

Konec wyswěllení Grammatiky České.

(307)

(308—309 list prázdny)

Přidání některých věcí

k Grammatice České příhodných,

tomu, kdož chce dobře, totiž vlastně, právě
a ozdobně, česky mluvíti i psáti, užitečných.

J. B. P. čtenáři.

Poněwadž od některých rozumných a učených lidí jazyk Český zvláštní chválu má, žeby velikau k tomu, aby ušlechtilý a ozdobný byl, snadnost měl: i pro jakaus zvláštní hľadkost pronounciationis (et quandam veluti euphoniám), i pro velikau hojnost, čímž obojím Německý jazyk i jiné některé w mnohých věcech přewyšuje: — ale však, kdyby byli ti, kteřížby swau práci k tomu také přičiniti, a sepsáním bedliwě vyhledaných nějakých regulí (tak podobně jako jest w Řeckém a Latinském jazyku učiněno) nětco ponapomoci chtěli, jakož sau pak tito tři, totiž Filomátes, Beneš a Gzell nětco toho učinili, pročež zaslaožili ochotného poděkowání, že se aspoň počátek skrze ně stał, a přčina jest dána jiným Českého jazyku miłowným lidem, aby ti, kteřížby w tom s nětco wíce již potom býti mohli, také i o wětší pokusili se věci:— tau přčinau i já, maje oblaštní k Českému jazyku miłost, a od některých pobožných mužů přčinu sobě (311) k tomu danau, nětco sem byl toho, což mi se k Grammatico České příležiti widělo, poznamenáwati počal, a čta Grammatiku od kněze Beneše a druhého, kterýž slowe Filomátes, wydanau, nemálo sem toho tam do ní na některých místech wepsal, ostatek w oblaštní knížku tuto tak shromáždiw jakž naspěch býti mohlo, přčinu opět další někomu dáti chtěje, z nynějších nebo budaucích, aby o tom šíře přemeysleje, nětco potom dostatečnější, pořádně a srozumitedlně jazykem Českým sepsal, a pro obecný užitek všechněm wúbec wydał. Nebo

sám k tomu, pro jiná zaměstknání pilná, dostačiti sem nemohł; dosti mně na tom buď, když sem jako k nějakému stawení materiam, dřiwí, kamení a jiné věci potřebné shromáždił a k prwním věcem, od napřed jmenowaných tři mužů sebraným, přidał.

Dílit kdo, že sem jen cantones jakési tu społu jako špałky swáleł (jako tak někteří o Gesnerowi sławném sic muži młuwiti směli, jimž on w předmłuwě potom dobrau odpowěd dal), nic se proto nebudu hněwati. Nazow sobě to jak kdo chce t. třebas fleky a nebo kusy; per me licet. Budeli se pak komu zdáti, maxime vero hominibus *ζηουσοις* ingratis et philautia corruptis, quorum gratia ne unam literam scribendam censere (312), že toto všeecko jest neužitečné a matné t. i prwnějších i mé o Grammatice České psání, protože nyní my řeči České ne z knih se učíme, ale jedni od druhých vůbec, děti od swých matek, chůw a pěstauňu etc.: tenby měl nato pomysliti, že Grammatika ne samému młuweni toliko učí, ale řeč tu, kteréž vyučuje, w její čistotě, wlastnosti i ozdornosti zachowává, ješto bez toho potomci předkům swým skrže knihy młuwicím snadby potom nerozuměli, jakož se tak Włachům přihodilo; nebo kdyby nyní před obcí Římskau młuwiti měl Ciceró, neb jiní jeho towaryši etc., i kdožby jim z obecného lidu rozuměl?

Pročež i já sobě nerozumných lidí saudem a neprohledawostí překážeti, w swém předsewzetí nedopustil sem, chtěje raději dobrých a swatých mužů předkůw našich milých následowati, nežli některých nesmyslné wysokomyslnosti se osteychati. Mistr Jan Hus w swém weykładu na přikázání Boží w kap. 40. při literě *r*, připomenuw nejprwé Ezdráše onoho swatého přísný skutek i dí: „Také se mají přičiniti (t. knížata, páni a rytířstwo i měšťané) aby Česká řeč nehyňuła. Pojmeli Čech Němkyni, aby se hned děti česky učili, a nedwojili řeči. Nebo řeči dwojení jest hotowé záwidění, (318) roztržení, popauzení a swár. Protož Český král, swaté paměti Karel císař, byl přikázał Pražanům, aby swé děti česky učili, a na radném domu, jemuž německy říkají Rathaus, aby

česky mluví. A jistě jakož Nehemiáš, slyšav, ano dítky židovské mluví odpołu azotsky, a neumějí židovsky, proto je mrskař a biř: téžby nyní hodni byli mrskáni Pražané i jiní Čechové, ješto mluví odpołu česky a odpołu německy, říkají: tobolka za toboľka, liko za ľyko, hantuch za ubrussec, šorc za zástěrku, knedlík za šišku, rendlík za trérozku, pancíř za krunýř, hynstkop za konský náhlávek, marštale za konici, mazhauz za swrchní síň, trepky za chody, mentlík za pláštek, hausknecht za domovní pacholek, forman za wozataj. A kdoby mohl všeco wypsati, jak sau již řeč Českau zmáti? tak že, když pravý Čech slyší, ani tak mluví, nerozumí jim, co mluví, a odtud pochází hněv, závist, rozbroj, swárové, a České potupení“. To mistr Jan Hus (319).

Jeden velmi učený a znamenitý muž de lingua vernacula velmi pěkné napomenutí učinil: vide *Locos Manlii Basileae excusos*. Pročež widí mi se, abych je slovo od slova tuto položil:

„*Graeci olim suam tantum linguam studiose excolebant; Romani praecipue suam, et deinde addebant unicum peregrinam linguam nempe graecam. Nos neglecta lingua vernacula magna cum difficultate simul duas peregrinas linguas discere et complecti, Latinam primum ac Graecam, si historiarum et artium cognitionem solidam nobis comparare volumus, oportet. Coelestis doctrinae explicatio etiam hebraicae linguae peritiam flagitat. Ita nobis saltem plerisque ut necessarium ita difficillimum est simul trium peregrinarum linguarum studium, quod adimit nobis conatum excolendae et exercendae Germanicae linguae, quae minime erat negligenda, iis praesertim, qui aliquando publice causas agent aut concionabuntur. Sed obiicitur: Nihil facilius est, quam in sua lingua recte loqui! At respondeo, tales Graecos et Latinos stultitiae et inanisi curioſitatis condemnare, quae gentes a primis statim annis pueros ad certam et venustam formam dicendi in sua lingua, maximo (320) cum labore et sollicitudine consuefecerunt, et frequentissimas scholas habuerunt Grammaticorum primum deinde*

etiam Rhetorum, in quibus iuventus vernaculae linguae rectum usum longa exercitatione dicendi et scribendi addiscebatur. Sed fit apud nos temporum iniuria, ut studium linguae vernaculae non negligatur solum, sed etiam contemnatur et probro detur, si quis id usurpare videatur. Quare tandem satis graves poenas damus ignaviae nostrae, cum postea producti in coetus, ubi nobis officii ratio necessitatem dicendi imponit, aut conscientia nostrae infantiae obmutescimus, aut consternatione titubantes trepidamus, aut, ut illorum nihil contingat, tamen improprie, obscure, confuse dicimus, utpote nulla prius exercitatione exculsi aut confirmati. Quare hortator sum meis pueris, ut aliquam saltem curam etiam maternas linguae discendae et exercendae a primis annis suscipiant et studiose observent, ac imitari studeant illos, qui proprie eleganter et sine affectatione Germanice loquuntur. Maxime D. Lutheri, Philippi, Justi Menii, deinde etiam oratorum quorundam, ut D. Pontani (321), in quibus, quid quaque deceat ac ornet, observent, et affectatam grandiloquentiam, ut alienissimam ab ecclesiasticis, vitare discant. Proderit ad hoc quoque argumenta, quae latine scribenda erunt, prius vernacula lingua explicare, ac deinde in peregrinam linguam convertere. Nec parum iuvabuntur adolescentes, si interdum duo aut tres per otium inter deambulandum narrationes aliquas veras vel fabulosas commemorabunt, adhibito studio proprietatis, ordinis et elegantiae. Haec de lingua vernacula monuisse satis est. "Až potud řeč toho dobrého muže.

Ač pak to, což sem w knížce této sepsal, a čeho po místech někdy i obšírně dotýkal (měw k tomu nejedny veliké příčiny, kterýchž newidí mi se nyní wyčítati) newšecko vlastně k Grammatice přináleží: ale poněwadž mi se přináležeti widělo k vlastnosti i k ozdobe řeči České, předce sem swobodně psal, což mi na mysli bylo. Jako i sławný onen muž Erazmus Roterodamský tak podobně w jazyku łatinském učinil. Sepsal knihu drahnau, již jméno dał K a z a t e l, ješto w ní některé věci k Grammatice, jiné k Dialektice, mnohé k Retorice, některé (322) i k jiným uměním přináležící

položil. A však to vše, ne toliko nebylo mu zle vykládáno, ale wděčně od mnohých šlechtných lidí přijato a výborně užito. Nepochybujit i já také, že i toto mé sepsání ne všechném w pohrdání přijde, ale (některým aspoň) i wděčné bude, i snad w něčem ne neužitečné. Naposledy pobožného čtenáře zato žádám, aby o mně tak nesmyslił, žebych snad o slowa nebo způsoby mluwení, phrases etc. tak se mnoho hadrowati a nesnadniti chtěl, ažby to, což wětšiho jest, mezitím hynuło, t. láska swatá. Nemyslím jistě nato, wimť, co a pokud záleží na slowach neb nezáleží, aniž co proti mně jest, mluw kdo chce, jakými chce slowy, když jen w věcech auhony není.

Wšak pokudžby na mně bylo, rádbych aby i własnos i ozdoba jazyku našeho nehynuła, ale rozmnožena byla: abychom tak mluwili, jakžbychom sobě dobře a práwě rozuměti mohli i bližným k vzdělání byli. A z té příčiny, jakž λογμαχίας, takž také i κενσαγορίας, zapowěděné od swatého Pawła (1. Tim. 6.), i w těch menších věcech aby se bylo warowáno, za hodné a welmi potřebné saudím. Vale (323).

Aby pak řeč Česká ozdobná byla, potřebí jest tomu, kdoby jí tak cum laude užíwati chtěl, některých věcí w psání a též i w mluwení welmi pilně šetřit. O kterýchžto věcech tuto oblaštni psáti začnu. A pro snadnější všeho toho, což psáti míním, pochopení, rozdělil sem to na sedm knih neb artikulůw velikých.

W prwní knize nebo artikuli základním napiši nětco o własnosti řeči České.

W druhé knize o figuře, jenž slowe Metaphora.

W třetí knize o užíwání slow z jiných jazyků wzatých do češtiny, a přitom i následowání phrasí łatínských neb i Německých.

W čtwté pak o té figuře welmi široké, kteráž jméno má u Łatíniků Enallage.

W páté knize o jiných některých menších figurách.

W šesté catalogum probatissimarum et elegantissimarum phrasium, vocum ac proverbiorum, přísloví obecných, et contra turpium atque ineptarum fugiendarumque locutionum instituum.

W sedmé naposledy dotknu některých věcí, kteréž zato mám, že nebudau (§24) newděčné tomu, kdož Český jazyk a ozdobu jeho, proprietatem, puritatem et ornatum eius miluje.

Proč mi se tak widělo, ty věci všechny tak prostě rozdělití a w tom pořádku jedny za druhými postawiti, nebudu se oznamowáním o tom zaměstknáwati; rozumný a bedliwý čtenář snadně srozumí.

První Kniha

n e b

Artikul základní.

O vlastnosti.

A tať se na dvě dělí. Jedna jest samých slov t. jednoho každého slova, kteréhož se koli v mluvení užívá, *proprietas vocum sive proprietas significationis*. Druhá pak jest ne tak v slověch jako v složení těch slov; to u Latinika slove *phrasis*, česky se říká, ač newelmi dostatečně (325), *generalius quam decet*, způsob mluvení.

Té obojí vlastnosti tak šetřeno býti má, aby každau věc, kterauž mluwiti neb o níž psáti chceš, ne leckterými slovy, o samo to, aťby lidé nějak jen srozuměli, péči maje, wypowieděl: ale aby ji těmi slovy předložil, kteráž té věci vlastní jsau. Jako, maje říci: „Pošleť Pán žence na žeň swau“, i řeklby: *Wystrčít Pán žence na žeň etc.* Přihází se někdy některým, že generaliter mluwíwají až příliš, k čemuž i w jazyku Českém příhodná jakás slova mají, jichž kdož často užívají, mohloby se jim třebaš někdy málo nebo nic rozuměti. Jako jednau jakýs pacholík přišed k hospodáři swému takto promluwíl: Přišel k nám woney. On odpověděl: Kdože přišel a odkud? Odpověděl orator ten: Ba tam z zawonomau. A když hospodář wždy se ptať, kdo jest, i zpomenuw mládenec, že toho hostě zná towaryš, kterýž tu u hospodáře byl, i dí: Ba woneyť jej zná. A

tak powěděl i nepowěděl, kdo přišel, odkud přišel, a kdo jest ten, jenž ho zná. Takž mnozí někdy neumějí neb nemohau (326) myšlení svých jazykem a hlaholem, od Boha člověku k tomu daným, wyjewiti, wymluwiti neb wyprawiti.

Ale některým se zdá, že oni výborně mluví, welmi newlastních i slow i způsobůw (t. phraseon) užívající. Jako příklad dám na Filomátosowi, kterýž w předmluwě své na Etymologii Českau, newlastnost newlastně káraje, tato slova položil: „Mnohá slowa neupřímě z latiny wyložili“. Těmito slovy Filomát myšlení svého nepowěděl, ale pro newlastní pořízení slowa toho neupřímě smysl posluchače jinam než náleželo obrátil. Neb toto myšlení své Filomát chtěl ale neuměl pronésti, že wykladači textu Bibli mnohá slowa wyložili newlastně a nezpůsobně i nesrozumitelně, cožby hodné bylo náprawy: a prawdu powěděl dobrý muž. Ale někdo, dobrý Čech jsa, slowa jeho saudě a z nich duchu jeho porozuměti chtěje, taktoby myslil, že Filomát předešlé wykladače za lidi neupřímé, to jest lstiwé, falešné etc. má, kteříž písma Bibli zfalšowali. Kdyžby pak dále slyšel, w čem tu neupřímost pokládá t. že místo ho kladli jeho, a třeba místo mu je mu, musilby se zasmáti a třeba říci takto: Parturiebant montes (327) et natus est ridiculus mus. Když o neupřímnosti prawil, jáť sem myslil, žeť nětco hrozného, grande aliquod facinus, nějakau welikau faleš na ty wykladače pronese, a on pak co směšného prawil; toť není neupřímnost, ale newlastnost etc. A takhle Filomát neměl říci: neupřímě, ale měl říci: newlastně, neb neuměle, neb nepečliwě, neb negrammaticky etc. Než kdyby to při přítomnosti těch, na něž mínil, promluwil, t. neupřímými je nazwal, taším, žeby se byl obešel w slušnou odpověď.

Ad locum illum (Philippens. 2.) quidam valde improprie allusit dicens: Semet ipsum exinanivit, Zapřew sebe samého, tím což jest. Měl položiti, seposita affectatione, potius obwykle: zmařil. Nebo to slowo zapřiti, obecněji na zlu stranu se béře, a wykládá se latině: Negare t. quando absolute ponitur sine particula. O Kristu pak wime, že jest

nezapíral toho, což byl, ale přiznával se k tomu, až se naň proto Židé hněwali, prawiwše mu: Ty (prey) jsa člověkem, činíš se Bohem aneb rovného Bohu etc. Nezapřel tedy Kristus Pán, ale zmařil se, a však tak, že nepřestav Bohem býti, člověkem byl nízkým a mužem bolesti, jakž dí Izaiáš prorok, dotud dokudž nedokonał wykaupení etc. (328). Ač prawda jest, že se toho słowa také užíwá někdy dosti slušně, jako w oné písni: Samého se zapřiti, není jiného etc.; ale tu jest drobet jiná signifikací. Účastníkům Krista Pána to se trefí, kteříž Adama starého, t. zákon hřícha mrtwiti mají. Ale Kristus neměw zákona hřícha, však zmařil se tím, že způsob slauhy přijal, byw Pán všeho. Ač chtěliby kdo w nějaké částce to i na Krista táhnauti (jako w tom, že Kristus Pán také samého sebe zapřel, když řekl w zahradě: Ne má wůle buď, ale, otče, twá etc.) newelmi bych tomu odpíral, ani se tu o slovo mnoho nesnadnil na tom místě, kdyžby jen toto místo: Exinanivit se ipsum bylo wlastně, ut supra dixi, wyloženo, aby tak u Čechů zůstawił také rozdíł, jako u Łatiniků, kteříž wědí, co jest exinanire se et abnegare se ipsum. — Nu již bezpochyby z těch a z těm podobných chyb snadné jest srozuměti, že máli kdo býti dobrý mluwitel, potřebí jest mu pilně šetřiti nejprw wlastnosti słow.

Ale to šetření, kdyby bylo bez opatrnosti (329), někdyby více škodiło nežli pomahało. Protož ku pomoci opatrnosti přitom položím některé weymínky; zwlášt pro ty lidi, kteříž ne na prostředku, od kraje odehnáni jsauce, zůstawají, ale hned k druhému kraji běží etc.

Weymínka pak nejprw budiž těch słow, kteráž sau ač wlastní, ale však neobyčejná a nezwyklá, id est, usu nunquam recepta, byť pak i proti Grammatice nebyła, ale když sau proti zvyku. Jako, kdyby chtěje míti frequentativum od toho słowa *spasení*, i řekl *spasowání*. Nýbrž kdyby thema huius *vocis* míti (332) řekl: *spasuji, spasuješ* etc., poněwadž říkáš: *spasení, spasil, spasi* etc. jako říkáme: *zatracení, zatracuje, zatracuješ* etc., bylaťby forma Česká słow těch, ale Čechowé

dobří, ani jiní vůbec, nikdy toho neužívali. A také, jaká jest potřeba toho slova? Nebo máje a neb chtěje říci: Toť jest neb sau spasování Boží etc., i pročby neřekl in singulari: Toť jest spasení Boží, a neb: Toť jest dílo Páně, jimž on přivodí lidi k spasení etc. A také to slovo pasování lidem již obecné, blízké jest toho slova spasování; protož někdo chtěje třebasí potvořiti a přemítati takowau řeč, dažby tomu slovu spasení tento rozum: Spasování že jest mnohých lidí pasování, jako shromáždění jest mnohých lidí neb věci hromáždění. Protož lépe jest takových slow se vystříhati. Item: Mnozí uwěřowali w Krista, jeden tak napsal, et hoc affectatum est. Item k témuž podobné to slovo wzkříšování neb wzkřešování frequentativum; též inusitatum, ac ideo ineptum et ingratum, bezpotřebné (333): quidam novitatis tamen avidi eo utuntur; a někteří z nedopatření, než zwědí, vypustí je, měwše a neb mohauce říci na 'tom místě Wzkříšení a neb kříšení takto: Dišli ty: Častá býwala zkřešování lidí wěrných za prwní Církwe, rci radše usitate: Častá kříšení mrtwých etc., aut per circumlocutionem elegantius: Často Bůh za prwní Církwe moc swau ukazował, mrtwých k životu powoławaje, vel mrtwé k životu nawracuje, vel mrtwým život dáwaje etc. — Pražák wyložil ono slovo (Ephes. 4.) Maledicentia złołeycnost: voluit ludere in fingendis abstractis. Plane inepta vox, nunquam usu recepta. Lépe bylo položiti Złořečenství neb złořečení, łání etc., ač nejwłastněji podlé slowa Řeckéhoł Rauhání. — To slowo: Wrstewnik a wrstewnice, coaetaneus, est quidem proprium, sed inusitatum; lépe circumlocutione uti: Jest jednoho s ním a nebo (334) jednostejného wěku.

Někdy wykładač může periphraší užiti, kdyžby se zdáło, žeby příčinau włastnosti twrdost řeči se uwedła. Jako (k Židům 12.): Kteříž zapsáni sau w nebesích, lépe říci nežli: w nebesích zapsaných, ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων.

K témuž podobná slowa jsau některých, jenž buď łatinau česky młuwiti chtěli buď łatinskými slovy w češtině ne neznamými, ano již w obyčej wešłými pohrdali, říkajíce

maudrowci, ješto mohli říci filozofi a neb filozofowé. Ale česky powěděti rozum łatinského slowa vlastní chtěli; nebo ti sľauli filozofowé u starých pohanů, jenž maudresti jiné učili a sami jí milowníci byli.

Varia posset pro suo quisque arbitrio nova vocabula fingere, sed probata moneta est potius utendum; cetera sunt reicienda, ut non necessaria, affectata ac usu nunquam recepta, et ideo inepta atque (335) ridicula: maxime, si a sciolis proferuntur ex cacozelia. Nam viris, sapientia et autoritate praeditis, talia condonanda sunt. Hi enim inopia vocum atque linguae totius, dum proprie loqui student, subobscuri ac horridiores quandoque fiunt: ale nehned wše kusa jako s wocasem, ut dicitur. Jako tato slowa Zkristiti, zkristili to jest k Kristu přiwedli a s ním spojili t. křesťany z nás zděľali etc. Item moha říci: Jako za prwních let neb časů, i řekne někdo Jako na prwici, z těch slow łatinských: Sicut antea aut sicut olim, též z toho slowa Primitivus, Naprwoti. Item moha říci (329) Příkázani Boží pň, i dí někdo Příkazy Boží. Mandata non improprie quidem, sed inusitate et non necessario habetur; nempe melius ac usu receptum vocabulum: Příkázani. Říci česky Příkazy jest: podobně tak jakoby łatině řekl Mandationes a neb mandatio, cum usitatum et commodum vocabulum habeamus Mandata aut Mandatum. — Coloss. 3. kdežto není servus et liber, sľužebník a swobodník, proprium equidem hoc est, sed inusitata ac ingrata vox; lépe říci Swobodný.

Ale žeť někdy i uměľým a wážným (330) mužům w tom zkuľhá a sľašuje pamět, tak že nemůž se hned pojednau nahoditi to vlastní prawé slowo, i musí jiným w ten čas jako wěchtem předce zastrčiti mezeru, dummodo abest *φλαουττα* et eruditionis insulsa ostentatio. Talia sunt et haec vocabula, nova suta, inusitata: s u m m o w n í k to jest kniha summy nětčeho w sobě zawírající; k a z a t e d n í k, kázani a neb zpráwy kazatelům zdržující kniha; hromadník, hromady wěcí obsahující; cizokrajenín, alienigena etc. Item Jidáš že byl Kristů peněžník to jest wľádař nad penězy Kristowými, totiž

šafář; lestněúkladník, lestněpochlebník, zpřupně-
mlůwník, starobylosti, dawnobylosti, et similia
multa, quorum autor B. M. Čerwenka. Pracovník, někdyby
pak řekl harcovník. Insulsum figmentum, quasi latine
dicerem Indicator, moha říci obvykle Nuncius. Item Čím
více domácíky jeho, domesticos; ineptus interpres. Item
Marnochlubitelé (licet haec non sit nova, tamen iam olim
obsoleta vox). Takové někdy některé slovíčko žeby se
naležlo i v knihách znamenitých (331) mužůw, etiam in bonis
auctoribus, jako in rythmis aut aliquo poemate, nehned sluší
leckomus již nyní to všetečně haněti, a nebo bez saudu a
potřeby drze následowati, a nebo sobě nětco nezpůsobného
a owšem grobianského wymejšleti. Hajek a Proxenus, oba
již doktoři, užíwají toho slowa Howězi škoła. Nějakát
jest to diwná howězi škoła: musejí w ní beykové a kráwy,
wołowé i teřata se cwičiti a učiti, i newím čemu a také ne-
wím já, kde jest ta škoła; musít tam někde w Praze býti.
Licet probe istis verbis taxari ab eis illum summum nebulonem
Mistopolom, hominem perditissimum et nequissimum, cui vix
parem tota Bohemia habet. W oné staročeské písni: „We
jméno Boží počneme, a dokudž můžeme etc.“ také jest i tato
clausula postawena: Mocí Boží wzkřeřowali etc.

Lestně úkladník dixit ac scripsit quidam bonus vir;
inuitatum. Prostě mohł říci: Lidé lstiwí, aukładní a jenž
lstiwě ukládají vel lstiwé aukłady činí. Graeco more sic fin-
gere verba composita in nostra lingua non decet, sed consue-
tis uti, ut supra toties monui (336).

Krwawci idem dixit, id est viri sanguinum; lépe bylo
říci Muži krwe lidské žízniwí, a neb jako říkawali wúbec
Zkrwawilí neb wraždlní. Někdo hřaupý slyše jmenowati
krwawce, na krkawce by myslíl, jakož se tak nedáwno je-
dnomu přihodižo.*)

Item to slowo: Čtyřdný, quadriduanus; latinismus.
D. Hajek: Čtwtrodenní zimnice; neobwyklé slowo, a wřak

*) Impressorowi, kterýž ty řeči Boží tiskł etc. wiz tam w té kuize.

lékaři mohau ho užíwati, isnad mu zwyknau lidé. Item: Jeden *) chtěje podlé łatinských słow swátosti mistrowsky jmenowati, takto Absolutionem et Confirmationem jmenowal: Rozhřeš a Biřm, moha obvyklým způsobem říci Roahřešowání a Biřmowání, a Passowání; antiquae voces sunt. Baltheus militaris bylo znamení rytířstwí. Ač staří říkali: irmowati, abiecta litera B. Irmo, halže neb točenice, neb řetěz daný a wloženy na hrdlo. Podnes u Polákú irmo říkají tomu jhu, kteréž se na hrdlo klade.

Huc pertinent et comparationes inusitatae. Nebo jakož u Łatiniků neříkají bonus, bonior, bonissimus, ale bonus, melior, optimus; takť podobně u Čechů neříkáme dobrý, dobřejši, nejdobřejši, ale dobrý, lepší, nejlepší. Ač někteří ještě (337) tu inter gradum comparativum et superlativum, peculiarem medium gradum constituebant, říkajíce (ut Rohius noster piae memoriae) lepší, nadlepší, nejlepší. Proprie quidem et erudite, sed non admodum usitate.

Někteří říkali: tichý, tišejši, nejtíšejši; lépe však a obvykleji říci: tisší, nejtisší beránek etc. Pošetilého jednoho slycháwau sem říkati: lepší (?)

Item, kdyby někdo říkal w obecném mluwení: Půjdu do rádného domu, moha říci obvykle Do rathauzu. Ale ten způsob i to słowo pertinet ad Archaisimum, jako i to: Zakonníci w rádnicích swých (to jest w místech těch, kdež radu držíwali) mrskati kázali apoštoły. Mat. 10.: Wydadí wás do Concilií a w rádnicích swých mrskati budau wás. Beneš wyložil: Wydadí wás do sněmů, a w školách swých mrskati budau wás. Nejwlastněji jest říci podlé słowa Řeckého Do rady. To słowo concilium latius patet; nebo rady a starší po městech všudy mají, ale concilium jest sjezd zwláštni weliký učitelůw Cirkwe etc. Rádnice, staré słowo jest, iam obsoletum, non utimur eo, a také na tom místě se netrefí (338); nebo to słowo Řecké, kterč tu stojí, t. synagoga,

*) B. J. A. w kázání Summowníku o Antikristu.

nemíní se na to místo, kdež se rady držíwají, ale kdež se lidé k službám Božím scházejí. Item, z toho slova latinského Armemini, ozbrojte se t. oblecte se w zbroj. Item od toho slova Pohřeb, řeklyby verbum derivando pohřebli, moha říci usitate pohřbili. Takž od toho slova záwazek a z a w a z u j i derivares adverbium Z a w á z a n ě Pánu Bohu posvětili. Videtur quidem proprie dictum, sed si introspexeris penitius, deprehendes vocem et inusitatam et impropriam huic loco. Lépeby řekl: S záwazkem, a neb per circumlocutionem: činiwše neb učiniwše záwazek.

De verbis defectivis.

Náležitě na tomto místě zmínku učiním de verbis defectivis, o nichž toto krátce powím, což i prvé při jiné příčině jest powědino nejednau. Kdežkoli voces istae deficient, nemají býti užívána; nebo proto defectiva słowau. Ačkoliby se někdy zdálo, žeby nětco snad se mohlo 'nalézti i příhodného; ale však šetřiti sluší zvyku dobře a uměle mluwících lidí. Saut (339) pak slova defectiva Zřím, zříš, zření, zřiti, zření míti, zazřel sem, wzezření, jsauc w zámutku k Bohu zří = zřejí (si liceret dicere) t. patří. Díím, diš, dí, díme, díte etc. Řku, inquam, wyřknu, výrok. Morawci říkají místy Jím, pím, zabím = zabiji. Wděk mi učinil, přijmi zawděk, lépe Přijmi wděčně. Jdu, půjdu, připravuji, opravuji, zpravuji carent primitivo. Přečtu non habet praesentem, nec participium; praeterito přečetši. Wyšed. — Bez poroka, řekla jedna všetečná a mstiwá žena o dobrém muži před jedním pánem: Jest pane bez poroka šwec. On pohnuw se řekl: A tys bez poroka k...a To slovo bez poroka jest pravé České, ale deficit (nebo toliko Morawci říkají we wsech: Jáť sem tobě ten porok t. nedobřet tuším). Latíně říkají: Absit verbo invidia, pace tua dixerim (favete linguis.) S odpuštěním, račte odpustiti; hlupci říkawají: Ctiž tě (řa) Pán Bůh lépe než já. Item Morawci: Nebudeš

mi porokowati, t. nebudeš mi láti potom, ale zwiš, žes ode mne dobře kaupil (340).

Appendix.

Ještě i tohoto mi se newidí pominauti, že vlastnosti słow někdy rozličně a rozdílně brány neb formowány býti mohau i při jednom słowě. Jako to słowo kołomaz: někteří myslíce, že jest maz, jímž koł wozních pomazují, i říkají kołomaz; jiní myslíce nato, že říkáme maž unge, maž wúz nebo koła etc., i říkají kołomaž; jiní opět myslíce na mašť, kterauž pomazují koł neb čehožkoli, i říkají kołomast. A protož coby tu mělo býti wywoleno, a kterého z těch způsobu užíwáno, nato výbornau reguli dáwá Horatius, že se šetřiti má, quid approbet usus, quem penes arbitrium etc. Probata moneta gratissima, totiž zwyku obecného dobře mluwících tím jazykem. I nesłeycháme pak wúbec říkati kołomaž, ani kołomast, ale kołomaz; protož toho słowa raději nežli oněch dwau užíwati se má. Nebo mohłby někdo wtipný a saudný rozličných vlastností a z toho słow sobě nawymeyšleti, a potom tak mluwiti nebo psáti, žeby mu řídko kdo rozuměl (341), říkáje kačicím blatničky, třesněm třesně, kozlu wřešťák. Ale to słuší poručiti těm, jenž se na lesích kopčíně učí, říkajíce sekeře straka, sukni swída, měšci štír etc. — Takowým a těm podobným słowům má zwyk a obyčejnost meze položiti, jichž přestupowati nesłučí, lečby kdo za nemudrocha drzého a pyšného jmín býti chtěł. Než kdyžby kdy který potom wěk přijal to které słowo, ut favore publice reciperetur ac approbaretur, essetque in usu apud erudite loquentes, a to potom swé místo již míti bude, byť pak říkali wišnēm wisně, proto že wisí, jako říkati obyčej poduška, proto že pod ušima býwá.

Archaismi.

Druhé. Mohłaby býti obyčejná někdy słowa, ale snad iž z zwyku powyšlá, na něž se téměř zapomnělo, z nichž

užívaliby kterých kdy středně, byľaby figura, jenž słowe Archaismus; pakli affectate et frequenter, tedyby byl Barbarismus et stultitia.

Jako kdyby často neb vždycky, maje říci lepka, i řekl přílbice, a místo kordu šaršaun, maje říci mládenec i řeklby mládec, sedláci by pak řekli mlátec (342), a maje říci jonák, i řeklby jinoch, kteréžto słowo ačkoliw jest pěkné a bylo někdy et significatione et forma z Řeckého toho wzaté eunuchus a nebo z toho latinského iuvenis, ale tu se signifikací netrefuje; non enim quilibet iuvenis est castratus. Ale již to słowo jinoch est obsoletum, ačkoli jiného příhodného nemáme. Nebo kleště nec obscoena vox jest, ačť sau mnozí vykladači Nowého Zákona užíwali toho słowa. Mat, 19. 6.: Jsau kleštěnci, kteříž etc. Staří na pargaméně psaní obecně tak mají; též i B. Lukáš, i Beneš. Někteří jiné słowo wzali, též dost nezpůsobné, t. řezanci. Tak položil Půzenský a Křaudian. Pražští a Horští vyhýhající obému položili Panicové; a dobře jest, i já tak sem vyložil, přidaw na straně druhé; ale to tam.

Item robenec, staří Čechové říkali robenec, robének, robě, robátko = dětátko. Morawští sedláci chłapec, Poláci poně parobek. Též staří říkali. Čistá roba, jakoby nyní řekl: čistá čada. Roba někdy per contemptum říkají (343) t. šlundra. Robiti Słowáci říkají, operari, dělati. Někdy staří hýskové zpívávali: Robínku z cizí země, ne skládej písní o mé ženě; robínku t. mládenče.

Ro w starosłowanské słowce; hrob my říkáme. Odtud Přerow u Bečwy řeky, jakoby řekl: prwní hrob. Sławný hrob byl u města tu nad Předmostí, a Předmostí słaulo Staré město; Zábečwí pak bylo weliké město, šestnáct klášterů w něm bylo, pohřbowé sławní. Ještě weliké kosti obrůw w wršku pod skaľkau Předmostskau wykopávají, zuby tak weliké jako pěst, jako hlawa člověčí etc.; žebra jako břewence i rohy weliké též nalezávali. Weliké někdy to město bylo dulcissima patria mea, nunc mihi varias ob causas

fere invisā, maxime propter sceleratum magiae artificium, imo veneficium, quod exstirpet Deus cito Amen. Řikávali také staří hro**ř**ka, neb hro**ř**ky, neb hřbitow, obsoleta vocabula. U Litomyšle ještě se říká: Kamenná hro**ř**ka, na kamenné hro**ř**ce (344). Poláci zákopám a nebo roklem poně grobi říkají.

Hrob to słowce jest z němčiny. Morawci a i Čechowé říkávali jáma; odtud jamníci, oni bezbožní naháči, kteréž Žižka zbił. —

Zmek adhuc mire apud nonnullos est in usu, zmek, t. čert neb Satan; venit a polonico smok = drak.

Item maje jmenowati děla, řekłby po staročesku pušky etc. —

Item drzého, všetečného a bujného nazwałby ja sa wým.

Item staří říkali snabdí, my říkáme: drží stráž, aneb bdí strážný. Postawili snabditele, osadili neb postawili stráž nebo strážné. Snabditel, vigil, strážný.

A maje říci kronikář, annalium scriptor, i řekłby leto pis, jako M. Codicillus w Pranostice; est prorsus obsoleta vox.

Item: Nalít přijde sám Pán, jakoby řekł: A tožť w tom přijde sám Pán. Item: Nalít sem ostydla, t. ayhle jižť sem ostydla. Item: Anolít úhławni sau nepřátelé t. a oni pak sau úhławni etc.

Item: Jeliž. W písničích tištěných Swerinowa (345): Kteriž byli hřichem zkaženi, jinak nemohli zde býti opraveni, jeliž ten kterýž hřichy s lidí zhlazuje swau milostí, ráčil se ukázati. Item: Sixt z Otterstorfu, nejlepší sic Čech ze všech přítomných Pražských doktorů a mistrů, w Turecké Kronice Pauli Jovii (list Z sexternu B) takto wyložil: Až jeliž za času Goda sau poraženi.

Welmě, valde, staří říkávali a i ještě někteří letní lidé tak mluví, t literu w distoňg te proměňujíce, ale již to

z zvyku vychází, obsolescit: a však někteří se naschvál tak říkati učí a zvykají, ano jim to sluší jako swini kopí, leda se jen potvoří, jako pan Šimon z Českého Ostrowa.

Zwící. Eritha napsal: Sluka jest čistý bystrý pták co koroptwa, zwící i podobau těla, kromě nos má dlouhý, ploský na prst. Sněž té lektwaře zwící właského ořecha = tak veliký kus, jako właský wořech. Staří lékaři Čeští psávali.

Zahynuje vetus mos coniugandi. Est quidem valde proprium et significans, sed tamen obsoletum. Pan Řehoř Hrubý z Jelení užíval toho slova ve swém výkladu (346) Františka Petrarchy; ale nyní lépe místo toho říci hyne, bude i dosti włastně i pěkně.

Boha se vše bojí, a on pak sám nikohého, t. nikohož, žádného.

Nerodte = nechtějte etc. Fortassis inde dicitur, quod parturiens semper vult perficere et conatur summopere liberari onere suo. Enixa, nitor. A tak nerodte, neusilujte; ale jest staré slovo (non est revocanda haec vox), muž bez něho býti. Nerodte býti opatrní, nechtějte.

Wece mu pán = dí mu pán.

Ta doby kraloval Alexander Veliký, totiž těch časůw, neb těch chvílí.

Patřích u widění, cernebam, praeter. imperf.; patříchu oni, eiusdem temporis numeri pluralis; patříše on, cernebat vel intuebatur; numeri singularis praeteriti imperfecti.

Item: odjide t. odšeš. Jíš e, abibat, discedebat. Ita futurum pro praesenti aut pro praeterito imperfecto solebant veteres ponere: odjideša oba.

Dějet se tato odtucha = odušení, t. polehčení, dobrý trošt, poskytnutí nějaké naděje.

Item: staří psávali nazývání místo wzywání (347), vocare, invocare (1. Cor. 1.). Kteří nazývají jméno pána Jesu Krista = qui invocant.

Mistr Jeroným, Husů tovaryš, dí o smrti: Powizmež již, co w skutce umíme učiniti (t. prvé mnoho o smrti mluwíwawše.)

K témuž podobné jest to slovo staré Biše, o němž já saud swůj kratce powím tento: Nejprw toto prawím, že sau slova toho staří otcowé naši mnoho a dobře užíwali; nyní již wyšlo z zvyku. Předkům našim (když to slovo přišlo některým w ošklivost nejprw) náramně bylo nelibo. B. Lukáš, muž weliký a znamenitý, suo tempore theologus nulli in tota gente nostra secundus, w předmluwě na Zákon Bolesławský nemálo nato horliž. Saudě bezpochyby dobrý muž, že když se dobrý zvyk w některých věcech opustí, nemažá k dobrému wětšimu se upustí pomoc, a nový zvyk, kdo wí, jaký bude, a co wšetečným k čemu odtud příčina? Ut impune ineptiant aut insaniant, quod et factum fuit. Wěděltě dobře swatý muž, že o sama slova není se co hádati, logomachias fugiendas esse. Ale porozuměw, že se na mále tu nepřestane, (jakož i dí, že k Saduceům tudy mohľaby býti cesta etc.) za příčinau proměny temporis in hoc verbo biše w to slovo byl budaucímu zlému podjiti dopustiti nechtěl. Sic ta slova In principio erat verbum již musí tak býti wykladána Na počátku bylo slovo. A můžet býti i bez škody, wšak tak, když budeme wěděti, jaký jest rozdíł w latině těch slow Erat, Fuit (o čemž wiz Bezam, qui perpetuitatem huic verbo adscribit), a když my w swém byl o utrumque tempus zawřeme.

Nebudemeli pak dobře a práwě wlastně mluwiti, když se jen dobře bude rozuměti, musí natom přestáno býti z nauze, když nelze jinak. Ač nemůže se jinak říci, než žeť jest B. Lukáš příliš mnoho archaismů, jakož w slowích, tak i w věcech zachował, quod omnino nulli imitandum est. Apocal. 7. Zčisti ho žádný nemožíše. Luc. 1. A nebiše jima syn etc. A takž i w věcech swatý muž twrdý byl, quia diligens lector fuit veterum, netoliko Augustýna, Hieronýma etc., ale také i theologů Skotistakých a Thomistů, s nimiž se Hus ne-

mnoho meškať, pročež i snadnější k srozumění jsau knihy Husovy, nežli psání B. L. Odtud původ těch mluvení a slow Byt nebytný et similia, quibus discrimina modorum essendi, ut loquuntur ipsi, experimere conabatur. Hinc et dura syntaxis Prawdy wíry čtení: tres genitivi.

Archaismus elegans et utilis.

A však proto opět na druhau stranu wěděti słuší, žeť některá stará (ač již téměř některým lidem z obyčeje vycházející) slova hodně neměľaby všelijak pomijina a wymítána býti; ale pomaličku zasse raději přiwozována na pamět a někdy týž týž i užíwána. Jako to, jehož již přeřidci užíwají, jeli kož, přepotřebné a výborné slowo, significantissimum. Jelikož = in quantum seu quatenus. Item není také zľé i to slowce autěk od utíkání. Běží na autěk; my říkáme W záwod. Item ta slova Jej žíwa widěli = žiwého; odpoľu žíwa nechali, čerstwa etc. Wiz w písniích D. 15. Jest to starý accusativus casus. Origo nominis huius est staré slowce, jehož se již neužíwá Žím to jest žiw sem vivo, žíš vivis, per interpositionem w žiwíš, facis vivere. Poláci Žiweš vivis, zle žiweš = zle si žiw. Čechové Jest zle žiw s swau přítelkyní = scortatur. Měj mne wymľuwna, Antiqua et elegans est vox tanutí, theologi ea utuntur. Dábeľ wnukáními swými činí tanutí mysli, quasi diceres táhnutí a neb hnutí ta, has suggestiones, ta mysli počátečná hnutí, na nětco pomyšlení, uwržení nětco w mysli, jako kamének do wody. Veteres říkávali Ani mi na mysli netanuľo t. nepřišlo, jakž nyní říkáme. Beneš k Řím: 1. Z wíry do wíry, agrestis mos loquendi. Lépe uti eleganti archaismo Z wíry u wíru. M. Jan Hus utitur hac voce obilíce a zbožíce. Aby prey obilíčko a jiné zbožíce nezahynuľo. Primitiva vox est obilí, diminutiva odtud obilíčko. Ačť ne wždy se nahodíľo i Husowi všeho wľastně wykládati; nebo w kázání w ponděľi welikonoční wyľožil hospitalitas hospodářství. Nyní

řikáme ochotnost a přívětivost k hostem přijímání jich w swůj dům, do hospody. Hospodářství se slyší na statek a nábytky zewnitřní, a nebo na hospodaření w něm, jako latíně řikají *Reclus suas disponere* etc. t. swůj chudý statček, hospodářstvíčko swé opatřiti, *supellectilem*. Obilice pak jest jakoby řekl troška nějaká obilí t. nemnoho. *Est omnino quoddam medium inter primitivum et diminitivum*. Takž rovně zboží, zbožíčko, zbožíce etc. *Mne* t. j. pro mne; i nyní tak řikáme. Staří toho slova dle drahně užíwali: dle mne = pro mne. dle času = pro čas etc. Item toho slova, kteréhož staří obecně užíwali, škoda, že již tak z zvyku welmi vyšlo, t. šlechtic (*fortasse nomen cum re sensim evanescit*); šlechtična dicitur adhuc. *Panic* také z zvyku vychází, pannať ještě slove. Tak podobné staré slovo *zbožný* iam non est in usu, *compositum manet bezbožný, nepobožný, ἀθεος*.

Archaismus phraseon.

Některé staré phrases, ač nemají býti nyní užíwány, však w knihách starých mají swé místo i mohau být trpíny. Jako w té písni na přikázání Měj jednoho Boha wčest. Item Žeť jemu z mrtwých ožiti. Též řikáwali staří Bůh wí, čemu se jest státi = co se má státi; Bůh wí, co mi se jest státi = co mi se má přihoditi. *Haec et similia non sunt imitanda, licet in scriptis veterum tolerari possint*. Staré babky řikáwaly (exclamandi formulas) Ach mý hoře, mý hoře = nastojte! Ach nastojte, na zlych žiwot žeť sau se zrodili. Někteří ještě řikají nestojte. Morawky loquaciores řikají inepte Nestůjte, nestůjte, quasi diceres Ach, ach! Au pohřichu, ano již nyní po hřichu. *Adverbialiter sonat velut Horrendum* etc.

Ale nechažť tuto aspoň snad náležitěji, nežli jinde dotknu některých slow, jichž se často užíwá, zvlášť w Zákoně Páně a kázaních slova Božího, w nichž jest weliká nejednostejnost. A nejprw to slovo *Euangelium*, to jest,

jakž staří říkávali, čtení swaté a nebo čtení absolute. Že sau našich těchto časůw začali také mnozi w jazyku našem toho slova Řeckého užíwati, dobře jest; vlastnít jest slovo dosti, a i w latiněť se ho užíwá dobře. A však jakž prwé staří mnoho i toho slova čtení užíwali, i ještě se ho dobře užíwati může. Pěknější se však zdá a příjemnější již toto nové slovo t. Ewangelium, a jest owšem mnohem vlastnějši nežli ono prwní. Nebo Čtení vlastně jest Lectio, ale Ewangelium jest dobré a potěšené zwěstowání, tak jakž ho swatí apoštole w swých epištołách užíwají. Sic ono také od jiných prwé k jiným wěcem býwalo užíwáno, o čemž není potřebí tuto wyprawowati.

To slovo γραμματεός, scriba, nejednostejně w češtinu wykládali i staří i nowí wykládači. W starých pargaménových psaných exemplářích stojí místřii lidu. Tak w Půzenském tištěném, tak i B. Lukáš w tištěném na Karmeli položil. Pražské poslední tištění léta 1558 na některých místech wyložili scribas zákonníky, ut Mat. 21. A jinde pak učitelé lidu, k smyslu hledíce, poučwadž se tím slowem míní lidé umělí w Zákoně neb wědomí neb zběhlí (jakž Beneš wyložil), ti totiž, kteříž lidu kazáwali, to jest, Zákon wykládali w sobotní dny. Mně se widí, že se může říci někdy učitelé lidu, a zwlášť na některých místech, jako Mat. 13. g. Omnis scriba doctus, Wšeliký učitel umělý. Item Mat. 23. Posílám k wám máudré a učitele. A nebo zákonníci pro obírání se s Zákonem a jemu učení. Než ad verbum podlé slova latinského mohli by nazwání býti písaři, a nebo podlé Řeckého literníci. Ale byľoby to i lehkomyslně a směšně i nerozumitedlně. A jest i druhé Řecké slovo Mat. 20. νόμος, to vlastně ad verbum do češtiny může býti wyloženo zákonník, nebo νόμος jest zákon. A tauž historii předkládaje swatý Marek 22., nepoložil toho slova νόμος ale γραμματεός, odkudž snadné jest widěti, že ta slowa jednu a tauž wěc zdržují a protož i jednostejně wykládána býti mohou.

Ἄρχιερεὺς latíně princeps sacerdotum, tak obecný weykład wzni a Beza též ho následował. Někteří, jako Erazmus, Calvinus, Castalio wyložili Pontifex. Do češtiny pak staří wykładali (vide Mat. 2.) Kníže kněžské; B. Lukáš též; Pízáci též; Beneš Wrchní kněz; někteří Biskup etc. Kdyby mělo se podlé slova Řeckého wykładati ad verbum, mohly někdo ne newlastně říci Arcikněz, jako se říká arcibiskup, arciděkan, to jest jiných biskupů kníže neb zpráwce neb pán. Ale to slovo není obvyklé, to arcikněz; než jiné slovo jest, jehož se užívá, jemu podobné (a neb raději dím, totéž slovo, nebo staří knížeti říkali kněz, ano i nyní w Russi kníže slove kněz Ruský, Moskewský — dummodo loco primitivi diminutivum ponitur). Arcikníže t. kníže vyšší jiných knížat. Ale mně se widí, starobyłé zvyklosti při tom slovu se držeti, t. aby ἀρχιερεὺς słuau u nás kníže kněžské, jako tak wyloženo léta 1558 w Praze (Mat. 21.). A pakliž kdo chce raději říci biskup, také mi se to zdá dosti býti příhodné. Nebo et significatio et forma nominis prorsus graecum illud nomen episcopus exprimit. Zwuk slova Řeckého podobný jest Českému a moc jeho neb wyznamenání jest jedna a táž w obojím jazyku. Wlastně zajisté každý biskup słuati by mohl i přihledač a neb dohlidač (kdyby słušeło fingere nomina). A ne pro jinéť biskup má tak słuati podlé prawdy, než že k jiným kněžším dohlídá a o ně péči má, aby swau powinnost tak jakž słuší konali etc. Jestliže pak samoby jméno bylo bez prawdy, tedyby se ta osoba prawě srownala s oněmi židovskými arcikněžními neb biskupy neb knížaty kněžskými, kteří jen łakomstwí pilni byli, na powinnost swau málo dbajíce, a neb zhoła nic.

Item vox illa graeca ἡγεμὼν nejednostějně se wykładá. Staří wykładají Włádař, a nelze, ač se zdá některým příjemněji říci heytman, sit licet vox germanica. Ale již slova toho Čechové co swého užívají, a zdá se nezle trefowati; nam et radicales literae, ut Hebraei loquuntur, egregie conveniunt. Někteří pak lépe sobě libují to slovo Włádař, velut magis theologicum a jako drobět wážnějši nežli heytman.

Item to slovo συναγωγή, synagoga, quod frequentér occurit in Testamento, staří vykládali nejednotejně. Někteří w zbořích, jini w školách. Klaudian w swém wykladu toho slova zbor užíwal; Plzenští pak druhého t. škola. Benešů wyklad též, Benácká Biblí i Pražská, aniž které slovo jiné sám zvyk tu klásti dopustí. Ale že pak někteříby mohli to plésti, t. školy křesťanské s židovskými těmi nynějšími chrámy čili jeskyněmi; zdá se na některých místech, žeby mohlo podlé wlastnosti Řeckého slowa, jehož i Łatiníci užíwají, býti položeno t. In synagogis eorum W shromážděních, t. ne tu, kde se děti učí čísti, ale tu, kdež kázani se obecnému lidu činíwají. Wlastněť jest συναγωγή shromažďuji neb swodím spolu neb sháním; však ne wšudy může ten wyklad státi. (Jako dišli Wypowěděli ho z shromáždění, nepěkně wzni, lépe tu stojí ze školy; ač takéby nezle bylo a wlastně sic ze zboru, ale žeby se to někomu zdálo po pikhartsku. Mat. 9. Uče w školách jejich, w zbořích, w shromážděních, ne pacholata uče a neb děti, ale lidu obecnému čině kázani. Mat. 23. Milují přední neb prwuí stolice neb katedry w školách neh shromážděních neb w schůzích neb w sněmích. Předěšlých let některým kněžím a děkanům kališným, pseudoeuangelikům, zdálo se, že nějakau welmi protumyslneau wěc nám učiní, když zbory a nebo domy naše nazýwati budau synagogy. Říkawali Synagoga Litomyšlská, Bolesławská etc., jakoby to slovo snad potupné nějaké bylo. Ale nám jest a bylo to jednotejně příjemné, nazowte oni sobě nás jak se jim líbí: synogoga, zbor, shromáždění, jednota, třebas i sekta etc., a řekněte třebasí wšecko zlé lhauce pro jméno a prawdu Páně: dosti jest, když nám di Błahosławení ste.

To slovo Ecclesia také se rozličné wykládá. Wlastně podlé slowa Řeckého měľoby se řici Swolání, a nebo, jako mistr Jan Hus píše, zbor t. od sebrání neb sjítí. A welmiby se dobře trefilo; zwlášť w epištolách apoštolských, aby nebylo říkáno Církwi Efezské, Římské, Církwe muohé t.

mnohá shromáždění wěrných etc. ale raději zboru a zborům. W Zjew. 2. Andělu zboru Efezského, lépe než Církwe etc. To pak slovo církew aby se tedy užívalo, když se mluví o wší církwi a ne o některém zboru; jako když diš Církew křestanská, Církew swítězilá, Církew Římská t. wšickni Římského biskupa poslušni. Ale kněží kališní w Čechách a w Morawě, zwlášt domnělí ewangelišowé, toho slowa církew užívati nedáwno počali místo toho kostel nebo se jim zdá, že tím slowem církew zkazí slovo to nám obecné a dáwno obvyklé zbor. Jak mnoho i w té wěci dowedau, skutek ukáže Bohda; my se o slowa hádati nebudeme, modo salva sit veritas; logomachias apoštoł zapowídá. Rowně jakoť sau tím welmi mnoho dobrého zjednali, že nás někdy i Zborníky nazýwali, ješto my jim pokoj dáwaj ce skutkem i slowem, nenazýwáme jich proto, že chodí do kostela, Kosteláky a neb Kostelníky nebo Kosteláři.

Pharisaei. To slovo nejednostejně od wykladačů bylo wykladáno i dáwno za předků našich i nyní našeho wěku. Mnozí to slovo kładli zákonníci. Tak tiskli w Benátkach, w Praze, w Płzni, w Bolesławi po dwakrát etc. Šud w swém wykládu čtení nedělních položil takto W zákoně učení. Beneš za Erazmem jda položil tak slovo bez wykládu jeho Faryzeowé, a dobře učinil. Neb kdo sau Faryzeowé wíne, že nejpřednější sekta w židowstwu, jakž Pawel swatý oznámil; ale w zákoně učení nebo uměli wlastně sřauli scribae γραμματεις, a tiby wlastně měli sřauti, jakž napřed powědino, Zákonníci neb w zákoně uměli nebo učení w zákoně uměli a neb učitelé zákona. Faryzeus když kdo se jmenuje, již téměř i ti sedláci rozumějí, že se tím m'ni nějaký pokrytý nábožník, twarný a pošmaurný, a wlastně tak má býti rozumino. A také my k tomu slowu Faryzei tak máme dobré práwo jako Łatiníci, poněwadž to slovo jest ne łatínskė, ale židowskė; pročez i Řekowé i Łatiníci ho užívaji, již ni obwykše, jako i my.

Item to slovo Publikán též jest w zwyku i u Čechů. Nebo kdo newí, že publikáni byli celní aneb meytní, jakž říkají na Morawě, a že za zjewné hříšníky jmíni byli u židů, kteřížby se koli k nim připojili z židowstwa.

Ale o ta slowa, kterýmž i sedláci rozumějí a učení snadně je wyložiti podlé jich wlastnosti mohou, netřeba se mnoho nesnadniti. Než jsauť slowa některá welmi nesnadná k wyložení, pročež se i škodliwa widí w textích Českých nejednostejnost. Dotknu některých.

Apoštoł Paweł swatý na některých místech užívá toho slowa *πληροφoρiα*, kteréž máli prawě a cele wyloženo býti, tedy jedním Českým slowem newím kdoby to učiniti mohl. Neb zawírá w sobě nějakau prawau a jistau a místnau i bezpochybna u jistotu a s ní tu jakaus daufánliwau smělost, kteráž jest dobrého swědomí prawé owotce, kteráž když jest w věcech Božích, tedy člověka na modlitbě nebo i kdekoli jinde činí ne lekawého, ale dobromyslného, tak aby se neděsil Boha, ale směle jako syn před otcem se postavil etc., a však ne drze, ani zaufale, ale příležitě, jsa jist tím, že nemůžeš od žádného býti zahanben. To slovo Paweł swatý položil w oném powěděni znamenitém k Římanům 14. Unusquisque suo sensu abundet, což zle wykládali mnozí Jeden každý na swém smyslu dosti měj. Wlastně pak má takto wyloženo býti: Budiž každý w swém smyslu místně a prawě ujištěn bez pochybowání.

Item to slovo *παρρησια* wyložili Swobodnost, přidejž w mluwení. Kdyby obyčejné slovo bylo, mohlby říci Swobodnomluwnost. Sw. Jan. 1, kap. 3. dí: *παρρησιαν* habemus ad Deum = daufání máme k Bohu, ale wlastně takto Smělost neb smělau daufánliwost w mluwení máme k Bohu, to jest, směle můžeme mluwiti před Bohem, což nám potřebí,

Item to slovo *ἀποκαρδοxia*, k Řím. 8. očekávání stwoření, očekáwat etc. Tento smysl jest: Nebo pečliwé i tesklíwé showiwání (a jako okénkem wyhlédání) všeho stwoření očekává toho zaslíbeného wyswohození etc.

I jiných těm podobných slov jest mnoho, při kterýchž vykladači se nesrovnávají.

Nota. Ale at i toho dotknu, což povědomí starých věcí dobře vědí, že mnohá slova i s těmi věcmi, kteréž znamenaly, voces et significata eorum, již pominuła. Kdyby nyní těch slov mělo užíváno býti, řídkoby jim kdo rozuměl. Jako: Řemdihy, Sapie a jiní nástrojové bojovní. Ano snad po časích nebude vědino, co jest to Sudlice, poněwadž se již toho nástroje neužívá. Pak sau podobně i jiných některých dávno bývalých věcí jména: jako u žáků a kněží to slovo Pendýna, Knižky s pendýnau. Říkávali staří tak, míníce knížky tak swázané, aby około nich ocasy, t. zbytky kůže wiseły, za něžby buď neseny býti mohly knížky w rukau, neb na pás zawěšeny podlé starého obyčeje. Pendina, pendens pars corii, quo tectus est codex. Nyni již není obyčeje tak wázati knih, protož i slovo to téměř zahynulo. Však někteří archaismi mohau ještě trpíni býti, zwláště starým lidem. Čistý z k o m o n i l ý j o n á k t. wzrostlý, ad corpus pertinet, quasi diceret Procerae staturae iuvenis. Zpanilý pertinet et ad corporis staturam et ad mores beneformatos. Již kuři pějí k switání, k swětu, t. k switu, t. k switání pějí kuři, kury pějí, kuropění. Poláci říkají kohautu kur kuřy, slepici kokoška. Děti pėjau páteř Morawci říkají. Staří citabant locum ex propheta: Pro hrst ječmene a ukruch chleba pochlebowali lidu etc., t. pro krajíc chleba. Nedávno starci říkávali Krajec. Non adeo turpis archaismus, tamen non imitandus.

Corollarium. K vlastnosti slov šetření také mi se widí, že příleži i toto ještě znáti, kde, kdy, komu etc. t. na kterém místě, který čas, jaké osobě, kterých neb jakých slov užívati sluší = observare decorum. Nebo jinak mluví sedláci w krčmě, jinak řemeslníci na werštatě, jinak řečník před právem, jinak pán poddaným etc., jinak kazatel shromážděným všechněm lidem etc. O čemž ačby musilo příliš mnoho psáno býti, kdyby kdo mnoho toho ukazowati

chtěl: ale maudrým sluši toliko napovědítí, ostatku vězte nechažt se dowtípi. Příklady některými nětco toho poukáži. Jakáby neslušnost byla, kdyby kazatel, osoba vážná, před mnohými rozumnými, ne k žertování ale k vážnému a nábožnému mluwení, slyšení nejvyššího krále nebeského słow shromážděným text oné Páně řeči podlé výkladu Benešowa čisti měl takto: Proste pána žni, ať wystrčí žence na žeň swau etc., jakoby někdo swé hostě pro přílišnau nezbednost a nešlechtnost z domu po hlavě wystrčiti chtěl etc. Sed hac de re alibi plura. A zasse hned špatného toho słowa poměněním oratio reddetur gravitatis et maiestatis plena, když díš: Ať wyšle a nebo ať pošle etc. Jakby se smáli u dworu králowského, kdyby některá rada králowská řekl jiným społutowaryšům: Raďme k tomu pánu našemu, ať wystrčí pošly neb legaty etc. Item: Též kdyby četl Mat 4. řeč đabłowu mluwenau ku Pánu těmito słowy: Hoď sebau doľů, welmiby bylo nezpůsobno; mnohem připadněji díš: Pusť se doľů neb Sskoč doľů. Item kdyby ona słowa četl w pašiji o děwce na Petra hledící: I wytříštıla naň oči swé, a řekla mu etc. Kdyby tak čteno bylo doma někde u někoho, a ne w společném shromáždění (ještoby se tomu i kdo zasmál, netakby bylo neslušno jako tuto), snadby ta wlastnost mohla stati; ale w społku takowém lidu k náboženství shromážděného lépe bylo; méně wlastními słowy, vážně a poctiwě říci: Pilně naň pohleděwši, nebo, popatřiwši, a nebo, patře na něj s pilností. — Jeden dobrý muž w kázani mezi jinými słowy i toto řekl: Nemohlo jest pokoleni lidské jinak nežli semenem ženským wykaupeno býti. Respexerat haud dubie locum geneseos: Símě ženy potře hlavu hada. Ale jest jako nezpůsobně powědino, lépe jest wyhnauti takowému mluwení. A kdyby kdo naschwal, maje to za ozdobu, tak mluwil, merito ineptus habendus esset, meo quidem iudicio, licet contra grammaticam non peccavit; nebo nemohlo se říci símětem, než semenem, sic n. recte formatur ablativus instrumenti, verum contra decorum usus est hac voce, obscoenum n. quoddam sonat in hoc loco. Poněwadž takowých słow

užívání *imaginationem in animis auditorum posset forte facere ridiculam, atque ita non ad gravitatem, quam exigit locus, tempus et personae, sed ad iocum et risum eliciendum faciunt, diligenter et haec cavenda sunt.* Sprawedliwě warowati se má každý rozumný těch neslušností a šetřiti již řečených věcí, si eruditus et non rudis et ineptus haberi vult. Někteří pak w takowauž podobně ač ne w tak škodnau ubíhají wadu, wlastnosti słow nebedliwě a negruntowně, než tak jen powrchu saudice, i odwrhau dobré słowo, přihodné a wlastní, a jiné méně wlastní na to místo dadí, a potom tak přiwyknau toho słowa užívati, jichž někteří *κακόζηλοι* potom hned následují. Jako u příkladu. *Elegans et gravitatis plena est vox theologica* p o w o ľ á n í, kteréž někdy někteří majíce položiti, i kładau místo něho jiné t. z a w o ľ á n í. Nebo tak powrchu zdá se býti pěkné a obyčejné; nebo říkáme *Zawolej* otce neb matky, Jana, Pawła etc. *Zawolej* na retuňk etc. Ale když se opravdowě pohledí na ta obě słowa, pozná se obé býti welmi wlastní a obecné i pěkné, wšak tak, že jedno na jednom místě pěkné, wlastně a náležitě stojí, a druhé též na druhém, ale ne obě a každé na jednom i druhém; aniž jedno druhého lepší jest, ale každé na swém místě výborné, jako pán a zeman, každý a oba w swém stawu dobří etc. *Zawoľání* jest słowo domácí, werštatní, non theologicum. Říkáme wlastně a dobře *Zawolej* pachoľka, děwky, dělníků etc. Item kdyby někdo někoho příliš hrubě zawoľal hľasem nezpůsobným, mohľby někdo říci: *Ey čistšihó zawoľání, a ty prawý sławíček.* A tak zawoľání jest samo na někoho křiknutí a neb hľasem jeho pojmenowání (ut dixerunt veteres) etc., to jest nawěští dáni, aby posľauchaľ, co mu dále dí kdo; a neb díšli: *Pachoľče, pán woľá, tu miniš, aby šel pachoľek ku pánu.* Ale to słowo p o w o ľ á n í *verbum est theologicum, iam dudum usitatum,* zwľáště u nás a u předků našich, a znamená a nebo zdržuje w sobě netoliko někoho přiwoľání k něčemu a neb k někomu, ale znamená ustawení někoho w nějaké powinnosti. A tu jest již *metaphora valde elegans; neb jakož zawoľaje*

pán pachoňka powí neb poručí mu nětco činiti, takž tuto osoba býwá powoľána (nebo ne w bauři Pán, ani w hřmotu, ale w tichém wětříčku in levi sibilo, jako aniž Samuel křikem býł powoľán, ale tiše, pěkně, tak že se Samuelowi zdáło, že ho ten stařeček Eli woľá). Item ne zewnitřně toliko zawoľává sľuh swých k sľužbám buď duchowního neb i poswátneho knežstwí, ale powoľává i wnitřně, a to newždycky hned prudce, ale pomaličku, nepatrně. A tak nezawoľá, ale práwě powoľává (ut fere frequentativa significatio aptissime huc conveniat) wážně, pobožně, před jinými (zwlášť k sľužbě církewní etc.) publice, a tu se smľauwa děje, podle toho potom powinností předložení etc. I takž potom to wšecko, čehož s tím powoľání mi při tom neb po tom powoľání tu došla ta osoba, k čemu poswěcena etc., to sľowě powoľání. Tak předkowé naši toho sľowa užíwali sľušně welmi a wážně, onoho druhého necháwali k domownímu a werstatnímu užíwání, aby onono theologicum zůstało wzácnějši a wážnějši etc. Ale dosti jest již příliš o tom sľowu.

Item toho sľowa pobožnost někteří in malam partem užíwají. Jako jeden napsal Falešnými pobožnostmi, měl říci náboženstwími; nebo to sľowo pobožnost tantum in bonam partem, ale náboženstwí in utramque accipitur. Ale ten neuměle sľowa Erazmowa býł wyložil. Falsis religionibus; putabat indifferentem esse usum harum duarum uocum. Nebo též i na jiném místě učinił, wyložiw ta sľowa Per tot religionum formas, Skrze tolik forem pobožnosti.

A snadby i toho neškodiło dotknauti, že někteří welmi dětinských sľow užíwají, k chůwám se téměř připodobňujice, contra decorum. J. A. ponejprwícky, non theologi, sed puellae vox est. Wiz o tom níže.

Potud dosti buď o wľastnosti sľow (367).

O druhém dílu vlastnosti, jenž jest proprietas phraseon.

To jest o způsobu vlastním a obvyklém skladání slov jedněch s druhými a tak formování řeči. Vlastnost pak způsobův skladání slov w tom záleží, aby jakž České řeči obvyklost ukazuje, slova s slovy byla wazána neb spojována, ut inter se partes orationis debito ordine copularentur, ex quibus intelligibilis et aperta efficeretur oratio. Což příkladové tito wysvětlí. Bona et probata phrasis, dobré, vlastní a srozumitelné i obvyklé složení slov jest (jako u př.) toto říci Podej mi nože, čepice, rukawic, konwe etc. Ale zlé jest a pokažené složení slov týchž takto wznějící: Podej mi nůž, čepici, rukawice, konew. Tak mluwiti jest ušlechtilau České řeči vlastnost jiných jazyků způsoby nakažowati. Takowý způsob mluwení jest částkau z němčiny, est germanismus, a částkau z łatiny, ac potest vocari latinismus. Němci nemajíce rozdílnosti casuum jako my, nebo u nich Nominativus, Genitivus, Dativus etc. samými artikuli napřed přidanými se dělí, co u židů, a ne terminací, jako u Łatiniků i u Čechů. Protož tak mluwiti Podej mi ten nůž, podrž mi ten kůň etc. jest němčinau zatrhati. Wykladač modlitby císařské 1566 položil Twau Božskau miłost k hněwu sme popudili, měl říci Twé Božské miłosti etc. Item Łatinici activo verho accusativum casum adiciunt, takto říkajíce Porrige hunc cultrum, da huc cultrum, abiice hunc gladium, jakoby česky řekl Podej sem ten nůž. Ale u Čechů, licet quaedam verba accusativum adsciscunt, jako Zawrř ten meč, ztrískej ten hrnec etc., tamen alia et quam plurrima ablativum casum regunt loco accusativi, jako Podej nože, konwe, meče, přiweď koně, podrž wozu etc., o čemž již napřed nemálo dotčeno.

S. Mat. 18. ta slova łatinská Voluit rationem conferre cum servis suis (vulgata editio habet rationem ponere) Beneš wyložil Kterýž se chtěl počítat s služebniky swými. Staří

vykládali Když chtěl počet klásti etc. Počítati jest obvyklé powědění České, phrasis bona, ale jest phrasis běžná, werštatní; nebo hospodář řemeslník s toworyši a jinými čeledíny počítá se. Když se pak mluví o pánu znamenitém, nad to o králi, tu nesluší té phrasi užíwati, ale takto říci náleží Chtěl počet klásti s služebníky, atque hac ratione graviori personae graviora quadrabunt verba. Ale poněwadž ten artikul, t. phrasis, jest znamenitý a welmi široký, zdá mi se býti užitečné nětco o něm tuto šíře a rozložitěji napsati ku pomoci mlowníkům jazyka Českého, a to zvláště těm, kteříž také i jiných jazyků nětco powědomi jsau, a psání kterákoli z jiných jazyků do Českého překládají. Každý dobrý mluwitel chceli, aby, což powí neb napiše, to nebylo nepřijemné i pro nezpůsobnost a nepěknost i pro nesrozumitelnost, potřebuje toho, aby dobře wěděł, co má powěditi jistými a obecně známými phrasibus, způsoby.

Pro snadnější pak toho, což tuto umyslił sem o tom napsati rozdělím nejprwé phrases, způsoby mluwení, na tré

1. Jsau ti způsobowé (ano i słowa), kteříž se w obojím jazyku, i z něhož i do něhož wykládáš, dobře trefují, tak že snadně jako z formy do formy wěci ty přelíwati i słowa může wykládač.

2. Ti, jenž w tom jazyku, z něhož wykládáš, (jak up w Řeckém neb w łatinském) wýborně znějí, ale do Českého se trefiti a tak jako přeliti wlastně nemohau.

3. Jsau w češtině dobře a pěkně wznějící, ale chtělly by je pak přeliti tak do łatiny, nihil ineptius, netrefují se, zohyzdi řeč.

4. Nezpůsobní způsobowé, phrases, kteříž ani z jiných jazyků wzati sau, ani z umělých mluwitelů, než tak wesli ničemností, per incuriam, ne obce lidu, ale některých, zpletenau řeč majících, cizozemců etc.

O způsobích rozdílu prvního.

Totíž kdež se jednoho jazyka s druhým způsobové, phrases, výborně srovnávají, a nejprvé

Latina s češtinou.

Obtulerunt ei aurum = Obětowali mu zlato, et significatio optime convenit et ipsa forma verbi; eadem n. sunt literae radicales. Beneš nepěkně vyložil Podali mu, humilios in re tanta ac generalius quam debuit et decuit. Ještěby lépe byl položil Darowali mu. Ale prius verbum, t. obětowali, magis theologicum et ideo magis proprium atque aptum huic loco. 1. Joh. 4. Slysít nás = poslaucha nás, Audit = obedit. Nos fere significantius quam latini.

Někdy ač ne tak verbum verbo redditur, však způsob slova jeden s druhým se pěkně srovnává. Jako o člověku drobet skaupém dobře diš latině tenacior; comparativus iste, qui aliquid de significatione detrahit, eleganter exprimitur bohémice sic: přískaupý, přílakomý. A k těmž podobné jest říci náblazní t. drobet bláznový člověk. Nemrawní lidé říkávají nábzdi = semistultus. Ac in verbis etiam hoc sit nepřívídí, přiblazňuje. Est infirmior, Jest drobet nemocný, non debes dicere Nemocnější.

Řecká slova s Českými.

Příkladové ukazující, kde se slova neb phrases jazyku Řeckého s češtinou výborně srovnávají. Čehož když se nedopatřili vykladači Nového Zákona v řeč Českou, vlastnosti latiny šetřivše, Řecké řeči vlastnosti na mnohých místech chybili. Jakož sem napřed u vysvětlení grammatiky Benešovy toho nejednou dotekl, zvláště, ubi tractatur de coniunctione si.

Mat. 2. μέλλει ζητεῖν, Vulgata Futurum est ut Herodes quaerat. Tak Erasmus i jiní. Český takto staří vykládali Neboť budauci věc jest, aby Herodes hledal, a neb, že Herodes hledati bude. Nowí pak nynější mnohem hůře vyložili Nebo to bude, že Herodes hledati bude. Beneš se k starým připo-dobnil. Wlastnosti słow łatinských šetřili dobří muži, a podle toho Beneš dosti dobře položil. Ale jest ta periphra-sis bezpotřebná, a i škodná, odporná oné, o níž napřed. Nebo marně nepotřebnými słowy pořádnost řeči zatemňuje. Słowa ta Řecká Łatiník, kdyby nebylo pro grammatiku, mohlyby takto wlastně a práwě ad verbum vyložiti Erit quaerere Herodes. Ale směšnáby to byla łatina. Protož łatinský wykládač starý, a i Erasmus i Beza s Kalwínem periphra-si užili, ač mi se zdá, že bez škody mohli říci Quaeret n. Herodes, a oni pak řeč (zdá mi se bez potřeby) rozmnožili, sed habebant forte suas rationes. Ale česky může se tak periphra-si a pěkně i obvykle říci, servato helle-nismo, Bude hledati Herodes. — Item Luk. 9. Futurum est, n. ut filius hominis tradatur etc. μέλλει παραδίδοσθαι. Beneš Budauci věc jest, že wydán bude. Pražští léta 1558 Zajisté státi se má, aby byl wydán. Ješto, nepřekážeje sobě łatinau, nejlépe vyložíš podle słow Řeckých i smyslu Syn člověka bude zrazen neb wydán. — Mat. 28. a, ἐσταυρο-μένον, Ukřižowaného. Čeští wykládači téměř všickni polo-žili Kterýž byl ukřižován, nulla necessitate coacti usi sunt paraphra-si. — Marci 1, 5. παράσσω αὐτον, Łomcowaw a neb poŁomcowaw jím t. na tu chwili ještě jím tu po-pachtował. Beneš následowaw Erazma, inelegantem para-phrasin fecit Když jím łomcowaw; amisit haec versio et signi-ficationem propriam et gravitatem atque leporem. — Marci I. ἀναστάς, Cum resurrexisset, Wstaw. Beneš Když byl po-wstał. — Mat. 24. μελήσετε δὲ ἀκοῦειν Futurum est ut audiatís. Lépe česky Budete pak slyšeti, slychati a neb uslyšíte pak. A jest u nás ten graecismus obvyklý, wlastnějši nežli u Łati-níkú, nempe simili modo uti infinitivo. Jako Luc. 9. Dopusť mi pochowati otce mého, pěkněji wzni nežli kdyby řekl

Dopuť mi at pochowám = pohřbim otce swého. — Item w obecném mluwení Půjdu dělati, chcešli u mne dělati, půjdeme žiti t. abychom žali etc. Item infinitivus activorum apud Graecos čistě se trefuje s češtinau. Jako Mat. 26. συλλαβεῖν με Přišli ste jímati mne, propriissime sic redditur, lépe nežli by řekl Abyšte mne jali. Beneš vertit K jímání mne, Erasmus imitatus. — Mat. 13. ἐξῆλθεν τοῦ σπειρειν, Wyšel rozsiwati, ut seminaret. — It. nechtež obého spoļu růsti. — Mat. 2. níže i w té kapitole i potom často (sexcentis locis occurrit similis aoristus) položeno to słowo ἀκούσας, při němž tak jako i napřed ukazáno, pozblaudili drobet wykładači naši. Neb widěwše Erazma a jiné, kteříž pro chudobu w té částce łatiny a nemohauce jinak reddere aoristum užili periphrasi, položiwše Cum audisset, a naši to také hned wyložili ad verbum Když uslyšel. Vetus interpres participio praesenti pro praeteriti uti voluit Audiens, a někteří to słowo łatinské Audiens opět ad verbum, jako B. Łukáš, wyložili Slyše. Než staří psaní a Plzenský tištěný exemplář lépe trefili, dawše vlastní a výborné słowo Uslyšaw. Nebo w té částce opět jest bohatší Česká řeč nežli łatinská. Nemůžeš łatině tak vlastní reddere. Díšli Audiens, toť není vlastní, pakli díš Audito, ut audita hac re, tedy již sejdeš w stranu ad impersonalia.

Mat. 4. νηστεύσας, Cum ieiunasset, A když se postil. Lépe jest však šetře řečtiny A postiw se. A tak wykłádali i staří i Beneš i Pražští anno 1559. Ač neodpírám, by se někdy nemohlo příslušně a užitečně i té circumlocuci užíwati, pro wětší oddělení jedné sentenci od druhé, sequentis a praecedente. Jako třebas i na tom místě newelmi bych tomu odpíral, kdyby takto stálo A když se (již) postil. Item Mat. 4. Uslyšew pak, žeby Jan etc. tak vlastní z Řeckého; však, ut magis hoc quod dicitur distinctum *flat* a praecedenti narratione, mohlyby se říci A když uslyšel nebo Když pak uslyšel. Ale však vlastníji a bliže textu Řeckého tak jakž sem prvé powěděł prostě než nepěkně by wyložil, ač vlastní.

Mat. 6. σήμερον ὄντα, Tráva dnes jsaucí. Ač by tak právě vlastně bylo ad verbum, ale lépe jest na tom místě užití periphrasi a říci Kteráž dnes jest, a nebo, Ješto dnes jest.

Mat. 9. Wstaň, wezmi lože twé! Wlastněby řekl Wstana, ale že není velmi způsobno, non facit ad gravitatem, et magis sonorum est bez toho participium. — A níže Kterýž dať takowau moc, řecky Dávajícího takowau moc; ale prwní lepší t. periphrasis. — Níže Eiecto daemonio. Tu vlastně wyložiti nelze. Díšli Po wyvržení ďábła, dobře jest, ale per circumlocutionem; pakli díš A když wywrhl ďábła, tutě owšem periphrasis. — A zase na odpor Mat. 7. wyložišli to slovo Řecké οἱ ἐργαζόμενοι, Kteríž činite nepravost, bude neškaredě ale newlastně; vlastnějiby řekl Činící, ale ještě lépe bez té periphrasi říci Činitele nepravosti.

Ἀποκριθεὶς (Luk. 10.) Odpovídaje a neb Odpověděw; jakkoli díš, dobře, ač bude enallage w tom jednom, podobně jako když díš Raduje se neb Radowaw se.

Mar. 2. ἰδὼν δὲ A wida Ježíš. Beneš po Erazmowsku. Když pak uzřel; Pražští A když uzřel. B. Lukáš Když pak uzřel biše; nejlépe Widěw a nebo Wida. To slovo Uzřew lépe se trefí lidem prostým, nám, kteříž newěděwše někdy prwé, teprw spatříme; ale Pán wždycky všeccko widěl a wěděl; ἰδόντας (Luk. 2.) Widěwše lépe než Uzřewše. Uzřel est subito transeantis actionis, ale Widěwše = shledše, dlouho hleděwše.

K Římanům 3 μαρτυρουμένη, Oswědčená zákonem i proky. Beneš inepte Když se pojišťuje.

Item Mar. 10. καὶ σταῖς ὁ Ἰησοῦς, A zastawiw se a stanuw, stáw; nepěkně i newlastně. Jini z potreby participium in verbum mutarunt. Beneš I zastawił se, B. Lukáš Stoje Ježíš, mutato tempore participii; indecora Enallage t. praesens pro praeterito.

Τὸ ῥηθὲν Erazmus wyložil (Mat. 2. a jinde) Quod dictum fuerat; Hieron. Quod dictum est. Beneš pak expressit Eras-

mum, Což powědíno bylo položiw, ješto česky wyborně může wyloženo býti Powěděni, ač sic ještě wlastněji (ale neobwykle a twrdě, horridius) českyby se mohlo říci Powěděné od proroka, jako kdyby takto řekl Přijdeť na ně powěděné t. trestání neb zahynutí. Nejwlastněji však měl by wyložiti Řečení neb Řečené, než není obyčeje mluwiti tak.

Μή βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ, Nebywše pokřtěni od něho. Latiník nemůž tak bystře říci a wlastně, ač Castalio napsal Non loti ab illo; ale kde to słowo Nebywše?

1. Pet. 2. ἐκλεκτὸν λίθον, Wybraný, wybourný kámen; na výbor, staří.

Ἐρρέθη Erasmus Dictum fuerit (Mat. 5.); vulgata Dictum est. Beneš po Erazmowu Powědíno bylo. Ale může wlastněji i případně dosti takto býti wyloženo jako naši staří wykłádali Řečeno, et servabuntur radicales literae ita ut sit eadem vox prorsus, jakož půwod těch obau słow seu schema idem est ῥέω ῥῶ ryčím, řičeti t. mluwiti kdež mnoho lidí mluwí, w Plzenském kraji słowo obwyklé; odtud staré słowo Ryk, zwuk neb jek od mnohého lidu mluwícího (ryčícího) slyšel*). Na Morawě refertur ad aquam, Ryčí potok neb woda, a to jest prwé z Řeckého ῥέω, fluo; odtud i to słowo jde Říkám, řekl, řečeno. Mat. 7. ἐρῶσθε μοι, Řkau mi mnozí w onen den.

Mat. 26. e. Jako na łotra, ὡς ἐπὶ ληστὴν. Řekliby In latronem, inepte diceres, ale u nás říkáme Na łotra, na medwěda, na piwo etc.

Mat. 10. θανατώσουσιν, Erasmus Morte afficient. A Beneš hned za ním chtěl ad verbum i položil nečesky A smrti zhubí je. Toby byla Česká phrasis. Někteří staří též tak wykłádali; jiní pak Smrti je trýzniti budau. Pražští naposledy položili Zmordují, není zle; ale wlastně ad verbum ex graeco

*) W Rkp. wlastně stojí: Ryť t. zwuk neb geť od mnohého etc.

Usmrtí, nebo θάνατος jest Smrt. Latíně kdyby chtěli také vlastně říci, nešetřice pěknosti, mohli by ad verbum říci Mortificabunt. — Ἡξω ἐπὶ σε, Přijdu na tě t. přijdu k tobě nadále (Apoc. 3.) at velmi vlastně a pěkně; latíně nemůžeš tak říci, než prostě Veniam ad te. — Ἄρα γε. (Mat. 7.) Beneš za Erazmem jda Pročež po owotci jich poznáte; ne zle, ale vlastněji takto A tak tedy po owotcích etc. A takéť by takto pěkně et quod ad sententiam proprie mohlo býti vyloženo I zdaliž jich tedy nemůžete poznati po owotcích jejich? A w obecném mluvení mohl by pěkně říci Inu hle tedy po owotci etc. Noster Lucas in simili particula aberravit. Jacobi 5. a. Čiňte boháči, sed hac de re tandem. — Mat. 6. Obraťte oči, Beneš vyložil Erazma následuje, kterýž dí Vertite oculos. Ale z Řeckého velmi vlastně a slušně vyložilš Popatřte neb Pohleďte ἐμβλέψον; particula haec po addita verbo Hleďte propriissime exprimit graecum verbum. A takž podobně Luc. 8. g. ἀναβλέψον, Pohledni; latíně Recipito visum ne tak blízce k Řeckému jako česky. Ibidem níže neque graecum textum neque Erasmus expressit τί περιβαλλόμεθα, Quibus operiemur, Beneš Kteréhobyšte oděwu užívali. Mohlby někdo přidati, totiž lindyšowého li či flanderowého etc., Właského či Českého etc. Ale vlastně podlé Řeckého slova může býti řečeno Čímbyšte se přiodíwali a nebo přioděli. Pakli chceš jinak Wečbyšte se oblekli, obláčeli, Cobyšte na se wzali. — Item to slovo Řecké ἀετός generis masculini velmi vlastně se můž vyložiti u nás když díme Worel, nebo to jest ἀετός γνήσιος t. ne nějaká neb lecjakás kaně, ale ten prawý orel, jichž velmi málo jest w našich kautech: orlice sau kaně rozdílné od prawého orla; to vše latíně slove Aquila. — Item to slovo ἀλλά velmi vlastně můžeš někdy vyložiti, servatis literis radicalibus, a le. — Luk. 23. f. σκότος, Stała se tma, latíně Tenebrae. Wykładači Čeští následowali latinského slova a wykládali Tmy, ješto nemluvíwáme tak Tmyť sau nám, ale Tma tě nám, větší tmy, bude velmi tma.

*Latinská slova a nebo způsobové mluvení s Českými.**Ablativus instrumenti.*

W té věci má řeč Česká všudy tak veliký dostatek jak latinská; nebo říkáme vlastně mluvice Kristus Pán Božstvim oslawen, smrtí potupen. Někdo uměním zaweden, čáry a nebo bláznovstním pomámen. Mat. 26. g. Bacillis eum caeserunt, Hůtkami jej bili. Item wúbec říkáme Raniť ho mečem, Vulneravit eum gladio. Item Proboden jest oštípem, Confossus est cuspide vel hasta. Ad Rom. 5. a. Gloriamur in spe gloriae Dei, ἐπ' ἐλπίδι, Chľubíme se naději sláwy Boží t. j. chľubíme se tím, že máme naději k sláwě. Ačby se tu zdáti mohl někomu býti rozdíľ: Ufaľ mečem, chľubíme se nadějí. Meč jest nástroj sekání neb utěťi, ale nástroj chľubení jest řeč honosná a vysokomyslná, a ne naděje. Id est chľubíme se mluwením nebo wyprawowáním toho tak velikého štěstí, to jest že tudíž k tomu přijíti má, aby nás Bůh do swé sláwy přijal, tau swau slawau oslawil a nebo slawně učinil. Sed referatur ablativus iste non ad vocem sed ad intellectum, ut fit in synthesi, i bude tento smysl, že sme tak w našich auzkostech a pokušeních dobromyslní a hrdinští, i dosti potěšení w swém srdci čijeme. Toť není pro spolehání na nějaké lidské pomoci, ale pro samu které sme došli naději k věcem příliš velikým a slawným. Item Fide statis, Wěrau stojíte. Ad Hebr. 11. Wěrau Abel obětěl. Atque hac ratione et illud (Rom. 5. b.) eleganter exprimi potest: σωθεσόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ, Salvabimur per vitam ipsius. Sic podlé Řeckého textu W životu jeho, podlé latinského Skrz život jeho Ale zato mám, žeby se neublížilo textu, kdybychom řekli Životem jeho, aby sentenci takto stála Smířeni sme s Bohem smrtí syna jeho a spaseni budem životem jeho. Ipse enim est vita nostra et longitudo dierum nostrorum. A swatý Jan W něm život byl etc.

Podobně jako se může říci *Ceciderunt in gladio*, Padli w meči t. zmordováni sau mečem. Německy řekl *S* mečem, s nožem etc. — Rom. 5. a. Kterauž stojíme, *Per quam stamus*, ἐν ᾗ ἐστήκαμεν. A níže b. Ospravedlnění jsauce krví jeho, sanguine, ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ. Někdy participium in nomen mutare possumus. Marc. 14. Zradce pak (zrazující, ten jenž zrazoval) dal jim znamení.

O způsobích, de phrasi imo et verbis quoque druhého rozdílu,

to jest o těch, kteříž latině nebo řecky etc. dobře wznějí, ale w náš jazyk Český nemohau tak býti přeloženy vlastně ad verbum bez nějakých proměn a nebo okořků, sine circumlocutionibus etc. aut sine mutatione alicuius accidentis. Čehož nešetřiliby kdo, committet latinismum = ex bonis latinis faciet boēmica inepta et non interpres sed corruptor erit, a tak swé dobré a pobožné práce tím zwoškliví lidem a sebe připraví o nemały díl užitku, pro kterýž tu práci před sebe wzał. Jako se tak nejedněm s weliké částky přihodilo, což z níže položených příkladů jasně se spatřiti bude moci.

Dobře jest powědíno *Lucae 4. a. ἐν στιγμή χρόνου* In puncto temporis, ale česky zleby řekl *W* maličkém kausku času a neb *W* mrwě času, *W* puňktu času etc. Dobře pak diš česky *W* okamžení, w welmi malé chvíli, pojednau etc. Item *Lucae 8. b. Ne credentes salvi fiant*. Obyčejně wykładači Češti wykłádali Aby wěřice spaseni nebyli; *Beza Ne quum crediderint serventur*, to jest aby snad kdyby wěřili, nepřišlo k tomu žeby spaseni byli; *Castalio Ne credant atque ita salvi fiant*; *Erasmus in paraphrasi Diabolus tollit ex animis illorum, quod audierant ex impiis suggestionibus, obsistens, ne salutem assequantur*. A níže *Subito advolans subegit prius quam inhaerescat animo, ut nihil iam referat audisse*. Beneš nedobře srozuměw swému Erazmowi

položil Aby věřice nebyli spaseni. W Pražské poslední Bibli dobře položili Aby newěřice spaseni nebyli. Aníž lze jinak lépe toho vyložiti; nebo vlastně smysl słow łatinských těmi Českými se předloží, ačkoli veluti per contraria.

Ablativus casus participiū

sive singularis sive pluralis numeri cum suo adiuncto nomine vel pronomine to jest duo ablativi consequentiam designantes bohémice proprie et ad verbum reddi non possunt nisi per circumlocutionem. Coenante ipso, Když on wečeřel; zleby řekl Wečeřejícího neb wečeřejcímu jemu. Coenantibus eis, Když oni wečeřeli; zleby bylo Wečeřejícím jim. — Mat. 6. οὐδὲ ποιῶντος ἐλεημοσύνην, Te faciente eleemosinam, Tebe činícího aľmužnu, ad verbum ale ne če ky a protož musíš circumloqui Ty pak když činiš aľmužnu, a neb Ty pak čině aľmužnu. Marci 14. et Mat. 17. ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, Adhuc eo loquente, Když on ještě mľuwił. Staří A když on ještě mľuwiše; Cum adhuc loqueretur. Item Coenantibus eis, Wečeřejícím jim, Když oni wečeřeli. Item łatině dobře diš Erasmo interprete, ale česky dišli Erasmem vyloženy, zles řekl. Item Ab Erasmo restauratum, Erasmem napraweny zákon. Philomát tak mľuwi w swé Etymologi, nepěkně, inepta phrasis in nostra lingua. Sed hac de re alibi iam dictum est. Nýbř mnohá participia řecká nemohau tak ad verbum propriissime býti wykľadána. Marci 1. καὶ ἐνεκρόσων, Był káže a nebo Byw kázani čině. Lépe jest mutare participium in verbum a říci I kážal we školách jejich. Než někteří toho způsobu často i w obecném mľuwení užívají, admittentes barbarismum jako Abychom byli bdící a dobře činící, abyšte byli nepřotiwící se. A zdať není dosti pěkně powědíno Abychom bděli a dobře činili, abyšte se nepřotiwili?

Item někdy participia nemohau vlastně wykľadána býti ale loco primitivorum musejí frequentativa býti dawána; jako Accedens Přistupuje, Veniens Přicházejе. Ut Hebr. 9. Ale Kristus přicházejе a neb přistupuje. Pražští newlastně položili Přistojící. Łatině Accedens (a ne Astans) ὁ παρα-

γενόμενος. Item Johan. 8. ἐστῶσα velmi nesnadně může wyloženo býti, aby wlastnosti se neobličilo. Beza wyložil Stans, ale tu již tempus praesens ponitur pro praeterito. Castalio též položil Astans. In nostra versione bohémica positum est Stojeci, aniž může lépe česky býti wyloženo; neb řekliby Stojící, toby bylo již ne participium ale nomen participiale. Ale dí někdo: proč nedíš Wstawši? Resp.: Et agrestis esset sermo et affectatus a k tomu non cohaereret. Nebo když díš Stáwši mlčela neb Stáwši přisahała, plakała etc., nepřidášli tedyť, bude neceľá sentenci. Než kdyby řekl Postawená u prostřed, toby spíše mohlo státi.

Comparativi,

qui non tam augmentum quam diminutionem quamdam significant, často nemohau než per circumlocutionem reddi (ač někdy jiným způsobem po našsku venuste transferuntur, o čemž napřed). Beneš wyložil to slovo k Řím. 15. Audacius *τολμηρότερον* Směleji. U nás meram comparationem et augmentum significat et non diminutionem. Protož lépeby bylo circumlocutione uti a říci Drobet směle. Est infirmior, Jest drobet nemocný.

Tempus praeteritum imperfectum

také se nechce trefowati. Jako Venerunt ad eum, Přišli k němu; Veniebant Přicházeli. Ale to slovo jest aliunde mutatum t. a frequentativo Přicházím. Wiz o tom napřed.

Formae loquendi impersonales,

quae apud Latinos sunt usitatissimae, w češtině se ne všudy a ne wždycky trefují. Nebo zleby řekl Quid agitur? docetur? Co se dělá? učí se. Amphibologia by tu byla; neb takž také wyložiti by musil jiné slovo t. indicativum activi in tertia persona sing. Studet, učí se. Protož musí per circumlocutionem aut resolutionem takto powěditi Nu což děláte?

i odpověš (místo toho slova Učí se) Teď se učíme, a nebo Učíme se. It. Percutitur neříkej Bije se (neb to slyše někdo pomyslilby, že sám se kdos bije), ale řekni, si vis simili forma uti, Prowodí se pralice; pakli chceš simplicius et usitatus, tedy rci Pereme se, Bijí se etc. — Marci 14. ta slova Traditur filius hominis, vyložilišli Wydává se neb zrazuje se, jako Beneš, bude nesrozumitedlné, nebo jest to ἀμφίβολον, obrátiti se může i jinam, jako Swau řečí se ten člověk sám zrazuje. Staří vykládali per futurum Zrazen bude vel Wydán bude. Ale nejslušněji by takto vyložiti se mohlo, kdyby nebylo o starý zvyk Aj zrazují Syna člověka. It. jeden vyložil ta slova A baptismo censetur christianus, Hned po křtu drží se člověk za křestana: est merus latinismus. Lépe diš Držán býti má, a nebo Mají jej za křestana. Ač proto někdy některá mohau i vykládána býti Má a nebo Mají jej; neb se mluvívá tak. Bojuje se, Luditur, Hrá se leda se hrało. Někteří pak κακοζηλοί aut rudiores chtějí sobě formowati locutionem impersonalem beze wší potřeby z toho slova marně přidaného jeden*). Říkají takto A coť jeden wí kam jíti, když tam nebýwał. Nemůž se jeden najísti a napiti aby nebylo swády. Mohlby se jeden zabiti. Diw se jeden nepřetrhne etc. Werštatní locutio tam může trpína býti; ale ad theologos non pertinet, neb jest to germanismus. Někteří místo toho slova jeden užívají člověk: Coť člověk wí! Musí člověk snésti. Est quidem tolerabilior locutio, ut aequae non elegans; k běžnému mluwení nezle se hodí. Wážní lidé a rozumní takto říkávají místo toho Kdoť wí, co je to? Item Musí to vše snášino neb snešeno býti. Item Nemůž ani pokrmu ani nápoje užíváno býti bez swády etc. Jiní také ani jednoho ani druhého z těch slow užívají, ale říkají takto Nelze se wystřici, Nelze se zdržeti, Nemůže (t. nemůže člověk) se mu vymluwiti, tak předce obdržuje

*) Sed haec locutio iam fere rescribitur pro časté jí od mnohých užívání.

hostě. A tent způsob není zlý. A však dosti pěkně se dí Již hle neuslyšíš téměř o ničemž dobře rozprávěti t. neuslyší se. Item Wejdešli do kostela, neuzříš tam mnoho lidu, Půjdešli do krčmy, tam diwné lidi nalezneš: t. wejdeli se uzří se, půjdeli se nalezne se.

Těž persona tertia passivi nechce se dobře trefowati. Jako Act. 17. Colitur Deus, Beneš wyložil Ctí se Bůh, ne-dobře; wlastnost zachowati chtěje fecit duram orationem ac incomptam et dubiam, neb by někdo myslil snad, že se tu mluwí o tom jak sám se (neb sebe) Bůh ctí; mohlyby řici raději resolvendo orationem Aniž jej ctí ruce lidské. A jinde Mat. 15. Zle se od ďábła trápí, dalekoby slušněji per activum wyložil takto Dceru mau velmi trápí ďábel. Item Mat. 26. Filius hominis traditur, Zrazuje se. Lépe wyložíš per futurum Zrazen bude a nebo Zrazují, ut vulgo loquuntur. Luc. 7. Małomocni se čistí, lépe Očištění přijímají. Ač Beneš řekl Umitá se, ale takéby tak mohl řici Snědlo se. Marci 14. Filius hominis traditur, Syna člověka zrazují, ineptěby řekl Zrazaje se. Luk. 3. Exciditur, Wytíná se, lépe podlé naší phrasi Wytínají. Ego posui futurum pro praesente pro starý zvyk. Item jeden tež wyložil Deus qui a me laudaris, Bože jež se ode mne chwálíš. Item Ephes. 5. Impleamini, Naplňujte se Duchem swatým, lépe Naplnění buďte Duchem swatým, a neb Plni buďte Ducha, to jest darůw Božích duchowních (jakoby řekl) radše nežli wína, nebo wíno zpłozuje radost neb lítost a wesseli hříšné, ale darowé Ducha Páně rozmnožují w srdci člověka radost, lítost, utěšení a wesselost swatau, jakož příklad na Pánu, kterýž se byl roz-wesselił w duchu. Item Korint. 14. Arguitur ab omnibus. Beneš wyložil Tresce se ode všech, někteří Přemahá se ode všech. Lépe takto Ale kdyby všickni prorokowali, (t. obwyklým jazykem) a wšelby mezi ně někdo newěřici nebo neučený, i byľby ode všech přemahán (i w swé myslí jímán) a ode všeh rozsuzowán nebo sauzen. Item Gałat. 3. Benedicuntur cum fidei Abraham, Požehnáwají se s wěrným Abrahamem. Někdoby rozuměl takto Jakož wěrný Abraham

sebe poželnať, tak i oni poželňawají sebe swatým křížem. Beneš lépe wyložil Poželňání býwají etc. Též i to słowo Obmýwají se neb Umýwají se, Lavantur, lépe takto Lavaat se ipsos, Myjí se sami, Lavantur, Myje je a neb Obmywání býwají a neb Docházejí obmytí; bude češtěji a srozumitelněji a nebude žádná amphibolia. Licet ponetur hac ratione frequentativum pro primitivo per enallagen a dobře w takowé potřebě. Item Mat. 26. Traditur, Syn člověka se zrazuje w ruce hříšných. Lépeby řekl Syna člověka zrazují w ruce hříšných. U Łatiniků díšli Produnt et subaudies Homines, bude barbarismus, ale česky se tak mluví obyčejně, nempe verbum sine nominativo Obšaupili jej, Zabili ho, Oběsili ho etc. (Mistr Jan Hus w Postilli w kázání w)

Toho słowa česky jedním słowem podobně k rozumu nemohu wyložiti, nebo řek'li bych Non iudicatur, Nesaudí se, to słowo wztahuje se k jinému rozumu. Paklibych řekl Není sauzen t. Non est iudicatus. Pakli dím Nebude sauzen to jest Non erit iudicatus. I zdálo mi se lépe říci, že kdož wěří w něho, nesaudí ho.

I tak summau weykład passivi huius ad verbum jest nezpůsobný, dura admodum expositio et inelegans et difficilis intellectu; loquendi genus prorsus non imitandum.

Také nesnadně můžeš česky wyložiti

tertiam personam imperativi,

ale musíš enallagen učiniti a pro tertia ponere secundam. A trefí se dobře takto Faciat quae vult Učín co chce, aut per modum permissivum Nechať učini co chce. O tom šire napiši při enallagi.

Coniunctivus

Cum fuerim, Kdyžbych byl, quidam inepte sic reddunt; lépe takto Ješto sem byl při něm a neb při tom člověku. Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, Když na každý den s wami býwał sem (tak wyložil jeden*). Jiní Poněwadž na

*) nempe B. J. A.

každý den býwał sem s wámi; i to nedobře. Nebo na tom místě to słowo cum mělo wyloženo býti ješto, a takby se k Řeckému smyslu lépe a wlastněji trefilo. I byľby tento smysl wlastni té řeči Páně ukázán: I což se to děje, že ste ke mně přišli w noci, abyšte mne jímali? jsteli spravedliwi (to jest, jako wúbec iškají, jsteli dobři) pročez ste mne we dně w chrámě nejali? ješto sem s wámi tam na každý den býwał, kazání čině (a nebo činiw). Item ta słowa ad Corin. 9. Cum non sim absque lege, Když nejsem bez zákona, lépe jest říci Ješto sic nejsem bez zákona, a nebo werštatním způsobem, phrasí, A nejša sic bez zákona. A níže Ut omnino aliquos salvem, wyložil Abych naprosto některé spasiť. Lépe takto po česku Abych wždy některé spasiť. Ač můž to słowo omnino také býti tak wyloženo někdy: Omnino nihil, Naprosto nic a neb Zhoľa nic. Jako Mat. 5. Ne iuretis omnino, Nepřisahati owšem a nebo wšelikterak, jakým koliw způsobem, ale dosti míti na prostém oznámení To jest a není.

Infinitivus

jako exisse, exivisse vel exisse, řecky jest *ὅτι παρά σου ἐξήλθον*, Vulgata Quia a te exivi, Erasmus lépe Quod a te exivi A z toho Beneš dobře wlastně Že sem od tebe wyšeľ. Tigurini jinau phrasin položili uchyliwše se od řečtiny (quod ad phrasin) t. Me vero a te exisse. A wykladač*) chtěw wlastnost zachowati a zaweden jsa, Tygurských textem i wyložil takto A poznali mne wyjiti od tebe, welmi newlastně a nerozumitedlně; est merus lat. ismus, nesluší łatiny tak hrubě šetřiti, zwláště pak kdež od řečtiny odchází. Item ta słowa (Jan 16.) Ut arbitretur se cultum praestare Deo staří wykládali Domníwati se bude žeby tím Bohu posľaužil: a nezle. Pakli wyložíš takto Tak aby zdál se sľužbu Bohu učiniti, erit latinismus a zľá čeština. Zdál se

*) nempe B. J. A.

vox est ficta ad formam passivam inusitate. Daleko i hláze i pěkněji a vlastněji diš Domniwati se bude že tím Bohu slauží. Však na některých někdy místech případněby se mohlo i toho infinitivum užiti.

Sequuntur mnozí příkladové zlého vykládání latiny do češtiny.

Ono slovo Mat. 18. Patientiam habe in me, a neb jakž Erasmus vyložil, Esto patiens erga me Beneš zle vyložil Měj strpení se mnau, jakoby chtěl říci Postrpme oba. drobet, a neb Poněwadž já trpím, potpřiž i ty také se mnau Non est eleganter bohemicum dictum, quia et phrasis bohemicum non est et sententia quoque est corrupta. Nechybil dobře Erazma, kterýž pilen byl, aby smysl Řeckými slovy předloženy dobrau a pěknau frází latinskau k chodu čerstvého, bujného a wycwičeného koníka podobnau wypsal; a takž i Beneš měl České frází wíce šetřiti nežli šetřit; ale učinil dobrý muž což mohl, pro suo dono, certe plus quam multi alii desides et pigri ventres. Jiný před Benešem vyložil Trpěliwost měj nade mnau; i to nepěkně, ač drobet češtěji, sed nimium et ille fuit astrictus ad latina verba et phrasin: někdo přewrhý mohl říci, že latinu česky mluwit aut contra. Nekteří wykládali Pane počkej mi, to lépe jest (ač prostě) česky powědino. Ale však nejpěkněji w Bibli Benacké stojí Pohowěj mi. A chtělily pak kdo, mohlby pak i toho pookřtařowati a říci Poshowějž mi, ac esset et proprie et eleganter.

Starých wykládačů chyb nechci mnoho připomínati, maličko jen dotknou. Ona slova Voluit et reginam comprimere wyložil Podáwiti. Tehdáž snad se tomu mohlo rozuměti snadně, nyníby tomu nekaždý Čech srozuměl. Item Co čistšího neb jasnějšího nad slunce, a však et hic deficit i to pohyne. Item Ezech. 34 Nonne satis vobis erat pascua bona depasci. Vatab. An parum vobis est, [quod pascua bona pa-

scimini? Tigurini An leve vobis est, quod pasqua bona depascitis. Wykladač pak Český nový následowaw Tigurských ad verbum reddidit Zdáž jest wám lehká wěc, že pastwy etc. Kdyby místo slova lehká položeno bylo málo, esset significantius: Málo wám bylo dobré pastwy etc. To slovo lehká, na tom místě newlastně stojí, est merus latinismus. W staré Benatské Bibli léta 1488 jest lépe wyloženo Zda wám nebylo dosti na dobrých etc. W nowé Pražské též srozumitedlněji Zdali wám nebylo dosti pastwy dobré etc. — Item Luk. 21. Et morte afficient ex vobis. Právě podlé słow Řeckých Cyrišti doplnili takto Et (sunt, quos) morte afficient ex vobis. A někteří po nich wyložili nezpůsobně takto A jsau kteréž z wás usmrtí; welmi newětle, lépe takto A zmordují (některé) z wás. I bude wlastně podlé řečtiny s náležitým doplněním, a bude i hladká phrasis. — Item Mat. 16. a. *πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός*, Ohňuje nebe t. čerwená se a nebo rdí jako oheň. Welmi nezpůsobná wlastnost byľabyt kdyby řekl uts. ohňuje; admodum esset ineptus graecismus. — Mat. 17. b. *καὶ οὐδὲν δύνασθῃσι ἰμῶν*, A nic wám nebude nemožného. Díšli podlé wlastnosti A nic se wám neznemožní, inepte dices. Mat. 19. et 5. Žiwot wěčný dedičně obdrží, *κληρονομήσει*; ale nezpůsobně Obdělí. Mat. 20. b. Příteli nečiním tobě křiwdy, *Ἐταῖρε οὐκ ἔδικῶ σε* Díšli wlastnosti šetřiti chtěje Druhu neonesprawedlňuji t. e. nečinímť neprawosti, erit ineptissimus graecismus et barbarismus. Lépeby řekl Příteli nečiním tobě křiwdy, a neb Nechowámť se k tobě nesprawedliwě. — Item Mat. 6. Volatilia coeli, Letawci nebeští, lépe Ptactwo nebeské. Starý wykladač onen byl wyložil Jak. 5. Agite nunc divites, Čiňte nyní boháci. Item Tuam ipsius animam, Twau jeho duši: obé nedobré. Vide nostram versionem. — Mat. 15. *ὁ κακολογῶν*, Zlomľuwec, Zlořečitel; lépe Kdožby zlořečil (a nebo ľál) otcí etc. Et Mat. 6. Mnohomľuwci; inusitatum. Ale derivata odtud quaedam sunt elegantia Mnohomľuwnost, mnohomľuwný, mľuwný etc. — Jinde Spoľu wěř, lépe Daufej. — Luk. 1. při konci Zimanicující, lépe Trpěci zimnici, neb per indicativum

A měla zimnici. — Mat. 26. *ὀμνήσαντες*, Zhymnowawše, lépe Sezpíwawše. — Mat. 17. Mistr wás neplátí čla; solvit plati; wlastnosti šetřil inconsiderate a chybil frází. Lépe staří Nedáwá čla. — Luk. 13; *οὐ σωζόμενοι* id est Salvandi, wyložili Spasenci, inepte facies; pakli per circumlocutionem Spasení býti maící, bude twrdě; commodissime ut nos transtulimus Těch kteříž spaseni býti mají. — Luk. 18. b. *ἄνθρωποι δύο* Dwa člowěky stupowalasta etc.; čl w ěci díšli, též nezpůsobně, i musíš aliunde mutuari et dicere Dwa muží, ačkoli to bude ne tak wlastně. — Luk. 2. Sláwa Páně oswitila je, Beneš Obleskla, jest i newlastní słowo i mrzké, est hiulcum et ineptum. — Mat. 21. Ex ore infantium et lactantium. W Płzni wyložili Z aust nemłuwňátek a sancůw. Někdo nebystrých uší a Zákona neswědomý myslíby, že prawíš Samcůw (ne quid turpius dicam) a také jest drobět obscoena vox; lepší circumlocutio honesta než tak nezpůsobná proprietas. Téměřby mohl, chtělby naschwál ineptire, říci Lactantium Mlečníků a neb Mlekařů; proč se nemá i zvykle i poctiwě říci Těch jenž prsí pozíwají. Pakliby se to słowo Sanec komu tak líbilo, nechť ho užíwá, však titeru s napřed ať odwojí takto Ssancůw. — Qui non est contra nos, pro nobis est, wyložiliby Za nás jest, wlastnostiby newlastně šetřil: diceret aliquis te latinae phraseos esse ignarum. — Marci 1. *διαφημίσειν τὸν λόγον*, Ohlašowati tu wěc. U Poláků dobřeby se třelido říci Řeč, nebo usitatum est apud Polonos místo toho słowa wěc neb wěci říkati řeč řeči. Beza prawí, že jest to hebraismus. Beneš položil Řeč, ale peccavit contra phrasin nostram. — Parcere = odpustiti, pěkné słowo. Magister Proxenus, již doktor, łatinik dobrý, lepší než Čech, w Praktyce na leto 1559 o zemi Uherské psaw, phrasin latinam bohemicę protulit neglecta pulchra phrasi bohemicę takto Aby Pán Báh ostatkům cirkwe Uherské odpustiti a wítěztwí dáti ráciť. Łatině pěkněby řekl Parcere, ale na tom a takowém místě to słowo Parcere máš wyložiti Miłostiw býti ráciť, poshowěti. To muž absolute tu státi. Ale díšli Odpustiti, tedy pro

Českau phrasin musíš nětco toho jmenowati, co má býti odpuštěno, jako hříchy její a neb prowinění její etc. Alioqui positum absolute, ut fecit Proxenus, totam gratiam auittet. Neque amico pepercit, Ani přáteli neodpustil: tu se srownati muž latínská phrasis s Českau w własnosti i w ozdobe. — Wartowský in Paraphr. 1. Mat. Posteaque comperissent sese non potuisse, wyložil takto Poněwadžby to shledali; měl říci takto Když sau to již shledali a neb Poněwadž sau to shledali, a neb Shledawše to. Item latíně diš Cum sit homo, ne superbiat, wyložili tak podle phrázi latínské Poněwadž byl člověk nech se nepýchá, zle bude ale máš říci Poněwadž jest člověk, mutato modo coniunctivo in indicativum. Nadto pak dišli Cum sit homo, Kdyžby byl člověk, tu již budeš gruntowně ineptus. — Mat. 7. Beneš admisit barbarismum imitando latinam phrasin, položiw slowa takto Wystawil na skálu. Erasmus Aedificavit super petram. Nenili impressorowa chyba (t. položili *í* místo *é*), jakož pak sequens casus ostendit, non typographum sed interpretem aberrasse, tedy zle wyloženo welmi. Na skálu wystawiti praporec neb oštip neb stůl neb nádobu nějakau, jako kuželek, mohloby se říci; ale aedificare jest stawěti, wystawěti neb wzělati. A toť slovo již nestrpi casum accusativum ale ablativum postulat: Na skále a ne Na skálu, jakoby latíně bylo In petra. Nebo toho slowa super nelze tu jinak wyložiti než jako in; lečby kdo tak byl nesmyslný, urgendo τὸ ῥητόν, chtěly to slovo super wyložiti nad i říci Nad skálu. Item přiletěw luňák nad skálu, i spad dolů. A protož může býti dobře místo to (Mat. 7.) wyloženo takto Založil dům swůj na skále, a neb Wystawěl sobě dům na skále, a neb Ustawil dům swůj na skále. — Mat. 8. s počátku hned καταβαίντι. Tu podle způsobu starých některých vlastně se mělo říci Sstupujícímú jemu s hůry; ale šeredná čeština byľaby. Staří na pargaméně psaní exemplářowé měli někteří A když sjide. A jiní pak per enallagen A když sstaupí s hůry: praesens pro praeterito imperfecto. Niže K wecházejícímú do Kafernaum přistaupil

Centurio: proprie sane, sed duriuscule. — Alapam impingere, Impegerit alapam, Erasmus. Beneš pak Wraziti políček, nezpůsobně welmi. Dobřeby toho slova takto užil Wraziła do něho nůž t. žena do muže. Neb tak to slovo má vlastní wyznamenání, nětco do nětčeho silně wraziiti. Neb wůbec se od lidí říká Dáti políček. Phrasis vero aulica est Praštit ho políčkem, wytał mu políček. — Mat. 9. Ať pošle dělníky etc. Řecky jest ἐξβαλεῖν, latíně wlastně Eüciat, jakožto in vulgata editione položeno. Erasmus Ut extrudat. Jehož následowaw Beneš položil Ať wystrčí: welmi nezpůsobné slovo; lépe staří Ať pošle, ale není dostatečné ad exprimendam græcæ vocis significationem, de qua vide Erasmum vel Bezam in annotationibus. Jest drobet mdlé, a ono Benešowo příliš welmi přísné a twrdé; o nějakého nepokojného hostě z krčmy po hlávě wystrčení pěkněby wznělo. Mně se widí, poněwadž nemáme jiného případnějšího tu slova, abychom starého obwyklého nechali, lečby kdo chtěl říci Ať wypudí dělníky; toby nebylo daleko textu Řeckého. — Item Luk. 21. Cum protrudunt iam gemmas, Wystrkují pupence, lépe Když se pučí, a nebo Když wypauštějí pupeny (Morawci říkají Pupence); est enim prior illa vox fere obscœna ac turpis, werštatní. Mnoho jest takowých wykladačů, ješto verbum verbo reddunt. — Beneš illam metaphoram Mat. 18 šeredně wyložil Aperuerunt omnia domino, Otewřeli všeccko pánu swému. Kdoby tak mluwil? leč kdyby bylo wobležení a pán jejich k nim přijel, a oni ho poznali a hned jemu všeccko zotwírali. — Item Isai. I. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filii sceleratis. Obecný wyklad Běda národu hříšnému, lidu těžkému w nepravosti, semeni nešlechtnému, synům hříšným. Tigurini Heu gentem scelestam, populum iniquitate onustum, semen maliciosum, filios perditissimos. Wyložili na česko po Cyrských nětco postaupě takto Auwé národu nešlechtného, lidu nepravdností břemenatého, símě zľobošné zatratilých *) aliquot vitia contra grammaticam bohemicam admiseris, de quibus et alibi dixi. Lépe takto wyložíš Běda národu hříšnému,

*) Transtulit ita B. J. A.

lidu nepravostí obtíženému, semeni zlých (lidí), synům neobět-
 chetným, a neb, kteříž porušili cesty své. — Jeden učený
 muž *) vyložil ona slova Mat. 20. Čili oko tvé zlobochaké jest
 ineptissima voce usus. — B. J. A. w Při vyložil ona slova
 Erazmowa In eius verba iurantium, W jeho slova přísahajíc-
 ích (sic plerumque fit, ut imperitia generet audaciam). A níže
 Aut ego fallor, Nebť já se křámám. Passivam formam cupiens
 exprimere ad verbum, admisit barbarismum, moha říci pěkně
 Nebť já se melím (sic). Idem author vyložil Laudandus est
 Deus, Chwalítebný jest Bůh. Inepte prorsus. Lépe díš chváty
 hodný jest Bůh. Neznať A. terminací „— bilis“ co ona umí.
 Affectatio proprietatis assecuta est insulsitatem, ať kuchyňskou lati-
 nau ne o lepší češtině powím. — Jan Straněnský slova Latinská
 tato, Privatim ergo oportet alere sacerdotem, Tedy sobě mu-
 síš obláštního kněze žiwiti; jižťe mohl říci Krmítí co w...e,
 sic měl říci Chowati.

Sed nonnulli scriptores data opera latinismos admittunt,
 dum imitari imprudenter volunt latinam orationem ac phrase^s
 eius. Nae isti puritatem nostræ linguæ et ignorant et non
 amant, imo et egregie depravant. Omnino vitandum est hoc,
 nec sunt commiscendæ linguarum proprietates, nisi quis velit
 ridiculus apparere. Jako onen**) kterýž vyložil takto ono
 místo Zté příčiny etc., aby swědčili se ctíti Boha duchem
 swým we ctění Syna jeho etc. Istis non multis verbis multa
 insunt vitia. Latine recte diceres Ut testarentur, se Deum
 colere spiritu suo: pěkně latíně powědíno, ale česky nesrozum-
 itedlně i nepěkně, twrdě a nehľadce. Lépeby takto řekl
 česky Aby to oswědčili, že ctí Boha duchem swým, a neb
 takto, poodejda od słow, Aby to prokázali, že duchem
 swým Boha ctí. — B. J. A. Žalm 89. Percussi foedus cum electo,
 Udeřil sem smřauwu, lépe Učiniť sem smřauwu, wešel sem s ním w
 smřauwu, vel Mám s ním smřauwu. Item Mar. 10. Confide, spoľu-
 wěť, graece θάρσει t. daufej, dobré myslí buď. — Jan 17. Já sem
 je zachowáwał jménem twým, nomine tuo. — Mat. 25. Lukas

*) Erith. **) B. J. A.

noster Tradidit eis bona sua, Wydal jim dobré své, (w Benatské Bibli Zboží své); může se říci Statek svůj, ut ego verti. — Mat. 27, ἐμαθίτεος τῶ Ἰησοῦ. Někdo vlastnosti neu-
měle následowný mohly vyložiti Discipulavit, Učedlničil, jako
říkáme Dwořil, kralował, mistrował, et quidam audaculus di-
xit quoque Knězował, tak pěkně jakoby latine řekl Sacerdo-
tavit jako Řegnavit etc. Luk. 1. Knězował, lépe Auřad kněz-
ský konal Zachariaš: inepta græcismi κακοσηλία; τραπεζισιν non
recepta moneta, ač sic dobře a obvykle říkáme Kralował.
— Daniel 9. Qui imperavit super regnum Chaldaeorum. Ži-
dowský ad verbum Collin praví, že jest Regiavit a rex fuit.
My vlastně díme Kralował. Ale mohly někdo říci: Protož
slyší pěkně šetřiti jazyku toho, z něhož máš vykládati, aby
se k němu pokudž nejvíce možné připodobnil; ano někteří
dobří vykladači i toho velmi pilně šetřili, aby jednotejná slova
též jednotejně vykládali. Odpověď: Takt jest, že má
býti při tom obojím veliká bedlivost. Ale však také slyší
nezanedbávati hladkosti řeči, ne videaris agrestior. Pročež
někdy jedno a též slovo na jednom místě tak a na druhém jinak
vyložiti musíš, tak jakž kde mlti chce filum orationis. A však
magno cum iudicio to se dělati musí, ne quid facias invíta Mi-
nerva. Dám příklad to slovo Řecké τὰ πτακτῶ Ptactwo. Mat. 8.
dobře diš: Lišky daupata mají a ptactwo nebeské hnízda;
téžby měl říci Luk. 8. A ptactwo nebeské snědlo a neb szo-
bało je, sed inerudite verteris, sit licet eadem vox græca. Nebo
to slovo Snědlo nepěkně wzní, ac fit oratio agrestior. Lépe
diš Ptáci nebeští szobali je. Také některá slova Řecká neb
i Latinská tak sau široká, že w sobě jedno z nich tak mnoho
obsahuje, jako několik Českých. Jako to slowce λόγος. Item
to slovo θλίψις afflictio, tribulatio, angustia, oppressio, pres-
sura, t. j. ssaužení, utištění, auzkosti. Mělyby se na všech
místech vykládati Ssaužení, jakož in nostra versione secundo
editionis Mat. 13, 24. Marc. 4. 13. Joan 16. a i jinde.
Wšak někdy příčinau euphoniæ jiné slovo musilo býti po-
loženo. Jako Act. 7. Wyswobodil ho ze všech auzkostí.
K Řím. 2. θλίψις και στενοχωρία Trápení a auzkost. Dišli ssau-

*

žení a úzkost, bude se zdáti jedna a táž věc dvěma slovy položena, adeoque otiosia ταυτολογία. Pročež i Beza to slovo θλιψις někdy Oppressio (ad Rom. 2.) a někdy Afflictio t. utištění a trápení (1. Kor. 7. et Act. 20. et alibi) vykládá. To místo 1. Kor. 7. vyloženo jest in nostra versione Trápení těla, nebo nepěkněby tu stálo Ssaužení aneb úzkost; causam prudens lector per se videt. Beneš inepte vertit Zámutek w těle, ačkoli řecky jest τῆ σαρκι, corpore, tělem, t. s strany těla; však nejpráhodnější jest tu genitivus: Bídu, trápení těla míti budau, jakž i staří Čechové vykládali. Item 2. Kor. 6. Wytištěných, quia sequitur W auzkostech. Item Rom. 9. Zarmaucení, na straně Ssaužení etc., quia sequitur Auzkost. Item Coloss. 1. d. si veritas Ostatky asaužení Kristových, radet aures, velmi nehľadce a nepřijemně bude, protož sem starého a obvyklého nechať Utrpení, proprietate græcæ vocis in margine expressa. Item Thess. 1, 5. We mnohém ssauižení díšli, nezpůsobně bude. Protož idem feci. A k tomu také prudens lector videt, Evangelistas non fuisse tam in minimis oculis curiosos. Ano někdy jednu a tauž věc wypravující, nejednostejných slov užívají. Jako Mat. 20. Mar. 12. νομικὸς, γραμματεὺς, o čemž viz napřed.

A nechať i toho dotknú. I při těch maličkých slovcích A, I, řecky καί, łatině et, que u nás Čechů šetřin býti musí rozdíť. Někde jest w Zákoně nowém drahně nedaleko sebe těch καί, ješto některé dobře se wyloží per A, a jiné mnohém lépe a wlastněji per I. Příkladů té věci w Zákoně nowém zwlášť secundæ editionis mnoho jest. A nechať nyní doložím i toho, což mi na mysl za jakaus příčinu přišlo. Wykládačí swatých písem (z jednoho jazyku do druhého) i tato wěrnost náleží: když které místo nalezne nesrozumitedlné w tom jazyku, z něhož wykládá, aby je do druhého jazyku tak wyložil, aby také tak bylo nesrozumitedlné, a k témuž cíli má říci jako i w oné řeči. Toho Šebastian Castalio pilně oštrihať, ano na některých místech na straně napsať, wyložiw slova Židovská w łatinu: Tomu místu nerozumím.

A ještěť mi se i toho chce přidati. *Decorum diligenter servare debet* interprez také i w tomto, aby pro tempore et loco etc. habitum styli proměňował, wěda kdy dáwati verba et phrases graviores et leviores, wessełé, smutné, obecné, běžné etc., ut alicubi appareat grandiloquentia, jindy suaviloquentia, variusque cothurnus.

O třetím způsobu phraseon et verborum in nostra lingua.

Mohau některé věci pěkně česky býti powědiny, pulchra sive phrasi sive verbis elegantissimis, ale nemůže se tak do łatiny přeložiti bez okolic nějakých. A w tom widí se býti bohatší řeč Česká nad Łatínskau; což máli býti právě spatřinomuší k tomu býti saud bedlivý, acutum iudicium aurium. Jako některá impersonalia při některých słowích mají Čechowé. ješto u Łatiníků jich není. Když diš Młuwí se, hic deficit verbum latinum Loquor; nebo nemůžeš říci impersonaliter Loquitur, Młuwí se, quia verbum est deponens. Ale zasse můžeš říci in verbo activo Dicitur, Prawí se, Garritur, Žwe se, a nebo Štěbetá se, a nebo Štěbece; jest tertia persona indicativi. Dicitur de illo, Prawí se o něm. Pěkněji však česky diš a zvykleji Prawí o něm, ješto Łatiník dobrý nedí Dicunt de illo, ale Dicitur de illo, lečby wzał jiná słowa jako Aiunt, Perhibent etc. Item infinitivus per quamdam velut enallagen eleganter usurpatur hoc modo: Słyšetí, žehy umřeł, neb Słyšetí o něm, že jest zabit, t. Słyší se, a neb Prawí o něm. Łatině můžeš tak užiti toho słowa Audire. Item. Nechme ho, však jest nějaký dobrý muž. W té phrasi to słowo Nějaký aptissime est positum velut gemma. Łatiníci té phrasis při tom słowě nemají, nec possunt exprimere phrasin hanc nisi per longas ambages. Dišli kuchyńskau a Thomistskau a nebo Škotyskau łatinau Aliqualis, iam es plus quam ineptus; dišli Quidam, nihil dixisti. Jakby pak měło to býti powědino, dobrý Łatiník dobře wí.— Jakt sobě wy-

kračuje, dobrá phrasis. Latině dišli Ut graditur, bude Jakt kráci a ještě bez toho *t*, na němž tu mnoho záleží. Tu swětle widěti, jak (tu w tom) řeč Latinská welmi prostá a nebystrá neb nelepá proti češtině se zdá.

Požehnány, jenž se bére we jménu Páně. Latině Benedictus, qui venit i nomine Domini. To słowce Béře se pohled odkud jest? Jak tu ozdobně jako perla sedí, ac quandam maiestatem concipiat všemu tomu promřuwení, ješto Latinské słowo Venit jest prosté, t. jde neb jede; hrubé jest i obecné i generale a jako obuté proti tomuto. A když pak rozwážíš toho słowa Béře půwod et transposití sou metaphoram, teprw jeho jadrnost spatříš. Accipio jest Beru, Accepit Béře. — Nejste mne zde wděčni, obrátím se do jiných krajín. Latině Cicero scripsit Vertes te ad alteram scholam. Ale však non tantum gravitatis et gratiæ latina phrasis (seu verbum hoc) quantum bohémica habet. — Řiká se latině Quorum uni, Z nichž jednomu dař sem; Quorum uni, Z něchž jedni sau nechwalitebni. — To słowo Latinské Candidus et Albus welmi pěkně w češtinu může býti wyloženo, tak že bude et elegantius et significatius státi, t. Bělostkwauci, jakoby řekl Tak welmi měl bílý oděw ten anděl, až se welikau bělostí stkwěl. — Item habet quoque nostra lingua quasdam particulas, veluti affixa quaedam, spředu i szadu słowa, čehož nemají Latiníci ani Řekowé, než Židé. Ty litery, buď szadu buď spředu podlé náležitosti položené, proprietatem significationis aliquando augment, nonnumquam minuunt, quandoque mutant, et ad hæc mirifice illustrant orationem, jakož se z níže položených příkladů spatří. Comede, tibi est hoc exedendum, Jez, sněz, do jez, pojez. Ono powědení Co před wás předloží, jezte, kdyby kdo wyložil Snězte, netrefíoby se. Comedi iam, Již sem jedl, již sem snědl, již sem se najedl, pojedl, dojedl, wyjedl, přejedl se, projedl se skrze horu. — Bibe, pí, napi se, upí se, opi se, najez se. — Beneš Act. 16. Páni, co já mám učiniti? inepte, lépe diš Činiti. — Pupugit, Ubodl, zabodl, zbodl, bodl, pobodl, probodl, přebodl. — Morientur, Mrau, zemrau, pomrau, do-

mrau, a zasse latíně může se říci Emortuus, emortua = téměř umrlý neb umrtwený, již smrti přemožený; item demortuus, post demortuum etc. — Vulneratus, Raněn, zraněn. Vide similia iis w figuře prothesis. — Schod, wzchod, schází na paměti, wzchází slunce, vychází, vyšlo, wzešlo slunce. Nachází, dochází, přichází. Ale tu latíně též se říká Accedit, incedit, discedit etc. — Peccavit, Zhřešil, zdá se jakoby chtěl říci Społu hřešil, ale jest to přidání té litery podobné slovu tomuto Činím, učinil sem, hřeším, shřešil sem, hřešil sem. Někteří piší Zhřešil. Zbláznil se dobře diš a ne Sbláznil. Zpět, zpačil, zčernal, zsynal, zlił, slił, zpili se, a ne spili se, setřel, zetřel, utřel, protřel, kłamati, skłamati. Skłamati = mentiri; zkłamati = fallere, maudře lest jeho zkłamał, Skłamati jest tolikéž jako Selhāti, jen že drobet poctiwěji se dí a netak zuřiwě. Sekłamał, někteří říkají žertujíce, ho: est puerilis vox podobně jako Selhał. Sesmilnil vox theologica, rarissime et non nisi a senibus et gravibus viris usurpanda. Nemůže se říci Słhał, smilnil, propter euphoniám. Nětco w částce nějaké nalézá se toho i u Latíníkú, jako Hauri, waž, exhauri, wywaž. Ale my wic můžeme říci Doważ, nawaž, přewaž, přewázili mísu k jedné straně. Assumo, consumo, insumo etc., ujímám, přijímám, najímám, zajímám, dojmám, přejímám, rozjmám, pojímám. Neumělé však spatruje se u některých užívání těch přídavků. Jako (Marc. 1.) I lekli se všickni. Beneš nepěkně položil I zlekli se: voluit subitum terrorem exprimere, i zkazil slovo České; mohly by říci Zlekali se, ita non corrupisset vocem bohemicam. Neumělý čtenář snadby řekl I zlekly, t. ryby zemřely. — Zbuditi, zbudil ho ze sna, wzbudil mu smě, wzbudil Bůh mládence, Danyeł proroka. — Skłátił hrušky, skłácen co hruška, zkłácen u wíře, t. zwrtkán, zemden, zkormaucen. — Mat. 13. οτι βλέποντες etc, Quia videntes non vident, že widauce newidí = hledíce nepřicházejí k tomu, aby uhlídali, uzřeli, spatřili, zrakem swým toho prawě chopili.

O čtvrtém způsobu.

Verba et eorum positus seu phrases vitandae.

Proxenus w *Praktyce* na leto 1559 nazad dí Jestli jest se kde jaký omyl trefil: nepěkně, lépe takto Trefili se pak kde; nam radit aures dura hac locutio Jestli jest se etc., horridior sonus et agrestior locutio. — Quidam dixit O tom sobě teď připomínáme: eruditius dixisset et magis proprie To sobě nyní připomínáme, ač senezdá tu býti přílišný rozdíl nebedlivě to spatřujícímu. — Proč nic? cur non? quid ni? (ač ad verbum latíně musí by říci Cur nihil?) i latíně i česky prostěji i celeji, ut sic dicam applicative, jako Pročby nešol? pročby nešekl? Beneš položil to slovo do textu *Zákona* (*Mat. 21*) moha na tom místě užití toho slova I owšem, ješto tu hned i ta sic nepěkná phrasis nedobře stála.

Z Německého obyčeje pochlebna phrasis někteří wzali, říkati per ineptissimam enallagen personarum, mluwiti k osobě přítomné w způsobu třetí osoby takto: Maje říci Co chcete, pane? i dí Co chce pán můj? a neb Proč pán nejí. Ač tak jest ten způsob dáwno prvé býwał užíwán od starých, ale to bylo podlé jejich tam židowských obyčejůw, a to při lidech znamenitých a welikých, králích, knížatech etc. Jako: Audiat dominus meus. Item Nescit servus tuus. W obecném mluwení neslušné jest užíwati toho způsobu. Ale o tom wiz šíře, ubi de enallage personarum in verbo agitur. Item wiz nazad farraginem šeredných phrasí, jichž se warowati máš.

Přiciny takových newlastností přiházejících se i wykla-dačům i jiným tyto nalezám:

I. Že mnozí tomu nerozumějí a toho tak sauditi a na drobno rozbíratí neumějí a nemohau. Protož wlastněli čili newlastně mluwí neb píší, oni sami nic newědí. Na ty není co horlíti, neb tu není naděje k náprawě.

II. Jiní pro swau nějakou nepečlivost a nedbalost to to činí, ne tak nerozumějící, jako leniwau myslí a nepraco-witau jakž mnohé jiné tak i to pomfjejíce, jakoby jim do toho nic nebylo. A z těch někteří zato se hned nic nestydí.

III. Někteří tím chtějí t. newlastnostmi neb neobvyklými a též nezpůsobilými (usu non receptis) vlastnostmi barwiti a ošlechtiti swau řeč. Zdá se jim to pěkná býti řeč, kdež nějaké slovičko w swé řeči položí, jakoby nějaký kwítek na zelenau řauku, modrý neb čerwený, přisadili: ano pak býwá podobně, jakby kausek židkého bláta na plachtu nějakú bířau wykydl: totiž místo ozdobování ohyžďují mluwení swá. Takowát sau ta slowa Filomátosowa, w jeho předmluwě na tu Českau Etymologii. „Dobré jest zlým obyčejům za času bujnost zastawiti“; plane ineptus color, prawá motanina. Nebo jak se tu trefují ta slowa dvě Bujnost zastawiti, dobrý Čech rozumí. Omnino affectata est oratio et inepte quidam affectata, neque n. verba sunt hic apta, neque phrasis bona, quasi de lana caprina severe et graviter quis detonaret eloquio, lingua tamen titubante. A za těmi slovy i hned dále k témuž podobný kwítek stojí; neb w tom slovu Nezměníly jest též insulsa gravitas, a ještě i to newlastně a neslušně postawené. Kdyby byl aspoň řekl Neproměníly, ale on položil Nezměníly; aby vždy bylo, nihil ad rem. A tolikéž i ta slowa jeho Kterýchž obyčej zle užívá, est inepta prosopopeia; mohl i měl takto prostě říci Kterýchž mnozí přiwykli zle užívati.

IV. Mnohé k tomu *κακοζηλία* wede, když mali jsauce, welicí býti chtějí, jako ona žába, kteráž woľu se přirownati chtěwši tak dľauho se nadýmaľa až se rozpukla i nebyľa ani žabau ani woľem. Což u někoho spatří z znamenitých, hned se domníwají, že jim to také sluší. Jeden kazatel (t. Hynek Perknowský) horliwosti Luterowy chtěje následowati, i jakž způsob Luterů spatřil tak se k němu formowal, totiž také jako Luter častokrát karkuli z hlawy stoje na katedře horliwě smekl a zasse potom zšileně wstawil; a však s tím

se vším posluchači ne Lutěrowa druha poznali. — Jiný *) spatřiv při jednom znamenitém oratoru, an lehačky mluví, tiše slova jedna po druhých velmi jadrná vypauštěje, někdy jako zívaje, jakoby nepečlivě a nedbale mluví, mysl mezi tím bystrou, wtípným složením slov a řemeslným jich vyřikáním prokazuje (*summa enim ars est artem celare*): i takž tento prosták naučil se také tomu, aby i o velikých a znamenitých věcech mluvě s lidmi nešpatnými (nelepý jsa v řeči z přirození, slov jadrných nemaje, ani způsobu jemného jako onen, nadto toho umění), nelepota a lenost mysli častým zíváním, neforemným se i tak i onak na stůl kladením, hlavou keyváním a nebo jí sem a tam kydáním etc. prokazoval, domníwaje se, že tak nelepota onomu umělému jsa podobna také i za rozumného a maudrého jmn bude. A tož proto lidé, když v smetech pereš nenalezali, ale že se bláta k řáuzi přilévá porozuměli, i počali ho za nejapného a leniho bláuda míti. A protož není dobré v cizích škorních choditi (i v té věci malé, owšem výše), ale raději své vlastní přirození cwičiti a jakž co komu přirození dalo, tak toho užíwati. A však, jako říkávali staří, člověk má swým (t. tím, což má) děłaje, cizím omastiti a jako sukni pěknau ještě aksamitem spremowati. Nebo *κακόζηλα*, kteráž při lidch všetečnost rozpłozuje, nesnadně býwá bez towaryšky své, kteráž slove *φιλαντία*: a o té, co Duch swatý skrze Pawła sw. powěděł, není neznámé. Ale na těchť slušné a pobožné jest, aby takowé věci snášiny byly, kteříž mnohými a rozličnými pracemi a zaměstknániami osuti jsauce nato ani mysliti času nemají. Illi enim dum intenti sunt in re ipsa, negligunt verba, powěditi toliko to což jest w mysli jejich usilující, jakýmiž se kdy trefiti může slovy. Tit nečiní toho naschwál z žádosti jakés nowoty, ale nemoauce se toho ušetřiti někdy prwé, než zwědí, nětčeho se toho dopustí. Quandoque bonus dormitat Homerus, jakž i nahoře toho prwé dotčeno.

*) *Κακόζηλοι* saneti viri M. E.

Zawírka primi libri, totiž všech těch příklad- ných naučení de verborum et phraseon propriete.

Potřebí jest tedy i těm, jenž dobře, srozumitelně totiž i ozdobně mluvíti chtějí, na rozličné způsoby jazyka svého popatřiti, a nebo sobě wtipu i paměti pobrausiti. Tomu pak, jenž chce vykládati z cizého jazyka do svého kterékoliv věci, zvláště ea, quæ maioris sunt momenti, potřebí jest velmi pilně šetřiti, co jest tam toho jazyka slovy, z něhož vykládati máš, powědino, a jak. Potom opět s bedlivostí mnohau nato mysliti, jakby táž věc jazykem twým srozumitelně, vlastně i ozdobně powědina, ne suam gratiam amittere, dum in manibus tuis tractatur, videri possit. A to ještě tak, ut quadam eius fieri potest, proxime ad textum accessisse videaris. Již pak buď že podobna bude phrasis w twé řeči onéno, buď nepodobná. Nebť to ani ušetřeno býti může, ani šetřeno všudy býti má. O čemž D. M. Luther, z latiny do němčiny swatých písem výborný vykládač, pěkně napsal w knize své o tlumačení. Jest pak obláštní umění (eruditio et præsentia interpretum) vykládačů uměti jednu a tauž věc třebas i prostěji a ozdobněji (simplicius vel coloratius) wyprawiti neb wyložiti. Ale otom by široko bylo psáti. Dosti jest pilným a wtipným mladencům nawrci, ne nimis sapere velle videar. Snadby někdo et hoc dramate i příkladu tohoto dobře mohl užiti.

a)																
b)																

a) slova jednoho jazyku, b) druhého jazyku.

Jakož ti kwadrátowé, totiž kamenowé dvěma těmi řady spojeni, nejsau jednostejní, ale jedni širší, jiní užší, tak že některý kwadrát položený w swrchním řadu, jest tak veliký, že w druhém řadu k vyplnění místa toho musilo

několik kwadrátů býti položeno: a však předce jest jeden i druhý řad vyplněn. Podobně tak bude, když jednu stránku řeči jazyku jednoho postavíš a podlé něho druhau, jako řecky a česky nebo lating. Nalezneš na Řecké stránce slova některá velmi summowní a široká, voces, varias habentes significationes, jako jest to slovence λόγος. Zasse také nalezneš mnohá slova, málo w sobě moci obsahující, jako ty partikulas ó, τó etc. Na druhau stránku popatře nalezneš rovně tolikéž, t. nejednotejné moci, wáhy a širokosti anebo zasse úzkosti slova. A z tohoť přijde, že musíš ne verbum de verbo přelévati z jedné řeči w druhau, ale široké slovo Řecké nebo Latingké mnohými Českými neširokými wymalowati, aby oboji řeči, i té z níž vykládáš, i té do níž vykládáš a neb wkládáš, dosti učinil w vlastnosti buď moci nebo ozdoby. Ale o totoť jest, že saud při moci slow, zwlášť Českých, není u všech Čechů jednotejný. A však na umělé a dospělé muže jak w jiném tak i w tom zření býti má. Lečby kdo býti chtěl cornicula Aesopica a nebo Nos poma natamus. Jakož se někdy zdá člověku, že něčemu dostatečně rozumí, ano býwá meylka. Jeden štrafował in nostra versione to slovo ἀμφίβληστρον t. síti a nebo wrše; zdálo mu se, že sem zle položil nastraně Síti a do textu Wrše. Ale mohlybch mu říci: Ne sutor ultra crepidam, aby potom bedliwěji saudił, co a proč potupiti a nebo schwáliti má, a nebo i pokud komu słuší neb nesłuší.

Kniha druhá.

O metaphoře.

Druhá wěc, již šetřiti słuší těm, jenž chťi ozdobjně česky mluwiti, jest jakž se říká latingě metaphora, t. slow některých od jejich vlastního wyznamenání nebo moci jejich a vlastnosti poodnesení a jinam k jiných wěcí wyznamenání obrácení. Kteréhožto způsobu i Latingi i Čechowé a též i jiní jazykowé kdyby neužíwali, častokrát myšlení swých nemohlyb přihodně a srozu-

mittedlně, nadto eleganter jazykem pronáseti. Welmi jest užitečná ta figura nebo způsob ten, a náramně mnoho se ho i w písmích swatých užívá. A summau: mluwení nebo psání, kteréž jest tau figurau jako pokropené, býwá příjemné, milé, živé, hýbající a práwě lidskau mysl maluje, *imaginationes menti dulces ingerit, ut de poemate dicitur, quod sit loquens pictura, sicut et pictura est veluti tacens poema.* Ale nechťeje otom nad míru šířiti, příklady toliko některé ukáží slušného i neslušného té figury užívání; nebo kdoby to vše wypsati mohl?

Tito způsobowé mluwení pěkné metaphory w sobě wzdržují. Jako Teď náš pacholik také leze (wida mládence ještě o podál od domu) jako maucha z pomyjí. To slovo Leze nemá tu swého wlastního wyznamenání; než kdyby řekl Pohleď, kam ten rak leze, repit, tuby wlastně wznělo. Ale tam to tolikéž w sobě má jakoby řekl Náš pacholik welmi lehky jde; a když k tomu přidáš Jako rak, tu teprw figuru jenž słowe hyperbole připoje, wymaluješ podlé swé myslí jeho chod nešwárný a příliš nespěšný. — Item když se říká o někom Ten pán čistě swé sedláky dře, tu opět jiné jest Dřiti berana nebo kráwu etc. Ale že beranu, když ho odřeš, odejmeš jeho wšecku přikrywku a s tím zdrawí: i tak když sedlákům se odjímají žiwnosti, daněmi i deměmi ssužowání býwají, pěkně se w tom słowu Dřeni zawře. A nadto, když by přidada k tomu ještě i přísłowí, takto řekl: Ubohý sedláček, (o některém jednom mluwě) wodřeš ho ten jeho ukrutný pán co lípu! — Item o nešwárné ženě říkají Prawá swině. A o někom řeknau Není než kráwa, jest howado, prawý nedwěd, jako lew. — Item pěkná metaphora jest říci Chudický byw, přiwinuť se ke mně. Wí se, co jest Winauti, přiwinauti, zawinauti, odwinauti, admodum propriæ et significanter, nec minus eleganter sic loquimur. — Item Přišel na nic, ještě wíme, že člověk nemůž nebýti aneb býti nic, poněwadž jest k wěčnosti stwořen. —

W řečech Krista Pána přemnoho jest toho, zwláště když prawí sám o sobě Já sem cesta, chléb, woda žiwota, winný kořen, wy ratolesti atd.

Jsauť pak také některé metaphory a neb mohlyby býti, jichž nesluší užíwati, buď proto, že sau nemrawné a nepoctiwé, jako onen sedláků syn přede pánem mluwił o hruškách že sau zhníle na wono, t. jako etc., a otec potom před týmž pánem řekl, že bude syna tak trestati, až bude kakati etc. Některé také metaphory býwají marné, bezpotřebné, ješto kdož jich užíwá, za držího a vysokomyslného oratora držán býwá, jako kůň, moha pěkně jíti pokojně, nemůže než řáškowati. A protož kdy a kterých metaphor užíwati sluší, máli řeč ne ohyžďowána, ale ozdowána býti, krátce powím.

I. Těch, quæ honestam in animo meditationem faciant, aptam loco et tempori, to jest které sau poctiwé a nic nenáležitého w mysł posluchačů neumítají neb neuwozují; nebo kteréž sau takowé, ty se jako řeči lehkomyšlné, lehkomyšlným a bezbožným hodi. Jakož toho w krčmách, kdež sedláci a někdy i lotrasowé rozlični býwají, nemálo se slychává dosti ohawných a stydkých, sic welmi wtipně wymyšlených a mistrowsky složených sentencí, to jest, kausků řeči, jakož: Coby čert dělal, aby i toho mláta nepobožným neměl osladiti? Umít on, jako hoľuby pod necky na dosti špatnau wnadu swětská howádka řapati. Ale ty věci od wážných mužů vzdáleny býti mají, nebo sau ratolesti *σάρραπellaς* sive urbanitatis (česky Šprymování oplzlé wyložili), kteraužto apoštoł w epištole k Efezům zapowidá. Ale trefujet se někdy toho lecos plisknauti i těm, při nichžby sama wážnost spatřowána býti měla. Jako jeden znamenitý posluchač nezadního kazatele takto chwáľil po kázani: Čistě pry mluwił a uměle, dosti toho aby pět let w domku hejtmanem byl *).

Přitom ještě mi se k tomu doložiti widí, což napřed řečeno, totiž že některá slowa, ač sau dobrá i zwykem přijatá, usitata et probata, však nejsau příliš poctiwá, ale drobet nemrawná. Protož lidé rozumni místo nich užíwají ji-

*) Wšeccko mi sluší, ale ne všeccko wzdělává, dí apoštoł.

ných, jimiž jako skrze nějaké podobenství, per metaphoram, subiciunt ea, quæ volunt. A to bývá, když potřeba toho zvláštní přijde, jako kdyby měl někdo před čaokými lidmi mluvit o něčích nemravných skutcích, i mluvilby takto: Ukliď se tento pacholik neb člověk před domem. Item Zkuckať se. Staří někteří říkali: Ztratit hřivny etc. Ale někdo nevázný a nestydatý přijde řeklby: Zblit se, a neb Ušpráchať se, a neb ještě nemravněji: Ustrať se.

Takž podobně i vykladači swatých písem sluší šetřiti vážnosti a vybíratí slova případná. Jako u příkladu: Když Bůh skrze proroky nazývá církev swau Poběhlau, Scortum neb adulteram, vyložili takto vykladač K...o, rozprestírať se etc., vlastně vyloží, ale nemravně a lidem vážným nepříjemně, chytrákům pak nepobožným k čemu se tím příčina dá, zkušené jest. Protož lépe místo toho slova K...o říci Newěstko, ješto tolikéž rovně powíš a bez ublížení mravům *). Ale dí někdo Proč lidé chtějí míti poctiwější uši, nežli Duch swatý ústa? Odp. Ba proč ty radče, moha poctiwě mluvití, i mluvíš stydce bez nužné potreby? Co ty tím prokazuješ, hlaupostli čili cosi jiného t. srdce čímsi nepřekným naplněné: suď sebe sám. Kdyby nelze bylo jinak powěditi, mělby wýmłuwu sprawedliwau, ačkoli ještět by periphrasis zůstawała. Duch swatý jak mluwit a proč, kdyžby se slova jazyku toho, kterýmž proroci mluwili saudiła, zwědělby, zůstalliby práw. A také ten týž Duch swatý řekl: Smilstwo a wšeliká nečistota ne nominetur quidem inter vos, sicut decet sanctos. It. Kterékoli věci poctiwé, těch hledte. Nelíbí se tehdy Duchu swatému data opera nazdoru nemravně mluwití a bez potreby, ažby jazýček brněł, říkati, K...o, k.r.r.a, a zvlášť mladým lidem dobré jest neobawati se w škorně někoho welikého, ano nohy k tomu ještět malé. Nejlépe to zlostným a klewetným sausedkám poračiti, ony aby tak mluwily tam někde jinde. Rowně též může řečeno

*) Proditur hæc impura locutione impurus animus et cor.

býti o tom slovu Čerti. J. A. w kázani o swatém Matěji, wyložil z latiny Necht s nim čert stojí; moha čistě říci theologorum more Dábel. Newážní lidé toho slowa rádi užíwají, ale doloží předce Zwyywedený čert; ale lidé poctiwí i swětští, když pohnuti jsauce a nebo rozhněwání někomu laji, zdržují se od słow těch nezpůsobných. Odtud jsau tyto phrases Zwyymořený, zwymotaný etc. bídníče, potworníče, et similia.

II. Těch, kteréž nejsau špatné a nízké příliš, ještoby newyswětlowały věci té, o níž se mluwi, ale wíce zatemňowały. Jako kdyby někdo mluwě měšťanům neb pánům, i brať slowa samým sedlákům a neb samým některým řemeslníkům známá. Jako mluwě o někom, že jest blaud hlauký, a žeby byla potřeba, aby byl dobře wytřepán, přidaľby: Nemá ten štospanem býti fikowán, ale vyhoblowán etc. A wšak některé, by i nízké byly, kdyžby je Boží ústa zwýšily, těch může slušně býti užíwáno. Jako Duch swatý powěděľ, že Gořiaš měl kopí jako wratidlo tkadlcowo etc. Což w písmích swatých jest, tomuť jest se powinen každý učiti rozuměti beze wšeho tím pohrdání. A kdyžť se tomu rozuměti naučí, bude potom i jinde wšudy týmž słowům i rozuměti snadně moci, i jich také k swé potřebě slušně užití. Ale jeden kazatel na wečerním kázani řeķľ: Přijawše hojný obrok dne tohoto, Pánu Bohu děkujme. Prorsus rusticum olebat; non fuit autem rusticus, sed summus affectator novarum vocum et phraseon. Moha slušně říci Pokrm duchowní, a nebo Služby Boží, Posilnění ducha našeho wel Dobrodiní Božská etc. Ita novarum rerum studiosi plerumque, dum urbani et eloquentes haberi cupiunt, insulsi fiunt. Než staří Čechowé toho slowa Obrok mnoho užíwali w swých psaních proti Řimanům a jejich kněžím, prawice o nich, že swých wěci a ne Krystowých hledaji, totiž pry obrokůsyťých etc. to jest pľatů welikých, de-sátků a opatření hojných prebend tučných etc.

III. Ty jsau metaphory nejlepši, kterých se již mnoho od lidi wůbec užíwá, usitatae, ješto, by metaphory byly, málo lidé tomu rozuměji, ale jakoby wľasní slowa a phrases byly,

tak se toho užívá: nebo wešly již lidem w zvyk. Jako kdyby některému mládenci řekl: Obětuj Pánu Bohu kwět mladosti swé, t. vynalož nato swůj mladý a ušlechtilý wěk, aby w něm Pánu Bohu slaužil a w tom léta swá stráwil. Takové figury býwají lidem nejpříjemnější a i nejužitečnější. Nebo jaký užitek z pěkné řeči, když se jí nerozumí? Jakoby prostý Němec k prostému Čechu, swůj toliko jazyk umějícím, německy mluwil. Apoštoł napsal, že ten, jemužby nebyl kdo rozuměti mohl, mluwiliby, sebe vzdělává a ne bližního, jakoby řekl: Takový mluwitel chce, aby o něm lidé myslii a mluwili, že jest nětco maudrého, důstojného, diwná tajemství i zná i mluwí etc. Na věcech přirozených všem lidem známých i příkladové sau příjemní i metaphory odtud wzaté; jako když říkávají: Nezralý prý jest to rozum, Nezralé učení, Wšecko wydžbaní, Kwět mladosti, Ten člověk právě ktwe, Již zrá ubohý stavec, Dojde tutiž jako pečité, Zabił mráz, Nezabili mráz, Dáwno sem nato ucho wlikł, a neb Pozor měl, Již se domiřá. At hæ locutiones pene sunt proverbiales. Item spravedlnost má ústa zacpaná. I ta také powěděni tu swé místo mají apoštoła: Léni břicha, psi němí. It. řeči sw. Judy: Zlí lidé že sau planety, hwězdy bładné a obłakowé bez wody, stromowé podzimní. It. zložeceni některá, ač ne příliš chwalitebná, jako Draku starý, tisto, wyžlo etc., koni nepokojnému a bujnému Šelmo.

IV. Item tu jest i wlastní i příhodné místo metaphorám, kdež wlastních słow příhodných k wymalování mysli dostatečných a obvyklých není, ale potřeba sama k figurám přinucuje. Jako když diš Střeľa neb kulka prudce letí k cíli: letěni se wlastně tomu připisuje, což má křídla etc. A nebo, by zwláštní słowa nebyla zlá, ale když non sunt significantia, nemají takové moci, ani tak způsobíhého wyznamenání: metaphory pak měly před rukama ušlechtilé ad rem appositae, heybající, jimiž můžeš jako žiwau a mocnau řeč swau učiniti. Jako když diš: Kratičký jest wěk náš, prudce běží, płyne jako praud vody, ano jako pták letí, a neb jako střeľa letí. Ta woda prudce běží, t. j. teče, płyne, ač to słowo

Plyne vlastně tomu přísluší, což w wodě neb po wodě plyne. Item když díš: Plyn s Hospodinem, totiž Poraučím to Bohu, jde předce kams uložit, jaks zapráhl tak táhneš etc.

V. Tohoť pak welice sluší šetřiti, aby k tomu metaphory příhodně brať, což chceš w lidských myslech činiti. Jako chcešli wzbuditi k chwále Boží ukázaním Božích dobrodiní, díš, že Bůh jest studnice dobroty nepřewážena. K báznije wzbuditi chtěje díš Ruka jeho že není ukrácena, moc wšudy prowdí, a maudrosti jeho není počtu ani míry, žádný se mu newyběhá, ani wychytruje, zřapá maudré w jich maudrosti. Zchwaluješli církew, nazúweš ji rozkošnau winnici Pána zástupů, choti nejmilejší nebeského krále etc. Proroci haněwše lid od Boha odstupující, nazýwali jej newěstkau: Slyš, newěstko, słowo Páně, di jeden. Item ukázati chtěwše, jak sobě Bůh wáží wěrné, připodobňowali je k zřitedlnici oka. Item že sobě Bůh na ruce wryl jméno, aby nikdy nezapomněl. Na odpor newážení sobě Páně welikého počtu hříšníkúw ukazowali krůpějí padající o. l okowu wody.

VI. Owšem pak nato pamatowati sluší, že ne na každém místě a při každé příčině každého słowa může se užiti. Kazatel w kázani může podlé příčiny dábľa hadem, drakem starým etc. nazwati, pekla jezerem hořícím etc.; ale doma w obecném mluwení hned se to tak netrefí, ubi non tanta grandiloquentia requiritur. Oportebit itaque et hic servare decorum, co kde sluší saaditi, i jiných rozumných pilně šetřiti, qui praecepta morum imo et artium factis expriment. A opět kdyby wážný muž slow neb metaphor příliš nějakých pochlebných, lahodících etc. užíwal tu kdež sluší wážně mluwiti, nemenší škodaby byla, nežli by tu wážný byl kdež ochotná litostiwost a přiwětiwá wlidnost ho ozdobowati má. Kazatel kázani čine kdyby tak mluwil, slow i způsobů jejich takowých užíwal, jako když máte se swým dítětem mluwi, a neb s lidmi, doma s čeládkau swau neb s jinými mluwe kdyby kazatelkého způsobu nesložil: pro prwní za pochlebníka neb i nerozumného etc., pro druhé za příliš twrdého

faryzeje, neochotného a hněvivého sauzen byľby: id est aut scurra blandiendo, aut μισάνθρωπος importunam gravitatem retinendo haberetur.

Prvního příklad, na kázání tak co chůwa s dítětem mľuwě lřawě i řici: Tak tě hle náš Pán Bůh ty pokutičky wzložil a nemůžemeť jich od sebe odstrčiti.

Kniha třetí.

O příhodném užívání słow některých cizích jazykův.

Třetí věc, kteréž ti, jenž dobří Čechové býti chtějí, mají šetřiti, jest umělé a příhodné užívání i słow některých cizích jazykův. Čehož zjewný příklad máme na Łatinicích dobrých, kteříž, ač hojnau swau řeč a welmi ušlechtilau mají, a však proto welmi máhe słow Řeckých nabrali a jich jako swých užívají; anobř již, jakž Římané neb Łatinici sau křestané starého zákona nezamítající, i židowských. Nebo ať z přílišné šírokosti k moři podobné jako nějakau krůpěji ukáži, Kyrieleison, Kristeleison, Alleluia, Amen etc. kdo newí, že nejsau słowa Łatinská! Němci jak swůj jazyk ošlechtili łatinau, ano někdy přemnožením překřtaľowali (nebo jakž přísłowí jest: Wše co whod dobro, mnoho nezdrawo), to široce známé jest. Sľušněť tedy a sprawedliwé jest, aby, čehož w tom jiní jazykové užívají, také i náš jazyk toho se nezdalowaľ. Ano pěkné barwy ještě zľatem býwají prosazowány a jakž zľatníci říkají šmelcowány, a krásné sukně krassšími věcmi a neb dražšími přemowány a nebo krumpowány býwají. Zľatá koruna drahým kamením náleží aby se stkwěľa a ľauka rozličným kwitičkem prokwitaľa a zwľáště ne příliš blízko stojícímu zraku diwně se měniľa. A protož i my toho, což jest již do našeho jazyku wnešeno a my sme to i obwykľostí stwrzené zastali, užíwejme

*

jako swého. Ano i sedláci také již, a ne sami páni, jablka jedí ne zdejší toliko ale i Właská, pomeranči, jako swá wlastní, když sobě kaupí. A kteříž již popřiwykli, jakož pak tak se činí, widíme, že někteří z Čechů toho slowce *) užíwali, tím swau řeč nemálo ozdobiwše. Ale žeť se také někteří nalézají, ješto nemírným a neumělým cizího jazyku slow w Českau řeč wpletáním ne ozdobu ale ohyzdu do češtiny uwodí, protož čehoby tak přitom šetřino býti mělo, oznámím:

I. Přidawání Łatinských slow k češtině, máli okrasau a ne zohawením hodně slauti, musí pilně býti šetřeno, aby se to dálo non incuria aut studio innovandi seu novas phrases fingendi affectate, ne příčinau i w té malé věci pechy, vysokomyslnosti a jakéhoś nadýmání se etc.; — nebo to jest těch lidí, jenž chtí widíni býti, jichž se řeč trpytí a jako bujný kůň bez potreby plésá a drsá, pro wysycení přílišné newěda jak sobě počínati má etc. (jiné jest, když co toho někdy z potreby nějaké zwláštní pro někoho a neb některé přítomné učiniti musí wážný muž a umělý třebas i proti přirození swému a chuti) — ale pro plnost řeči a ukrácení někdy, když toho čas potřebuje, mnohých slow jiných. A to užíwání těch slow, ne o kterýchžby prwé lidé nikdy neslechali a jim nic nerozuměli, ale těch a takowých, kteréž prwé lidé slechali, a jimž se již mnozí i rozuměti naučili, kteráž sau již lidem w zvyk wešla, ješto jich mnozí tak jako swých wlastních užíwají. Ač i to nemůž jednostejné býti. Neb některým slowům sami přední, jako literáti kteříž čisti umějí a s wyššími drobet věcmi se obírají, práwy, řečňowaními etc., a poněkud za žáky od jiných jmíni býwají, některým pak již i sedláci rozumějí. I protož šetře toliko, jaké máš posluchače a neb čtenáře, jimž mluwiš a nebo pišeš, budeš moci toho, cožby bylo k wzděláni (t. buď k wlastnosti, krátkosti i slušné ozdobnosti) užíwati.

Před dworáky můž býti jmenowan: Korfyršt, Maršalek, Heytman, Truksas, Štołmistr, Hofmistr,

*) Rkp. má; slunce.

Kuchmistr, Musterherr, Mustrowati. — Před wojáky a nebo dráby valent vocabula rei militaris: Zbroj, Kyrys, Šlachtordnung. Ale jeden kazatel, aby se ukázal peritus rei militaris, na kázání takový artikul předložil lidem, prostým kopáčům, k rozjímání: Jaký šlachtordnung Kristus Pán učinil proti ďáblu? etc. Kázal na čtení ku první neděli postní přiložené. Kdyby byl tam w poli byw toho slova užíwal, když wojákům kázal, mohloby bylo státi; ale že tuto ne wojákům kázal ale kopáčům, protož merito habitus est imprudens. Ale mladým lidem lecos se přihodí: iuvenilis calor, si non deest ingenium, nedá zaháleti. —

Před žáky můžeš jmenowati: Regula, Phrasis, Figura, Forma, Periphrasis, Partes t. knihy notowané, z nichž zpívají na několik hlasů etc., Kustoš, Clausula, Fusa, Tonus, Devocian de voce zpívá. Před měšťany a zvlášť těmi, jenž chtí slauti literáti: Monarchia, historiae, Kronyky, Bonus dies, vel Deo gratia a nebo s kuchyňskými Ľatiníky Deracia, Bonum mane a nebo jako hlaupí žáci Bone mane, a neb Bonus vesper, item Salvete neb Salus. Před všemi wúbec, učenými, leyky i sedláky, t. kteříž do kostelůw a neb na kázání chodívají: Kristus, Apoštoł, Euangelista, Anděl, Faryzeus, Publikán, Trůn, Majestát neb stolice Boží, Mammon neb Mammona (ač mnozí z Čechů newědí otom, by to slovo bylo jazyku jiného (t. Syrského), ale domníwají se, že to nomen Mammon derivatur a verbo Mámim, mámiti, omámiti, zmámiti; nebo mnohé lidi mámi peníze neb statek, čest, sláwa, swět etc.). Patriarcha mnohem lépe říci nežli, ut quidam solent, Arciote c; prorsus affectata et non necessaria interpretatio. Multo plus gravitatis et maiestatis habere videtur, když diš Patriarcha nežli by řekl neobvykle a jako diwoce Arciote c. Ač to slovo a neb kus slova Arci jest z Řeckého ἀρχι, jehož Ľatiníci též mnoho užíwají, říkajíce Archipater, Archimarschalcus etc., seu convertens Patri-archa: ale k čemu jest affectare novas voces, cum pulchrae non desint consuetae ac dudum probatae. Poněwadž to slovo Arci jest z Ře-

ckého slova a my ho jinde užíváme nemálo, říkajíce Arcibázen, Arcitraup etc.: i proč máme jazyk svůj chuditi, pohrdajíce tím pěkným a jakýms důstojným slovem Patriarcha. Filozof, i to slovo již jest obyčejné v češtině. Mnohem snáze jemu rozumějí i leyci, nežliby česky vyložené (tak jakž někteří vyložili) bylo Mudrouk a Mudrowci etc., což sic není vlastně. Nebo Philosophus není Učitel maudrosti, což to slovo Mudrouk v sobě zavírá, ale jest tak právě podle slova secundum etymologiam Maudrosti mlůwník. To slovo Latinské Praeceptor jest již u mnohých známé a vůbec přijaté, může se ho užívati. Est gravius ac magnificentius říci Můj praeceptor nežli Můj mistr; nebo to slovo Mistr řemeslníci sobě dávno a nyní již i sedláci osobili. Praeceptor communis slául někdy Philippus w Wittenberce lépe než Magister noster, jako u Sorbonistů. Paedagogus jest menší a nižší než Praeceptor; nebo ten ještě nedorostlé děti toliko zpravuje a jejich jest wídce w menších věcích. Alleluia, Kyrieleison, Amen, Purmistr, Rathaus, Publikán, Farizej. To slovo Štrafowati jest již mnohým obyčejné a zvyklé, tolikéž jest jako Reprehendere t. pro nětco a w něčem, w nějakém poblauzení nebo wywinutí a pochybení postihnauti někoho a potrestati, winu nějakan jemu a neb nedostatek ukázati etc.

Potom pak oblaštñi věci sau u lékarů zdejších i u apatykarů: Puls, Klíster, Traňk, Konfekt, Pižule, Syrop, Purgaci, Komplexi etc. — U bradyřů a lékarů raných jména žil: Cefalika = hlavní žíla, Bazylika = jatrni, Mediana = prostředni, nejwětší. — U winohradniků: Perknus, Perkmeistr. Et nomina instrumentorum etc. u tkadlců: Staw, Osnowa, Wratidlo, Brda, Podnožky, Člunek, Cíwky etc. Tak i o jiných řemeslnících. Nebo jedno každé řemeslo náramně mnoho těch věcí má, až tak mnoho, že není co chwáliti, ale jest nač se hněwati; neb i beze wší potreby to se děje samým toliko zvykem; tak že když se pacholik některý řemeslu učiti má některému,

i jazyku s veliké stránky jinému učiti se musí. Ale to kdo již napravi? To tam již dávno uteklo.

To pak všecko znáti, věděti a w paměti vždycky hotové míti, jednomu člověku není snadné ale velmi pracné. A však kdož dobrau pamět z přirození mělby a s těmi věcmi často se obíral, s rozličnými lidmi často promláuwa je a jako heytmanem neb auřednikem nad mnohými lidmi a řemeslníky jsa etc., nemáloby i w tom mohl. Poněwadž Mithridates král wice než dwatciti jazyků rozdílných poddané swé maje, s každými jich vlastním jazykem mluwiwal; owšemby někdo také těmto rozdíům w jediném tomto jazyku přivyknauti a je w mysli pohotově míti mohl. Ale někdo maje mnoho rolí a luk etc. tak dobrým hospodářem a pilným přihlidačem k tomu jest, že slow sedlských a hospodářských užíwati neumí; ba některý jim, když je od swých pacholků a neb šafářů slyší, nerozumí, newěda třeba, co jest to píce, obilí zmlké, ztuchlé, snětivé, snět, pauchlé etc. —

II. Užíwáno býti má slow ne lecjakýchs (jako i ne leckdes), ale těch toliko, jenž se jakaus zvláštní ušlechtilost míti zdadí, jimižby mohlo ozdoby a krásy řeči přibýti. Jako když náležitě jmenuješ to slow Řecké Monarchia, item Monarcha. Item když diš Chodí tudy osupě se jako nějaký Saturnus. Ale mohlyby někdo tak mnoho slow z latiny neb jiných jazyků do češtiny přeformowati, ažby nepřijemnost řeči swé u poslauchačů učinil, zvlášťe kdyžby takowá a ta slowa formowal, jichž prwé nikdy slycháno nebylo a nebo která již dávno i w pohrdání i w zapomenutí jsau; a zvlášťe kdyžby to vše bylo bez potřeby, z samého toliko jakéhos drzilo křepčení etc. Jako podlé mého saudu tak učinil mistr Hajek, již doktor, w předmluwě na Minuci k roku 1560 tato slowa napsaw: Nejmocnější potentát. Ač slowo to in plurali numero býwá užíwáno od řečníků a dworáků mnohých, nebo říkávají Potentátowé, ale zřídka velmi; než in numero singulari tu již práwě jest novum, inusitatum, nepěkné i nepotřebné. Neb k čemu jest

to slovo Wrchnost? Mnohem jest obyčejnější i pěknější. Ale pochlebníci leda nětco nowého našli, a jako liščím ocašem pooháněli swěta. Též i ta slowa Truc w hrdlo. Neměcké slovo jest Truc. Kteříž psání Luterowa z němčiny do češtiny vykládali, nechávali ho tak. Non est adeo usitatum. Lépe bez něho, lečby kdo chtěl zaumysla germanisare.

III. A protož, kdežby měl domácího jazyku slova vlastní a pěkná, tužby nenáleželo cizích wnášeti. Ale žet tomu welmi již na překážku jest zvyk. Neb mnozí z Čechů, častá s Němci mluwení míwajíce, ano i blízko nich a neb mezi nimi swé majíce obydlé, jejich slow zwykli užíwati. Jako aby říkali Dej sem hantuch, Mášli hantlik? Zač to farkle? W Łanškrauně poň tak mluwí. Až snad se přihodí takowým Čechům, jako předešlých wěků Srbům, tak že již ani česky, ani německy, ani łatině mluwí, než tak sobě zpleti a zmátli řeč, aby jim toliko ti rozuměli, kteříž se od nich plodí. Takž podobně se děje při práwích i Němcům i Čechům, že mnohých Łatinských slow užíwají, některými řeč swau ozdobujíce, a jinými ohyžďujíce a neb ochuzujíce, jako když říkají Proces, Reces, Impugnací, Relací etc. O tom čti ministra Jana Husa. I mezi žáky a kněžími též nemálo jest takowého bezpotřebného Łatinských slow do České řeči platení. Neb říkají Exponowati, Mutowati, Lusum dáti neb míti. Ale abych příklad prostějším ukázał neumělého, newčasného neb nepotřebného a neb i směšného užíwání slow jiných jazyků, příkladů nětco předložím warowání hodných. Někteří říkají i píší Creda apoštolská, w Credě apoštolské, ještoby dobře mohli říci U wíře obecné křesťanské neb We dwanácti člancích. A nebo chtíli łatině mluwiti a łatiny nekaziti marně, kdyby aspoň říkali W Symbolum apoštolském, ještoby tomu i Łatinik srozuměl a popřiwykna i Čech. Ale tuto ani Čech ani Łatinik nynější, nisi peritus antiquitatis, wí co se prawí. Někdoby slyšež, zwlášť hlaupější Morawci Na krydu (jakž oni mluwí) t. Na křidu. Býwało toho slowa někdy w školách užíwáno

dokudž se dítky w škole (jak staří říkají) páteřům učíwal a říkawali Pater noster, Credo, Ave etc. Ale již nyní ani Marie ani Krista newzývají i bludům i prawdě pokoj dáwajíce. Strany pak mluwení to se může o nich říci, že ani łatině ani česky umějí, leč welmi řídci, jichž se tuto nedotýče.

Ale když není příhodných słow Českých tak mnoho w sobě obsahujících, jako někdy některé Łatínské neb Řecké a třebas i Německé jest, jako Monarchia, Regula, ješto kdyby chtěl to česky powěditi krátce jedním słowem, tedytby žádný, někdy snad ani učený ani neučený nerozuměl: i lépe jest tu užiti słowa příhodného z jiného jazyku a zvlášť jestliže prwé kteří užiwati ho obyčej mají. Kdyby pak měl ten wšecken smysl w tom słowu zawřený wysłowiti, tak ať by mohlo rozumínobýti od jiných, i mášli k tomu čas, slušilit, jestli potřeba, budeli vzděłání, a umišli, užiw obého: a nebo nenáležilit, i mluwiž prostým Čechům česky a nestydě se zato co jsi, nečiň se před poslauchači tím čímž nejsi. A ať i toho nepominu. Bývá přiom někdy mýlka. Nebo někteří, umějice i německy i jakž takž česky, když nětco z němčiny wyložiti mají a nalézají tam słowa ne Německá ale Łatínská neb jiná, i takž také je přelěwají do češtiny bez saudu, domníwajíce se, jakož Nemci buď pro chudobu swé řeči neb z jakýchkoli příčin Łatínského słowa nechali, tak že i w češtině učiněno býti má. Jakož kdos wyložil z němčiny tato słowa Což se (prey) religionum dotýče etc, moha wyborně słowem Českým říci Náboženstwí.

I ono słowo bez poroka Łatínské nec sič, Neksík též jest ničemné. Nekteří ho užiwali, mohauce dobře bez něho býti; již našeho wěku téměř z zvyku wyšlo. Jestliť pak Neksík jakoby řekl Ani tak ani onak, totiž člověk neu-přímý, uwiľý, šibalský etc. Daňk obdržeti phrasis ex germanica lingua desumpta u těch Čechů, kteříž s turnaj zacházejí, vox trita. Ale mistr Tomáš w swé předmluwě na žaltář také tak napsal, ješto w wěcech theologických

vážnější slovo náleželo. Nebo člověk prostější, nesvědomý dworských marností, newědělby co se to praví: mohli by pomysliť, že nějakého Daňka t. Danyele chce u sebe obdržeti. Lépe bylo říci Chwálu obdržeti, usitatum plane verbum et phrasis non inelegans esset. A neb prostě říci Chwálenu býti.

Náleželo by také, abych aspoň na tom místě zmínku učinil de vocabulis technicis. Ač jest toho sic dotčeno napřed nemálo, krátce ještě nětco dím; nebo s tím se dlouho meškati není proč. W Čechách i na Morawě řemeslníci ti, jenž německy neumějí, téměř všecko nádobí a nástroje své německy jmenují, jako saukeníci, truhláři, zámečníci a jiní. Ale těm sluší toho všeho dopustiti a odpustiti, aby, jakž počali a zwykli, ani německy dobře a právě ani česky mluwili. Na nichž jakož není se proč boršiti, tak také není jich proč následowati; nechť sobě hlédají, chowají tam ty své štospaňky, werkpaňky, pámy, pušpámy, prušpámy, šlahárně, hobliky, štosoble, hamrle, pamerliny, plocky etc.

O psání slow cizího jazyka.

Widí se mi užitečné i toto přidati. Ta slowa z jiných jazyků wzata, kteráž sobě jazyk Český již osobil, jakoby jeho vlastní byla, dvojím způsobem i psána i pronášina býti mohau. Jedním po łatinsku a neb podlé způsobu toho jazyku, z kteréhož wzata sau, a druhým po našsku t. po česku a neb podlé způsobu Českého. A však proto mezitím při některých slowach widěti jest, že již je zvyk welmi zproměňowal a právě k tomu ohnuł, aby do našich deklinací a jiných form trefowati se musila; kteráž kdyby někdo zase jako wydírati jazyku našemu chtěl a znou je do jiných form formowati, welikauby nepřijemnost řeči své učinil. Tatot pak sau slowa a neb i jiná jim podobná: Ježíš, Kristus, Anděl, Mojžíš, Apoštoł. Beneš a Philomátem a Gzelem tak učinili při těch slowach

Ježíš, Mojžíš etc., zhaněti je chtěvše a do prvnějších forem, jimž Čechové již dávno odvykli, vykládati; o čemž napřed. Takby také někdo drží novarum rerum studiosus mohl pokošтовati při tom slovu Kristus, aby nám zapověděl psáti a neb hlaholem vyslovowati a neb wynášeti Kristus, zasse nás do latiny nawrátiti chtěje, t. abychom psali a i w mluwení tak wynášeli Christus, proto že se tak latíně i řecky píše, a nebo ještě nezpůsobněji Christos. A tolikéž při tom slovu Messiaš, kteréž sobě i Latinici drobět přeformowali z židowského. A mohlby někdo tak vše- tečný a newážný se snad najíti, žeby nedopaustěl říkati Christus neb Messiaš, ale kázalby říkati česky Pomazaný; ba některý potomek Ariů byľby z toho potěšen. Ale nemudročům hodnéby se bylo i posmáti i je slušně zahabiti.

Jiná slova mnohá jsau, ješto i psáti i w mluwení je wynášeti můž kdo chce jak chce, podlé neb rozumu neb zvyku swého t. buď po latínsku buď po česku, jakžby poslucha- čům kterým příjemné bylo. Jako:

po latínsku:	po česku:
Metaphora	Metafora
Phrasis	Frazis
Pharisaeus	Faryzej
Philippenses	Filipenští
Philomates	Filomates neb Filomát
Publicanus	Publikán, ač Beneš wyložil Ceľný Mat. 18.
Euangelium	Swaté Euangelium a neb Čtení
Epphata	Effeta
Epicurus	Epikur
Sadducæus	Saducej
Figura	figura
Angelus	Anděl; Někteří Anjeľ píši, ale

mohlby někdo říci: Kamže jel? snad do lesa? Tolikéž napíšešli s anděly, dí snad někdo s jakými děly? Ale čeho lidé nezpotwoří, když se přičiní?

Syrupus	Syrop
Philosophus	Filosof
Tonus	Tón
Pausa	Pauza
Devocianus	Devocián
Complexio	Komplexí
Chorus	Kůr
Charakter	Karakter Apokal. 16.

O následování phrasi cizího jazyku.

Naposledy při tomto artikuli ještě mi se vidí oblaštňní zmínku učiniti o věci vlastně k tomu artikuli přináležející, t. o následování phraseon, způsobů mluvení cizího jazyku. Ač jest na několika místech již prvé nemálo té věci dotýkáno a i ještě při příčině bude: však tuto za hodné saudím, abych nětco světleji otom napsal. Nebo na obojí stranu některé lidí uchylowati se ne welmi příležitě podlé saudu mého widím. Jedni sobě to libují a mnoho toho bez potřeby ale ne bez škody jazyku Českého užíwají; jiní pak žádného místa tomu nedáwajíce a všecko to hanějíce, nemały díl ozdoby a příjemnosti řeči České ujímají, a to zwláště w Theologii, to jest w věcech k náboženství náležících. Jistě jakož w jiných věcech, tak i tu medium optimum est. Kteříž to oblíbují a za žádnau škodu toho nemají, ti germanismos et latinismos saepe etiam turpes committunt, způsoby łatiny neb němčiny s češtinau mataw, řeč kazí, a budau buď w psaních buď w mluweních swých welmi nepřijemní a nesrozumitedlní. Příkřad toho na mnohých Českých spisích, w nichž věci výborné, jako złato čisté se předkládají, ale řeč jest welmi nezpůsobná a nesrozumitedlná. Než kdožby dobrý Čech byl a łatiny powědomý, zwlášť starých Łatiníků, tenťby mohl mimo jiné porozuměti, co a o čem čte. A owšem, když se k tomu přimísí způsob wedení věci podlé regulí dialektky, tuť jest prostému Čechu welmi nesnadné buď cil všech psání spatřiti, buď věci k cili směřujících pořádek a běh i moc znamenati.

Takowí sau otcůw našich někteří spisowé, jako O opěto-
wání křtu, o pokloně, wětší spisek tištěný o wečeři Páně etc.
Některá słowá takowá se i w písniích nalézají, jako Nic w
swětě silnější není = silnějšího. Item Wida, že pomocník není
= pomocníka. L. 30. w písniích Počila radost nemařau, od-
přatu přehojnau. Ale welikým mužům, welikými wěcmi za-
městknaným, jestliže kdy słow a způsobů mluwení nemohau
ušetřiti, zvláště in versibus za zlé míti nesluší: etiam bonus
dormitat Homerus. A také předešlý wěk swau zvláštní wý-
mluwu má: tak psáti jim duch Páně kázal, jakž wěk jejich
potřebował a příčiny ukazowaly. Ale kteříž to nyní z ne-
wážnosti a pro nedbaliwost činí, jazykům cizím neb řečem se
učíce, řeči swé vlastní práwě mluwiti nedbají, někteří snad
i neumějí, téměř hodné bylo přimluwiti, kdyby to byl kdo
učině.

Na druhau pak stranu, kteříž to všelijak tupí, žádného
tomu nedávající místa, chudí řeč Českau a řaupí. Příklad
dám na jedné toliko věci, obšírné však, kteráž słowě he-
braismus sive phrasis hebraicą (o niž sem zmínku napřed uči-
nil). Nám, kteříž křesťané sme, Zákon Páně starý i nový
často čítáme a slycháme, nemálo słow i způsobůw mluwení w
zwyk wešlo, a tak nám to obě jaks zobyčejnělo, že již to
slyšíce, uši naše nic se natom nezastawují jako na nějaké
nowé věci, ale libost w tom jakás jest, jakoby to vlastní
přirození jazyku našeho dáwalo: non radit aures sed demul-
cet. Jako ta słowá (Mat. 6.) Ptactwo nebeské, Nádoby hněwu,
Nádoby miłosrdenstwi, Usudím swým wřádnauti, Syn zaslí-
bení, Syn zatracení, Duch zaslíbení (Spiritu promissionis Beza,
wyložil z řeckého, moha říci Spiritu promisso Ad Ephes. 1. c.)
Díl jeho položil s pokrytci (Mat. 24.) a mnoho k tomu po-
dobného. Což kdyby měl všecko předěláwati, resolvere, ne-
byřoby to příjemné mnohým pobožným a učeným lidem a wů-
bec téměř všechněm. A jaká potřeba toho předěláwání, če-
hož se tak již i dáwno dobře užíwalo i ještě užíwá? Mnoholi sau
natom zeyskali, kteříž se w to předešle dali? Příklad dám.
To powěděni neb phrasis Ptáci nebeští proměnili, místo toho

položivše Ptáci powětrní; nebo prý ne po nebi létají ale w powětrí. A kdožt jest kdy příčinau těch slow blaudil, t. pomyslit nato, žeby to bylo nebe, w čemž neb kdež ptáci létají? A kdož též newí, že ptáci, jakž nad námi tak pod nebesy létají? Zdá mí se welmi chatrné i marné takové mudrowání, zvlášť u nás w řeči České. Sebastianus Castalio, muž znamenitý, wykládaje znouw Bibli písem swatých do latiny, proto že jest všecy hebraismy wymetał a slow Řeckých i židowských i phrasí nešetře práwě latíně psal, tak jakž nejwýbornější Latiníci mluwiti a psáti obyčej měli, od maohých není oblíben: tak že i nejučenější našeho wěku muži, ač latínu jeho welmi chwálí, však textu písem swatých radše obecného wykladu nežli jeho obecně užíwají. Ale někteří uchýliwše se, příliš to zhruba dělají: všeccko totiž wykládají a formují z latiny, i češtinu tudy kazíce: atque hac ratione multos ineptos græcismos, latinismos et germanismos committunt. O čemž wiz jinde.

Kniha čtvrtá.

Q *Enallagi.*

Čtvrtá wěc potřebná těm, jenž chti dobře a ozdobeň česky mluwiti nebo psáti, jest tato, kteráž u Latiníků Enallage slowe, o níž Linacer, slowautný jistě a welmi wtipný muž, w swé grammatice široce psal, mnoho rozličných příkladů *ex idoneis autoribus* přiwodě, nebo jest wěc ta welmi široká w jazyku Latinském. Kterézto někteří nešetřice, ani dobrých příkladů erudite a proprie loquentium vel scribentium následujice, nemálo ušlechtilých způsobů mluwení wlastních a obwyklých Českému jazyku potupili, a pokudž na nich bylo, zawrhli, všeccko to, což se k regulím grammatiky netrefowalo, za chyby (*vitia*) odsaudiwše. Jako i jiní též zasse na odpor bez saudu bedliwého lecos za figuru beze wší potřeby přijawše, w swých mluweních i psáních užíwali. Těch obo-

jich mnozí následují. Čemuž kdyby mělo místo dáno býti, nemažá ujma a škoda České řeči státi by se musila: jakož z níže položených příkladů všemu tomu se světle porozumětí bude moci. A nežli k vyčítání jich přistaupím, widí mi se, abych o tom nětco, kdy a na kterých místech, ano kterých figur užíwati dobrému Čechu słuší, powěděš. Poněwadž pak to jisté jest, že ne leckdys a ne leckterých figur se užíwati má, tedyť w tom słuší šetřiti 1. potřeby, 2. ozdoby, 3. zvyku eruditorum, těch kteříž práwě a dobře česky mluwí.

Potřebí figur býwá, když bez nich nelze věci, kterauž předložiti máš, čacky, světle a srozumitedlně wypověditi. Někdy propter vitandam amphibologiam. Jako Ukazował mi koně: tu newíš, jednoholi koně čili dwa koně, protož rci per enallagen Ukazował mi kůň, a nebo přidej adiectivum a rci Swého koně. Pije zasmál se = když piť, pijíc, jako zlí Čechowé říkají. Někdy ad vitandam αλοχολογίαν, jako maje řici Tudy jest cesta k peklu, lépe řici Ku peklu, a nebo Do pekla. Jindy ad vitandam cacophoniam, jako A budeme mu milí. Nežli máš tak nepěkně mumžati, radče rci A budemť jemu milí.

A ačkoli přičinatu ozdobnosti užíwá se a má užíwáno býti figur, k čemuž příkladů hojnost welikau níže wiz: však proto hled, aby to za ozdobu sobě pokládał, cožby i jiní sobě libowali a za ozdobné měli, aby snad hřauposti swé a nebo všetečnosti figurami nezdał se příkrýwati.

Zvyku proto šetřiti musíš 1. že ty lidí všech nepřewedeš a zvyku newykořeníš. Protož, což jen může dobře užito býti, toho tak nech. A také sprawedliwé jest zvyku šetřiti podlé onoho powěděni Horaciowa: Videndum esse, quid approbet usus, quem penes arbitrium est et vis et norma dicendi. K tomu, zdažby se stydětí nemusil, kdyžžby se twému mluwení způsobu a nebo słowům posmiwati? Jako při dwoře sa, kdyby řekl někomu Kam půjdeš? maje již podlé zvyku becného řici Kde půjdeš? Honestum est igitur, ut te adtem-

peres ad usum vulgi, šetře však ne chasy a sedláků, ale čackých mluvitelů. Kterých pak a nebo jakých figur užívatí by se mělo, z příkladů těch, kterýchž hojně se níže připomíná, není nesnadné vyrozuměti. Jistě, kterýchž užíwají dobří Čechové buď w mluwení buď i w psaních, také každý učedlník aby užíwatí se učil a zvykał, náleží. Ale otom o všem níže na swých místech šíře.

Enallage partium.

Nomen pro adverbio ponitur eleganter w našem jazyku. Quid pro Sicut. Mrzí mne jako pes, Mrzí mne co pes. Přidává se k tomu, ut plenior et vehementior efficiatur oratio, Jiný: Mrzíš mne co jiný pes. Nestydatým lidem a překážejícím ženskému pohlawí ženy poctiwé a horliwé neb prudké tak říkají.

Verbum pro particula expletiva, adhibita primum aphæresi et tandem apocope. Hleď = hle. Toť jest hle příčina prawá toho, cožť sem dříve řekł, Ea vero demum est causa legitima etc. I tož hle, jaks dělať tak máš.

Adverbium temporis pro coniunctione causali, Když místo toho slova Poněwadž. Luk. 16. Když ste w mammoně neprawé etc. = Poněwadž ste etc. Když zůstáváš = Poněwadž. W obecném mluwení se říkáwá Kdyžs to směł učiniti, wěřím, žeby i wíc etc. Kdyžť smí sežhati, takéťby i ukradł. Inerudita et inepta enallage jest Kdež já sem i hned jemu odepřeł, Kdež já k tomu se ohlásiw etc. Místo toho kdež měłby říci Ale já, Já pak, Pročež já, A já etc. Beneš 2. ad Hebr. Kdež toho Bůh poswědčował, admodum inepte. Actor. 17. Kdež až posawád přehlidł Bůh.

Adverbium loci pro adverbio temporis. Tuť já s ním zajdu, Tuť já jemu nepowolím, t. Tehdy, W ten čas a W té věci. Hic ego illum contempsi præ me. Tu on se rozhněwał, quidam, totižto on se rozhněwá.

Adverbium loci pro coniunctione subiunctiva etc.

Præpositio pro coniunctione et contra, někdy snesitedlně a někdy mrzce. Jako postaw to słowo præpositionem Pro loco coniunctionis causalis Propter takto: Kristus umřel za hřichy naše. Neb jestliže jest za hřichy umřel, tehdy hřichowé měli sic zemřiti: quod esset absurdum. Ale, kdež diš Kristus umřel za nás, tu jest wlastně promluweno; nebo kdyby Kristus nebyl za nás w to se wydał, totiž místo nás aby on trpěl, tedybychom my byli museli trpěti: a tak práwě za nás trpěl a ne toliko pro nás t. naši příčinau. Łatiněť se na obé dobré dobře wzíti může. Dišli Christus passus est pro nobis, dobře diš. Item Christus passus est pro peccatis nostris, též dobře diš, quia sub intelligis Delendis t. pro peccatis delendis, id est propterea ut deleret ea. Ale u nás nemůže se to tak dobře trefowati. Patrněji pak ten rozdíl mezi tím słowkem Pro a mezi tím Za na jiných místech může býti spatřin a poznán. Jako Učiň to pro mne, Udělej to za mne, Pro mne můžeš jíti kam chceš, Jdi na swadbu za mne t. místo mne, pojď také na swadbu a učiň to aspoň pro mne.

Nomen pro adverbio causalis. Co místo toho Proč. Luk. 8. Co myslíte zlé věci w srdcích etc. mělyby říci Proč myslíte etc. Jestliť communis ta phrasis a ta słowa obwyklá i w Łatinském i w Českém jazyku na tom místě. W obecném pak mluwení často se toho způsobu užívá, jako Co se wrtiš? Co se taudáš? Co stojíš? Co hledáš? Co se škrábeš? Co se ho máš háti? Není se ho co strachowati, Není w něj co spoléhati, Coť mám otom mnoho mluwiti? Coť se mám s tím páratí? etc. Item pro adverbio similitudinis. Wrčf co pes; mělyby říci Jako (a neb Podobně jako) pes. Spí co prase, Hledí co tele na nowá wrata, Čerstwý co kráwa na ledě. Než někdy užívání toho słowa Co facit locutionem agrestem. Na Morawě někteří tak obyčej mají mluwiti jako A ty jakýs nejápný co náš Wawra, Ty rovně tak děláš co já. Lépe říci Jako já. Coťby se nechťělo, ale pěkněji diš Jakotby se nechťělo. Beneš inerudite vertit locum Luk. 6. a. Co činite, čehož nesluší činiti w soboty. Něk doby mohl říci Natoli se ptáš, co čini? čili nato. proč to čini? non n. ru-

stictas inest his verbis bohemicis tantum, sed et ambiguitas; ideo nos vertimus Proč. Wübec někteří tak mluví: Udělám, jen co se vrátím; lépe tu říci Jakž. Ineptissima enallage Morawců a velmi častá, když říkají On půjde spěšnější, Staupá pevnější; má se říci česky Spěšněji, pevněji. Kaupím laciněji, lacinši; a ještě i to zle, nebo měly říci Lacinější jest wowes nežli pšenice.

Participium pro verbo. Však mu chci rád plátce býti; obyčejné a obvyklé mluvení. Sicby mohl říci vlastně Však mu rád zaplatím, Solvam ei, Soluturus sum ei. S těmi zůstávající jest = zůstává, ale ta phrasis není tak obyčejná. Někteří toho způsobu více a častěji užívají, než sluší a potřebí, ita ut merito pro ineptis habeantur.

Accidentium in nomine enallage.

Sed primum nomen pro nomine, abstractum pro concreto ponitur, když říkáme Má ďábelství, mohauce říci Má ďábla. Čehož i jiní jazykové užívají. W Zákoně toho nemálo se nalézá. Ale však nesluší z toho potom sobě i k jiným slovům bráti míry. Nebo řekliby Má bláznovství, maje říci Blázen jest, zleby řekl. Ale dobře diš Má zimnici, lépe nežliby řekl Zimničnik jest.

Possessivum pro primitivo inepte. Jako oni starci Babyloňští řekli W žádosti twé sme = w žádosti tebe, žádám tebe. Vitandum hoc censet Linacer.

Genus pro genere.

Enallage numeri in nominibus.

Dualis pro plurali. Dwěma pánům slaužiti. To slovo Pánům jest pluralis numeri a druhé ř. Dwěma jest duale, protož positum est plurale pro duali. Sic regulariter mělo řečeno býti Dwěma pánoma, jakž staří říkávali a psávali. Ač

někteří, jako Filomát, Beneš, Gzell, Proxenus na jiný způsob dělali enallagi t. pravíce, že Dwěma duale positum pro isto plurali Dwaum, i zkaziti chtěice pulchram enallagen, concordabant adiectivum substantivo a říkali Dwaum pánům, aby vždy doděšali. Ač však proto Beneš na některých místech nezamítal numerum dualem. Jako Mat. 18. položil Dwě noze, quod utrumque, adiectivum et substantivum, est numeri dualis. Staří Čechové také užívali enallage i při těchto slovích dualem pro plurali ponentes. Skřehot zuboma, wiz w písniach starých Liij; měli říci Zubům, nebo více mívá člověk zubá w austech nežli dwa.

O těch slovích Prosim vás, pane milý, a neb prosím Waši, kdo newí, že per enallagen dicuntur? Snesitedlná byla a býti může ta enallage, ač někteří sobě nelibují té wobizací; ale kdo naprawí obec? Než že pak na ní není přestáno, pýcha nedá i w tom, jakož pak její subiectum proprium jest, marnost, dým a pára. Hodně ten, kdož Barbarolecticam Tabulam vydal w Prostějowě *) nato nařikal, tupě ta mluwení Jeli pán pryč, Nejsau pán doma. Tak daleko wystaupiła powodeň hrozná mrzutého pochlebenství, že již musí ineptire stulte extra limites naturæ. Staří Čechové říkali králům s uctiwau poklonau: Žádný králi, prosím twé miłosti aby twá miłost etc. A Poláci též podobně tak mluví in singulari. Item prosil sem králowy miłosti, abstractum pro concreto ponentes, t. měwše a mohše říci miłostiwého aneb miłostného krále prosil sem. — —

Singularis pro plurali et quidem eleganter, ut I kdož sau to? idest I Kteří neb Jací sau to lidé? Ale tu jest duplex enallage, t. ne toliko singularis pro plurali, ale i neutrum pro masculino. It. aulica phrasis těch, kteříž se s rybníky obírají, říci Dobrá ryba jest na tomto rybníce t. dobré ryby, a nebo zase na odpor Špatná ryba. Takž podobně truhláři a koláři, tesaři a jiní podobní říkají Dobrý les, t. dobré

*) Doktora Hajka otec.

dříví, Surowý les, t. surowé dříví, Dobrý šindeľ prodává, ničemného šindeľa kaupí, Dobrý owes.

Enallage casuum vel antiptosis. Nominativus aliquando aut in alium casum mutatur aut corrumpitur potius. Nonnunquam necessitate seu coactione, ut in carmine, jako w písniích starých Lij Jakž je skutci jich zastanau. Melius dixisset Skutkové; sed trisyllaba fuisset vox etc. Quandoque vero id fit incuria. Ut in Moravia když říkají Saudci, majíce říci Saudcowé. Item Swědci, melius Swědkowé. Bratří, Bratrowé. Accusativum inde formavit Beneš valde puerititer Bratry. Act. 15. Učili bratry; melius dixisset Bratří. Lépe tu figuru antiptosisin udělati = ponere nominativum Bratří místo accusativum Bratry (provoco ad iudicium aurium, non tamen asini sicut cuculus). Než na jiném místě nezamítám toho slova Bratry. Bratry jeho na wojně zbili, ačby pěkněji řekl Bratří jeho na wojně zhyňuli. Měl dwa bratry. Owšem pak inepte dices Bratrowé jeho přišli; lépe Bratří jeho. Ačby tu mohl někdo mudrowati = rozdíť tu činiti mezi těmi slovy: Bratří že jsau duchovní přátelé t. křesfané = jednostejného powoľání; Bratrowé pak že sau jedné matky synowé. Neodpíraľbych já tomu rozdíťu, kdyby jej také jiní oblíbiti a zachowáwati chtěli. — Koni, konowé. Perau se ti koni w maštali. Tesaři, tesařowé. Páni, pánowé. Milí páni: Páni milí, wúbec se říká. Poláci Pánowé milí. Někdy také i w Čechách to uslyšíš Pánowé milí, ale častěji na Morawě. It. Břímě, břemeno, břeménko, břemíčko: omnia usitata. Staří témě, temeno. Símě, semeno: prior theologica vox. Plémě, plemeno; též prius theologicum: Dawidowo plémě. Někdy pak euphoniae gratia k témuž podobně říkají Pastýři, t. Pastýřowé. Šenkéri, šenkéřowé. Łowci, łowcowé *). Proprie hic videtur dativus singularis poni pro nminativo plurali; neb říkáme in dativo Tomu saudci, tomuto pastýři. A zasse Tito pastýři, Tito łowci. Dicere autem Tito saudci est rusticum. Tolikěž řeklby Hřiši, hři-

*) Tale quidam saepe admittebat charis. F. Erithacus. Ale na něm se to mohlo sněsti. Necht se neleckdos z mladků obawá w jeho škorně.

chowé, Doktorí, doktorowé, Páni, pánowé, ačť se někdy říká Pánové milí.

Nominativus pro accusativo. Budeme štwáti na zajíc = na zajíce. Werštatní frazis jest Již sme se smľuwili za jeden člověk = za jednoho člověka. Mistr Jan Hus píše z žaláře dí Aby wěrné sľauhy = wěrní sľužebníci. Act. 15. Učili bratry, Beneš wyložil; lépe pro accusativo wzíti nominativum Bratři. Ale díš: Erit amphibologia, nesciet nempé, activumne sit an passivum? Resp. Málo mu škodí, nybř nic. Lépeť jest, nežby byla αἰσχρολογία, totiž traupské mľuvení. In carmine někdy permittitur. W písni oné Wida že pomocník není, kterýžby etc. Ačť w jiné písni wiz prostě a lépe Wida, že pomocníka není žádného člověka.

Nominativus pro ablativo. Fere merus germanismus. Říkají ti, jenž česky pěkně mľuwi: Kup sobě kůň, Zabodľ mi kůň, per synecdochen, ještoby měli říci podlé wlastnosti Koně, Kup sobě koně etc. A jest sprawedliwé tu užiwati figury, protože díšli Ukowaľ mi koně, newiš, jednoholi koně či dwa či wíce neb mnoho koní kaupil neb ukowaľ. Ačť kdyby řekl Zabodľ mi koně, wiš že se o jednom koni mľuwi, protože kdyby wíce koní bylo nežli jeden zuražino, řečenoby bylo Zbodľ mi koně. Et contra řekliby Zbodľ mi kůň, byľaby již opět jiná significací a neb smysl t. ne na jednom místě zabodľ, ale na mnohých místech jej zbodľ, to jest, mnoho ran bodených jemu naděľaľ. — Ad Hebr. 11. Nestydí se sľauti jejich Bůh t. Bohem. — Nebudeš než wůľ, traup = woľem, traupem etc. — Staří tak říkawali podlé tehdejšího způsobu Wěřim w Bůh, to jest W Boha, U pokušení = w pokušení. Sed fit amphibologia U pokušení, iuxta In tentationem. — Item staří říkali Powyšowati se nad Bůh, nad Boha. Magnus usus tum temporis fuit litery *u*; wiz otom níže.

Ale kdyby pak podlé toho způsobu chtěľ enallagen sobě twořití t. nominativo uti pro ablativo leckde bez potřeby, jako říkati Podej nůž, chlěb, konew, kožich, sukni etc.: tuby již

blaudil, faceres insalsam enallagen, a toby byl germanismus = imitatio inepta phraseos germanicæ; a však někdy již i to místo má. Jako kdyby řekl Wede kůň za sebau, newelmi nepěkně diš, nebo i přivykli mnozí tak již říkati. Ale řekliby Nech mi ten kůň a neb Nebeř etc., zle diš; než můžeš a máš říci Nech a nebo Nebeř mi toho koně. Ale otom již napřed dosti.

Nominativus pro ablativo instrumenti často se pokládá a newelmi zle. Jako Ta země, kteráž na onen čas nejušlechtější království byla; mělyby sic ablativum dáti Královstwím nejušlechtilejším. Byl jejíčn heytman, heytmanem, pánem, řečníkem, vůdcím, pokušitelem, ochrancím etc. **W** písničích starých **L. 8.** Ať sme vždy powolnými, t. powolní, **Luc. 18.** Byť tento nebyl zločinec, zločincem. Jest král, t. králem, utrumque usitatum. Bude král Český, Bude králem Českým. Zůstať dábeľ a zatracenec, t. Jidáš. Někteří nechválí i této enallage, aby maje říci (Isai. 45.) Nenít jiného, t. Boha, i řeklyby A nenít jiný t. Bůh. Ale nesluší haněti té frázi, nebo jest již obvyklá. Než dobré jest znáti grunt její, ut non ex ignorantia regularum ita loquamur sed data opera propter variationem orationis, sicubi placet. Nýbrž w Čechách w některých krajích mnoho tak mluví, jako w Plzeňstě: nempe germanisant, utpote Germanis proximi.

Nominativus pro vocativo. Chasa nynější, wandrowní towaryši a jiní hýskowé w obyčej sobě wzali, aby člověku starému říkali Otec, však per figuram, aby bylo potworně, t. když u ají říci Pane Otče, říkají Pane Otec. Kdo chce býti sifidlem a nemudrochem, může jich následowati; nebo jest ta phrasis lehkomyšlná na lidi vážné nenálezející.

Genitivus pro nominativo. Insulsissime. Maje říci Trůj i diš Trojí. Jako w nowém Českém Herbáři Trojí index; měl napsati Trůj, a pakliby chtěl říci, Trojítý. **W** témž Herbáři **D. Hayek** dí Zeli obyčejně trojí jest nám známé. Měl říci pan doktor Troje zeli, Trůj list etc. Ale dobře se

řici může Této trojí věci, Trojího koření. Pán Bůh trůj w osobách, W o obách trojího, Troje lékařství spolu slito etc.

Dativus pro vocativo. Ut quidam elegantissime, ita nonnulli turpissime dativo casu pro vocativo utuntur říkajíce Já daruji tu věc pánu mému, t. majíce řici Jáť wám, pane můj, daruji tu věc. Z Němec přinesený jest ten způsob nowého pochlebenství, kdež se neslušně ne z opravdové a vážné uctivosti, ale z marné pochlebnosti a pakli ex *κακοζηλια* užívá. W swatých písmích se toho pouěkud užívá, aneb někdy i w pobožných písničkách, jako w oné Chwála buď tobě Bohu, jakoby řekl Chwála buď tobě Bože etc., jako w jiné písničce jest: Budiž chwála tobě, Pane Bože, jenžs etc. Někdy w kolektách nábožných, jako Tobě Pánu Bohu jedinému budiž chwála. Mohlby sic řici Tobě, Pane Bože jediný, budiž chwála; protoť ne hned také sluší toho užívati leckdes ac theologicas locutiones accomodare potatoribus.

Dativus pro ablativo. Chcešli mne = Chcešli mau manželkau býti. Nechci tebe. Prawí že tě nechce. Prawí že mi nechce, jemu nechce, tobě nechce. Elegans figura est. Já tobě nechci. Prawí že mu chce, že mu nechce. Aliquando non sine barbarismo, aut *αισχρολογία*, jako k Řím. 10. Qui confidet ei, Kdož daufá jemu; latinismus, id est indecora latinae phrasis imitatio, lépe Kdož daufá w něm, aneb w něj.

Accusativus pro nominativo. Indecorus quoque latinismus. Ut 1. Cor. 12. Nemo potest dicere Dominum JESUM, nisi etc. Wyložišli takto Žádný nemůže prawiti Pána Ježíše než w Duchu swatém, welmi neswětlé n nepěkné bude promluwení. Proč? širokoby bylo wyswětlowati. Kdoby posaudil pilně každého toho slowa i jich složení, nenesnadně může srozuměti. Lépe staří wykládali ač prostě Žádný nemůže řici Pán Ježíš jedině w Duchu swatém. Beneš však wlastněji wyložil, ale slovy nepřijemnými: Žádný nemůže nazýwati Jesusa Pánem; nebo ten smysl jest w těch slovích Řeckých i Łatinských obsažen, jakoby řekl Žádný nemůž Ježíšowi ukřižowanému a wůbec téměř ode všech potupenému připisowati toho, žeby byl pánem t. mesiášem, a

tak slávně ho wyznáwati Pán Ježíš, lečby to w něm Duch swatý zplodil, kterýž sám wyznání Krista i w čas nejwětších nebezpečnstwí w swatých působí, ale tělo a krew nedá se w to.

Accusativus pluralis pro nominativo plurali usitate ponitur. Mat. 15. b. Z srdce pocházejí smilstwa, krádeže; měloby se říci Krádežowé.

Accusativus pro ablativo simpliciter. W ten čas pro W tom čase a nebo času; eleganter. Haní to Filomát, sed immerito. Item w písniče viz Třetí den z mrtwých wstáti, prostě Třetího dne. Mat. 27. Druhý den, Na druhý den, Druhého dne, kterýž byl po welkém pátku. Habet hæc antiptosis locum maxime in carmine.

Accusativus pro ablativo, nepěkně, ut Wšecy k umlůwě woľáš R. 20 w písničích starých. Měl tu raději položen býti ablativus Wšech woľáš.

Accusativus cum præpositione pro ablativo instrumenti. Maje říci wlastně Wěrau osprawedlnění jsauce, i můžeš říci Skrže wíru osprawedlnění jsauce. It. wěrau žiw bude sprawedliwý, Z wíry žiw bude sprawedliwý, k Řím. 5. a. Kterauž stojíme, ἐν ᾗ ἐστήκαμεν. Sluší wšak próto i toho šetřiti, že na některých místech jedna forma se lépe trefuje než druhá. Sed hæc usus et acutum iudicium aurium (a toť jast owoce zvyku) docebit.

Ablativus instrumenti pro ablativo cum præpositione, eleganter, ut Dnem i noci t. we dne i w noci žádám zato etc. W powoľání swém hodně choditi, Powoľáním swým: obé dobré, ale prwní hľadší a swětlejší, druhé jest twrdé a staré drobet.

Ablativus instrumenti pro accusativo. Dura phrasis, ferenda quidem in carmine sed non imitanda. W písničích O 14. Nicť nám to neškodí, žeť sme hříšnými: lépe Žeť sme hříšni. Servanda est potius proprietas decora, non admitte ndae insulsæ figuræ.

Ablativus instrumenti pro nominativo. W starých písních bylo Jestit psáno dáwním rokem, Jeremiášem prorokem etc. = jakož před dáwními lety psal Jeremiáš prorok.

Vocativus pro nominativo bude, když diš známému swému collegæ vel alii Au tys rad tomu, když říkají Pane mistře neb Kněže Jene etc.; *μυητικῶς* est dictum. Sicby měl říci takto Kdyžť říkají Pan mistr neb Kněz Jan.

Enallage in prominibus.

Generum. Neutrum pro masculino, qua ratione egregie exprimitur propriissima demonstratio, ut Dobrýtě člověk neb muž, t ten, o němž mluvíme, a neb, o němž zmínku máme. Item Totot jest dědic, t. tento, kterýž teď k nám jde.

Pro foeminino. Dobrá tě to žena, dobrá tě to krmě. Pronomen Hoc refertur hic in talibus locutionibus magis ad intellectum seu sententiam totam quam ad substantivum nomen. Jako Dobráť jest to žena, Jakýž jest to muž, Nechutná tě toto krmě etc. Luk. 21. Jsau to (t. ti) dnové pomsty. Jan 6. Tvrdat jest toto řeč etc. Luk. 7. Která a jaká jest to žena: multo elegantius, quam si diceres Ta žena.

Numeri. Všickni, kdož do sebe toto mají etc. Kdož est collectivum, protož construitur cum plurali Všickni; sic prostě mluvě měly říci Všickni, kteříž; ale byľoby dissyllabum, protož do toho wrše byľoby se netrefilo. Rowně jako O. 10. Kdož jsauc w zámutku i k němu zří, pomoci jinde nemají. Item říkává se Kdožby pak tímto pohrdali = kteříž. It. jakož u Ľatiniků Aliqua pro Aliquod tak u Čechů Některá jabľka místo Některé jabľko. A takž rowně Některé místo toho Nějaké. Ač jest to již numerus pro qualitate. Mistr Petrus Codicillus w předmluwě na Pranostyku 1567 položil takto Widělo mi se býti užitečné, napomenuti tuto o střidmosti etc. položiti. Bis aberravit bonus magister

Nebo měl říci Nějaké napomenutí: Některé numerum significat, Nějaké qualitatem. Dám jemu některý groš, t. několik grošův, ale rád bych nejprvé při něm spatřil nějaké polepšení. Podobně jako u Latiniků rozdílné jsou voces Aliquod a Aliquot, Nětco neb Nějaké a Několik. Aliquot eorum venerant. Terent. Aliquot me adiere. Item Střídmost jest pokazené slovo, ale Středmost. Nebo Středmost jest Modestia. Morawci někteří ho užívají místo toho českého Střízlivost = sobrietas. Střízlivý jest = non est ebrius seu ebriosus. Item Střízový, non ebrius. Nebeské hvězdy spatřovati a svého vlastního jazyku dobře neuměti, hanba.

Casuum. Inerudita enallage est in hoc dicto (Luc. 6.) ubi nonnulli interpretes accusativum pro ablativo, latinismum admittentes, postavili Což, měvše říci Čehož. Takto stojí v textu Proč činíte což nesluší, pěkněji diš a vlastněji Proč to činíte, čehož nesluší činiti. W trpkostech je zkušejš: Jich mělo býti, ale pro zvyk a starobylost to se může a má spravedlivě již na tom místě trpěti; alioquin et xaxoφωλαv admitteres. Dobře diš Jáť sem jich (t. těch lidí etc.) newiděl. Ale mnozí Morawci zle říkají po slowensku Jiš sem jich snědl t. ty třesně, wišně etc. Já se jich uřál t. ty mendýky a žebráky. W starých písních Q. 14. Kterěz Bůh tak powoławá, lépe Kterýchž.

Enallage accidentium in verbis.

Enallage numeri in verbis. Inepta quorundam adulatorum locutio multis placet, maxime aulicis et Pragensibus vulgo říkati Jsauli pán doma, nejsau doma pán, jakoby několik těch pánů anebo paní bylo. Ale jakož se někdy lidem málo zdá to míti což mají, než chtělby také i tomu, což jiní mají (vlastnost očí Achabových, jenž nemohly s pokojem patřiti na winnici Nábotowu, ale swau widěti chtěly): tak se i těmto málo zdá, kdyby jim říkáno bylo Jest singulariter, než chť slyšeti raději pluraliter Jsau. K tomu podobný jest i ten již

w zvyk vyšlý způsob říkati jednomu Wy, Wám, a Tobě: vobizatio. Jako Nejvyššímu a Všemohú-
 ve Otče dej nám, odpusť nám, a ne Dejte nám, neb
 . A jako staří říkali Ó králi, učíň mižost s
 ým, Nalezli sem mižost před tebau. A po-
 říkali My, t. já ne sám ale s jinými tobě,
 nejním, než samému tobě). Kdyby také
 tomto poníženost, aby mnozí přijdauce přede
 Já, pane milý, všeckni prosím vás, učíte tak ;
 newadž příčinau poddanosti a ponižování sebe od mno-
 ch mluvě neřekl Já, a nebo když mnozí říkají pánu je-
 dnomu Wy, pročby on mnohým neřekl Ty. Ale ctknauti ne-
 lze o to. Nebo tudížby člověk uslyšal tato přísná slova
 prchlivým promluvená způsobem: I pročez ty mi, bídný po-
 tworníče, tykáš? Cožť sem malý vůčích? Wěz, že sem
 lepší než ty etc. A protož darmotě mysliti o naprawení toho,
 než raději, co kdo rád jídá, dáti mu toho dosti, zvlášť když
 se čeho nekupuje drazo, ani s ujmou cti Boží dáwá. Ač u
 Ľatiníkú turpis illa et incommoda vobisatio iam paullatim eva-
 nescit, dum viri docti ad veterum morem redeunt. Ut Castalio
 vir sane doctus orditur præfationem in bibliorum sacrorum ver-
 sionem novam: Sebastianus Castalio Eduardo Sexto etc. Než
 bojím se, že toho w češtině ještě za našeho věku nebude.

In carmine, idque raro, permittitur hoc modo uti, když
 máš říci Musejí oni, i řekni Musi neb Musíť oni k tomu státi.
 Užíwá se toho nečasto i w obecném mluwení, ale na vět-
 ším dile bezpotřebně. Item Spějí maje říci, i diš Spí. A
 však rozdíl pomni učiniti distoňgu přidáním neb ujetím takto
 On spí neb ona spí, oni spj. Takž i to slovo Oni bdějí, on
 bdi. A to jest již welmi obvyklé, že týmeř neuslyšíš toho
 slova Bdějí, ale vše se říká aneb píše Bdi oni, bdi on. Imi-
 tatur hanc enallagen et hæc apocope: Chtí místo toho slova
 celého Chtějí. Přináležejí a přináleží, přináležejících. Ve-
 rum genitivus vel ablativus iste pluralis in hac voce omnino requi-
 rit hanc enallagen euphoniæ gratia. Item Všickni ti drábi
 musí pryč t. musejí.

Nastal pak nedávno způsob, kterýž chválitili či haněti bych měl, newím; nebo chváliti mi se ho nechce a haněti nesmím. Čeští páni neradi slyší, kdyby je kdo jmenoval pravým jménem na křtu přijatým. Jako aby řekl Pan Wratislaw (owšem přidášli po staročesku) Peršteynský, hanba jest, než rci Pan z Peršteyna, Pán z Žerotína, Pán z Kaunic etc. Pane z Kaunic, Pane z Lomnice etc. Zdá se to pánům něco býti důstojnějšího, nebo křtěné má leda sedlák. Zato mám že to Wlaši do Čech jako i jiné věci lecjakés wnesli. On sobě říkají Duca de Alba, Prince de Arania, de Aurelia etc., i tožť naši také se k tomu formují. A již se toho chytají i zemané, říkajíce sobě Pane z Bilkowa, Pane z Mukoděš etc. I nechažť ale ty křtalty sobě mají: přejme jim toho pytle dýmu.

Mat. 12. zle wyložili Otázali ho řka; Řkauce dicendum fuit iuxta regulam syntacticam.

Enallage generum in verbo. Apokal. 4. Padli 24 starců, Padlo 24 starcuo: jedno za druhé se užívá per enallagen generum et numeri. Padlo to howado, dobytče, padli muži, padly ženy a panny, děti etc.

Enallage temporis in verbo.

Præsens pro præterito. I w latině i w češtině často se toho užívá, a dosti pěkně, dum rem ob oculos ponere ac veluti depingere volumus. Jesus autem dicit ei, Ježíš pak dí mu t. řekl mu. Eleganter hoc modo reddimus græcum præsens per futurum nostrum eadem manente significatione. Item w obecném mluvení takto říkáme: Když sme spolu jduce na péči se měli, tožť na nás wystaupí koliks lotrů, t. wystaupilo jich kolikos. Accedo ad pedisequas. Tožť on hned přistaupí k němu a dá mu políček. Tožť mi se on rozstůně. A toť se všeckno kauří. Item I odewře se nebe t. odewřeło se nebe. I sede a tožť přijde na něj děšť i rozběhne se. Staří propter discrimen a futuro říkávali I rozběže se, ale jest to archaismus

non usurpandus. I pozdrawí ji a řka t. pozdrawiř. M. Jan Hus w kázani na 16. neděli Sede ten, jenž byl mrtew: archaismus est cavendus, lépe řici Sedř. Jako i to w kázani na 17. neděli Aprehensum eum sanavit (Hus admisit latinismum, napsaw) Chopeného uzdrawiř ho. Item Sřauha pak ten pade před pánem, Tum ille procidit coram domino; nyní bychom řekli Padř prostě, aut per figuram Padne. Jan 16. Zwěstujeř wám = zwěstowati bude: præsens pro futuro, archaismus non est imitandus. Mat. Přejde Jan Křitel, staří řikali Přejde t. přišel. Mar. 14. přijde Jidáš etc.; tak staří. Jiní předce per præteritum reddunt dosti způsobně a prostě Přejel. Beza řatině položil Adest Judas. Wřlastněby mohř řici Jde Jidáš. W obecném mřuwení mohřby řici A toř Jidáš jde, exprimeretur eleganter sententia græcorum verborum. Item níže (Marc. 15) Swołaji k němu wřecku zběř. Item (Marci 14) Accipit secum Petrum: et in græco et in latino est præsens temporis verbum. řeskyby zle řekl Pojímá a neb Béře: oportet igitur uti præterito Pojař Petra, aut ut nos reddidimus Pojaw. Beneř wyložil I pojme, sc. per futurum; utitur ná tom místě, meo iudicio, nesřušně. Ex hebraico idiomate wzat také způsob, ut futurum indicativi ponatur pro præsente imperativi. Ut Nebudeř pokauřeti t. Nepokauřej. Nezabijeř t. nezabijej. Non habebis deos alienos = Ne habeas.

Enallage personarum in verbis.

Secunda persona pro tertia. Pulcherrima phrasis est sed theologica quoque, secundam personam pro tertia quandoque ponere, taktó Chwalteř tě Hospodine wřickni andělě, Laudent te Domine omnes angeli. Zwelebujeteř tě swatí zborowě, Magnificent te sanctæ fidelium congregationes. Izák Jákobowi řekl: Serviant tibi populi, Sřužite tobě lidé, národowě. Podobná k tomu phrasis byřaby, kdyby řekl Uperte tě oni nebo neuperte. Zapřatfe oni tobě nebo nezapřatfe, jdi to předce. Item Již pak oni děkujfe nebo řejte a hněwujfe se jak chcete, ty nic nedbej.

Nejednan již jest powědino de modo permissivo, quo nos utimur pro imperativo. Jako Nechažť tě chválí andělé. Nebo tertiam personam imperativi non possumus imperativo illo modo bohemice reddere. Můžeš říci *Lauda anima mea dominum*, Chwal neb chwalíž duše má Pána. Item *Lauda dominum tuum Sion, Sione* chwal neb chwalíž pána svého. Item *Laudate dominum omnes gentes*, Chwaltež Hospodina všickni národové. Ale nemůžeš personam tertiam tam proprie convertere. *Laudate Dominum sol et luna*, česky díšli per modum permissivum Nechažť chválí Hospodina slunce a měsíc, tu nebude právě celé rozkázání, ale bude jako nějaké dopuštění. Řekliby pak kdo *Ať chválí Hospodina etc.*, bude powědění necelé, musíš k němu přidati verbum aliquod, t. takto *Přikazuji* neb *poraučím* neb *žádám* nebo *dopauštím etc.*, *ať chválí Hospodina všickni andělé*. Aby pak bylo právě imperative, non per circumlocutiones ale jedním slovem, sumitur secunda persona w takových místech pro tertia takto *Chwaltež Pána* z těch věcí i wy jenž ste nyní, i ti kteříž ještě budau po nás, také *chwalte Pána*. A neb takto, kdyby u *Latiníků* mohl tauž figuru udělati bez neslušnosti a říci *Laudate te omnes angeli*, *Chwaltež tě všickni andělé*; ale u *Latiníků* to se netrefí, quia videretur apostrophe příliš spěšná a neslušná, t. jakoby obrátě se od trůnu Božího k andělům řekl *Chwaltež*, a rychle obrátě se a neb obličeť obrátě k Božímu trůnu zasse přidaľby *Tě všickni andělé*. Item jiný příklad, kdež se widí lépe per modum permissivum vykládati nežli per hanc enallagen. I. Reg. 3. *Dominus est, faciat quod est bonum in oculis eius*, Pánť jest, nechažť učini což se dobrého widí před očima jeho. Ale však tu pěkněji u nás stojí modus permissivus nežli u *Latiníků* imperativus; neb neslušelo na Eli, aby Bohu rozkazowaľ, ale aby, zarmautě se Bohu powoliľ (jemuž odpirati ani slušné ani možné bylo) a trestání přijal pokorně. Staří *Čechové* vykládali *Ať učini*: nemnoho lépe, nežliby vlastně. řečeno bylo *Učiň Pán*, což se mu widí. Také někdy dosti pěkně se užívá přitom toho slovence *On*, jenž jest tertiae personae, protož táhne za sebou i jiného slova,

verbum, přistojícího, takto *Faciat sive non faciat, Již on učíň nebo neučíň. Dicat sive non dicat, Powěz on nebo nech. Faciat vel accipiat ipse quæ vult, Učíň neb vezmi on etc.*

Tertia persona pro secunda. Jako Loquatur Dominus meus, Nechažť mluví Pán můj (ač se tu per circumlocutionem mluví, o čemž sem napřed powěděľ de modo permissivo). W Bibli jest nemálo na ten způsob mluwení. Genes. 18. Coepi loqui ad Dominum meum, Počal sem mluwiti ku pánu mému t. k tobě, pánu mému a nebo k tobě, jež si pán můj. Ne exardescat. Ne irascatur Dominus meus. Reg. 25. Ne ponat Dominus meus, id est, Ne ponas Domine mi, Nechažť nepokládá Pán můj, místo toho Nepokládej, Pane můj. Sed nunc quidam κακογλόι corrumpunt ut phrasin ita et mores suis intempestivis adulationibus dicendo maxime in germanica lingua, imo iam et Bohemi Nechažť jí pán, Proč pán nejí neb Neráčí jísti? Verum hac de re nuper non pauca scripsi.

Tertia persona loco primæ. A takž také podobně tertia persona pro prima. I. Reg. 25. Attulit ancilla tua, pro attuli = Přinesla děwka twá t. já přinesla sem, kteráž sem děwka twá. A výše Loquatur ancilla tua, Nechažť mluví děwka twá t. nechažť já děwka twá mluwím. Gen. 19. Invenit servus tuus gratiam etc. Nalezť služebník twůj miľost t. já jenž sem služebník twůj, nalezť sem miľost.

Z písemli pak swatých čili odkud odjinud Němci to wzali (oniť snad wědí), a kteříž česky umějí, tak i w Čechách mluwiti počínají: leckdos leckomus bez potřeby, jen aby pochlebenstwí se rozmáhalo, rovný rovnému mluwě dí: Co pán chce; jiní říkají: Co chcete, pane, a kdyby starý Čech přišel, řeklyby: Co chceš, pane. Item jsa za nětco žádán dobrý člověk rytířský dí sobě rovnému (on mni že uctiwě, ale bude pochlebenstwí nowého formau): Já to pošli pánu t. já tobě to pošli pánu. Kdyby již aspoň řekl tak jako staří otcowé říkali: Já služebník twůj tobě pánu mému pošli: ale toľby neslušelo, aby od rovného k rovnému mluweno býti mělo;

a takž rovně i ono již řečené. Pročby neřekl již aspoň podlé zvyklého wobizání: Já Wám to pošli? Ale kdo je tam w krémách bude napravowati? Slyše někoho, an prawi: Já připiji pánu mému, chtěly ho tu grammatice učiti, snad by korbelem měl o hlavu.

Enallage adverbiorum.

Kde, Ubi, adverbium = in loco, ponitur sæpissime pro adverbio Quo, quod ad locum significat t. takto: Maje říci Kam půjdeš, i dí, Kde půjdeš, item Kde chceš. A již nyní tohoto času u mnohých Čechů a zvláště při zámcích neb dvořích kdyby kdo řekl Kam chceš? smějí se neb i hněwají a jako stydí zato, stulte egregiam et propriam vocem repudiantes. Někteří pak newážně na tu otázku odpověděliby (pro to slovo Kam): Kamkowi etc. A tak sami Čechowé Českau řeč ssužují a kazí bez hodné příčiny.

Adverbium interrogandi pro causali etc. Co blázníš = proč blázníš? Co křičíš? Co se dřeš? Což nepůjdeš do kázně? Což nechceš? Co neumíš křičeti? Což se nehneš?

Adverbium pro coniunctione admodum inepte ponitur t. Ubi pro Autem. Kdež já wěděw toho potřeby etc., lépe říci Já pak widěw toho etc. Wartowský té frázi obyčej má užíwati, ano i mnozí jiní w obecném mluwení a zvláště pak řečníci před právem často tak mluwí: newelmi dáwno se to kdes wzało. Beneš k Židům 11. Kdež Bůh swědectwí wydáwal o dařích jeho, ničemně wyložil.

Adverbium qualitatis pro intensiois. Dobře wětší t. mnohem wětší. Mámt se dobře zle, totiž dosti zle, welmi zle. Dobře weyše nad to wokno dosahl. Jest dobře tlustší.

Adverbium temporis. Někdy Aliquando, Kdys Quondam. Někdyť jest býwala má žiwnost, nyní již wše draho: někdy t. kdys tam prvé dáwno.

Enallage generum in participiis.

Utuntur nonnulli foeminino participio pro masculino. Ale toho dvě příčiny býwají. Jedna neznámost grammatiky České a zvyk zlý. Druhá opatrnost, kteráž učí menší škody dopustiti se pro uwarování wětší. Příkła d prwního. Když kdo takto dí On na tu cestu chodíc, uškodil sobě: tu neměl říci Chodíc, nebo to słowo jest generis foeminini, a ten kdož sobě uškodil jest generis masculini. Powěděl tak dobře, jakoby řekl Pán ješa pryč. Ale mohl a měl říci On chodě na tu cestu etc., a tak concordaret adiectivum cum substantivo. Item Přetřhl se dělajíc: Dělaje měl říci. Item Činic pánu poklonu prosil ho: měl říci Čině aneb Činiw. K. Paweł Aquilin Hradecký, bakař, w předmluwě na Pronostyku léta 1551 Uwažujíc u sebe častokrát: měl říci Uwažuje, a neb Pomýšleje nato, Saudě to etc. Ač dobrému a opatrnému Čechu mohloby to ne k rozumění grammatickým regulím, ale k opatrnému figur užíwání přičteno býti. Ale Paweł kněz, dobrýli jest čili zlý Čech, i z těchto způsobů mluwení, w též předmluwě položených, může býti srozumino. Všickni, jenž se přidrží: měl říci Přidržejí. Item Abych wděčnost swau waš dokázal: měl říci Wděčnosti. Item Dokonawši to předsewzetu měl říci Dokonaw. Waši miłost prosíc: měl říci Prose. A w textu Species wyložil Twárnost, měw říci Částka etc.

Příkła d druhého. Když někdo w těch toliko słowích užíwalby té enallage, kdežby mu se wlastního způsobu užití netrefilo, lečby chtěl pochybnosti, amphibologiae, se w řeči dopustiti. Jako kdyby řekl někdo někomu Služilž pánu swému milujíc ho. Ač on zle dělá ssužujíc swé poddané. Ale žeby nebylo pak rozdílu mezi těmito dvěma sentencemi On miluje pána swého, item Miluje ho, Amans eum (totiž Milujíc ho) nechtěl mi toho učiniti: id est, non est discrimen inter verbum indicativi modi tertiae personae Amat Miluje, ac inter participium masculinum Amans Miluje. Příkła d toho příhodný máš w písničce Budiž chwála welebné etc. J. 9. Láskau audy církwe zapalujíc w swatý spolek uwažuje. To

słowo Zapaluje est participium foemininum positum pro masculino z té příčiny, že sequitur verbum Uwozuje: i kdyby položil, jakž własnost míti by chtěla, Zapaluje, fieret ambiguitas, tak žeby se zdálo to participium býti verbum, jako i to sequens t. Uwozuje. Než krátké t býti musí: Uwozajic, si debet esse singularis numeri; nebo napsaliby Uwozujic, tedyby bylo plurale per apocopen dempta litera finali e, quia sine figura diceret Uwozujice. Znajic wěrní pána wáli, apocope. Znajc on, znajic ona, znajici, cum novisset. Jest skužehnice dobře pána swého znajici. Rozjimajic. Poroděc zůstaneš panna, Poroděci utečeš Enixa abibis. Apoštoł dť Flens dico, Płače prawim, to jest Płačic; nejlépe řici per circumlocutionem S pláčem. Též i při tom słowu Piši Scribo, Piše Scribit, Piše Scribens. Někteří pak ad vitandam amphibologiam řkau Pišic já jemu.

Item někteří insulse loquuntur Budauc já přtelem a nebo Budauc on mým sausedem: měliby řici Jsa já, Jsa on mým přitelem. Okolo Strážnice obyčejně tak mluví Buduc on mým susedem a tak sa se mnau wadí. A však někdy, ubi ex contextu facile genus apparet, můž se interpres opowáziti té amphibologiæ radše nežby se dopustil barbarismu. Jako Luk. 23. ego transtuli Potresce (t. potrápě nebo pokáraje) ho propustim. Quidam transtulerat Potrescic; inepte. Beneš Kdyžo potresci: improprie et duriter. Protož potřebi jest w tom spěšného běžitě mysli sawdu, aby hned prohledna, kde se může položiti sine hac ambiguitate supradicta participium masculinum, a kde pro uwarowání ambiguitatem měloby se miato mascul. položiti foeminium z potreby newyhnutelné. Nebo někteří, widajice od opatrných mluwiteli toho náležitě užitwati a nerozumějice již této řečené příčině, i domníwaji se, že to může leckdes učiněno býti. A w tom, přiwyknauce toho nešetřiti, potom leckdys grammatiku pohlawkují. Někdy pak mohloby se i této opatrnosti od wykladačů swatých Pisem užití, aby jiné słowo, mající podobnau k prwnímu moe, na to místo položeno bylo, kteréžby nečinilo amphiboliæ. Jako 2.

Joan. epíst. Ne jako nové přikázání tobě píše: rci raději Předkládaje, et nihil sententias deest ac tollatur amphibologia. Též Mat. 10. a též 11. Præcipiens Prikazuje, Prikazujc; lépe říci Prikázání dávaje. Ano i tato opatrnost w tom jest dobrá, aby jedno participium druhé osvětlovalo a vykládalo. Příklad sud. Mat. 11. Přiběť Jan nejeda ani pije. To první participium Nejeda jest světlé, a protož od něho se i druhé osvětluje, t. Pije, tak se rozumí, že jest participium a ne verbum, a má vyloženo býti Bibens a ne Bibit. It. Marc. 15. I wyšel z něho křiče a velmi jím šemceje.

Enallage numeri in participiis.

Turpem et ineptam enallagen quidam faciunt, aut (ut verius dicam) barbarismum admittunt, říkajice Widauci (a neb Widauci) dobročini Božská. Et contra Já znajice takovta věc etc. Přistoupit k němu přemice ha, Ja. mohauce tota odolatí etc. Měliby říci místo toho Wida, Widauce my, ut verbum cum pronomine in genere et numero cohereret. Item místo toho Mohauce já, má se říci Moha já aneb Mohauce my. Item Wztáhse ruku swau na učedlniky lépe Wztáhna; někteří křepčiti chtějce píši Wztahw, jini multo ineptius Wztahew, Wrehew. Ale někteří toho rozdílu neznají inter participium numeri pluralis et singularis. Detestanda sane ruditas et non ferenda negligentia.

Enallage temporum in participiis.

Præsena pro præterite. Euphonis græcis. Mat. 12. A wztáhna ruku, lépe tak říci nežli uts, ta proprietas græcæ lingue Wztáhw neb Wztáhew; neb tak někteří píši, ale nezpůsobně, ačby na tom místě mohl napsati Wztah ruku. Mat. 22. Znaje pak Ježíš lest jejich. Proprie ex græco měžby říci Znaw, proč. ale nepěkně, inusitate. Dášli Poznaw, hůře bude, nebo to slovo Znaje comprehendit actionem manentem,

ale Poznaw præteritam ac nonnihil derogari videbitur providentiæ Domini. — Marc. 8. takovýž příklad wiz A znaje to Ježíš. A takž podobně i při tom słowci *lđw* býwá: wlastněby mělo wyloženo býti Widěw, ale euphoniæ gratia může per hanc figuram býti řečeno Wida, a pakli jiným słowem ač ne tak wlastním Uzřew, též dobře. — Mar. 10. Braw je na swé lokty, diš wlastně ale nepěkně; protož propter euphoniæ lépe říci Bera je. A níže Poklekna před ním: kdyby chtěl wlastně říci, muselby ineptire řka Poklekew a nebo Poklekw. — Mat. 25. *φωβηθετε*, Báv se. Sed est vox inusitata; způsobněji euphoniæ gratia diš Boje se, ponendo præsens pro præterito; nisi velles synonymon accipere Zhroziw se, ale že jest drobět tužší, nežliby tu náleželo.

Accentuum enallage, si liceret sic dicere, a pakli raději dím, Proměnitelnost w accentích.

Mnohoť ještě záleží na accentích. Maličkým štrejškem welikau proměnu we słowu učiniš. Jako Ženā hledající nože, participium Quærens; Hlédající na poli pšenice, Custodiens; Hledající, nomen, ta jenž hledá. Verum subiiciam plura et utilia exempla. **a. á.** Blázniti, Blázniti: křepčeji se zdá a bystřeji wzníti bez accentu breviter; prwní to s dlouhým **á** iam videtur obsolescere. — Wčera přišel, wčera spadl sníh, utrumque usitatum, jak kdo chce může psáti. — Naše prosba, Naše: hic accentus nonnihil gravitatis addere videtur; sine accentu domácí słowo a jako werštatné se býti zdá. — Takž podobně i w tom słowu Kámen a Kamen, Kamení etc. — Wšak ne leckdes měniti słuší accenty; neby někde spolu s accentem změnila se moc, significatio, słowa toho. Jako při těch słowich Na kwasu, Byli spolu na kwasu, to jest na hodech: Čijít já při něm starau nákwasu neb nakwašení, to jest na nečistění: ještě z něho newypáchla ta stará nákwasa. — Item Za wraty stojí: On hojí na záwraty. **e, é.** U wečer, u wečer, wečer

sine accentu zdá se býti bystřejší a jako křepčejší slovoce. Nawštěwiti, nawštěwiti: první křepčeji wzni. Ac multi infinitivi abreviantur similiter. Však aby se newždycky tak říkało; quod rarum charum, vilescit quotidianum. Ale w mnohých slowach nemohau se měniti accentowé sine detrimento significationis, jako při tom slowci Lépe; nebo říkáme Lepé škorně máš, a sau lépe udělané nežli mé. **l. l.** W nich, w nich, **S** nimi, **s** nimi: bez dyftoňgu a neb accentu lépe, **s.** accentem jest po Domažlicku, weluť quædam Patavinitas in Livio, ut alibi dixi. Takž také Jímiž, již, již (totiž kteraužto). Zawítej = bene veneris, staré slovo. Zawítej k nám Duše swatý: Zawitey ut zawitý, to jest zawinutý. In adverbiiis někteří častě chybují, dělajíce turpem enallagen (vel antistechon potius), jako majice psáti Raději tomu chci, Mileji umřiti, Liběji hrá na žautnu, Pěkněji zpíwá, i pší Raději, Mileji, Pěkněji etc. Nýbrž několika ne zadním mužům předešle se zdáło, že na těch místech má dlouhé **l** a ne krátké **l** psáno býti; ale jest jisté, že se natom dobří muži meylili: protož tím sobě žádný překážeti nemá. Někteří hned mezi **l** a **l** nechti mti rozdílu. Sunt omnino inepti. To slovo jedno je přemáhá: Jejich, těch howad nebo těch mužůw pokrm est genitivus pluralis mascul. et neutrius: ale Jejích, t. té ženy šatů mnoho zhyauło, plurale fœminium, casus genit. A však již sobě písaři to za obyčej wzali, aby leckdes dlouhé **l** udělali, a zwlášť když se na konci slowa trefi. Jako Urozenému Panu Janówj, Petrowj, Herałtowj, nejwyššímu purkrabj etc. Dám dobrau wůlj. Ale i to jest κακοζηλια Latiniků. Nebo nyní mnozi, a zwlášť mimo jiné umělejší písaři literu konečnau prodžuzují, t. ocásek k ni přidawají jako accent, Manere Adiuratj.

Na zawírku všeho toho, což sem již obšírně o té figuře napsal, toto dím pro wykladače Čechy, čehož sem i napřed dotekl, že někdy a často figurata oratio Latinská musí prostě býti česky powědína: non enim semper nostra lingua admittit figuras ubi lingua latina hoc requirit, et contra. Protož potřebí tu opatrnosti. Příklad dám. Latíně dobře diš Qui

concurans ad amnes? (t. Qui pro Qualis)? ale česky musíš vyložit prostě bez figury Jaké zhluknutí nebo zběhnutí se ku potokům? Díšli Které zběhnutí etc., intrudíte transtulisti.

Knihá pátá.

O některých figurách menších, k České grammatice přináležících.

Prothesis

t., když se litera přidá napřed k slovu. Jako když diš Jsau od toho slova Jest. Místo Jsau pišeme Sau; však někdy h pronuntiatione drobet se té litery *J* a neb jejího hlásofu drbne. Jako když diš Nejsi nic dobrého: mulieruncularum přrasik. It. Nejsi hoden toho. Ale otom napřed w grammatice šíře powědíno. —

Zvláštní, Obvláštní wěc jakákož, dobře se říká; ale někteří kazí ta slowa říkajíce a nebo pišíce Obzvláštní, přidávajíce a bez potřeby: jini pak ujímajíce říkají nebo piší Obláštne. Nerádi šíle na prostředku zůstana. Diwné hlawy nemožau než diwně mluwiti, mudrowati. Ale středný člověk dosti na těchto slowich má Zvláštní, Zvlášťe, Zvláštně a nebo Obláštni, Obvláštnost, Obzvláštně, nechaje toho přidávání a a nebo ujímání a.

Wopilý moha říci neb napsati Opilý. Ale jest w tom weliká nejednostejnost. Nebo někteří a zvlášťe na Morawě piší a též i mluwí takto Oběd, Owes, Okno; westřeji a bystřeji Čechowé Woběd, Wowes, Wokno. Někdy propter euphoniám dobré jest přidati a, jako Jednowoký; odjaliby a, i nepěkně stane i nezpůsobně se wyřkna. Wiz Mat. 9. g. Item Opil se, Wopil se: poslední Čechům obvyklejší. Ožíře se, Wožíře se, Wožraží: lépe cum prothesi. Nebo to slovo

Ožralý jest tolikéž, jakoby řekl **Obezralý**: jako kdyby někdo chleba pečem wákol okusal nebo obežral. Ale **Wožralý** míní se **Wopilý**.

Střída. Luk. 1. ἐξ ἐφημερας Ἄβρα Z střidy Abiašewy, Ex vice Abiaē, Odtud **Střidník** jest słowo w Čechách: kaplan, pomocník farářů. Staří psávali z **Třidy**; mnoho gem pargamenowych psaných welmi starych exemplářů widěl, wšudy tak bylo psáno bez toho **s**. Čeští pak impressorowé přidávají **s**; nemnoho natom záleží, piš jak se komu líbí.

Cautio. Někdy wšak affectant, překřepčují, ut sic dicam, Čechowé někteří říkajíce **W o b ě t**. Netřeba tu **w**; neb někdy **w** býwá tu praepositio, jako: Kristus se wydal w obět žiwau etc., w oběti Krystowé, in oblatione Christi. — Den ode dne, přidášli **w**, ineptum et affectatum erit. — Zaustní oznamowání; ita quidam inepte proferunt, nepotřebi tu **s**. Quidam insulse scripsit **K** zaustní řeči wira býti má.

Také i toto poněkud zdá se přináležeti ad hanc figuram, když se při proměně accidentium přidává **s** ad verbum, jako při tom słowu **Hřeším**, shřešil sem, shřešil si, podobně jako Němci **gemacht**, a jako **Řekowé** λέγω, λέλογα. Item **Píti**, napíti se, opíti, připíti, dopíti, wypíti, upíti, zapíti: ač při těch słowích et praesens tempus má tu prothesim **Připijím**, dopijím etc. Podobně téměř i při tom **Činiš**, učiníš: wšak nedobřeby řekl **Učiňuji**. Item **Roditi se**, naroditi se; a z toho **Rod**, **Národ**. Někomu by se mohlo zdáti, že ta słowa jsau jedné a též mocí **Rod** a **Národ**, ale máš znám býti rozdíl tento mezi nimi. **Rod** jest něčí rodina t. přátelé krewní, bratrowé, streycowé, tjcowé, tety etc. a nebo i příbuzní. Ale to słowo **Národ** est generalius; nebo jím se míní některá krajina a nebo lid mnohý w jedné krajině bydlící aneb jednoho jazyka užívající. Jako říkáme **Národ Německý**, die **deutsche Nation**, **Národ Turecký**, **Židowský**, **Saracenský** etc. Hinc dicitur **Národowé** a pokolení.

Inepta prothesis směšná býwá přitom słowu **Ohras**. Nebo někteří **Morawci** prostějši, chtěce česky mluwiti, říkají

Wobrus, ale Ubrus Čechové říkají a posmívajíce se Morawcům, za ratolesti toho slova Obrausiti, wobrausiti, brus etc. jejich slovece to pokládají. Ačby také i Čechu mohlo řečeno býti, že ubraušeni nože neb sekery též státi se může, jako i obraušeni všudy vůkol etc. Beneš Marc. 1. Zlekli se, ničemně vyložil, lépe říci Lekli se: odtud bývá jiné slovo formae frequentativae Zlekali se t. perterrefacti sunt, Ulekli se, zstrašení sau.

Aphaeresis.

Figura jest té první odporná. Nebo odjímá od slova literu původní. Jako díšli Dyby chtěl, po morawsku et inepite: lépe Čechové cum prothesi Kdyby chtěl. Třeba mi toho, též Morawský mluvení způsob: Čechové říkají Potřeba anebo wostřeji Potřebí, quod multo venustius est. A mnoho jest těch slov wůbyčeji Morawcům, jako Owes, obéd, orež, oraž etc. Třebať jest i nám opatrnosti, Potřebí. Netřeba těch omluw, Nepotřebí.

Epanthesis.

Ta w prostřed slova prodává literu nebo syllabu. Jako u Latiniků Induperator, takž podobně u Čechů K křtu: hned nelze toho říci, protož přidávati jest obyčej Ke křtu nesau dítě, a nebo per periphrasin, K služebnosti křtu a neb K swatému křtu, a nebo græco more per infinitivum Nesau dítě křtiti: et hoc est fere usitatissimum. — Mat. 18. a. We jmenu mém, díšli W jménu, nezpůsobně a nesnadně to wyřkneš (podobně jakoby napsal Aneb bezrukému, přidati musíš o A nebo bezrukému). — Item Mark. 2. a. Nesen ode čtyř; díšli Od čtyř, hládké wyřknutí zkaziš. Ode zlého a nebo Od zlého; obě se užívá.

Některé epanthesis sau takové, ješto s nimi i bez nich jednotejně dobře nebo zle jest. Jako Bez wší winy, Beze wší winy. Ačby někdo sciolus to první štrafowati mohl říka

Jakáž jest to vši wina, id est, pediculorum, weš pediculus. Můžteli jíti se mnau = mužeteli: utrumque receptum. O počíž ji naše srdce, wiz w starých písničích d. 1. Sic prostě Morawecby napsať O počíž ji; sed figuratum elegantius. Ačby mohlo býti řečeno, že ne pro figuru epenthesin, ale pro wlastnost toho slowa má se *j* přidati; nebo říkáme Čiji (t. citím), čiješ, čije, čijž, počíž. — Ustanowení, Ustawení: obé dobré, tamen prius est magis theologicum. — Jaký, Jakowý, Jakýmž, Jakowýmž: první způsob nyní obyčejný, druhý staročeský, jehož někteří užívají, dosti pěkný, však affectatum videtur. Rowně jako někteří, majíce říci Kdys i řeknau Kedys, aby se s jinými nesrownali, ale ukázali se coszwláštního, následující w tom některých welikých mužů, zdaby aspoň i tudy také welicí býti mohli, jsauce sławných mužůw κακοζηλοι. A tolikéž při tom slowci Kams, Kamsi a Kamos, Kames se podělo, kams a nebo kamsi se poděl. — K požitku swému to obrátím: lépe diš Ku požitku interposita literæ s, a neb říci K užitku. Item Ku pánu a ne K pánu, Ku paní, a ne K paní. — Chcemeli, Chcmeli: obé české, Morawci Chcemli: agrestius. — W krwi se ukáleť, běžné mluwení: we krwi Krystowě obmyt, theologicum, wážnější slowo pro přidání toho e. — Faryzeje Pán zahanbíl: lépe než Faryzee; vide nostram versionem Testamenti. Causa huius interpositionis est euphonia: evitari nempe hac ratione poterit haec αἰσχρολογία, quæ ex hac primæ syllabæ variatione provenit.

Vitiosae et prorsus vitandae epentheses.

Ničemný bidniče: lépe říci Ničemný etc. Někteří polonisantes téměř říkají i piší Moje: lépe říci Mé. Moje ruce, moje oči, ó moje dítě! Poláci a Slezáci říkají. Affectare καυοφωνίαν insulsissimus est ornatus. — Jan. 11. Ničehož neznáte. Někteří per ineptam epenthesim Ničehéhož, jiné zase syncopen dělají Ničehůž, graeco more contractis literis: nejlépe prostě říci Wy nic newíte neb neznáte. — Odolati, reluctando vincere. Dobré slowo, kazí je někteří říkajíce

Odwołati, ješto Odwołání jest avocatio, odwołati někoho ad hry, píti etc. Item Odwołal, odwołati má svého kacifetwi = palinodiam canere. — Přijde = přijde, staří říkali: nepřijemaj již archaismus a není ho žádná potřeba. — To slovo Meli Viscus odsud má původ, že meyli = fallit; nebo není k jiným ratolestem podobné, quam non sua seminat arbor, jakoby se přirození na něm meylilo, a někteří je předce tak zprosta jmenují Meyli: ale lépe jest říkati Meli ad differentiam conservandam inter verbum. Fallit Meyli; atamen sua quisque abundet sententia. — Tresceš, lépe Tresceš. — Všeckno, jmi Všechno: obě ničemné a bezpotřebné, lépe dřá a pěkně Všecko. K čemu jest potvořiti to slovo? Rovně jako někteří říkají Tentof jest. Ale ti mají veymluvu, že v kraji jejich tak mluví obecně. A tolikéž jest při tom slovu Wšdyckny, Wšeckny. Při tom slovu Wšem admonitum volo lectorem. Není zlé to slovo, ale pro převrhlice lépe říci Wšechněm. Quidam inepte říkají i piší Wšeckněm, Wšeckno; jest dupťovaná epenthesis, velmi mrzká. Též někteří piší Wšechno, bez potřeby, mohauce říci Wšecko. — Matau škodně někteří ta slova Podávati a Poddávati. Však sem mu se dosti podával, t. propůjčoval, podkřádal. Kdyby mi se paddal, v slovu se nepoddá. Podati nože, chleba etc. Poddati zámek neb město obležené etc. — Rudné moře, někteří po starosvětsku říkají: Rudé říci más, t. té barvy jako kůže rudá, aniž nažlutlé aniž načerwené. — Item Mám říci, ridiculum esset ita loqui. Recte proferes sic Mám říci. Ale Plžákům se pěkná zdá býti ta epenthesis, podobně jako Morawcům, když majtce říci Přijde a nebo Přide, i říkau Přinde a nebo Přejde. — Dobře diš We svátek, ale nleby řekl We pátek, We pondělí etc. We všecky zwony zwoni w Lhustě. — Přišla klaněci se, přišli klanějice se; někteří to confundunt. Klanějící se: barbara epenthesis. — Owoco, někteří inepte Owotce, quasi de patre, otec, aliquid dicere vellet: nořkáš nic o wotce, (ač se sic říká Wo otce) an sedí w šatšawě. — Nepostatiło, lépe Nepostaciło. — Někteří prostých sedláků Morawských následující říkají Činiwáwali sone. Est quidem

significans singulare quiddam, sed agrestis et rustica vox. Dosti jest řici Činíwali, dělávali, zpiwávali etc. Ale dobře též díš Smilowávalaj Někteří epentheses škodně dělají, cum duplicant literas inerudite. Jako při těchto slovích Wina, culpa, Winna reatus. Není bez winy. Winná polévka. Pisáři někteří indifferenter tak a nebo onak piší bez saudu. A takž při některých jiných slovích. Ano i to slovo piší vůbec zle Léta Páně, přidávajíce do prostředku bezpotřebně *h*, Letha, ješto žádný tak nemluví. Podobně jako staří Latinici psávali Condemptnatus etc., jako i nyní někteří Philipizantes piší Redemptus, Exemptus: vše sau to nowinek milovníci, nos poma natamus. — Teprw. Teprw nyní přišel. Nunc demum venit, někteří říkají Teprw, ale nepěkně. Někteří prostí Morawci přidají z zadu *a*, Teprwa; agrestis vox omnino. Původ toho slovo jest Prvé, První etc. — Staří mnoho užíwali těch slov Prvá, Prvý (= první), a nepsávali ani říkali Práva, Právý. My říkáme Prvé sem přišel nežli ty, a nedíme Práve. On přišel nejprvé než ty, jednyž před tebou. — Wzácné, Wzácný, přidávají mnozí *s*, témeř bez potřeby, však také nepřiliš škodně, pišície Wzáctně, Wzáctný. — Item Uzříš, Uzřím, pišeme vůbec: někteří pak přidávají *d*, Uzřím, inepte prorsus. — Bohatství, Bohactví: první ostřejší, druhé jest pisáři těch, qui nova libenter et fingunt ipsi et ab aliis similibus ficta libenter amplectuntur. — Někteří pak psávali Jedenadce; staří lépe bez toho *d*. — Nechať učiní, nechť učiní, per syncopen, Nechažť učiní, per epenthesin; omnia usitata, prostřední jest obecné, první drobět tužší, třetí nejtušší. — W Klatowech nepěkně přidávají do slova litera *t* Řícti = řici, dicere, Zwrci, zwrci, přewrci, přewrci, uwrci.

S y n c o p a.

Ta postředeck wynimá z slov, a nemálo se jí užívá w obecném mluvení. Bývají pak tyto litery wymítány:

a. Staří říkávali Žádny králi, jakoby řekl Žádaný. — Item Traubau traubiti, Traubú trúbiti: obé Čechům neneznamé.

Item **e** Nemůžete dvěma pánům slaužiti, Nemůžte.

Item litera **j** jako Přijde = Přide: wúbec tak se mluví nyní, ale ne wšudy se trefí ta syncope i při ratolestech toho slova, nebo nemůžeš říci Přida Veniens; ale Přijda, ačby se w mluwení i to mohlo strpěti, ale w psání nenáleží.

Item **k**. Někd = Nědo, Někde = Něde, a toho často užívají ti, kteříž rádi křepčí: w spěšném obecném mluwení může státi.

Item **w**. Wložil pytel na osla, Wzložil prosbu saused na purmistra, Wzložil žádost pán na swé poddané: tu ta litera **w** quiddam gravitatis addit et metaphoram facit aptiorem. W obecném mluwení dobře stojí syncope, jako Wložil dřevo na wúz.

Item **ž**. Jako maje říci Teyž den neb Takowýž den, to jest po sedmi dnech, i díš tak jakž to již přišlo w zvyk Teyden, přes teyden, t. po sedmi dnech. Licet nonnulli senes (velut noster Augusta) ještě tak piší Přes teyžden, sed isti egregie ineptiunt. Němci mají Obycej říkati Přes osm dní neb duň. U Latiníkú to slovo Septimana. Declinatur in plurali Téhodnowé, téhodnuw. — Key hřích učinil, jakoby řekl Který hřích. — Quidam agrestius et non satis usitate říká Kalichota, kaulichotu. — Také mocí = takowé. — Co tu děláte? Píme = pijeme: imperativum pro indicativo.

Někdy také i syllaby (t. wíc než jedna litera) wymítají se ze slow per syncopen. Jako při tom slowu Chtějí, Chtí: tu se wymítá *ě*. Též i při tom slowu Spí dormit, Spějí dormiunt: řídko se kdy bez té figury užívá toho slova, kromě około Hulína prostí Morawci, ale ti neříkají Spějí, než předce wšemi ústy Spíjau. Čechowé utuntur singulari pro plurali. A tuby mohlo řečeno býti, že jest enallage temporis: Obadwa spí; pakli po staročesku Obadwa spita, ale byľby již nyní nepřijemný archaismus. Idem admittunt participia quaedam Přináležející, Přináležící, Slušící, Slušející etc., licet hoc ad enallagen numeri verborum pertinere videatur. Item Widědlné a neb Newidědlné. Též Posilení, Posilnění, Silím, Silním. Item *ow*.

Učitelové staří měly říci, ale per hanc figuram diš pěkněji
Staří učitelé.

Nezpůsobná syncope.

Někteří překřepčující kazí češtinu i při tom slovcí
Nějak = aliquomodo; nebo takto piší ň á k. Staří říkávali
Některak, Některaký etc.: gravis et pulchra vox lidem wá-
žným, a w mluwení nebo psání o věcech znamenitých pří-
hodné slowce, redolet tamen archaismum. It. maje říci Zpráv-
cowé zborůw, Wůdcowé, Saudcowé etc. i di Slezák (tam około
Opawy schovaný) Zprávce, Wůdce, admodum inepta syncope.
Item Trefowati, někteří novitatis avidi říkají i piší Trefati,
sed ineptum est, nisi forte in carmine. It. Lizají štírowé, líží.
W Prachenstě říkají Utratiť, když mají říci Utratiť (?). Takowau
pokoutau, staří psali per syncopen Takau; sed nunc non uti-
mur hac voce.

P a r a g o g e.

Ta z zadu za slowem přidává literu. Příklad na li-
teře s. Učinils, zhřešils, shřešilsai; zlí písari přidawají škodně
f: shřešil jsi. Luk. 7. b. A zawoław kterýchs dwau, nebo
kterýchsi dwau: tu neudělaťliby figury t. nepřídalliby s,
zkazilby smysl. Ibidem Kterýžs přijíti měl: ego quidem
simplicius data opera transtuli, t. Kterýž přijíti má. Ad
Hebr. 11. Zwoliť sobě trápen býti, a ne Trápenu. It. Lépe
mi trápenu býti, a ne Trápen. It. litera t: Toť bude lépe.
Coť se stało. Cožť se stało. Co tě sobě smysliť. Kdoť nedá,
dámť etc. It. litera ž: Zdwihiň. To ž se přidává jako
u Židů affixa (o čemž napřed nejednau obšírná zmínka učině-
na, kdež i příčiny i způsoby té figury wiz): Podiž, Slitujž,
auget vehementiam. W kterémžs ráciť složiti: někteří tu
škodně vypauštějí ž: W kterémž: lépe jest přidati ž, plněji
a wostřeji wzni. Někdy netoliko litera se přidává z zadu, ale

celá syllaba. Jako Satan, Satanás; jedno z Řeckého, druhé z Latinského, sic obé usitatum vulgo, attamen concinnius est apud nos antierius t. Satan. Wiz o tom słowu wíce při zawírce grammatiky. It. k tomu słowci Když přidáwáme syllabu *to* Kdyžto, ale newšickni umějí souditi, kde se to má a může učiniti slušně a kde nic. Addit vehementiam quendam, ut videatur res seria agi etc. Luk. 7. f. Pražský wykladač mrzkau paragogen učinil a škodnau při těch słowích Quae et qualis. Kteraká a jaká jest to žena. Ještě lépe Plzenský položil Která a kteraká. Nebo Pražák admist inruditis homioptoton, a k tomu wíce, nedopatřil se, že to słowe Qualis oběma těmi słowy, Kteraká neb Jaká, může se wykládati. Lépe i B. Lukáš Která a kterakowá per epenthesin non sine archaismo (ač i Kteraká neb Kteraký est vetus mos loquendi, tamen nondum abolitus). Ale nejlépe Klaudián a po něm Beneš: Která a jaká.

Ineptae paragogae et vitandae.

Hned, někteří mají obyčej říkati Hnedky, jiní šeredněji Hnedka, jiní drobět po srbsku jaště nepěkněji Hnedko, jiní též nezpůsobně Hnědetky a nebo Hnědečky: nejlépe jest užíwati toho prostého słowa Hned. — Cožkoliw, lépe Cožkoli, a nebo, jakž se běžně mluwi, Čekoli. — Tehdyto, Takowéto, lépe bez toho přidawku říci Tehdy, Takowáz, kteří přidawají *to* kazí češtinu, wíce se k Srbům nežli k Českému způsobu nakloňující. — Semo tam, někteří říkají affectantes archaismos, lépe říci Sem tam. Ač rozcestí mnohá sem tam. A však pro rozdíel nominis a pronomine piš jak chceš nebo i mluw. — Na zemi, Někteří zle říkají Wyliž na zemi: lépe takto Sedí na zemi, in loco, wyliž na zem, Effudít in terram, ad locum; leží na zemi, upadlo na zem. — Čechowé jen o samý kalich stojí: lépe říci O sám. — Ta nesnáž, ty nesnáže: někteří to škodně pletau říkajíce Ta nesnáže, to jest kaziti češtinu. — Hya, istie: Hya jde, hynky jde; Morawci we ws ch Henka de. — Někteří dělají paragogen ineptam in participiis quibusdam, přidawajíce

matolika litera, ale hned syllaba. Jako při těch słowich. Swrhowe, Potrhowe, Saeděw etc., o čemž může při figurě apocope wíce powím. Někdy pak (když participia transeunt in naturam nominum) býwá pěkná paragoge. Jest syt, plu, hrub, bohat, sytý, plný, hrubý, bohatý, pila, pilna, pilna, nepilna tě najdeli pán; staří tak říkali. Potřebna nám zapjice. Vide archaismum.

A p o c o p e.

Ta figura ujímá literu jednu na konci słowa, jakož zjewné jest při těchto słowich: Nowý měsíc novilunium, říkají wúbec Now, jest now a nebo bude zejtra now etc. Slawic hod jeho (B. 14.) mělo státi Slawioe. B. 15. Chwálic bez přestání jméno jeho. A jest takových słow welmi mnoho. Utrh sem se, utrhl. Již jsem jed, jedl. Když se spěšně mluví, není škodná figura, ač w písmě pro rozdíł (jed venenum, a jedl comedit) nemají se toho písaři dopauštetí. Wezmi, wem: Čechowé mnozí obwykli tak říkat. Prawi tobě, prawím: staří tak říkáwali ne pro figuru apocopen, ale pro obwyklý způsob těch časů tak týmž způsobem wypowiedání primae personae indicativi, jako i nyní při některých słowich, to jest, ut Snuji, kuji, škłubi, řaji. Anotěz říkáwali staří Razi, radím, A já wěrně tobě razi, pust mne k sobě bez nesnázi: tak w Dialogu smrti s člověkem napsáno. A na týž způsob říkáwali Hraji, hrám, ludo, hraješ, hraje. Ale toby již wíce ad parogogen, quam ad apocopen přináleželo. Welmi staré słowo jest We jmě = wejmeno. — Na Morawě staré babky směšně žehnáwaly aurazy dětí plačících, kojice je tak: Wejmě ranca, kus mazanca, by to robě sedělo, toho by nemělo. Někteří Čechowé, když měl říci Střewice, řekli Střewí, na Morawě pak sedňky říkají Střiwě. — Dost, dosti, est in usu maxime in familiari locutione. Ale někteří sobě phrasia formují z toho Zádost učiniti, jest ničemný způsob mluwení t. phrasis. — A též inepitum est, quod a nonnullis usurpatur, při tom słowu Za se: Trpiž sám za se. Říkají též někteří Wlož za se t. za sebe na ławici neb na stořici, za křbet, wstrě čepci za se. Roz-

díl pak od onoho Zasse, rursum, snadný jest k spatření, nebo tu duplicatur litera *s*. — Před se, před sebe. Wezmi před se neb před sebe tu věc etc.; lépe jest prostě bez figury mluviti i pro rozdíl toho slova Předce, jdi předce, ačkoli w tom slovu ne *s*, ale *e* psáti se má. — Tusi přidať, tus přidať: utrumque usitatum. Učec docens, femininum participium: prostě se piše Učeci a lépe. Učic, docentes, communis generis: prostě se mluví Učice. — W té písni Anděl k Mariji panně: Roděci nepřijała. A za ní hned w druhé, Že poroděc nezrušíš poroděci. — Wztahw, wztah, per apocopen. Welmi užitečná apocope euphoniæ gratia. Neb tu *w*, ač propter significationem utiliter apponitur, jakž słuší na participium, ale však pronuntiatio esset valde insuavis = contra communem usum; mohloťby se psáti, ale jedné, si in pronuntiatione præteriretur. Dobrý jest rozdíł tau literau Wztahw a Wztaħł: neb prwní jest participium præteritum, druhé pak jest verbum præsens. Ale nejlépe jest tomu slovu powyhnauti někudy okolici. Podobně jako při tom slovu (Luc. 19.) Wzhledw wzhůru, lépe by řekl Wzhledna aut resolvendo A wzhłéd, a nebo simpliciter Wzhłéd, a nejlépe Pohleděw wzhůru, ut nos transtulimus. Mikuláš Konáč, dobrý Čech, w předmluwě na Dymnu *) položil to slovo Powrhł místo toho Powrhew. Act. 7. Wzhledw w nebe: inepte transtulit, lépe Pohleděw do nebe. Poklekw, lépe poklek na swá kolena per apocopen, hoc nempe est *κατόφωσiv*.

It. Mat. 27. Powrhew stříbrné, lépe Powrh. Marc. 10. Poklekw: lépe per enallagen Poklekna scilicet tempus mutabitur, ale bez škody. Však w některých slovích může to *w* státi, jako Učiniw, Pokloniw, Utratiw. — Jest, Je. Však jest on nám mnoho dlužen, Však je on nám mnoho etc. w obecném mluvení usitata, nec inelegans apocope. Luc. 9. Kdo je wám ukázał? t. Kdož jest wám. It. Kdože wám ukázał? Marc. 6. s. Ontě z mrtvých wstał, Onť jest z mrtvých wstał Tentě byl. Šeltě již, Šeltť jest. Byłť jest. Bývá také apo

*) Viz Jungm. hist. lit. č. IV. 667.

cope, když nomina transeunt in naturam participiorum: Sytý, Plný, Syt, Pln. Vidě supra de paragoge. Někdy se celá syllaba odvrže od slova, jako Semř roztržen na vše strany: měl říci Na všecky strany, sed in carminē může slušně státi.

Než sau některé apocope welmi nezpůsobné ac omnino vitandæ, Jako na Morawě mnozí takto říkají Mosí být; Čechowé eleganter proferunt Musí býti. Stádo swiň, t. swiní: ineptissima apocope, Beneš tak wyložil. Dicimus Swiň tu kůží, Swinůž plátuo. — Pohleho, Hereho: Hle neb Hleď, w běžném domácím mluvení u mnohých Čechů usitatum. Netolik, lépe říci Netoliko. Ač tam w písni Netolik k dobrému pudí etc. sed non est imitandum, a í to místo hodné jest naprawení. Mnoho tisíc, totiž Mnoho tisícůw: Osm tisíc, tisícůw, pěkná a zwyklá apocope. Tisíc tisíců slaužili mu, tisíckrát tisíc tisícůw, a pakli milionůw. Krůpě mařá, Krápet češtěji. Ani krůpěje, genitivus. Ani krapťe piwa nemám, krůpějička, kraptek.

Antistechon.

Když se obyčejná litera wyvrže z slova a jiná na její místo wloží. Jako při tom slovu Musí: Čechowé tak říkají, Morawci pak Mosí, inepte a nezpůsobně, a někteří hřaupř Mosej. — W mařtali, in stabulo. Některí přčešťujice a překřepčujice říkají W mařtali, w mařteli. — Swatý, swatější, nejswatější, Čechowé Nejswatější: Papeži tak piší Sanctissimo. Swětí, Morawci řkau Swatí, sancti: od swěcentí a od swattosti. — Hlédej, hlídej, hlaďej, htádej: Hledati jest Quaerere, Hlédati neb hřídati jest Custodire. Ale sedřáci w Čechách pro rozdiř hmotnější mezi tím takto říkají Hláďej klisen, Nehledej peněz, neztratili. Morawci někteří a w Čechách ženy říkají Hlidám. Nejlépe pak byřoby ta diphthong udělati: Hljdám. Nebo lidé staří, kteříž práwě a dobře česky mluwi, téměř exprímunt diphthongum illum integre. Takž také i o tom slovu Mysřjce, Smysřjce. Ale kdoby toho šetřil? — Pérko, pyrko za birýtkem. — Dokawádž, někteří šerodně

řikají Dokawadž. Jako Słowáci Poněwadž, majíce řici Poněwadž. Item Zmateno Čechowé řikají, Morawci Změteno. Swětí t. sancti: lépe řici Swatí pro rozdiř od druhého słowa Swětí sůl, wodu, byliny, consecrare. Wšak říká se wůbec Nejswětější a ne Nejswatější. — Swižice Čechowé řikají, Morawci Swážice: subtilus est prius. — Nasál semene, Naseř obecněji řikají. Onono jest velut theologicum. Morawci někteří Nasil, inepte. — Mat. 12. Počali, Beneš Počeli, inepte: tuším že je wzał od onoho starého Počechu se wymławuati. — Quidam nonnullas voces confundunt inepte. Jako Pro hřešení, Pro hřišení, ještoby tu měl rozdiř býti. Pro hřešení, propter peccantiam vel peccare, Pro hřišení, t. hřichů se dopauštění, hřichů spachání. — Odňato, odjato: obé dobré, wšak druhé lepší. — Nikdy, sedláci Nikdá. — Pochodi, pochází: obé zwyklé. — Chození do kostela, na pole etc.: około Ewančic řikají Chodění, rovně jako Cesta = tēsta, Dáti = daci, Tisař = cisař, Cihla = tihla, Wšemohautí etc. — Urazil sa, lépe Urazil se: ono jest po Strážnicku *). Około Ewančic na Morawě zwlášť we wsech mnozi proměňují *t* w *z*. Majíce řici Dítě i řkau Dztě a nebo Dzca, Piše = pže, Diwadla = Dzwadla. Item *t* jmenují místo *c*: majíce řici Cesta i řeknau Tēsta, Tisař místo Cisař. — Maličko, Malitko někteří w Morawě: prwní lepší. — Někteří majíce řici Lecdes i dějí Ledakdes, inepte: na Morawě tak mľuwi mnozi, ale i w Čechách per incuriam nejedni tak piši; wiz w nowém herbáři Českém na mnoha místech — Item Lecos majíce řici, i řkau Ledacos neb Ledacosí. Morawky a někteří hľaupí řikají Nedacosí. — Otíži, Otížeš se, Tíži tebe Čechowé řikají, Morawci Otáži, a po Hulínsku Otážu se, Táže se etc. — Marci 3. Synowé hromowi, hroma, hromu: nejprwnější dobré a wlastní, druhé sedlské, třetí dětinské. Nasál pěkné słowo theologicum; Naseř wůbec se ho užíwá, Nasil Morawci někteří tak mľuwi. Wšeckó, quidam scioli ineptiunt, řikajíce Wšicko, potwoří se bez potreby: než staří prwé tak řiká-

*) Hoc a dialectos pertinet.

wali, jako w písničích starých **L. 4.**, ale nyní již non est in usu. **Wšecken** dobře se dí, **Weškeren** obsolete, **Wšecek** hlaupě po sedlsku, **Wšechen** po staroswětsku, archaismus: ale první nejlepší. — Při tom jménu **Wylém** také nejedno-
stejnost jest. Jedni píší **Wylím**, druzí **Wylém**: obé dobré. Starí říkali **Wylím** wodu čistau: my nyní říkáme pěkněji **Wy-
leji** wodu. — Radše, Morawci říkau obutěji **Radši**, Čechové
dobří říkají **Raději**, nebo ono jest werštatní. Okolo **Per-
šteyna** říkají **Rejši**. — Před saudcem státi. In carmine veteri-
bus usitatum fuit dicere Před saudcí stanau, wiz písňe staré
L. z; sed prior modus melior. — Zrádce. Kristus Pán za stołem
oznámil swého zrádci, accusativus est: alii utuntur nominativo
Zrádce, sed vitanda est amphibologia. — Chwálíce, starí říkali
i psávali **Chwaléce**: obé dobré, však první drobet po žen-
sku zní; tu by nezle stál ten diftohg **Chwáljce**. — Item **Ztí-
hni** ruku, **ztáhni**. Otáži, otáži po morawsku. Někteří kazí
dobrá slova proměňowáním ξ krátkého w dlahé i: **Čeledín**,
Dwořenín, **Mauřenín**, **Kniha**, item in pronomibus, **Škodliwě**,
Bedliwě, **Pečliwě**, **Lehčejí**, **Pěkněji**, **Milejí**, **Spěšnějí**. Mažé
tu ξ psáno býti má; est n. brevis hæc syllaba. — **Wisely** šaty
na bydle. Někteří říkají **Wisaly**. Obé české, první však
obecnější, druhé **agrestius** sonat, hrubě po sedlsku. — **Wy-
slyšewše**, **wyslyšawše**, **primum magis commune**, **posterius ma-
gis theologicum**, **quiddam n. habet gravitatis**: **slyšal**, **slyšel**
slyšela, **uslyšela**. — Někteří z bludu nemajíce neb newědauce
rozdiłu mezi **Wěječkau** a **Wějičkau**, jedno za druhé kładau
jako w **Zákoně Mat. 2.** kap. Ale **Wějička** jest; na niž ptáky
řapají, **Wěječka** jest lopata, kteréž sedláci nebo mlatci uží-
wají, když wěji obilé młacené. **Wějice** tolikéž jest jako
Wějička: aut solet esse plurale. Mnohé wějice neb wějicky.
Wějice est verbum; **Wětrowé wějice** suší zemi, **Wějice** obilé
młatci. — **Naměsečnik**, **Naměsíčnik**: utrumque usitatum. Pr-
ního toho ti užíwají, kteříž rádi překřepčují. — **It. Má** býti še-
třeno, šetřino: utrumque usitatam. — **Sekera**, Morawci hůře
Sekyra. — **Majcí**, **Majíce**. **Mat. 26.** Žena majcí nádoby
masti; **Stáli** tu muži, **majíce** zbroj na sobě, **majcí** zbroj: lepš

první. Stály ženy wdovy, mající fáchy dlouhé: lépe než Majice. — Místečko, někteří okolo Prahy říkají Městýčko: obé české. — Okázal theologica vox, Ukázal prosté obecné slovo. — Wataupil na hůru, in mentem, aut in superiorem domus partem. Nahoru zavoľán = na zámek ku pánu, — Pojme ženu, Půjme své hostě. — Wožere se, wožíře (neje-dea se ožře, ani čert ani zwjře: tam w jakés písniče položeno) utrumque eat usitatam. — Než někteří tau format ono dobré slovo Řiditi kazí, říkajice na tom místě Řediti, subtylněji mluwiti chtice, affectant novitatem, překřepčují, drasawě ozdobowati usilující řeč swau jakaus křepkostí, jako když kůň welikau bujností newí jak má łomiti nohy. Atque hac ratione, jakož při tom slowu, tak i při jiných confundunt voces, dwau słow ratolesti pletau: Řediti jest Rarefacere: odtud astupuje Řidký, Řidká barwa, Řidké plátno. Řiditi pak jest w řád uwěsti: odkudž sstupují ratolesti Řád, Zříděl, Zřízení, Zřizený. — Item Wystřehati, Wystřihati lépe: jiné jest však Nůžkami nětco wystřihati. Než někdyt při některých slo-wích ta forma může místo míti. Jako řeklihy Nawštěwui, Nawštwiui: obé, nezlé. — Netiti, nititi: též obé České. — Zapěratí, zapírati, zpěratí. — Zpěwati, zpíwati. — Bydlel, by-dliž, utrumque usitatam: lepší však Bydliž. — Kněha, kniha někteří říkajice přečestají: lepší obwyklé slovo Kniha, knihy. — Pohľadati, někteří říkají w Čechách na některých místech Pohlížeti: unum et idem frequentativum utrumque, elegantius tamen multis videtur posterius. — Słuje, słowe: inepta, inflexio. Někteří zli Čechowé tak mluwi i píší. Až i Jan Straněnský, (sic dobrý muž i Čechů mlowný) takto napsal w jednom místě Co to słuje do pekla astupowati. Lépe Beneš a Gsell Mat. 1. Jenž słowe Kristus, a ne słuje. — S nimi cum illis, někteří po Domažlicku ut F. J. Rohius solet: lépe řici S nimi, Verum in singulari retinendum est i ut S ním, cum illo. Ač bude amphibologia pro ono slowo Snim = comedam totum, de-vorabo, Sežeru. Sed potest hæc amphibologia facile tolli. Nebo comedam snim psati se má s dlouhým s; ale Cum illo, s ním. malý s má býti, proto že sic reddetur prepositio cum per

literam s. — W písniích starých (M. 2.) Již Bůh ráčil obli-
 bti: má býti Již, Quam, kteraužto obět; accusativus iste non
 patitur longam iota, sed breve: quodsi feceris longum i, bude
 již Kteréžto, ablativus erit omnino. Dílí kdo: Již někdy
 býwá adverbium Jam, natom nic nezáleží, okolní slova dobře
 wokáží, jaká significatio toho slova jest. — I toť jest anti-
 stechon, když dlouhá litera místo krátké se klade, vel contra:
 jako maje říci Okřikl ho, i dí někdo nebo napíše Okřikl. —
 Item při tom slovu Břenkawý, Beneš ineptam fecit antiste-
 chon a řekl Břenčawější. Vide in gram. — Idem maje říci
 Při těch slovích, řekl Při těch slovech. Co jest medle ka-
 ziti češtinu, jestliže to není? — Wlastní a příležitost místo má
 ta figura i při těch slovích Mat. 18. Mezi nim. Mezi tebau
 a jím samým; ale zleby řekl Mezi jím. A též nepěkně
 Mezi tebau a ním samým. Ač Klaudian w swém Zákoně tak
 položil. — Opil se, Upil se: param differunt et utrumque est
 in usu. Ač wlastně to slovo Upiti est partem quandam ex-
 haurire, non tamen inebriari. — Dowěrně, dowěrný; Moraw-
 ská slova: Čechové říkají Důwěrný, důwěrně. — S twau
 wolí: Wůli raději říci. Wolf Čechové krále a Němci cí-
 saře. — Předse, přece. Quidam per hanc figuram confunderē
 volunt has voces, jedno za druhé kladauce neslušně a škodně.
 Předce est expletiva quaedam dictio. Půjdu předce, pergam
 eundo, ut procedam vel pergam. Ale Před se jest tolikěž
 akoby řekl Před sebe. Wezmi před se neb před sebe tuto
 práci. — Item Prospiwá, Prospiwání, Proficit. Pro zpíwání
 zawołáno pachole, propter cantum. Zpíwá, dozpíwá brzy.
 Dospíwá sukno, dospíwá k jarmarku, nemohl dospěti, perficere,
 pertingere ad scopum. — Po některých slovích snadně
 se widí, která litera se užívati má, jako Napsat se, Wy-
 znať, Přiznať se, Prosim, Prose, Prosba; někteří piší Prozba:
 říkámeť sic Prosim, prositi; a však liberum sit cuique iudi-
 cium. — Staří psawali Sbor, my stawíme literu s místo s
 Zbor, ačkoli neříkáme Zebrání, ale Sebrání = Shromáždění
 — U Bůh wěřiti, staří říkali: my říkáme W Boha. Ali-
 cubi tamen theologis præcipue concedi posset usus huius phra-

sis, jako říci quandoque Jdiž u pokoji. Byl tehďáz obyčej mnoho *w* litery té užíwati místo *w*. W starých pargamenových knihách psaných česky mnoho se toho nalézá. Ale nediw, z latiny to bylo, odkudž liter i písma Českého jest půwod. — Skraußené srdce, cor contritum, staří říkali: my nyní někdy říkáme Skraucené, ale jest ještě vox nova, metaphora usu non satis confirmata, jako nowý zeman. — Tudy jde, dobře díš: ale Morawci říkají Tady, inepte. Mat. 20. Žeby Ježíš tudy šel. — Pryč Čechowé: Morawci Preč, inepte. — Lehýčky, Lehaučky: prwní České obvyklé, druhé jest Morawské, ale však již ho i Čechowé mnozí užíwají: contrahunt aliqui Lehúčky. — Kwisti žal. 92: Kwésti inepte. — W zákoně Páně, W zákonu: quidam aberrantes: dativus est enim Zákonu, k zákonu, ablativus Do zákona. Tolikéž k žalmu, w žalmě. A však nyní již naříkáme W žalmě pátém neb šestém, ale W žalmu etc. per antiptosin. — Item na saudu, w saudu, po saudu, k saudu. W sudu, Kaupil sud, někteří však W sudě, w sudích swé věci wezau. — Ineptissime quidam křepčí, říkajíce Kderyž místo Kterýž a Kderak místo Kterak, Kderáz, kderakým způsobem, na kderém místě. — Obé se dobře dí: Nedbá na tě, Nedbá za tě. — Modlidba píší někteří: lépe staří Modlitba, modliti. — Zeman nyní říkáme, staří říkali Zeměniu a Zemanin. A na odpor zasse Cizozemee t. rodem z cizí země: zeměnin, rodem z té země etc. Ta země jest patria jeho, téměř jakoby latíně řekl Patricius. — Půjdeme doľů do lochu, Půzáci Dolů do lochu. — Ministri in hac vita všech sluzi býti musejí, dixit quidam napoľy po polsku; nebo Poláci řkau Sľuzdi, ale Čechowé Sľužebníci neb Kněží

Metathesis.

Ta figura litery a neb i syllaby překládá, wynimaje nebo newynimaje jich wen z slowa. Jako při tom slowu Wšeccek, Wšicek, Wšecken, Wšechen, Wešken. Prwniho wí Morawci než Čechowé užíwají. Druhého ti užíwají, jenž

překřepčují. Třetí jest obecné et usitatum vulgo Čechům a zvláště in rebus theologicis: videtur etiam nonnihil gravitatis abere. Čtvrté jest staré, obsoletum; staří kazatelé užívali ho předešlých let ještě, již nyní non est in usu. Páté jest ještě starší et magis obsoletum. — Powolně, alii, ut plurimum Morawci Powłowně, id est paulatim, sensim, non violenter: jiní říkají ale drobet w rozdílých příčinách, fere in alia significatione Wolně. — Pinwice někteří říkají: mně se lépe líbí prosté staré Piwnice. — A tolikéž Koblauk, Kłobauk: ač to obé jest w zwyku. — Zvláště, to słowo zlí písaři kazí w Čechách i na Morawě, pišíce Wzłáště prorsus contra rationem et etymologiam. — Podlé pána swého, Wedlé pána: i jednoho i druhého se užíwati může na jednom a témž místě. Ačby mohl i rozdíł býti ukázán mezi těmi słowci, ale kdoby ho šetřil? — Chelčický (sic nezlý Čech) w postilli syllabam pro syllaba posuit Pominujice: puerilis archaismus, měl říci Pomíjejice. — Odjał, nyní Odňal: obého se užíwá wšak prwní snad lepší. Odjímá, odnímá. Odejmu a ne Odeňmu. Odjiti od něho aťrad. — W auteryj pújdu: nektěří inepte W auterek.

Liber sextus

qui continet farraginem vocum et phraseon elegantissimarum.

Hlavní a znamenitější věci již napřed předložiw a zvláště pak wlastnost a metaforu s jejich mnohými prameny a ratolestmi jako dvě studnice krásných myslí posluchačůw neb čtenářůw příjemných) a libých słow a frází, saudim za užitečné pro prostější młádence shromážditi některá pěkná słowa, a ušlechtilého młuwení způsoby k tomu přidati, a jako košík kwití rozkošného, jímžby širokost lauky neb zahrady, t. řeči způsobné, ošlechtiti se mohla. Reddetur certe oratio lu-

culenta ac florida huiusmodi vocibus et phrasibus, ut veluti pratum flosculis distincta videatur. Pilný mládenček může sebé toho ex probatis nostræ linguæ scripteribus aut eloquentium colloquiis ac orationibus více jako wčela nazbírati a potom w mluwení nebo w psání učiti se jich slušně (in loco apte) užíwati.

Voces seu verba	}	elegantia pulchra significantia sonora vlastní jadrná	}	hæc et his similia sunt :
-----------------	---	--	---	---------------------------

Hrozný, zúřiwý, přísný t. jehož se lidé hrozi nebo straši. Šílený = nemaudrý, nawsteklý, prudký. Pošetilý = zblázněný, ztřeštěný a jako lehkomyšlný: lidé říkají Nábzdi. Skwauci = coruscus seu coruscans, třpytící se. Kwetnauci, ktwauci = ten jenž ktwe, kwísti, zakwítá, prokwítá. Prokwítající = prospíwající. Kwílení = pláč. Shnízdiť se = usadiť se, uložil, sedem fixit. Shrnauti se = přistěhowati se na místo skrowné cum sua suppellectile, considerare, acquiescere. Wětrniky = marnými wčmi, powětrnými pohružkami strašiti etc. Formowati, formuje = řídí. Tepauce pray = bijíce. Mrzák: mláček mrzáček, proverbialis fere locutio. Rozwlažení = potěšení, polehčení. Truchlím; truchliwý = smutný. Zkormaucený, zarmaucený. Zwučný, hlasitý. Rozhčený *), rozpálený, rozžlobený. Spiknutá zběť, coniuratio sceleratorum aut vulgi. Pohltiti = zahľaditi, vyhľaditi, devorare = delere. Prchliwost, furor. Zšelmlost, belluino more saevire. Příwawové. Šikowé = variæ impiorum molitiones ac machinationes. Alioque proprie Šik est Acies exercitus. Chatrní = špatní, wzni. Přihřměli, shlukli se, s hřmotem přispěli, tumultuose adfuerunt, cum tumultu advolarunt, ingruerunt. Jedinký, jedinká duše. Přikwačiti, propadnauti. Osuli je nepřátelé = oblehli. Neje-

*) W Rkp. Rozličný.

šitní, neješitný: theologicæ voces usitate. Thema eorum obsoletum est Ješitenstwí a neješitnost etc., staří tak psávali. Pošmaurní, vetus quidem sed theologis usitata vox. Ze wší duše sławme a chwalme. Neprátelští zubowé = conatus impiorum, astuciæ et tyrranis ac zóilorum dentes. W łaupež dán = præda factus. W roztrhání. Hrozné wěci (vel stydké) páchał: semper in malam pertem accipitur: horrenda patrabat facinora. Diwné wěci působí in utramque partem accipi potest: mira edebat facinora. S prstí smisiti = soló aequare. Drž ruku nad námi = chowej w swých rukau, defende nos ochraňuj, braň. Ptáče ušlo z leče. Łákali mne = číhali na mne. Čihař, čižebník, auceps. Chybili jim nástrojowé. Nyní říkají swětsky Chybily praktyky. Staří proverbialiter říkali Chybila modla = chybila a zmeylila je, jejich wyměření. Úkladowé, ukládał o něm, Jidáš o Kristu Pánu. Rada aukładná, aukłady = łstiwé lécky. Obmysłowé t. łsti, si simplicius loquendum. Obmysł jest chytré a wtipné wymyšlení cesty k něčemu, třebas k okłamání bližního. Prostě říkají lejci Šibalstwí. Esset, má w něm łbost zwłáštní, Plémě = národ, natio, rodina. Ortel, edictum, wýpowěd: ex germanico. Wyhlídá, wykauká, čihá w skreyši. Mocnár, per contemptum, jako i boháč, učenec etc. Huiusmodi voces sunt velut spiculæ et maxime in invectivis valent, dum hosti aliquid tribuendum est laudabile, ut hoc fiat cum contemptu. Złoboch, złobi se. Jedowatý jazyk. Dychti po něm, satagit. Čenichá, theologicum et vetus, čenichati swětské wěci. Skrotiti, domare, perdomui. Sewřiti = ssaužiti. Potupný, zawřžený *). Zbédowaný, bidau naplněný, bidau zmožený. Umdlený = ustałý, unawený, honěný. Ułowený. Rauhawý. Ubrocený, zbrocený: elegans archaismus. Sirý = pupillus, opuštěný, derelictus. Si-roba. Wně ležel, co pes přede dweřmi, foris, na ulici nebo na ryňku. Wyšel wen, foras exiit. Quidam admittunt germanismum. Jest tam wen, nehledej ho doma t. tam wen z země.

*) Rkp. Zawřený. rz = ř častěji.

W Polště nebo około Litomyšle tak mluví; jinde není obyčej tak mluvíti.

Utišení { světa
moře } tranquillitas, halcionum dies.
wětrůw }

Loďka, cymba, navicula Petri, imo potius Christi. Brány pekelné = portæ inferi, moc ďábelská. Rozzelenal se ten strom a na vrchu se teprw rozvíjí rozkošné listíčko jeho. Rozkládl se strom, rozšířil. Ztroskotáno vše, potřískáno, roztrískáno. Mámení, fascinatío. Přeludové, dæmones pellicientes animas atd. Stánkové Páně, tabernacula domini Fascinatío, fascinum, okauzlení, očarování: Morawky říkají Aučinek Pramen vody živé Krystus. Čisterny prázdne. Studnice je wod živých Dominus noster. Oděw jeho bělostkwaucí, vestis candida. Náramně se rozhněwal = welmi. Sed illa prior est egregia vox plane theologica.

Phrases werštatní, však dosti pěkné. Budešli dělati u něho dále? Nemělych t. nebudu. Nemělych mu toho šeňkowati t. odpustiti. Neměly mne wice bítí.

Ale širokáby to wěc byla a snad někomu i zbytečná zdáľaby se, množství takowé słow a frázi wycítati: protož widí mi se užitečné, abych některé knihy České, w nichž sau i słowa pěkná a wľastní, i phrases obecné, obwyklé a ozdobující řeč, zejména tuto připomenuľ. Nebo některé knihy České tak sau špatně, ničemně, ba at díw, což prawda jest, traupsky sepsané, že podlé mého saudu mnohé z nich, aby kdo čacký čísti měl, nejsau hodné. Já, pokudž mi wědomo jest, tyto knihy práwě česky, prawau a dobrau češtinau sepsané býti prawím:

Cožkoli **B. J. Roh** buď sepsal sám a nebo od jiných sepsané spisy korigowal, ty wšecky i čteny býti mohau a z nich (kdo chce býti dobrý Čech) může słowa a phrases bezpečně bráti. Jako sau: Psaná apologi bratrská we-

liká. Spisowé někteří etc. Psání Bucerowo o péči pastyřské, na česko přeložené, wytištěné. Písně, kteréž **Severin** w Praze léta 1541 wytiskl. Item Knižky několikery od **B. J. Augusty**, wůbec wydané: Pře jeho s kněžimi. O záwazcích. Dialog Peterky. O zwání. Item O wyřačeni. Item Swědectwí Paní Justýně etc. Kromě že affectata est multis in locis oratio, et quædam non receptae sunt voces. — Utrumque prorsus non non imitandum.

Také i ty knihy těchto našich let od Bratří wydané, jako *Konfessi*, *Odpověď panu Wojtěchowi z Pernšteyna*, Item *Kniha veliká písní*, jichž se wůbec užívá, tištění zvlášť posledního. Ale že sau od mnohých skladány mužů, protož i čeština není w nich jednostejná. Wšak poněwadž sau některé písně w velikém kancionálu welmi rozkošné a právě řemeslně složené, právě česká usu recepta a pěkná slova, phrases i mnohé figury ušlechtilé mající, ako nějaký wěnc z kwití rozličného uwitý, a některé jako krásný strom spolu se držící, wzhůru rostaucí, non humi repunt, sed artificiose attolluntur: z té příčiny widělo mi se některé zejména naznamenati, t. tyto:

Wšickni wěrní Křesť. A. 15.
 Těš se dcerko A. 15.
 Přišel jest k nám obr A. 20.
 Wěrná duše radost B. 4.
 Nastal nám den potěš. B. 4.
 Wzdejmež chwału B. 4.
 Již slunce z hwězdy C. 1.
 Srdece mé sladá píseň D. 10.
 Zpiweť jazyk křesť. E. 2.
 Potěšen buď Jeruz. E. 4.
 Tobě buď čest Pane E. 15.
 Pán Ježíš maje E. 17.
 Otec nebeský jedině F. 6.
 Pozerujtež wěrní F. 8.
 Aťbyohom poznali F. 8.

Ay přeslawný wítěz F. 15.
 Wesseliž se srdce F. 16.
 Wesselyť nám den G. 1.
 Tento přeslawný G. 2.
 Jezu Kriste wykupit. G. 5.
 Wessel se této chvíle G. 15.
 Tento čas nynější G. 1.
 Wstauřit jest Kristus H. 5.
 Z wítězství Ježíše H. 5.
 Sesleš Hospodine s^o J. 1.
 Chwaltež Hospodina J. 1.
 Jeden Bůh w bytu J. 7.
 Každý duch chwaliž J. 7.
 Budiž chwała welebně J. 8.
 Chwały radostné J. 13.

Pane, jenže předivný J. 13.	Taktoť P. 20.
O přeblahoslavené J. 14.	Neděsteť se P. 20.
Raduj se matko J. 20.	Patť každý Q. 3.
Tobě předobry' Bože K. 2. a ty čtyry pořád za ní.	Kdož pod obranam Q. 3.
Ay jak jest to milé K. 7.	O pastýři Q. 7.
Milosrdny' otče K. 9.	Hospodine Q. 8.
Smituj se naše znanu L. 16.	O Jezu Kriste R. 8.
Z hlubokosti w swé L. 17.	O milochťilé přir. R. 9.
Ježíší twát jest N. 8.	Bože náš R. 11.
Ey nuž lačnť zísniwí N. 11.	Wšemohaucí R. 20.
Tebět srdci i hlasy N. 15.	Probuť se S. 1.
Zpřewjmež N. 18.	Přeblahoslavený S. 17.
Posilitež se O 1.	Proč se pneš T. 3.
Ach, ach, au wech O. 10.	Reskoš i ntěšení T. 3.
Ay Bože rač se O. 14.	Wažme žiwot T. 7.
Chwal Hospodinne P. 3.	Pozorajtež T. 7.
Bože Otče P. 6.	Odaw mne T. 9.
Srdce čistých P. 7.	O Pane hněw T. 13.
Dobrotiwý P. 13.	Hospodine T. 13.
Jáí w Pánu Bohu P. 14.	Jesu Kriste spasit. V. 6.
Přilišná P. 16.	Králi nebeský V. 5.
Wěcný králi P. 18.	Mocný wšech H. 4.
	Chwála Tobě H. 6.

(**Blahoslaway spisy**) Takéby mi se zdálo (ač widěť se komu saud můj w tom byti sprawedliwý), že češtiny té w Nowém Zákoně nedáwno teď po dwakrát wydaném a w Ewančicích wytištěném neměľby žádaný dobrý Čech haněti. Také i ta knížka, jenž slowe Přidawkové k muzice, auo i Muzika zwľáště poslednějšiho tištěni, zato mám že w sobě dobru a snad i pěknau češtinu má. O jiných jí podobných mlčím, nechať akutek (kdež jest) prawdu wykládá. Decere n. mihi videtur, ut de metipso quam modestissime loquar, cum mihi sim bene conscius, quam et mihi sit carta suppellex. Wímne, že sme všickni nedokonali: a wšak jedni mimo druhé, více a méně.

O knihách, které sepsali veteres, předkové naši, měl sem byľ napřed powěditi; ale když se koli prawda powí, vše dobře. **Mistr Jan Hus** nemálo psal. A byľť jest jistě

za svého věku dobrý Čech. Kdožby uměl, mohlby knih jeho dobře užiti: odvrha však některé nepřipadné archaismy, jako *Abychmy*, *Učinimy*, *Přistaupimy*. Němci nám řeč zmítlí. *Hawizna*: my říkáme *Kapitola*. Někteří toho slova *Swák* (*Słowenské slovo za Tchán*) místo toho *Šwagr* užívají, sed hoc est rarum et prorsus puerile. *Bijti*, my pišeme *Biti*. Totiž stará již z zvyku vyšlá mluwení a slowa.

Mistr **Woldřich Wolesky**^{*)}, homo nobilis stawu rytířského, qui floruit okolo léta Páně 1530. Na Benátkách za pana Fridricha z Domina byl, a w ten čas tu zprávcím byl B. J. Augusta, cuius hic fuit et auditor et antagonista. Huius, nempe Huldrici nomen, papistæ in catalogo domnatorum scriptorum inter ficta nomina recensent: domníwali se, že ten člověk toho jména nikdy na světě nebyl. Muž učený. Cožkoli psal, česky i latině, pěkně psal.

Tolikéž i pán **Wiktorin ze Wšehrd**, kterýž z latiny do češtiny nemálo vykládal.

Též i pan **Jan z Kunšle a na Zaječčích**. Ten drahnau knihu mistra Matěje Pařížského o Antikristu z latiny do češtiny přeložil, dosti dobře a vlastně.

Matyáš písař jeho přeložil panu Towačovskému z latiny do češtiny libros Platonis de republ.

Řehoř Hrubý z Jelení, Sigismundi Gelenii pater, wyložil Františka Petrarchy knihy z latiny do češtiny, velmi dobře: kromě že ortografi není velmi způsobná.

Wiktorin ze Wšehrd, cožkoli vykládal do češtiny, hodí se čísti: čeština jest dobrá a i věci velmi užitečné, a zvláště tři spisowé Cyprianowi a Chryzostomowi. I pan Jan Zaječčický dosti pěkně psal, jedné ty některé archaismy wywrci: *Abychmy*, *Budomy*. Tehdáž byl tak obecný způsob mluwení. I **Chelčičky** také není zlý Čech. Ač někteří prudkých a krátkých saudů Čechové nelibují sobě té češtiny Jeleniowy, nybř i posmívají se jí, jako nestydatí (mezi dobrým

^{*)} W Rkp. prvotně Hwołdřich, nato opraveno Woldřich.

a nedobrymi archaismy neumějice rozdílu činiti). Ale kdyby pilněji posoudili způsobu mluvení toho, vyrozuměti by tomu nenesnadně mohli, kterak ti někteří dobří muži, předkové naši, staří věrní Čechové, bywše lidé učení i w jiných jazycích, a věci užitečné některé z cizích jazykůw do swého domácího, bližním swým tudy služiti usilující, přeliti chtěwše, i řeč také swau vlastní excolere conati sunt. Nebo jakž spatřili dobrých a umělých Latiniků mluvení způsob, tak sobě to také pokudž słušeło sine cacozilia i w češtině formowali. Ne jako, nynější někteří češtinu latíně mluwíce, ale jako muži opatrní, umělým Latinských způsobů následowáním češtinu ozdobující. A protož mluwili i psali erudite, ac, ut Horatii verbis utar, rotunde, Čemuž nynější někteří mudráci, sapientuli, nikdy newyrozuměwší někteří linguam maternam propriam pro barbara habent, vere barbare, et scribunt et loquuntur. Ale to tam.

Pan **Jan ze Škudl**, prostřední Čech, ač prostau má češtinu.

Předešlého času byl také dobrý muž a pobožný w Čechách powstal, **Kiment Bosák**, nezadní kazatel; ten i písniček pobožných drahně skládal, i některé knihy jeho saw wytištěny. Nebyl dobrý Čech, impurus lu ulentusque, słowa i phrases humiles et ineptas habuit. W knížce *O p r a w d ě s p a s i t e d n ě* položil to mrzké słowce *Słuje*, měw říci *Słowe*. Item *Aby to jisté słowo Theodidactus Bohoučený, nebo (prý) Bohem naučený. Ibidem A w žádném jiném jest spasení. Ibidem Zákon jest pěstaun ku Kristu, per ineptissimam epenthesis. Osprawědliwěti, justificari, imbui justitia: ničemné słowo ac radolet horesin. It. Neřku w žiwotích. Ale i potom inepta phrasis et vox Neřku, aby osprawedliwěl. Nebłuditedlný. El similes multæ voces et phrases fugiendæ.*

Bratři staří, předkové naši, mnoho knih napsali a nemálo jest jich tištěných, wíce však psaných. Cokoli psal **B. Prekop**, muž jisté učený a welmi wtipný, *suavis et*

argutus (Cypriano fere similis), vše se čísti hodí i pro češtinu i pro nětco wětšiho. Bratra **Řehořowa** čeština jest prostá welmi. Též i **B. Matěje Konwaldského** i jiných některých, qui erant coetanei ipsius.

Bratr **Lukáš** drahně knih napsal. Ale newelmi dobrý Čech byl, wíce latiny následował než slušeło, nětco i od němčiny překážek měl; nebo rodem byl tam, kdež mnoho německy mluwí. In summa latinismos et germanismos plurrimos admittere solebat. Pročež a ještě i pro nětco jiného jeho psání mnohým se zdála welmi neswětělá a nepřijemná.

Po něm **B. Beneš** byl a také nemálo psal. Sed quia idiota fuit, welmi prostau češtinu měl, však srozumitedlnau podle mého sandu. Melaňktonowě latině jeho čeština welice byla podobná. Wiz spisy jeho tištěné i psané, však sau před rukama: Rozmlauwání čtyř Bratří a jiné.

B. Martin Michalec málo psal. Kazatel byl dobrý, ale scriptor infelix. Humi repunt omnia, quæ scripsit: příliš prostau měl češtinu. Také vše od ruky naspěch dělal, na słowa a phrases péče nemaje: quod quidem fieri non debebat, ale nemoci jeho dlouhé a těžké wymlauwají dobrého muže.

B. Joannes Augusta, muž znamenitý a weliký, towaryš bratra Michalců, drahně knih psal, mnoho i písniček skládal. cožkoli toho dělal prwé, nežli se do wězemí dostał, vše bylo welmi dobrau češtinau psáno. Phrases exultæ, verba selecta: delectabatur admodum archaismis, tamen decenter. In summa, totum genus dicendi fuit floridum atque excultum. Valebat ingenio et memoria, ac diligenter legebat bonos authores w našem Českém jazyku. Fluebat igitur suavis, copiosus et exultans až někdy příliš lepidus et asiaticus esse voluit. Fuit etiam aspersa eius oratio i některými nowými słowy, jichž neužíwali, jako Zkołaubil se, Řediti etc.

a tak drobet překřepčoval. Než w kázaních zdál se býti drobet drsnatý, ale horlivý. Ardebant omnia, i sľowa i pronuntiatio i gesta. Referrebat zelo illo magna ex parte Lutherum. Když sem sľyšeľ kdys před 26 lety Augustu a předtím nedáwno Lutera, zdálo mi se, že sem nikdy tak horliwých dwau kazatelů a w té věci tak sobě wespolek podobných nesľyšeľ. Potom pak w vězení tom dľauhém melancholicus factus, sám w sobě zawřítý, diwných myšlení plný etc.: kteráž wyléwati chtěje tam w pokoji w kautě na papír a někdy i krátkými sľowly, nemaje i nač i čím psáti: paulatim amisit illam suavitatem atque nitorem acquisitum, dum proprietati et rotunditati studeret. A tak učiněn jako hypsidus durusque, drsnatý a twrdý. A že byľ samotný, neměľ, s kýmby mľuwíwal, ac sese exerceret. Než dána mu Bibli Tigrinæ translationis, i w té četě pilně a welmi sobě sľowa i phrases libowal, i takž také sobě i w češtině to formowal, ita ut eius oratio tantum non in latiaismos tota converteretur. A protož wšeccky knihy eho, tam w vězení sepsané, jako Summo wnik (de quo seorsim agam) et cetera plurrima eius opuscula, reŕeŕent latinam linguam. Sed quia ignarus erat artium bonarum, adeo et grammatices, igitur infelix fuit eius ista imitatio aut potius *κακοζηλία*. Factus est impurus lutulentus et totus corruptus quod ad sermone. Ubi citat loca scripturæ, interpretatur ipse ex latino admodum insulse. Plurrimis in locis depravat scripturam, non tantum verba et phrases sed et sententiam alicubi, meo quidem iudicio. Eam ob causam non dubitavi eum toties reprehendere, ne fortasse aliqui temerarii aut simpliciores hunc boni illius viri squalorem pro decore applausu et imitatione digno amplecterentur.

Erithacus noster, **B. M. Čerwenka**, homo doctus et admodum diligens, memoria divina nec postremus ingenio, ac iuste dici potest, multæ lectionis vir, non pauca scripsit, quæ tandem limata et exornata sunt ab aliis, jako Os wědčeni proti pánu z Peršteyna et similia quædam. In sermone fuit valde copiosus, verus artifex eruditarum

amplificationum. Usilował o rozšíření jazyka našeho opravdově, sed non admodum feliciter. Jak mnoho způsobil, ukazuje žaltář, kterýž z latiny do češtiny vyložil. Fuit equidem vena laudabili ac profecto fecunda natura. Tent jest uměl w Českém jazyku *κοινωγενής* t. o všech věcech obyčejných novým způsobem ušlechtilé promluvití, tak aby se cosi nového a neslýchaného i bedlivým a saudným ušima velmi příjemně wyprawowati zdál. Nebo w mluvení jeho pro tu jakaus lahodnou pronunciací a všechném téměř příjemná, quondam eruditam humilitatem cum pietate et modestia coniunctam spirantia gesta, nebylo tak znáti patrných nějakých řeči jeho wad, jako w psaních, w nichž studuit esse copiosus, proprius, floridus, argutus et dulcis. Ale přihodíte se jemu, tak jako se stává zláta při potocích hledajícím, a zemi nebo prst přepírajícím, kteříž w drahné hromádce prsti a nebo hlíny maličko zláta nalézají. Collegit bonus hic vir et praeclarus theologus magnam catervam variarum vocum, quae profecto ad proprietatem et ornatum nostrae linguae plurimum fecerunt. Bene collegit, sed non bene elegit. Ale což zatím již bylo k sprawení České řeči, ad excolendum et a coeno abstergendum welice potřebného, t. in eligendo acre et dextrum iudicium aurium, toho se šlechtnému a wybornému muži nedostalo. Non quod esset ingenio stupido aut obtuso, ale že díl času žiwota swého stráwił w Čechách, díl nemały w Prusích a w Polště, a naposledy drahné let byl na Morawě, a tak sobě własnosti a rozdíly těch dialectů welmi w mysli smísil a zpletl; odkud urodilo se to, že w řeči jeho některá slova a phrases nalezají se Polská a Pruská neb i Mazowecká, jako Osobliwě. Morawská welmi mnohá: tlatlu. Česká také pěkná a dobrá mezi tím zůstala. Werštatních však hojně jest, dosti nezpůsobných. Sedlská některá, agrestia atque rustica: Lijawec. Staročeská a staroswětská = archaismowé mnozi, nebo čítawał mnohá psaní starých Čechů, w Litomyšli byw za mládenectwí swého. Nowých slow i frázi, t. způsobů mluvení wymyšlených nemálo, tak jakž kdy mysl jeho, již prwé těch dialectů smí-

šením naplaěná, sobě formovati mohla, jako Slonokostová stolice. Item Latinismos innumeros, jako Sudaria apostolorum vyložil Potniky: vox inusitata, ficta, prorsus reiicienda; měl řici Šátky nebo Facalítky, staří říkali Pasničky. Byť byl ten muž w Čechách zůstal a pokřinan i morawěinanu sobě překážky w řeči neučinil, mělť jest nějaký ušlechtilý a wšl České zemi diwný býti in hac lingua orator. Kromě to jemu drobet škodilo, i když ještě byl w Čechách, že rád následował způsobu Řeckého jazyku, etsi ignarus linguae illius fuit, t. že slova rád skládal, čehož jazyk Český podobně jako i Latinský neoblubuje, ano hned trpěti nemáže, což sem již při malých slovích napřed vysvětlil. Sic jinak B. M. Červenka byl takový kazatel, že jemu za našeho věku rovněho žádného in coeto nostro, w Jednotě, nebylo. Sed profecto multum debebat praeceptorí suo B. J. Augustæ, quem fere exprimebat ac postea superabat. Licet n. Aug. fuit floridus et copiosus, tamen horridior alicubi et salibrosus utpote idiota artium et linguarum pene ignarus et ἀνορθότατος: quod Eriæmus swau bládkomlůwností a pěknými slovy vyplnil. Ješto Augusta utitur 1. fictis, novis, non receptis, nec per omnia licitis vocibus, 2. dum vult esse alicubi facetus nimis, fit vitiose blandus, ita ut metas gravitatis aliquando transibat: sed habuerat correctorem, cui omnino parebat, B. J. Rohium. Ten byl výborný Čech, gravis homo, genus locutionis prorsus grande habebat. Sed quia figuras grammaticas (multo magis rhetoricas) ignoravit, quibus coloratur atque pingitur oratio, mansit simplicior, quam decebat. Porro nihil fere ipse (aut valde pauca) scripsit, aliorum scripta et dicta corrigebat, fuitque verus Aristarchus, homo ingenii acutissimi et veratilis.

B. Adam Šturm z Hranic, bakař, muž jistě pobežný, učený a nezadní, mnoho písniček skládal, i některé knížky napsal: Dialog Peterky s Walauchem on sepsal, B. M. Michalec toliko skorigował. Čistý zdařilý wtip jeho byl; iudicium non fuit perinde acutum, než tak prostředně Cožkoli psal, vše tak běžně dělal od ruky, jako člověk

velmi zaměstnaný, a hned labore[m] emendand[um] ac foetus suos lambendi fugiebat, pro teaknost nad tím. Rytmy velmi snadně mu šly, prorsus fundebat verba. Z té stránky ke Ovidia byl. Mohl říci o svých písničkách; Nulla est in versu cura laborque meo. Podobně jako nostra setate Eobanus, Heasus a nebo Lemnius. Ale řeč jeho, stilus extra communis locutionis popularis metas non est egressus, nec olet lucernam. Nehledej tu kvítků, ani řemeslaého jich složení, sed facilitatem singularem in hac simplicitate non indocta: est quod mireris.

Příkladové pěkných Latinských slov a neb i frází pěkného na česko přeložení.

Excipiant hoc alacribus animis, Nechažť to s wesseľau a ochotnau myslí přijmou. — Auspicia regni Christi, Začátkové kráľowství Kristowa. — Christo se applicare vel addicere, Ku Pánu Kristu se připojiti, přiwinauti, přihlásiti. — Susque deque habet = nihili pendet, Za nic sobě toho neváží, za nic to nemá. — Suo acumine confisus, Zpolehna (zpolehľ) na ostrost wtipu swého. — Ad bonam frugem reverti coepit, Zasse se napravil, počal se zasse napravowati. — Ne miserum tristitia absorbeat, Ať ubohý hořem nezdechne, aby ho chudiny zámutek k smrti nepřiwedľ. — Secundae admonitioni viam praeclusit, Jižť jest se zprawil, žeť ho podruhé nebude lze napominati. Jižť jest ho darmo podruhé napominati. Jižť jest nám z rukau wyrazil napominání. — Suis partibus defunctus est, Což na něm bylo, wše wykonaľ. — Rogant, ut iusiurandum sibi remittat, Prosi ho, aby je z přísahy propustil. — Fideiussit in baptismo pro eo, Jest jemu kmotrem. — Rex per latus Octavii se quoque vulnerari dicebat, Král prawil, že jest také jako přes pytel bit, t. což si ty mľuwil Oktawiowi, také sobě to král slyšel, wtipil se. — Pace mihi nihil est antiquius, Nic mi není milejšiho nad pokoj. nejradše bych já pokoj. — Milites huc sine maleficio transibant, To drábstwo tudy táhľo a nečinilo škod. vel A žádnému

neškodili. — Adversariis vero ut mascule respondeatur, **Protiwníkům pak ať se mužsky odpowidá, hrdinsky.** — Ut causam haberet armorum, Jen aby měl (leda měl) příčinu k wálce. — Nihil ei derogatur, Není mu to na žádnau ujmu nebo škodu; nic mu to neškodí. — Dixi nuper, **Dříve sem řekl napřed sem powěděł.** — Morose obstrepit, **Tesklivé překážky činí.** — Minime consentaneum est, Není podobné. — Calculum ponere, **Počítati se.** — Ut experimentum caperet, **Aby zkusit a wyzwěděł.** — Minimo dispendio, **S malým nákladem, s maľau škodau.** — Lento igni eum ustularunt, **Pomaľu jej pekli vel páľili.** — Nisi quantum allubescit, **Jen pokudž se líbí.** — Quam ii exorsi sunt telam, alii complebunt, **Což tito začali, to jiní dokonají.** — Haec ratio vobis est quasi inolita, **Toť jest wáš starý způsob.** — Salvificam doctrinam persequitur, **Spasitedlnému učení se protiwi.** — Videndum est, ne tibi ipse desis, **Wiz, aby sám sebau winen nebył.** — Absorbti terræ chasmate, **Propadli se.** — Prophetis valere iussis, **Zawrhše proroky.** — Prægustator, **Ten jenž kredencuje.** — Pleno ore veritatem assererat, **Swobodně prawdy zastáwał.** — Vitæ suæ dispendio, **S nebezpečenstwím žiwota (hrdľa) swého.** — Si quid frontis habent, **Jestliže ještě co studu mají.** — Dissessionem facere ab impiis, **Odstaupiti od bezbožných, odděľiti se.** — Nihil eos iacturæ facere certum est, **Jistá wěc jest, že natom nic neškodují, žádné škody nemají.** — Defunctos se putant, **Mnějí, že sau již vše zprawili, dosti učinili.** — Quaqua versum, **Na vše strany.** — Operam suam locant, **Najímají se, projednáwají.** — In puppis tanquam pueri occupantur, **Jen se s titěrami obírají co děti.** — Succrescit, **Podrostatá.** — Annos natus decem, **Jest mu deset let.** — Consulto, **Rozymslně, dobromyslně, naschwál.** — Patruum refert, **Wrhł se po streyci, jakoby na jeho streyce pohleděł, k streyci swému podobný.**

Někdeť jest náležitě a sľušné resolvere participium in verbum et adverbium. **Ut act. 14.** To když usľyšeli, loco Usľyšewše, quia sequitur hned simile participium **Roztrhše, sicby byla xaxoφwla. Act. 16.** Wšem, lépe Wšechněm.

Přísloví, t. j. proverbialia et dicta pulchra ac observatione digna, usitata Bohemis.

Jestli to zvláštní znamenitý kus, ale nemnozí jeho právě dobře užiti umějí. Někteří nešetříce toho, co jest vlastního et usitatum w České řeči, aut ipsi sibi fingunt inepta proverbialia, aut ex latinis transferunt, tak žeby se o nich mohlo říci, quod ex latinis bonis bohemica faciunt nou bona. Jako naši staří, dictum illud Hydræ caput amputare vyložili Hydrě hlavu utíti t. odjítí jedno zlé, tak aby se několikero tudy zplodilo, ještoby bylo lépe Menší zlé trpěti jedno nežli etc. Protož těchto věcí widí mi se, že při užívání přísloví šetřiti sluší, nisi quis vellet, dum urbanus haberi cupit, scurra deprehendi:

1. Aby jich nečasto užíval, ale zřídka, parce et non nisi selectis ac præcipuis.

2. Aby ne leckohos w tom následovał, ale lidí rozumných saudu w tom aby šetřil: čeho a jak staří předkové naši i ti, kdož sau právě dobří Čechové, užívají, nempe qui sunt tuæ professionis et non diversæ. Kdyžby Łatinské přísloví do češtiny jako přeliti chtěl, nempe agendo interpretem, tedy aby ho newykládał ad verbum, ale pomyslił, majili Čechové jaké také přísloví, kteréhožby na tom místě užívali pakli nic, lépe jest, aby bez přísloví prostě pověděl a vlastně česky to, což Łatiníci per proverbium swým jazykem exprimunt. Jako příklad na těchto slovích Dabo ad calendæ græcas (t. nikdy). My to přísloví Łatinské swým Českým můžeme takto exprimere: Dámť až pes na lísku poleze; sedláci říkají Až se w krbě zhwězdí.

B. Łukáš, plusquam oportuit latinæ linguæ cancellis constrictus, w spisku O wywolení exprimere volens dictum illud vulgare: Dat Deus omne bonum, sed non per cornua taurum, napsal takto: Nedává Bůh woľa za rohy. Nullam gratiam hoc dictum in nostra lingua habet, anižby mu

proští lidé rozuměli. Lépeby bylo připomenauti onoho lenocha nepracovitého, kterýž lehna pod sliwau a otewra ústa, čekal až mu sliwa w ústa upadne. Podobně jako w spisu O kněžst w i latinam phrasin bohemicie protulit: Co probude jim? Quid profuerit eis? Lépe bylo říci a právě česky: Co prospěje jim?

Ale saut také některá přísloví w češtině et dicta elegantia, ješto w latině nesnadno jest takových najiti. Jako Zléhoby nawariť (t. piwa). Míni se tím příslovím: Zleby sobě učinil etc. Item Tané ptáče neuletíli, ale uskáče t. kdož má před kým nětco napřed, fortel nějaký, když jiní w něčem zwážnau jako kuřata w kaudeli, tedy on předce swau wywede. A protož ta přísloví Česká tuto pořád položím pospolně, a wyčítati je budu tak hromadně, bez zwláštního šetření pořádku, jakž se kde trefi.

Awšak, abych se cizí práci nechłubił, to sobě snad, o čemžbych nepracował, osobuje: prawím, že wětší těchto přísloví díł shledał a shromáždił, sed ea tantum nude consignavit B. M. Čerwenka, též od drahně let w tom pracował, o čemž sem já dáwno dobře wěděł a za jiné neměł, než že on jako člověk bedliwý a pilný o tom nějakau knížku užitěchnau nnpíše, pročez i to všecko, což sem k té věci příležitostých paměti měł, jemu sem byl ku pomoci toho před časy poslał. Teď pak po jeho smrti teprw těch škaret, totiž i jeho i swých paměti a poznamenání sem dostał tak nezpraveného všeho społu. I nechťje toho s jinými neužitečnými škartami pryč zawrci, pilně sem vše přehledł a přebral, et quæ mihi videbantur inutilia, což bylo newelmi čackého, to sem zawrhł, a co bylo způsobnějšího z obojích wybraw, do této kaihy sem wepsał a i nemálo, kdež mi se widělo, ješto přísloví i jiných sententi pěkných k wyswětlení prwé shledaných věci přidał. Nebo (ať i toho nezamlčim) některá ta powěděni, dicta egregia, nejsau wlastně proverbialia, sed phrases receptæ a obwyklé, kteréž, již quodam modo in naturam proverbiorum transferunt, sicut et proverbialia in communes sententias.

Příslovi, která nyní v rukopisu našem na 27 listech následují, již vytištěna jsou v jiného rukopisu v třetím ročníku Časopisu společnosti vlastenského Museum v Čechách 1829. sv. IV. str. 39—73. Pan Hanka koupil rukopis, v němž příslovi ona spolu s úvodem připojena byla k exempláři příslovi Jakuba Srnce, s pozůstalosti barona Stenče. Že Čerwenka jeden ze sběratelů byl, s rukopisu Hankova bylo vidno, o Blahoslawovi tam však ani zmínky. Porovnání s vydáním Hankovým ukázalo, že některá příslovi v něm okybi, jtná zase chybně přepsána. Obojí tuto s údním stran Mus. Časopisu položena, první pak hvězdičkou poznamenána jsou. S druhé strany o něco málo příslovi v Hankově vydání více se nachází, a pořádek není veskrze týž jako v rukopisu The-restanském. Pythagorae philosophi sententiae v Č. Mus. na str. 73 a 74 otiskéne nepocházejí od Blahoslawa. Wyd.

44. Bitý bitého nese.
45. A ty newiř, kam pěnkawa nosem sedá? Snadný rozum, aby se péři hládilo: proti větru.
46. Nestojí za belatku.
- * Štěká co tista. Mulierculæ impudiciores ita solent loqui.
- Hledí co kotě dewátýho dne, co pečený wrabec.
- Nechť se neobauwá ještě w mé škorně.
- * Nechať hryze uhlí. Ještěs ty uhlí hryzľ.
- * Nechť sedí na čáře.
- Bylo tě to wděk, jakoby mu sůl wůči sypaľ.
47. Kam witr, tam plášť, a lid obecný, vulgus iastabile, jako woda: kam ji doľů, tam teče. Ale teč woda, kam Pán káže, třebas na makowici t. au když chcete tak míti, jest tak, ale uzříte, že z toho nic nebude.
- Ditě prawí: Bito sem, ale neprawí proč.
- Čím hrnek za nowu nawře, tím potom i střepina páchne. Educationis vitia iam grandævos infamant.
- Au jižť sau Šwáby porazili. Jako w oné písni o Kocianowi: Toť ti hejtmané milí již nám wone provedli.
48. Protrásá kadeře. Protrásá co páw ocasem.
49. Nemáš w zahrádce stulkwitu, miwej aspoň jazyk za zuby.
50. Měľby plátiti a penize u ďábľa. W Humpoľcích staří říkávali.
- Zľá to kaupě jest, welmi neodbytná, t. zľá žena.

50. Smřauwají se na popele, t. po wojně, když sobě popálí.
 — Propowíš-li słowo płaše, tisíci koními neutáhneš ho zase.
 — * Coby sůl wůci sypať.
 — * Wzať na keť, nedá jinak.
51. Bližší jest těla košile nežť sukně t. syn nebo dcera nežť streyc, ujec i šwagr etc.
 — * Jiné kaše a sám se pihlá. Rarum.
52. Netečeliť, ale wždy ukane. * Lépe málo nežli nic.
 — * Zmátł mu šiky, rozraził.
 — Zůstał tam co koba na mrše = onen hawran Nošlů.
 — * Wyhrał z zadu běže.
 — Zwit, po čem hoře płať.
 — * Chce mu se to dělati, jako psu slámu jísti.
 — Newohořeťat jest to pečeňka t. požitečný stateček. Staří o mučednictwí tak říkali.
53. Nenechał hrušky w popele.
 — Motá se co nepečený klankł t. mluví lecos leckama, anebo nestály jest, jednáť sem jednáť tam se nakłoňuje.
54. Wšecken neupřímý co jho, křiwé dřewo, křiwé lučístě.
55. Chwáliti Boha mēděnným tětem, železným srdcem a konopnau duši. Pan Swojanowský říkawał * o zlych kněžích a mrtwých křestanech.
 — S kýmš nerostł, také s tím nefrej.
56. Zadechł se w konopích.
 — Šije kauty w hromadu: když kdo zaháleje po kautech chodi.
 — Darmo se tarafuješ = ohrazuješ a umřauwáš. Vetustum.
 — Jest tu hnízdo wšeho neřádu a stok klewet.
57. Jakž srozuměł, že se ne swá mele, že se ne po šwu páře, t. že se jinak děje nežli on myslil, že jeho praktiky nejdu; jako Achitofel srozuměł, že již jeho rada není tak wážená etc.
 — Coby opak dřeł.
 — Kolik młynářů, tolik měř, * kolik farářů, tolik wěr (tak bylo za časů Blahoslawowych, kde vlasti naše trpěly pod roztržkami náboženskými, jakěž my sobě nyní ani doťře předstawiti nemůžeme. Wyd.).
59. Žid křtěný, wlk chowaný, mnich z kláštera wyběhlý etc. wše jednostejní.
60. * Hned pláče co k . . . a.
 — Zapily ho kúry. Vetustum.
61. Prawý slídnik, pilný exquisitor hæreticæ pravitatis. Dicitur a muliereculis lascivioribus, quibus a maritis custodes subornantur: Totě můj špehať.
62. Panští alibowé a ženští pláčowé za nemnoho stojí. Rarum.

62. Zná pelanty: staré werštatní.
 — Spadlo mu na slup, dobře mu sedlo.
63. * Chodí co uklíbaný kohaut.
64. Udělala se mu z toho hora, rozšel ho traňk. Nezaseť aby mu prey kraupy nepobíly.
 — * Nenechal na něm cti za halíř.
 — O pánka hrají = usiluje jeden druhého zkusiti, podmámiti, podkasati.
 — Umrlému koni owes spálati.
65. * Držíť to jako auhoře za ocas, totiž ten statek anebo ten auřad.
 — * Jakaus tam hraudu swáleť t. nesnáž strápať.
 — Jde mu pod witr, howí mu a má proč.
 — Které wody nejprw dojde, tu pije = nubilis virgo nubet facile, vel rustico.
 — * Les má uši, pole oči. Silva habet aures.
 — * Takéť mu napsáno = takéť wždy někdy umře.
 — * Jako newydownný wůľ. Twrdošijný traup, neohbitá wěc.
66. Semleli mu k hodům = w čas mu přišel na retuňk.
 — Jdau k němu co krčmě.
 — Wždyckyť on rád hasí, když ho nepálí = wšetečný a doskočný, πολοπράγμων.
 — * Prosí zaň Boha, co wlk za krawí wocas.
 — * Má se zle, ut: Mře hlad co młynářowa slepice.
67. * Špatně kozka dojí = malí důchodowé.
 — * Když hroziš, nasadiš také swého půľ, hroziš swého půľ.
 — Snáze jest w kalné wodě ryby łowiti. Někdo swadí přáteky, aby pod tím swého dowedľ.
 — * Zběřeš jaré i ozimé.
 — Kdo se bojí jíní, spadne (vel poprší) na něj snih.
 — Ay ty již poně w saku, newíš kam kozy hnány, kolik kur doma.
 — K čemu toho chowáš, snad na slaniny.
68. * Co z husi woda.
 — Rádby z onohů muškát udělať. Ex musca elephantem.
 — Jinam wojkau (vel wojem) obrátíľ: jako onen Mistopoľ, amľuwíw se s papeženci, a nad to před ním Rokycán.
69. * Wrtí hlawau, nepotáhne.
 — * Právě na řepě zastížen = při skutku, s jistinau.
 — Se wšem plati.
 — * Čije kosa kámen.
 — Ne wšech přitřhľ, nemá wšech doma = semistultus, ná-bzdí, treštidľo, fanta. fífidľo.

69. A špižirna jakoby skřipím wytrěl po té swadbě.
 — Ját s těmi obinušty neumím, než powim prostě.
 — Mermo se mu toho nechce.
70. Kůň, když se otne, nepotáhne, radše někam w stranu skočí.
- 71.* Zdráv zedrał: šewcowské.
 — Newysazowati děti na słońce: vetus = mladých nezkušěných dětí na kněžstwi nepostawowati.
 — Wessel se jakoby nic newseł.
- 72.* Coby hrách na stěnu sypał.
 — Dlužen Błazkowi za čepici = blázen aneb nábłazni.
 — Cinowaty łotr, dapłowany łotr, k...wa.
73. Horší-li člověk, lepší štěstí. A jistě tak býwá, žet bezbožní lidé štěstí zede mají a pobožní bídu. A protož di žalm: Noli emulari in malignantibus. O miram Dei patientiam! Ale žet dlanhočekání a přílišná snašeliwost Božská welikostí pokut (zwlášť pak wěčného zatraceni) hrozně při některých nahrazowána býwá, tarditateu gravitate compensat.
- Náš tě saused již na Boží młosti, pomilujž ho Hospodm; Pán Bůh s námi. Młostí Boží poručeno buď to. Kdo Bohu newěří, prawý jest blázen. A protož in te, Domine, speravi, non confundar in aeternum. Amen.

Hactenus ea, quae Erithacus
 et ego collegimus.

Et haec quoque mihi pertinere videbantur ad proverbialia ac scite dicta in nostra lingua, quae a quodam bono viro (cuius nomen non est mihi notum) olim collecta erant. Igitur operae pretium duxi, ut et haec ceteris adiungerentur.

O s łow u B o ž í m.

Na řešetě zůstawaji toliko wotruby, ale mauka wyprší. Tak při mnohých toliko zůstawá, když slyší s łow o B o ž í m, plewa, ale zrno uteče.

Téměř se to při všech lidech nalézá, že wic práce wěsti mohau, škody i trpení podstapiti pro chwálu nežli pro sprawedliwost.

* Ba málot jest na swětě lidí, aby swých nesnadných prací, ztrpení etc. jiný sobě předstawili cíl, nežli chwálu a

slawnau powěst a tak słowo weliké: však kdyby ne časné chwály, ale wěčnau hledali, oněch swrchních wěcí w duchu zakaušejíc, e wýbornau by stránku drželi.

Čłowěk, přijda k kramáři, ano rozličné wěci woněji pěkně a silně, a když ujde pryč, kam se wůně poděje, a již nic nečije: tak slyše některé a nebo čta wěci neb řeči pěkné, chutné, milé, a když přestane slyšeti neb čísti, uteče pryč, kamo se děje pro nezpůsob a nedbánliwost.

Darmo jiti pro wodu s řešetem, hned wyteče; ale s ceľau nádobau. Tak darmo jiti k słowa Božímu s děrawýma ušima: wšecko wyteče; ale k tomu wnitřní uši welmi potřebné sau.

* Ačť jest to prawda wěrná, však také říkawaľ jeden šlechtný stařek: I s řešítkem se může jiti pro wodu, když není co jiného wzíti, t. j. i starý čłowěk také může učení poslauchati, poněwadž již mladší býti nemůže. Nebo, pry, nepřineseli nic w řišitě wody, tedy aspoň se řešítko omočí t. nespamatujeli mnoho, aspoň w mysli nějaké občerstweničko bude a jako wůně nějaké drobtíček se zachowá, a tak wždy nebude bez užitku.

Kuchařka nerádaby, aby wykypělo z hrnce, a však druhdy wykypí proti její wůli. Tak mnohokrát uteče čłowěku, někdy proti wši jeho wůli, ješto tomu welmi nerad jest.

Raubík, jak jej wštěpuješ, tak půjme po sobě pláň a obrátí w chuť a w sladkost štěp (t. owoce a list, kterýž bude na tom štěpě). Tak słowo Boží, kdež se ujme, hned čłowěka obrátí po sobě.

* Může se ten příklad i na odpor trefiti. Paweľ swatý připodobňuje wěrné lidi raubům pláným, w dobrau oliwu wsazeným a neb štípeným, však tak, aby owoce ne po raubu se zdařilo, ale po kmenu. Item Pán prawí se býti kmenem winným a služebniky ratolestmi: kteréž nezůstanuli w kmenu, ale wyřezány by byly, ani by žiwé býti mohly, owšem se zelenati, nadto owoce přináseti.

O člověku.

Swíce, když na ulici na prostranství jest, malé světlo má: než když jest w komoře etc., tu se víc swítí, proto že se obrátí. Tak i dobrý člověk, když bude na široce při zlých příčinách drže se swěta, maľau moc bude míti, mdlé světlo bude u něho.

O aľmužně.

Užitečněji jedna swíce hoří přede mnau, než tři za mnau. Tak užitečnější jest aľmužna skrowná za zdravého žiwota, než po smrti mnohá.

* Člověk, když umře, statku swého nechá jiným. A tak potřebí jest, kdo komu co chce dáti, aby daľ brzy, dokudž jeho wlastní jest; potom cizí dáwati, nebude tak bezpečné: nebo sáhne k tomu potom snad ne ten, kohožs ty milowaľ a jemuž by byl toho přál, ale ten, kdož jakékoli práwo k tomu se míti ukáže, třebasí nepřítel twůj tajný nebo zjewný. Ale totoť jest mistrowský fortel, aby člověk ne wšeho jiným nechaľ, odsud jda, ale dobrý díť toho wzaľ.

Lidé, co jejich není, často lidem darují, ale swého dáti nechťí. A to takto. Když někdo bude někdy prawiti o bližním: Já jemu přeji wšeho dobrého, aby s Pánem Bohem byl, ale nechci s ním míti mnoho činiti etc., dáwa to, což nemá. Neb jest Boží, člověka spasiti a dobře jemu učiniti. Ale což má swého, dáti nechce, aby k němu lásku měl, milowaľ jeho i půjčil; nebo skutkové toho dokazují a nechotnost a cizení od něho.

Pomyje, dokawádz jimi nehne, nesmrdí, než jakž pohneš, tak smrdí. Tak mnohý člověk, dokawádz ho snášíš, nesmrdí, než jakž pohneš jim, na wšecky strany smrdí, an utrhá, an se hněwa, ľaje, odsuzuje, bije etc.

Zámek, čím wětší jest a hraženější, wětší stráže potřebuje. Tak čím člověk nábožnější, wíce se má míti na péči.

Jakož w slunci od přirození paprskové ukazují se, kteříž bez slunce nerozeznávají se: tak bez světla pravého duchovního hříchové nebývají poznáni ani rozeznáni. Hřebík, když se do dřeva vosykového za syrowa wraží a když zaschne, těžce se dobude neb wytáhne, raději dá se zlámati a tam zůstane nějaký kus: tak když se za mládí wraží hřích do člověka a zastará se, potom by jej chtěl wytáhnouti, a těžkostí mu co učiníš; vždyť nětco zůstane.

* A protož náleží rodičům, aby pilnau stráž nad dítkami swými drželi, aby w nětco zlého newlezli za mládě, čehožby potom přetěžko bylo odvykati.

Dítě ne hned sobě krájí chléb nožem, ale musí jemu jiní jím krájeti neb lámati: tak ne ihned člověk můž se zprawiti neb mluwiti sám, ale od jiných potřebuje, aby jemu lámali, učili, zprawowali etc.

* A jistě pravé jest powědění: *Pessime sibi consulit, qui se ipso magistro seu duce utitur.* Protož, synu, nečíň bez rady, aby po statku nezelel.

Utrhač neb blázen má se jako swině, ryjeli a neb raději běží do bláta nežli k zlatu. Tak oni raději k horšímu nežli k lepšímu.

* *Odeploranda humana infirmitas o miserima nostra conditio.*

Jako při swědku když se najde nětco fašesného, wšecko swůdectwí zawrženo bude: tak jest při swědomí, že což se koli činí, vždycky člověk má mlče k wnitřnímu swědku běžeti, t. k swědomí.

* A výborně a práwě se latině říká *Bona conscientia murus aeneus.* A též *Conscientia mille testes.* Jistě proti těm dwěma swědkům, jenž sau Bůh a swědomí, žádný nic neobdrží. —

* *Conscientia mille testes: hic stabis aut cades.* Ale ne prodáwát se to mítě a dobré swědomí.

Nebo jakož malá jiskřička hojný oheň vydá, tak někdy slovo spůsobí swáry.

* Protož dobře říkáwá (totiž připomíná, což Duch swatý dáwno powěděł), že mezi pyšnými ustawični sau swárowé. Ale wywrz bufiče, a přestanet swár.

Železo ohněm se rozpálí i rozpustí, ač jest twrdé: tak člověk, by pak byl nábožný, stálý, zachowaý etc, při příčině smilstwa nebo při jiné muž padnauti a k zlému se rozpáliti.

* O deplorandam fragilitatem humanam! Nikdež člověk sebau bezpečen není než w nebi, a tam vysoko. Ale jakžkoli darmo jest, než předce bojowati se vším płati. Ne proto sme w kyrys oblečení, abychom za peci neb w kautě leželi a kryli se, ale proto, abychom s nepřitelem bojowali statečně i jej přemáhali. Pánt se dívá i říše nebeská na naše rytěrowání, brachium ostentas, pomáhati jsa i miłostiw býti a šrámy hojiti hotow.

Nemaudrý by byl poseł, jestliže by nepospíchał, wida že noc se přibližuje, a ještě podál by byl od města neb od hospody. Nemešká noc, t. smrt, protož spěšme ku pokání.

Jakož howado ocasem zahání múchy, tak skrze pamět smrti člověk zahání zlá myšlení, nečistá, i hřichy,

Jakožto kůň jsa boden dvěma ostruhami, aby rychleji běžal, tak duše zbuzena býwá ku pokání bázní neb strachem a miłostí *).

* Bázeň služebná jest pes boje se kyje. T. bázeň otrocká, kterauž mají ti, jenž k woku slauží.

Kteríž přijmauce dobrodini neděkují Pánu Bohu, ani ho chwálí, sau jako swině, kteréž neděkují pastýři, ale ještě pawsauce se, často hrochcí, jakoby reptaly.

Jako oheň činí barwu červenau při člověku, tak slovo Boží, milowání etc. Oheň wzbuzuje žizeň: tak slovo Boží wzbuzuje žádost po wěčné studnici.

*) Pěkně o tom S. Bernart napsal w knížce o wálce Geruzalem s Babyłonem.

Maozí lidé sau jako wlk. Když nosí wlecatům, někdy žiwého nětco přineso, aby je učil štwátí. Tak lidé z mláďd učí děti a cwičí je, kudy a kterak mají nabýwati statkůw, dáwajíce jim kačata, hausata, aby sobě wychowali a prodali, potom na psychu nakládali.

Wrabcům, když strašidlo zwetší a oni jemu obwyknau, nebojí se ho: tak tomuto lidu nič k strachu není, ani se čeho bojí, co se káže na šakomstwi, na ožralstwi etc.; zpitoměla jim kázání.

* Ale co diwného, že howadný člověk nechápá ducha Páně! Ano ličem obžiweným a podruhé z Boha zrozeným často weská málátnost a newracenost překáží. Ty nás, milý Pane, duchem swým rozhorluj, zažihej i oswěcuj. Amen.

Maozí obracejí k sobě kompekturau, ale psáním nic. Neb mnoho lidé přičítají lidem, aby jim jiní činili, ale sami nechť; přiwodíce písma nowá mnohá a zwlášť o lásce, a sami odříkají se toho. A w tom nezuají, že se odsuzují zákona a nic tu nemají. Ač k tomuby neswolili, kdyby jim to řekl.

Kuchařka, když prase jíti nechce domů, wvezme hrachu na mísu i wábí je, až i uwede do domu neb chlěwa. Tak se nyní wede při tom lidu, že jako dobrau wolí, šaskawým napomenutím a dobrotiwým trestáním wede se a neb samau miřostí, a proto nedbá.

* Ale někdyť se i to nezle trefí. *Compelle intrare* = přibud w jiti t. dostrě nebo dožeň jakž můžeš, budeť potom děkowati t. w den nawštwení.

Půjčil holi někomu, to jest, doďal nětco, aby jímého utrhalí, pomřauwali, zbili etc., dať příčinu k tomu.

Kolec když srazí druhého a on dá se jemu, wic ho ne-tepe: tak když člověk winen se dá, přestaň káraní.

Wlk když chytí dobytče, a kdežkoliw se dotkne, nasmradí wšeccko: tak člověk klewetný, utrhawý nakazí mnohé jiné.

Matka, kteráž zpravuje wčely, nemá žahadla, jako jiné wčely: tak zprawcowé býti mají lítostiwí, dobrotiwí nemají žahadla míti. — —

Wčely štípí, když jim ujímají. Tak lidé, když se jim co chce zbytečného odjiti, budau štípati, utrhati etc.

Auzkét nekaždé se táhne, a pakli potáhneš, zasse se zběhne: tak ne každý člověk dá se wěsti neb táhnauti; pakli moci potáhneš jej, tudíž se smrští zasse.

Kuna, když má odpočinutí, neběží upřímě po zemi k místu tomu, ale skáče po dříví dobře podál, aby spatřena nebyla. Tak člověk, kdež umíní myslí swau, nedá se zjewen, ale około chodí, aby jemu w tom nepřekáželi.

Wlk na huay w déšť chodí rád, neb se zmočí etc.: tak dábeľ w zámucích často přichází, aby popadl někoho, a diwně jemu namítá a překládá.

Štír, dokawádž naň newstaupíš, leží a newypustí jedu, ale jsa tlačen hned wypustí jed a druhdy uštkne: tak člověk, když se křiwda činí, hned uštkne, hněwá se, utrhá słowem jedowatým tomu, kdož utiskl.

Brzo přestať, co sławík zpíwání o swatém Witě. Někdo pěkně počne a tudíž nechá.

* Præcocia ingenia non durant diu, z příkra postawiť i odwrátilo se. Ti, jenž sau sáti na skále, s radostí přijímají, ale že kořenů nemají, protož pod časem wyzření uschnau.

Někdo, kdyby přijda do štěpnice i sekať štěpi napořád, staré i mladé, bez wůle hospodáře, wšakby jemu hospodář toho nesnesl. Tak někdo napořád rúbaje z církwe lidi a odsuzuje bez wůle hospodáře, čí jest čeládka, i muž se naň dobře rozhněwati Pán.

* Obecné přísłowí jest: Kwapné prý dílo nebywá dobré, Medio tutissimus ibis. Jakož wáhawnost i odkładawost, malátnost, nespěšnost etc. nemůže opatrností, prozřetelností,

owšem bedliwau saudnosti sľauti: tak na druhau stranu přílišná chtiwost, kwapnost, příwážčiwost etc. často ne k horliwosti s uměním spojené, ale k neprohledawosti a newážnosti nemaudré přičítána býti může.

Jako zrno pšeničné jsa w plewě newyskočí wen, leč wyraženo bude mľácením: tak i člověk zapletající se w tělesné a zemské wěci nesnadně z nich wyjde, lečby nějakými zámutky nebo nemocí byl pobuzen, potrápen od Pána Boha.

Hůl w hada obračuje se, když trestání úmyslem neupří-
mým chýlí se ku pomstě.

* Welikát jest to ctnost, za příčinau sprawedliwého trestání newymstiwati se.

Jako zlato w zemi kryje se, tak miľost Boží w zawržených a nizkých lidech.

* Dobře Pán powěditi ráčíť: *Revelasti ea parvulis.* A proč Apoštoľ prawí o bláznowém kázání etc.

Ta slepice dobrá jest, kteráž všechny i cizí kuřátka přijímá a neštípe: tak ten člověk, kterýž má ke všem miľost, žádného neštípe, nepotupuje, všem přeje dobrého, sám jsa žiw dobře, znamená jest dobré, že miľost Boží w něm.

Příwar od hrnce železem býwá strauhán: tak nětčím ostrým od srdce má se zľost wykořeniti.

Jako zľoděj přijda tajně do domu hledí zhasiti swětlo a zacpatí ústa, aby nekřičali: tak ďábel hledí při člověku udušiti swětlo miľosti Boží a zacpatí ústa, aby newoľal k Bohu ani se modliť.

* Naťo by sľušelo zazpíwati: *O nedejž uhasnauti, ani ho zatmíti tělesnau žádostí.*

Jako owce, jsúc mezi trním, wždy tu nětco nechá wlny: tak člověk, dada se w zemské wěci a w swět, mnoho duchowního ztrati.

Wľáčí pole bez zrna, kdož mľuwí řečí, neznaje prawdy, než toľiko z obyčeje, i nebude růsti.

Chám odkryl hanbu otce svého, ale Sem přikryl, protož na Cháma přišlo zlé: tak kdož odkrývá hanbu bližního svého, přichází naň tolikéž a neb horší, a na toho, kdož přikrývá jako Sem, požehnání.

* Jistěť jest to pravý příklad. I jáť sem to nejednau w swém žiwotě widěl, že kdož jiné ochraňuje (lítost maje nad bližním a jeho nešvarnostmi a bídami), také i sám býwá ochráněn ode Pána i skrze lidi, i často skrze anděly, wíc než lidé toho postihnauti mohau.

Zawírej měšec, a když budeš pšatiti hotowými, budouť lidé wíc i spíš wěřiti. To jest, nechlub se řeči, ať skutek raději káže.

Sahaje pro woda rozlił piwo: kdož užitečné opaušti pro chatrné.

* Wědomé jest, že někteří chtěwše nabyti umění něctc-rych, ztratili dobré mrawy t. pobožnost (veluti castrati).

Nesnadně sobě lidé zlí dobývají a pracně pěkta, jako dobří nebe. Jakan hříšník má práci, sedě přes celau noc, wožíraje se, na cestě horcko, hlad, žízeň, žmu druhdy nad mocí.

Krt ryje pod zemí: když někdo kuje nětco tajně proti někomu.

Dělá dobré bez ctnosti: kohož již zůstane hřích, že nemáž tím audem hřešiti a tak nemá boje s tím, tak i není ctnost, kdež odporu není.

Někdo na churawé dědině, když pracuje pilně, zbude dlužůw a statku nabude, a někdo na silné dědině nedělaje padne w psoty a statku pozbude: tak někdo jsa chudým w dobrém a když pracuje pilně, nabude darůw Božích, a někdo, kdož nechce práce wěsti, i to, což má, může ztratiti.

* Welikau pilnosti a mnohau prací ustawičnau někteří, hlaupí bywše, maudři a umělí učinění jsau; a jini pro lenost a nepracowitost uslechtilý swůj wtíp i jiné přirozené wýborné dary k mrzutému přiwedli zmaření.

Člověk, když mu uvážne tříska, wohledává sebě, kudyby jí dobyl, a když sám newidí, tedy jiného prosí, aby jí mu dobyl: tak člověk má se ohledávati u wině své, a nemiželi sám, aby jiných rady užil.

Napřiwykl sem na wochli seděti, to jest, trestánu býti a neb něteo příkrého sněsti.

* A copak, kdyby musil na čertowě plachtě za chwflí poležeti, to jest, se zlým swědomím smrti se báti?

Chowačka někdy se zmaže od dítěte, proto jím nedá o zem: tak někdy, zwlášt zpráwce, bude zmazán od toho, kteréhož zprawuje, krmí etc., wšak musí sněsti.

Od kuchařky nečisté a prašiwé nerad kdo přijímá pokrmu, a druhdy nechce na ně hleděti: tak Bůh od lidí hříchů ných nepřijímá etc.

* Ano u lidí *gratior est pulchro veniens de corpore virtus*; ale takéť pěkný hospodář i w škarodě chaťupě pěkný býwá.

Již manna neprší, jako prwé, to jest, již není u lidí tak welikého miłosrdenství.

Pismo jest jako nádobí a řemeslníka. Protož, kdož ne-umí dělati nádobím, zkazí: tak kdož písma neumí užiwati, wice zkazí než wzdělá.

Ne wše, co sedlák mlátí na młata, nese do młeyna, toliko zrno: tak newšickmi, kteříž sau w kteréžkoli jednotě, spasení budau, ale sami wywoleni, které sám Pán Bůh puleruje a čistí jako we młeyně.

Lidé nerádi se daří jinému bíti, owšem sami nebadau se bíti, to jest, aby křižowali tělo swé s Kristem a mrtwili je.

Jako mlha po zemi se wleče, tak žádost člověka při zemských věcech.

Některý člověk wšecko napořád jí, což jemu dáš, a jiný echce nebo nemiže: tak některý člověk, cožkoli diš jemu

a potresčeš, vše přijme: ale někomu musíš nětco pěkného nawařiti słowy powolnými etc.

Dobry a hospodárny sedlák má wždy co dělati a opatrowati doma, netřeba jinam na dílo choditi a ještě nemůž doma dosti učiniti a statčiti. Tak člověk bedliwý má dosti při všech audech wnitř i zewnitř co naprawowati a dělati, ano se boří; netřeba se tlauci po sausedech, an witr, t. pýcha, nětco zboří, an oheň, t. hněw, nětco spáli etc.

Kdož u jiného dělá a sám swého zanedbává, není dobrý hospodář a škodu wezme.

* Bývá někdo každému dobrý, jedné sobě nejhorší. Ač na jiném místě prawé jest to: Kdo sobě zlý, komu dobrý? Nebo kdo swé duši wěren není, komužby wěren byš, a kdo mu může wěřiti?

Zemi zkopej, kolikrát chceš, i pohnoj i sej; proto wždy bylina bude. Tak w člověku dobrém wždy nětco nestatečného přidrží se, než musí se často pleti.

Had, když se má swléci z staré kůže, mezi dwa kameny wejde a neb w těsnau díru: tak člověk, chceli swléci starého člověka, musí aukau branau jíti jako mezi ostrým kamením.

Páni sau mnozí podobni łotrům, tak že když łapí zloděje a dadí ho w ruce katů, teprw chce býti dobrý a slibuje: též páni powolují sobě we zlém, cizoloží, hrají, pyšni sau etc., a když přijde kat, t. smrt nebo nemoc, teprw slibují, že chtí naprawiti.

Čím wíce swiček, tím wětší jest swětlo: tak čím wíce dobrých lidí, tím wíce rozumu a rady.

Když łotr vyskočí ze kře, nemůž tak býti statečný člověk, aby se ho nelekł: tak při nejlepším člověku vyskočí zlé někdy z těla až se ulekne.

Ošemetného neštěstí zahání přítele, a kwasnice pitele.

* Welmit Duch swatý dobrého přítele chwálí: a jest co chwálíti. Než přidává: Ten prý nalezne přítele toho prawého, kdož se Pána Boha bojí. A aniž jest možné, aby kdo prawý přítel byl, jestliže nemá prawé Boží bázně a milování.

Když se dotkne koní, některý tepe, jiný hryze a některý skáče, ale nejlepší jest, kterýž skáče: tak lidé, když se ne-libého místa dotkneš jich, někteří kauší, někteří tepau, řají, hrozí, hanějí, ale někteří skáčí, a ti sau dobří, že se jako ulekne, co prawíš, a bojí se potom.

Pawauk nehledí, než jed brátí od kterékoli věci a jiným udati: tak zlí lidé nehledí, než aby jed brali a rozsiwali mezi jiné, ač někdy dobré věci slyší a k zlému požíwají. Ale wčela běře čistý kwět a wonný: tak dobří lidé čini. Byť pak někdy z bodláčí wčela wzała, obrátí to k medu: tak člověk dobrý.

Wčely, když se oboří i na weliké howado, umrtwí je a sami též zemrau: tak člověk, když štípá jiné, záwidí, utrhá bez řasky, sám sebe umrtwuje a jiným škodí.

Pawauk nadělá plátna pěkného ale neužitečného, aby řapař mauchy, a kteráž múcha prorazí, hned zasse zadělá: tak falešní mistři swým učením plátna tkají, jakož prorok prawí, ježto se zdadí zdaleka pěkná, ale neužitečná: a když se z nich wytrhne, hned zadělají tu díru a jiného nadělají, aby wždy popadli.

Když oko prachem se zapráší, nemůž jasně patřiti: tak zaměsknání zemských věcí nemůž k nebeským jasně etc.

* Ba když se saudcům oči zapráší a ústa zacpají, tuť býwá čisté diwadlo, jak se wrtí a rozličných klíčků hledají k pomožení tomu, kdož palec podmazał. A pakli s obau stran darowan, tuť nebude moci wůl řwáti, že mu blány ústa zacpaly.

Učedník neumí dělati, než až jemu mistr ukáže, a když se wyučí a bude uměti, ještě se trefí, že zkazí dílo: tak my sme učedníci, neumíme se modliti, jediné což náš naučí mistr toho skutku, duch Kristů. A ještě, majíce obyčej mo-

dlaní, často kaz znamenitý činíme. Třeba k tomu prositi vždy zato mistra, aby spravoval naše modlitby.

Učedník, ač se u mistra svého, potom wandruje, a tak bude uměti jako jeho mistr dobře, a proto bude slauti učedník toho mistra. Ale při učení Pána Krista není tak, aby kdo nad mistra toho byl, ale všickni vždycky učedníci a potřebujeme učení každého času od něho.

Nedějte jako opilec, když se opí, haní, tepe jiného, laje etc., a potom když se mluví jemu ráno, vymlauvá se: Jáť toho nic nepamatuji, opil sem se byl. Ale což jemu odporného mluvíli, že ho haněli, zlodějem nařikali etc., to pamatuje. Tak lidé, když se swadí, vždycky což mluví vymlauwají se, a tak toho newází; ale což proti sobě od jiného mají neb slyší, toť wází a pamatují nato.

* Jistěť jest to při mnohých shledáno, ale ne všickni toho užiti mohou. O hodněť by bylo, dwakrát trestati takowého.

Jako na shon když honí, tuka palicemi křičí, zdaliby co wyhnali: tak musí člověk někdy trestáním, někdy mluvením pěkným tlauci, zdaliby co popadl w naději. Ale když šlakují a wobchodí, tuť již w leci jest, ale však jistoty není, polapili; neb druhdy zpátkem zwěř uteče, a druhdy teneto swrže a neb porazí, čímby měl držán býti.

Když hospodář doma, hned čeládka pilněji dělá a stud má, a když by co wzešlo mezi nimi, snáze odpustí sobě při hospodáři: tak i my vždycky a wšudy před očima Pána Boha majíce, kterýž wšudy jest a widí naše skutky a zná myšlení, máme pilni býti dobrého a stud míti k zlému.

Synové Izrahelští nemohli wyhľaditi nepřátel okolních než w prostředku země zaslíbené, jako w srdci: tu jich nebylo. Tak člověk nemůž wykořeniti všech nepřátel pro mnohé překážky, než dosti má, když wykoření z prostředka srdce, kdež Pán Bůh má míti přebýwání.

* Právěť widíme, že jako hřebíci wůčích nám ti nepřátelé zůstawají.

Jako člověk, když má díru w sukni, nehned ji zawrže, ale opravuje ji vždy pomału, dokudž widí, že můž býti opravena: tak i Pán ne ihned zawrže hříšnika, ale častokrát nawštěwuje a očekává. Ale když je widí, že nemohau býti ztrestáni, opustí je a zawrže: jakož učinil to Irahelským, když je chtěl shromážditi.

Wrabci se wadí o cizí prosa často: tak lidé o wíru, nemajice jí, ale o cizí wadí se.

Šat, čím čistší jest, tím spíš makuli přijme a pozná se na něm: tak člověk, čím nábožnější, tím téměř nejklewetnější, hned se ho chytí nejmenší słowo.

* Praweť jest to powěděni, zvlášťe o marných nábožnicích, nedůtkliwých a sobě příliš wysoce smeyšlejících. Nebo prawé náboženství kdež jest, tuť jest také i světló známosti sebe etc. i horliwosti, lásky, kteráž množství hříchů prikrywá.

Matka nerozšafná, když se dítě urazí, hned je tepe a tak přidá jemu bolesti: ale maudrá nejprw potrese a ukáže, kde a proč se urazilo, potom šiliňk teprw dá. Tak člověk maudrý, když uhlédá, že někdo padl, ne ihned se oboří, jakoby chtěl doraziti, ale pěkně časem jemu ukáže a rozmłuwí s ním, dáwá jemu weystrahu, naučení etc. Matka widúc nuž u dítěte, wezme jej, aby se neurežalo: tak Bůh odejímá někdy od člověka věci jemu škodliwé, aby nepřišel k horšímu, jako bohatství, zdrawí, štěstí, powěst etc.

* Ale cožť jest to welmi bolestné: rády děti pláči proto. Bolestnoť jest obřezowánu býti, ačkoli užitečno. A což činiti, poněwadž se dí: Wyřup oko, utni ruku etc.

Člověk doma všeco bude jisti naporád a wše je mu dobře: ale u lidí sobě wybírá a wází sobě, kdyby mu se stało umenšení malé, a dobře wětší doma bude nedostatek, to vše snese. Tak i duchowně spíš snese u sebe nedostatek, ale jiné chce míti we všem dokonale, a jakž málo co nelíbí se jemu do jiných, tuť se horší, pomłauwá: doma pak, ať sau mnohokrát wětší nedostatkové, však nedbá.

• Protož dí duch Páně: Sprawedliwý nejprwé na sebe žaluje, potom teprw přihlídá k jiným.

Ptáčník, když lapí ptáka a chce ho okrotiti, wytrhá mu brky wětší a menších nechá, aby mohl poletowati a běhatí: tak ďábel když lapí člověka, wytrhá mu brky wětší, jako lásku, trpěliwost, a nechá mu menších, jako postu, skutku miłosrdného, do kostela choditi, aby se w tom proletował etc.

• Prawé powěděni, welmi mnoho w sobě zdržující.

Někdo jiného pěkně bude okasowati, wšudy aby byl křtaťt, a sám bude škaredě choditi a plihati se: jiné bude řídití, takto a takto má býti — sám daleko od toho.

* I protož by sprawedliwé bylo, aby mu jiní také poslauli, okasali i obkřtaťtowali: nebo což sobě nechceš, jinému nečiň.

Oheň poklady zjewuje: tak oheň hněwu zjewuje, co jest w člověku. Když se rozhněwá, hýbe starými wěcmi, ježto dáwno schowány byly, jako oheň poklady we zdi dáwno schowané.

Zdali po mrzkém hnoji čisté a husté nebywá osení?

Bodlák, ač jest bodlawý, wšak woda z něho dobrá, užitečná proti horkosti přílešné: tak jest trestání proti hříchům, nebo jest jako prut Aronů, kterýž rozkwetl. Tak trestání pomoc činí od hříchů a rozkwetnutí w ctnostech. Dawid: Metla twá a prut twůj, tať sau potěšila mne.

Pea, dokawadž jest u řetěza, nemůž sobě uhoniti pokrmu: též hříšník, pokudž jest swázán neprawostmi, nemůže nic uhoniti u Boha.

Jako u wodě kalné nalézají se mušky a w stojaté čerwi: tak při člověku prázdném mnoho zlého plodí se. * Otium pulvinar satanæ.

Dokawadž cesta dobrá, jetiť jest pro dřiwí: tak pokawadž cesta zdraví jest, tehďáž hledati miłosti Boží, ale ne

na smrti neb w nemoci, ano jedné Ach, Ach, jako w šlaku forman když uwázne.

Někdo bude raněn welmi, proto se bude bítí (t. brániti) a nechce se dáti, a druhdy se wytepe a uteče: tak kdož někdy wpadne w hřích, nehned můžeme říci, že jest přemožen od zlostníka, když se i s tau ranau předce brání.

Čłowěk, kterýž má nežity, ihned z daleka křičí na jiného, aby ho neupšil: též čłowěk nezbedný, nedůtkliwý etc.

Witr kwět druhdy porazí: tak někdy dobrý počátek witr marné chváty zruší.

Deym musí se snésti pro teplo. * Welmi širokau prawdu má to powěděni krátké a w každém stawu nezle se trefí. Kdoby je chtěl bedliwě sauditi, lečemus by srozuměti mohl.

Kdož písmo někdy béře k ómyslu swému křiwému, aby někdy wymluwil hřích, a neb k nějakému zisku, ten rovně jest jako wlk táhna hřibě do lesa pro swůj zisk, a nebo táhne písmo za wrch.

Wšeccko čłowěku téměř těžké jest, když není wůle k čemu, někdy podati nětco skrowného. Jako pacholíček jsa zmrskán, díš jemu: Podejž tohoto, a on dí: A já nemohu, a bude moci. Ale kdež jest wůle, by těžká wěc byla, proto učini. Jako když lezau na zámek, widí, ani bijí kamením, střelbau etc. a již někdo leží zabítý, a však vždy se posilňují, aby lezli, řkauce: Dobře bohdá bude, neb k tomu jest wůle.

* I takt jest, žeť někdy lidé wice marným troštům wěří, nežli jistým Božím slibům.

Kázati a služebnosti wésti mezi lidem, kterýž nechce k prawdě přijíti, než státi w obyčeji, jest jako woklep mřátiti.

S kwasnicemi píti, ač sladko jest, ale nezdrawo, buď wino nebo piwo: tak swatá písma wzíti a jich užíwati s nálezky lidskými a s poboňky, není zdrawo ani užitečno, ač se zdá chutno a poctiwo před lidmi.

Jaan někteří jako koza, ještě hlouzí kůru, ale dřeva nechají: tak kteříž čtau samu literu, ale což se zawírá w literě, nesaudí toho.

* Množství jest takových korohlozů, kteříž se sobě však maudří býti zdají, i hlaupí i slepí jsauce.

Člowěk pasa stádo na lauce zelené, když se rozběhne stádo, pilně patří, kam které běží: tak člowěk pasa se prikázáními Božskými, když je sobě rozjímá, má pilně patřiti, kam které se nachyluje a co w sobě zawírá.

Když jest traud syrowý, křes jak chceš, nic se nechytí, by pak bylo železo wocelové a kámen dobrý. Tak když jest lid syrowý, tehdy nechť jest dobrý kazatel, maje slova žiwá a dobrá, proto se nic nechytí.

Když někdo zleze hrad, wystrčí své znamení: tak třeba ziskaje člowěka, hned tu znamení wystrčí, ozdoby a psychy.

Pták, když jest w kletci, vždy hledá díry, aby wylezlo: tak člowěk zawřín jaa řečmi Božími, vždy hledá wyjiti, wymlauwaje, tarasuje etc.

Zwěř, když jest žiwá, honí jí se psy, wołají, křičí, a když zabijí a jedí, chwálí všiekni, že dobrá jest: tak někdy člowěka žiwého zlořečí, hanějí, kaceřují etc. a po smrti jeho teprw budau jej chwáliti, řkauce: Jistě dobrý byl to člowěk.

* *Livor post fata quiescit.* Ale mnohých lidí přílišná zlobiwost někdy i mrtvým neodpauští.

Kdež hájí, tu tráwa roste: tak kdož hledí swého, ten má, a kdož nechowá, ten nemá.

Štěp maje ovoce mnoho, sklóní se k zemi: tak člowěk maje skutky dobré aby se nížil, by widín nebyl a nechťubíl se, ale byl w pokoře.

* *Propria laus sordet,* říkají lidé. Sám se chwálíš, máš zlé sausedy. Nechť radše newí lewice, co číní prawice.

Mláčka *) uřezaná od větru nesena bývá kamžkodi, až i zůstane v jámě anebo v rokli: tak člověk, jsa w swobodě a w hříších, běží, běží, až i do jámy upadne, do pekla.

Prvé nežli pes lehne, několikrát se otočí okolo místa: tak člověk, nežli se ustanoví kde, pilně má znamenati místo i lidi nebo živnost.

* Nemálo jest již takových lidí, kteří k žádné jednotě křesťanské přistoupiti pro přílišnou maudrost a domnělou dobrotu nemohau. Než tak sau jako borowice na paušti, sami svoji, křesťanskau se zastírajíce swobodau, kteréž sau nikdy právě neporozuměli.

Pes prašivý na žádného neštěká psa, ale kdež může wauje se jich a w kautě leží, drabaje se, skuče ach, ach etc.: tak hříšník nemá na jiné křičeti, ale w kautě mlčeti a miřosti žádati a šitowání.

Diwu tě býti, aby pivo zdrželo penu přes noc nebo do druhého dne: tak aby člověk w počatém dobrém nebyl umenšen, diwu tě býti etc.

* Nemo unquam sui similis perstitit: žalostné propowědění jest. In via Dei non progredi est regredi: kdež není zrůstu, tuť musí býti umenšení; kdožkoli krsá, ten škodu trpí.

Zlý jako dobrý: tedy tolikéž můž čert jsa zlý, jako Bůh jsa dobrý?

* Můžet zlý jako dobrý: člověk dobrý neuškodit pro bázeň Boha, a zlý také neuškodí pro bázeň lidí. Ale ne vždycky a ne we všem. Protož kdo sobě zlý, komu dobrý? Kdo své duši wěren není, kterakž jinému bližnímu bude wěren? A ty zlému a newěrnému skotáku a nebo pastuchowi newěříš dobytka etc.

Wocet z sladkého wína welmi mocný a lity býwá: tak ač Bůh jest welmi sladký a dobrý, však když serozhněwá,

*) T, kosačka a nebo bodlák.

silný hněw jeho. Hrozné jest upadnutí w ruce Boží. A neb když se přátelé milí swadí, lítě a ukrutný býwá hněw takowý.

* A zasse amantium ira amoris redintegratio est. Powěduce sobě prawdu, buďme předce přátelé. Wšak kdež jest prawá láska, tuť dlouhý hněw nemá místa.

Woda, kam jí prokopá, tam poteče: tak lidé, kam! jimi hne, tak budau mluwiti i činiti.

Jsa dlužen někdo někomu nětco dáti, potomci jeho, umřelibly on w tom, dlužni sau pľatiti džuh; pakliby mohli koho požití, aby jim půjčil neb za ně pľatil, byliby toho wděčni. Tak my sme synowé Adamowi, kterýž se dlužil, musíme pľatiti za otce, ale nemáme čím; i nahodil se člověk Kristus Pán, ježto zapľatil za nás, protož máme jemu pľatiti, jeho miľcsti děkowati, k němu zřeni míti etc.

Pacholek wěrný sľauží pánu swému wěrně; kdyby koľo zľamaľ, chtě dobře učiniti pánu, pán jeho newážíby toho jemu těžce, nebo wí, že toho nerad učinil, ale wíce hledí k úmyslu jeho, že chtěľ dobře učiniti, ale nezdařilo se jemu: tak u Boha jest, když člověk čini dobrým úmyslem, by se pak nezdařilo to, což umínil děľati, wšak Bůh přijímá to, hledě k srdci a patře na úmysľ.

Žaludek, když nemůž dobře zažíwati, nemůž se těľo siliti: tak když člověk sľowa Božího nezažíwá, nemůž se siliti w ctnostech, ani prospíwati w dobrých skutcích.

Z neweliké chaľupy můž znamenitý a weliký člověk wyjiti: tak i z škaredého těľa a poníženého krásná a weliká duše někdy wychází.

Když děwka před paní chodí a paní za děwkau, nebýwá dobře: tak kdež těľo předčí před duší, to nemůž dobře býti.

* Někomu se utíká swoboda před rozumem. Takowého duch swatý připodobňuje neohraženému městu: tak jest podobně, kdež těľo duchu rozkazuje. Ale opilí lidé duší i těľem wínu sľauží, ono skrz ně mluwí, myslí i koná skutky, které chce. Přečistá pak jest wěc řád, blahosławení, kteříž w něm stojí.

Když čeládka nezřízená a hospodářství nepoklidné, znamená jest nepilné hospodyně i hospodáře. Než když jest dobrá hospodyně, všecky věci se řídí slušně a čistotně: tak kdež jest zpráwce, nebo kněz nedbalec, tu osádka nezřízená a owčičky prašiwé. Pakli lid způsobný a dobrý jest, tu znamená zpráwce dobrého jest.

Čłowěk, když spí a odpočívá, dočkaje dne wstana hledá, co jeho jest, kde má sukně, kde tobolka, pás etc. a žádný jemu nedá nic swého wziti, než což jest jeho, aby wzał swé a přichystal se a šel. Tak w zemi, kteříž spí, čekají příští Páně, tu každý, co jeho jest, wezme, a ne co cizího, on půjde, aby se ukázał Pánu.

Kohaut, nežli jiného udeří, nejprw sebe křídly udeří, potom zakokrhá a terpw jiné tepe: tak čłowěk nežli na jiného zakokrhá neb udeří, aby sebe nejprw udeřil a potom na jiné kokrhal.

* Sprawedliwý nejprwé sám na sebe žaluje, potom teprw vyhledává winy jiných: ale co nesnadnějšího, jako samého sebe poznati?

Ptáčník má některé ptáky w kletci, a těmi dosti jistý jest; a některé wystrčil na spáru, též těmi jakž takž jistý jest; a některé má w wačku, a těmi nejjistější jest: ale kteříž ptáci létají około něho, těmi ještě není jist, než hledí wším obyčejem i s pomoci jiných ptákůw zpiwáním i na píšťalku, aby je złapał. Tak dábeł některé lidi má jako w kletci, ano zpiwají a wábí jiné, těmi dosti jist jest, i druhými na spáře, owšem kteréž má w wačku, těmi nejjistší jest. Než kteříž lidé létají wysoce a swobodni sau, těch uejpilnější jest; kteříž se Bohu oddávají a nebeské věci, bohomyslnost we dau, těch nejpilnější jest, a pokoje od něho míti nebudau. Než kteréž již má w wačku, wožrałce, złoděje etc., o ty se nestará tak welmi. Protož nábožní, nebudau-li uwedeni w zjewné hříchy etc., ale w nenáwist, w záwist, hněw, w utrhaní, w zalibení se, w saud, w potupu jiných etc. a zwláště w pohoršení, ježto mezi swětskými těch hříchůw netak brzo na-

jdeš, nebo hříšník nad hříšníkem nebrže se zhorší, jako nábožné Bekyně etc. Šat čistý spíš vezme makuli nežli černý, tak i tu etc.

Již sám dále sobě rozjíměj a buď pilen sebe, aby nebyl poťapen do wačku.

Hactenus collectanea istius boni et pii viri, quisquis erat. Jistě rozkošní sau ti všickni příkladové, a velmi užitečné mohau užívání býti od umělých a právě w duchu živých, duchem Kristovým obživenému lidu služících kazatelů. Aniž sem kdy toho tak mnoho w jazyku Českém pospoļu shromážděného widěl. A tak mi se ty mnohé věci velmi líbily, že sem se zdržeti nemohl, abych tu po stranách místy něčeho nepřidal. Necht mi asmá za zlé čtenář pobožný!

Farrago vocum et phraseon ineptarum et fugiendarum.

Ač jest nemáto za rozličnými příčinami již napřed zlych frázi (jichž, kdo chce dobrý Čech býti, warovati se má) dotýkáno: však z hodných příčin widělo mi se tuto oblaštne o tom něco wíce napsati. Wím dobře, že i toho dobří dobře užívau *).

Est in frequenti usu vulgi hæc vox, noster B. J. A. sæpe ea utitur, Zadost neb Zadosti. I slovo se tak kazí, i phrasis ničemná se dělá. Omnino spernenda et fugienda maxime scriptoribus puris. A maozí wůbec mají obyčej tak mřuwiti: Neučiniť tomu zadost, neučinimli zadost, budeš mne winiti. Někteří, qui excultiores videri volunt, piší takto: Pokud zadosti jest, t. což lidé mají za dosti. Ale nejlépe jest nepo-

*) Wiz o tom nemáto napřed, swěště de germanismo et latinismo.

twořiti slova i způsobu zvyklého, a říci: Ne učinil svým slo-
vům (a nebo smlauvě neb slibu svému) dosti. It. pokudžby
dosti bylo, t. jak potřeba káže. Dej mu, coby bylo dosti.
Dosti buď při té věci. — Od prwepočátků bytých: Beneš
w předmluwě na Isogogen. Ineptissima phrasis, corrupto et
vocabulo. — Angusta noster solet dicere Na prwici, primi-
tus. Není zlé slovo, sed iam non est in usu, lépe bez něho.
Omne affectatum, ingratum esse solet eruditibus auribus. —
T a h n i, tahňa. Tahni po swých. Užívá se toho wúbec,
jest phrasis werštatní, i psům i lehkomyšlným křtřikům tak
se říká při vyhánění jich. U hněwivých lidí spíše uslyšíš
tato slova Jdi k čertu: a nemrawní i nenábožní přidadí K zwy-
wedenému. — Mat. 20. 6. Zaplat jim mzdu: Beneš tak wy-
ložil, ale jest zlá phrasis. Měl napsati Zaplat jim, nebo tak
česky říkáme: nepotřebí přidawati toho slova Mzdu, lečby
řekl Dej jim mzdu. Latině et vulgata et Erasmus: Redde
illis mercedem: neřekl Solve, jako Beneš, qui et barbarismum
admisit. — Podělen byl (B. J. A. w kázání o sw. Matěji):
barbara phrasis. Recte autem dicitur poděleni byli, částku
měli, uděleno mu bylo, udělil mu Bůh. Aut cum colectivo
Lid nebo Zástup tím chlebem podělen byl; wojsko křestanůw
poděleno bylo. — Beneš act. 15. Učili bratry, inepte: měl říci
Učili bratři. Ale on chtěl proprietatem servare, sed perpe-
ram. — Mat. 16. Neodolají proti ní, staří wyložili: zlá
phrasis, lépeby řekl Neodolají jí t. neobrání se jí (ale tu již
corrumperetur significatio; non nempe premit ecclesia, sed
premitur). Nowí Pražští Nepřemohau proti ní: též inepta
phrasis. Propriissime redderes Nepřesili jí wel nezmocní
se jí, t. nepřemohau jí. — Beneš ad Hebr. 1. Jakožto oděw
z wálíš je; inepte, lépe Swineš. Zwálený, uwálený w sme-
tech koblaak, Swálený postaw, Zwálel se kůň w maštali. —
Act. 17. Dohmátali: tolerabilius dixisset Domakali, sotwa se
toho dohrabali (Morawci inepte Domacali). — Powděčen:
agrestis vox. Sedláci tak mluwí. Sem toho wěfmi powděčen.
Cum affixam hoc po non augment significationem vocis, sed mi-
nuat. Po wděčen sem, t. drobět sem wděčen. Sicut compa-

rativus iste Loquator, Drobet mluvný t. garrulus. — Wíru dáti, credere, uwěřiti, powoliti: agrestis et rustica phrasis. Nechtí tomu wíry dáti. Lépe říci Nechtí tomu wěřiti, a neb powoliti, a nebo místa dáti, odpírají tomu. Prostí Morawští kopáči říkají Nechtějau tomu wíry dať. — Čestí žáci a mistři rádi užíwají toho słowa Dedikowati, dedikowať etc: ničemné slowo. Lépeby bylo říci Obětowať, dať, darowať, od-dať etc. Někteří říkají Připsať, non minus inepte. — Ustrojiti, ustrojen: Erithacus užíwať toho słowa často, když w kázani řekl: Kristus Pán aby k smrti byl ustrojen, proměněn jest na hůře Tábor. Není to slowo oratoru náležitě, než habám a kuchařkám: ony nětco jísti ustrojiti umějí. Gravis vir poterit dicere Aby byl přistrojen k smrti nebo Způsoben, způsobowán. Ženich aby byl k swadbě připrawen, newěsta ať se připrawí a nebo přistrojí w swé šaty, a ať se ozdobi zlatem a drahým kamením. Pán můj když wstane a připrawí se, půjde ke dworu. — Nenabytá škoda: zwykli tak mnozí říkati, ale jest improprie. Lépe Nenaprawitedlná, nenabytedlná. Nebo jest weliký rozdíl mezi Nenabytým a Nenabytedlným, jako Iratus Irascibilis, Ductum Ductile, Exoratus Exorabilis etc. Kdyby nebylo pro nezwyk, mohľoby se říci Nenabytná. — Quidam insulsi oratores říkají Zažitá vel Nezazitá krmě, majíce říci Zážiwná = k zažití snadná: nebo zažitá krmě jest ľejno, ale zelé kyseľé owšem nedowařeně jest nezážiwná mdlému žaludku krmě. — I Čechowé někteří, zwľáště w Litomyšli, naučili se užíwati Morawského, dětinského, ničemného slowa Powídať, powídají, powídali etc., Narrabant. Lépe říci Prawili někteří, Rozprávěli sobě onehdy; taktě prawil jeden dobrý přítel; slyšel sem předešle wyprawowati o králi Matyášowi. Prawililť sau wčera mnozí o jeho smrti. Byľoť jest to široce wyprawowáno. — Quidam scripsit Krew k o zlí, w o lí etc. inepte. Lépe krew kozľů, kozľiků, beránků, woľowá, woľů. — Item odstád brawích wywoliľ ho Pán: škaredě. Lépe Od stád dobytku z pastwy powoľať, a nebo wywoliľ ho Pán. Braw, brawowé, sunt voces wice Słowenské než České. — Někteří toho slowa A neb

neuměle užívají, když říkají Aneb zlořečených a nebo po-
žehnaných, lépe Buďte zlořečených a nebo požehnaných. —
Est et hæc inepta phrasis et rustica, qua usus est Beneš ad
Ephesos ad finem: Co se mne tkne; jakoby řekl sedlák: Mlč
ty pane streyče, však se tebe nedoteyče; ale oni říkají Nedo-
teyčí, aby vždy bylo traupské mluvení. — Beneš vyložil
Sprostní jakožto hořubice. Téměř jakoby řekl Poněwadž
ste hořubice, protož. Lépe Jako hořubice. Neb to slovo
Jakožto jest velut reciprocum. Já jakožto hospodář chci to
mlti. Jeho milost císařská, jakožto (t. jakož jest) král Český,
stavům království Českého toto přísně poračí. Já jim toho
všeho jakožto pán dědičný potvrzuji.

Novae voces non receptae et fugiendas.

Na příletkem setrefilo, et ficta et inepta vox, prorsus abii-
cienda. Lépe říci Namatlo se, usitatus. Sedláci w Morawě
říkají Tak sem nato maňau (id est nehledaje) trefil. Sic
wúbec mnozí mají obyčej říkati Náhodau, Nenadále: chasa
říká Trefuňkem. — Cizokrajenin, inepta vox, lépe říci
Cizozemec, obvykle. — Tak jen odběžně o tom pší: lépe
říci Běžně, cursim, raptim, perfunctorie. — Polízači, die
Seffen, t. pochlebníci. Jest slovo nové, řídko kdo ho čacký
kdy užívá, leč ti, jenž inepte germanisant. — Ineptissima
phrasis est Oběti modlitebné a chwalitebné. Chwali-
tebný jest ten, jenž jest chvály hoden. Modlitebný jest
žal m některý. Lépe jest říci Oběti swatých modliteb a
chwať, a neb Oběti naše, jenž sau chvály a modlitby.
Než někteří κακόζηλοι: pilně té formule ničemné a bez-
potřebné, newlastní a twrdé, jako hřaupí, saudu mezi
slovy neumějíce činiti, užívají. — Doktor Hajek w před-
mluwě na herbář: Zrakem, čichem a koštem rozezná-
wáme: inepte sane. Lépe mistr Jan Černý w předmluwě na
starý Herbář Okušením, nebo Košť jest jiné nežli Gustus.
Říkají pod winohrady Dať mu košť, t. košťowati wína swého.
Gustatio (si liceret dicere) Košťowání, Gustus Okušení. Košť

jest lruňček wina podaný w nádobě někomu, maxime emptori seu exploratori. Jest Doktor Hajek dosti hojný w řeči České, sed prorsus impurus et lutulentus fluit; per incuriam credo hoc fieri. Nebo se to mnohým Čechům zdá býti maličká wěc, marná a pohrdnutí hodná, o wlastnost a ozdobnost jazyka Českého péči a owšem s tím nějakou práci míti. — Mám k tobě nádbu, t. naději: inepta ac rustica phrasis. Morawští sedláci někdy tak mluwí. — Mat. 22. Do temnosti nejhroznějších, nejdalších, *εσχάτους*, nejwnějších: sed est ficta et inepta vox; díšli Nejposlednějších, takéf se netrefí. — 2. Cor. 5. Lkawě žádáme: inepte. Gementes, Lkajíce. Melius est usitato participio uti, quam ficto et inusitato adverbio. A i newolné jest k wyřknutí *z, t, k*, jedno po druhém, sine hiatu. — Quidam w napominání řekl: Abychom měli losnost; měl říci Aučastnost a nebo Los se swatými. — Item Za swá nestatečnstwí: měl říci Nestatečnosti; ale někdo rád nowinky alyší etc. To jest práwě potwořiti a kaziti češtinu. — Eiusdem et hæc sequentia sunt egregie inepta: Pokutičky, Pyšníci, Pyšník, Neslitownost, Oswíceči, Zaslupenci, Neřestnosti, Dědičníci wěčného žiwota. — Sed hæc et similia in multis genuit mala imitatio magni viri Erithaci: quia multi vitia præceptorum suorum pro virtutibus libenter imitantur. Sed dolendum est, nos tam esse insipientes; ale snad sobě již usmyslíme.

W žaltáři

w nowě do češtiny přeloženém a wytištěném w Prostějowě léta Páně 1562 tato słowa a frázes podle mého saudu sau nepřkná:

W žal. 1. Na cestě neustrnuł: lépe Nestanuł, nepostáwał. Dnem i noci přemejšli: lépe Přemejšluje. Šťastně se zwede. Tomu słowu Zwede na takowých místech wyhejbají dobří Čechowé, quia lascivi scuræ eo plerumque abutuntur. Lépe diš Šťastně mu se powede, dařiti mu se bude. Ale není snadno o tom saudu činiti, jakby se lépe wyložiti ta místa mohla, poněwadž se nejmenuje, z které Lati.ské translaci ten žaltář na česky překládán jest. Dosti natom býti může, když se nětco po grammaticku o tom powí.

Ž a ě m 2. Uložení Hospodinowo: šeredná deklinací, práwě agrestis. Mnohem lépe říci Páně. Ano Řekowé toho slowa Pán místo Hospodin užívají. Končiny okršlka: též zlá deklinací, puerilis omnino; Okršlku máš říci. Za dědictwí twé: lépe říci (Aby byli) dědictwí twé. Za dědictwí, est phrasis dubia, nebo říkáme Za peníze sem kaupil. Nesklidiť wás z cesty: inepta phrasis, werštatní. Ničemná sau ta slowa Sklidiť, poklidiť, naklidiť, uklidiť.

Ž a ě m 3. Powyšitel: ficta vox et inusitata. Lépe užití circumlocutione a říci Ten jenž powyšuje hlavy mé.

Ž a ě m 4. K prohudování: obscœna vox, již nyní tak nemůwí leč ti nejhlaupější sedláci.

Ž a ě m 5. Kwatráni. Baby a kmeti kwatří a bublí. Non est theologica vox, do werštatu a k obecnému mluwení se hodí, tu se nehodí, nepřijemné slovo jest. Též i to slovo Fedrowník. Pachatelů: ficta, inusitata et affectata vox. Lépe říci Těch, jenž páchají a nebo páší (ač prwní pěknější) nepravost. Krawwce: mrzké slovo jest, affectatum et fictum. Lépe Wražedného a nebo Zkrwawilého. Pochlebně lest ukládají: Zlá frázis. Lépe říci Lstiwě ľahodí. Nedobře díš Lest ukládá. Et germanismus quoque est ineptus. Dobře díš Lstiwě ukládá, a nebo Lstiwé auklady činí. Nechať se jini nezwedau: ineptissima locutio, ničemnė, lehké slovo i mrké i newlastní: lépe Nepodaří. — Terčí korunowati: zlá frazis et impropria locutio. — Zpupně: ničemnė slovo et affectatum. Lépe říci Zpurně, wšetečně, newážně etc.

Ž a ě m 6. Uleč mne: inelegans et inusitata vox. Lépe Uzdraw a nebo nawrať mne k zdrawí. Zhoj mne, vulgo dicitur. Jest archaismus: w starých knihách ferendus. W písničce oné Leč ty nás, milý pane, na duši, na těle: lépe říci Uzdrawuj: aut aliqua periphrasi uti: Přidej zdrawí, nawrať zdrawí, etc. — Zkoprněťy kosti, ineptissima agrestis vox: lépe Ztrnuľy. — Odhliw se, proprium quidem, raro tamen est in uau, nepěkné slovo. Lépe Nakľoň se, pane, milostiw buď, ukoj

ac, obměkč etc. Pro twau miłostiwost: lépe staří Pro twé miłosrdenstwi. — Kdo z umřelců. Umrlec per contemptum dicitur, jako Učenec, Mocnář etc. Welmi nezpůsobný. výklad. Lépe Kdo z umřelých. Ač i to k tomu místu se netrefí; nebo tu nemluví se spolu o těch, jenž zemřeli. Protož nejlépe říci Kdo z mrtvých, a nebo užití periphrazí. — W pekle welesławiti: et pronuntiatio inepta et affectata vox. Na tom místě nedobře stojí; dosti bylo říci Sławiti neb Chwałiti. — Trudně: Polské slovo, do češtiny se nehodí, máme dosti swých. Mohl říci Welmi neukojtelně, bídně, žalostně etc. Neque significatio polonicæ vocis huic loco respondet; nebo Trudně jest jakoby řekl Nesnadně, pracně, magna cum difficultate. — Smačował: inepta diminutio. Lépe říci Smáček, ač i to slovo není tu příhodné, melius esset periphrazi uti.

Žařm 7. Proti nexikům: krčemné a lehké slovo. Protiwcůw: ineptissima, corrupta et affectata vox. Lepší jest obyčejné slovo Protiwniků. Nebožtik pán Ždanský mistrná hlava byl, dař jméno synu swému Protiwec. Zbor národůw: improprie, lépe říci Množství shromážděné národů. Zmustrował: ineptus germanismus a newlastně. Mustrují se drábi nebo wojáci, a ne střelky: lépe Obrátil, naložil etc. — Ustrosil: kuchařky tak mluví, werštatní slovo. Theologus má říci Přistrojil, nastrojil, připravil. — Díwám se nebesám: ineptissimus dativus et agrestis atque puerilis. Welmi zlá Čecha, ut dicitur. Lépe Spatřuji nebesa a, pakli chceš, Díwám se je na dířa rukau twých, nebesa. Erit veluti appositio. — Účinky: lépe Nad dířem rukau etc.

Žařm 9. Diwné účinky, po polsku: měl říci Skutky a nebo Dířa twá. — Uřál si: inepte dictum, werštatní lehkomyslné jest to powěděni a krčemné. — Útočištěm: nepotřebí se přidawati: lepší jest tu nominativus, nežli ablativus instrumenti. — Očekávání nebožátek: puerilis vox et nutricum blandientium. Nehodí se to k tomu místu. Lépe říci bídných neb chudých utištěných, zbédowaných. Twrdéhopanownika: nepřipadné jest to slovo jedno i druhé: lépe říci Ukrutného.

Žalm 10. Obořuje: frequentativum, inusitatum et ineptum. Slova ráme: prior vox inusitata, dosti je říci Potři. Poručník jsi: lépe Ochránce a nebo Obrana. Swéwolník: novum et fictum, affectatumque. — Hojně jiných slov lepších.

Žalm 11. Grunfeštové: germanismus, lépe po česku t. Čechům obyčejněji, Gruntové. — Nechwilečný: inusitatum et ineptum. Lépe bauřliwý, prudký etc.

Žalm 12. K přihudování: ineptissima vox, šeredné a mrzuté slovo welmi. — Žředli: nepřipadné slovo; lépe Welmit jest málo. — Lestnepochlebné: inusitatum, novum, fictum. Herštowný jazyk: werštatní słowce, nezpůsobně. — Na tégli: nimis technicum, netheologické. — Ničemníci: též affectatum et fictum atque ineptum.

Žalm 13. Trefuje se: werštatní slovo. — Oči moje: po polsku a ne po česku. — Trapičové: ineptissima vox. Lépe užití circumlocuci Ti jenž mne trápi, ssužují etc.

Žalm 16. Plnost radoštění: admodum inepta vox.

Žalm 17. Cesty lotrské: inepta prosthesis, werštatní slovo. Lépe říci Lotrowské. Podiwná — učň: ničemné slovo Podiwná, jakoby řekl Drobet diwná. Lépe říci Diwná. — Pod stínem brků: lehké slovo, lépe říci Křideł.

Žalm 18. Terče ochranná má, Autočištná bašta: utrumque non eleganter dictum. — Třepetati: lépe třásti. — Wypryskowé: fictum et non receptum. Lépe wypreyštily se wody, a nebo i Okázali se praudové wod. Pořamují: corrupta vox, lépe řámí, a neb přerámují. — Zběčowné, significans quidem vox, sed non usitata.

Žalm 19. Zákon Hospodinů: lépe Zákon Pánč. Kozkowé (sic): bezpotřebné nové slovo.

Žalm 22. Psowé: zlá deklinací, lépe Psi, Zpropadali; obsoleta et inepta declinatio. Lépe Zpropadowali.

Žaľm 28. Neumelčuj: nepřipadné slovo werštatní. K tajemnici: est in hac voce affectata vetustas. Obsoletum prorsus est. — Srdce mé mu plesati: cacophonia turpis.

Žaľm 29. W špercích: inepta vox, lehké slovo Welem: cné: po [polsku. Teliska: corrupta et ineptissima vox, per contentum dicitur de pingui vitulo.

Žaľm 31. Prawdiwý: po polsku. — Powěrníky: fictum et ineptum. — Oduřawěľý, Škrabuňk, Umrlec: vše nezpůsobná a nepřipadná slova. Laskawost: fictum ineptumque.

Žaľm 33. Osobliwě: Polské slovo a ještě i zkažené, neb oni píší krátké *t*: Osobliwě. — Kráľowi, dětinská deklinací: měl říci Králi.

Žaľm 35. Opáčeľ: ničemné slovo. Lépe Opakowaľ, opěťowaľ, obnowowaľ. — Zawraštíw: werštatní slovo. — Kulhawci a chromci rozdírajíce tlatku: affectata certe et ineptissima locutio. Přeskaredě a mrzce, newľastně, dětinsky a huleynaky wyloženo. — Zuboma: obsoleta declinatio, lépe Zubami.

Žaľm 40. Ušís mi probodľ: velmi twrdý weykľad. Někteří wykľádaji Zrwaľ ho za ušís, a nebo Přitahľ mu ušís. Niže Ukojnjících: lépe říci Kterěž krotí, kojí nebo pokojí etc. Niže Neupřeľ: zľá čeština, lépe Nezapřeľ, nezamlčeľ sem. — W témž Náchlebník můj: lépe Čeledín domácí: est n. illud agreste; melius esset, circumlocutione uti. — W témž Wkřes mne: inusitatum est. Já bych radše poľožil Nawrať mne zase k žiwotu.

Nu ta již psaná a jiná přilíš mnohá slova a phrases w tom žaľtáři mně se přilíš nelíbí. O wýkľadu pak, dobrýli jest a wľastní čili newľastní, já nic neprawím: swaté práce dobrého a šlechtného muže já nehaním. Charissimus n. et venerandus collega meus est. O samé toľiko češtině po místech prodobené swůj saud sem napsaľ. W čemž sic nolo

omnia persequi; longum enim foret et molestum. Některých málo slovo ještě dotknu a dám tomu pokoj.

Žalám 45. Slonokostové paláce: puerilis compositio vocis. Řekly také někdo Krawokožové střevíce etc. 57. Wywoditeli. 56. Ławičky. 37. Osudové: obsoletum. Wzteklice. Pospolitě: polonicum. 40. Bedlivě, krátké i býti má. 41. Winšuji, Náchlebník, Hůrce: werštatní slova. 44. Poškrabování: inepta vox. M...i: obscoena et impudica vox. 45. Páchnau všichna: lépe všecna. 50. Tuším, Kozlí. 51. Wydrhni, Radoštění, Mačkał, Siceł: omnes istae ineptissimae sunt voces et fugiendae in seria oratione. 52. Wzteklice. Jazyče: Jazyku měl říci. 53. Łakačů, Úprkem: ničemná slova 54. Ohledu. 55. Maznější, Pyšník: inerudite et affectate. 57. 61. Zásłona, obsoleta vox. 58. Žernowníky, Slizký. 60. Tahomał. 61. Zákautí. 65. Na úmrku. 66. Sauš. 68. Schátralé: Přechatralé měl říci. 69. Zchráptělo, Moje, Winné besedy. Měšťaniti. Bubák: puerilis vox. 73. Celauf. 74. Chudinky. 75. Zwoditi. 76. Podarnější. Čelední. 79. Uteykali. Haec omnia et similia plurima omnino sunt fugienda jako nezpůsobná, ničemná a k užívání nehodná slova. Quae sequuntur, ea non ex psalterio, sed ex aliis scriptis F. M. Erithaci excerptis. Ptakoštěpci i po letu hádají, Augures: ineptissima bohemica vox.

Ze Summowníku B. J. A.

Poněwadž ta kniha Summowník některým pobožným a rozumným lidem w ruce již přišla, a tudíž snad na světlu všechněm audům Jednoty a, strach i jiným, vyskočí: a jest kniha zuamenitá, veliká a bez pochyby u mnohých veliké vážnosti: i nepochybují, že i ta čeština, i eč totiž, také mnohým se zalíbí. A mladí někteří bez pochyby se najdou, ježto sobě, jakož ty mnohé neslýchané věci, tak také i slova nová a ty phrases. etc. libowati i směle jich a s chutí užíwati chtítí budou. Protož musím tuto saud swůj také o té knize napsati, non ut theologus, sed ut grammaticus, to jest ne o vě-

cech w té knize se zdržujících, quod non est huius loci, ale toliko o způsobu řeči, de genere sermonis, de stilo, de verbis et phrasibus, přidada také k tomu interpretationem seu versionem locorum scripturæ.

Nemohut pak přitom šetřiti pořádku nějakého. Než týžtýž nahlédaje w ten Summowník, což když se namate nezpůsobného a prawé češtině škodícího, to zapiši. Retowati toliko chtěje mladší a prostější studenty, kteříž dobří Čechové býti žádají, aby na takowá slowa, phrases a nebo wyložení Písma přijdauce, jimi sobě nepřekáželi, jich sobě w hlavu nebrali, w mluweních a w psaních swých jich neužíwali, ale jako nezpůsobná a škodliwá zamítali. Pamatujíce na ono powědění: Constat, hæreticos ut impias sententias aluisse, ita et genus dicendi monstrosum semper amavisse.

Bonus iste Pater videbatur sibi satis aptus ad hanc tantam rem solus etc.: sed utinam abstinuisset ab hoc labore!

Actor. takto wyložil Jozef měw pole, prodal je a přinesl záplatu, mercedem, a položil k nohám apoštolským. Lépe byľoby řice Peníze, nebo jimi se platí a za ně se prodává. Záplata jest skutek, opus, non materia, qua solvitur, sed ipsa solutio, actus scilicet. Sed in hac significatione non debemus uti hoc vocabulo, verum in alia. Nebo záplata wľastně česky mľuwě jest flek nebo kus sukna nebo plátna etc. od toho slowa Plácení, totiž Sšíwání nebo Zašíwání. Proč se tak pláciš co chodec? proč radše sobě lepší sukně nekaupíš. Zahodil bych tu splácenau t. mnohokrát již oprawenau, sšíwanau a jako říkají Morawci látanau.

Idem ibidem. Nebýwati prsi twrdých při dáwání: lépe Srdce twrdého, σκληροκαρδία, duro pectore. Latinismum admisit bonus vir. Častokrát to slowo položil Judští, Judských etc. Báli se Judských. Mohľ nechati starého Židé, nebo tak se obecně wykľádá Judæus, Žid, a ne Judský. It. Locum Joannis wyložil A widěl si ho, a kterýž mľuwi s tebau etc. Lépe byľo napřed I užiti. It. Mnozi weň uwěřowali: puerilis lo-

cutio. Ačkoliw nenuwlastně wyložil, sed formatio hæc frequen-
tativi est inerudita et inusitata. Lépe bylo říci prostě Uwě-
řili. Durus latinismus ohyžďující češtinu: Faryzeowé na Krista
Pána, proto žeby se swědčil s nebe astaupiti, tuze reptali.
Item Evangelista kláde toto: Po prwním naaycení státi se. Takto
lépe, že jest se Pán Kristus prawil býti s nebe příšlého a
neb příšlým, že jim o swém s nebe přijlí prawil. Ewange-
lista prawí, že jest se to stálo po prwním naaycení. Item Je-
dení těla Páně pokládá se w řečech těchto Božích díti w
chlebu a w kalichu etc. — Euangelium. Od toho slowa deri-
vare quidam solent Evangelitské učení: lépe Ewangelitské od
Euangelistů a pakli chceš od Euangelium, Ewangelské; ale
byłoby nowé, neobwyklé, a však wždy lépe než s těmi je-
lity, jelitské. Nebo Ewangelium Euangelistowé zwěstowali,
ale jelita sedláci w krčmě jedli. Idem w kázání o stáncích
to pismo Pax Dei palmam ferat etc. wyložil zle Pokoj Boží
nosiš palmu w srdcích: ineptus latinismus.

Noahowo pokolení: non est mimesis vera, sed est κα-
ζαλια mera tak latinisare. Pročby neřekl usitate, jako jiní
Noełowo, a nebo uděláti indeclinabile Pokolení Noe. Ale ně-
komu se zdá čistě, když tak umí mluwiti, jakž žádný nikdy
nemluwil. In libello, qui vocatur Pře, dí Och Bože jediný.
Prawě po sedlsku, agrestis particula, měw říci Ach. Sed ipsi
semper aliquid novi: diw že sobě jiné řeči newymyslí. Ibi-
dem, List III. Z starých písarů, ex veteribus scriptoribus,
proč neřekl Učitelů, jako tak jiní obwykli říkati? Nebo, co
jest u Łatiniků Scriba seu amanuensis, to u nás Písar: a co u
nich Scriptor, to u nás Učitel, knih wydawatel.

Liber septimus.

Continet quasdam observationes et admonitiones de Synonymis, Epithetis, Dialectis. Pronuntiatione.

Primum de synonymis.

Obecné přísloví jest u Latinů *Amant alterna Camœnas* = *varietatem esse gratam*. A protož *utendum est aliquando synonymis et in nostra lingua, sed acri iudicio, zvláště při vykládání swatých Písem. Sint licet vitanda, pokudž možně, pro nejedny veliké příčiny, maxime si non summa postulat necessitas*. Jakož i Theodorus Beza, výborný vykládač Zakona nowého z řečtiny do latiny tak o sobě, že toho velmi pilně šetřil, praví. Ale nyní zdá mi se, že dosti natom může býti, když čas a místo synonymorum ukáží a potom některými příklady to vysvětlím.

Synonymia est figura rhetorica, česky se může říci: jest jedněch słow druhými málo od sebe rozdílnými vysvětlowání, a skrze to i množení řeči.

Ale příkladové to dostatečněji ukáží. Tehdáž se pak bez škody může synonym užíwati, když na těch słowich, jenž sau synonyma, netak mnoho záleží, a k jedinému smyslu směřují, a bylahy mezitím *unius vocabuli ingrata repetitio*. Jako maje říci: Ten myslivec popadl ptáka, popadl rybu, popadl srnce etc., tuť jest mnohem lépe užití těch słow rozdílných, k jednonu a témuž cíli směřujících, nežliby vždy to jedno opátať.

Na některých anobř mnohých místech v Zákoně novém to slovo $\theta\lambda\alpha\phi\tau\epsilon$ afflictio vyloženo jest Ssauzení. Však někde jest změněno jako Act. 7. b. Wyswobodil ho ze všech auzkostí. Podlé slova mělo státi jako i na jiných místech Ssaužení. A také sau některá synonyma parvi momenti. Jako ten člověk wždycky dělá, It. nikdy nezahálí, den od dne pracuje, málo kdy odpočívá etc.: kterékoli z těch vezmeš, dobře diš: a chcešli, můžeš dvoje i všecko třebaš wzíti. uwidíšli potřebu, a tu by již se chýliło k figurě té, jenž slove expolitio. Někdyť pak w našem jazyku, ačkoli dvě slova nebo více jich mají jednostejnau moc, significationem, a však ne wždyckyby jednoho za druhé užíváno býti mělo. To slovo Čiji a Cítím, Čiti, Cítiti: prwní pertinet ad odoratum, k rozeznání náleží: Čiji že woní, že smrdí etc., a někdo nemaje čichu nic nečije. Cítiti jest slovo k sluchu a k dotčení náležité: Cítil sem, že někdo w noci zdaleka se kradl k twému domu; někdy sem ho necítil, t. když se utišil a mlče stál; kdo bedlivě spí, hned ucítí, když se co hne w noci; mdlý puš sotwa jej lékař ucítiti mohl. — Jiní také na odpor užívají těch slov, řeknau: Nic sem nečil, by kdo w noci cho-dił, poslauchám pilně, nic nečiti atd. Sufficiat suum cuique iudicium.

Item Seděti a Ležeti t. když per translationem usurpantur. Seděti w stínu smrti, dobře diš. It. ten zámek sedí na skále nad wodau. It. ta krajina leží při moři; nedobřeby řekl Sedí. Takž podobně o těch slověch Zdwihi to, Wezmi to. W čas potreby a slušnosti jedno místo druhého bráno býti může; však předce jest mezi tím nemały rozdíl. Nedobře Beneš Mat. 9. wyložil Tolle lectum, Zdwihi lože, lépe staří Wezmi lože; nebo ne všecko každý wezme, co zdwihne. It. Mat. 9. A když šel odtud, pomíjel, odcházel: włastněby měl říci pomíjel, ale lépe wzíti to synonymon, euphoniæ gratia. Nebo smyslu se tím neuškodí, ac rozmůže drobet slova. Proprie sententiam exprimeres taktó A když tudy jda již pomíjel etc. It. ta dvě slova Ná-

sledovatí jeho a Jítí za ním zdadí se býti synonyma et indifferentia, a však každé z nich má swau zvláštní vlastnost. Podobně jako u Latiníkú Sequi et Imitari. Beneš Mat. 19. nedobře položil Následovali ho zástupové. Nebo newšickni Pána následovali, kteříž za ním šli, t. ne všickni se jemu w pobožnosti připodobňowati usilowali; zapomněwše na ta slowa Páně: Jakž sem já činil, tak i wy činite. Než níže w též kapitole ne zle wyložil Beneš slowa Kristowa: Pojď následuj mne. Verum in versibus mohľoby se jednoho za druhé užití, pro licentia počtica.

A ač jest to maličká wěc, však poněwadž mi na pamět přišla, i o ní zmínku učiním. W Nowém Zákoně častokrát na mnohých místech jest užíwáno jednoho toho slovíčka *et*, řatině *Et* a nebo *Que*. U nás může to býti proměňowáno, někdy *e*, někdy *t*, někdy *i také*; a na mnohých místech pro wlastnost České řeči nelze *e* položiti, než *t* et euphoniæ et significationis ac proprietatis causa. Exempla videt in nostra versione, ubique fere obvia.

Synonyma pak mají z těchto příčin nejwice užíwána býti:

1. Aby smysl wyjadřowala, tak aby se lépe, snáze a plněji wyrozuměti mohľo řeči. Nempe, ut melius exprimat mentis conceptum. Nezrozumili posluchač právě a celé jednomu slowa, zrozumí druhému, třetímu etc. Jako tak se děje od praeceptorů, kteříž pacholatům we školách lekcí čtau.

2. Když jest wěc pilná a mluwitel chtělby rád, aby nehned z mysli posluchačům wypadla, verum ut auditores diutius in meditatione huius rei detinerentur: ano potom třebaš jiného lečehes pozapomněli, a tímto mysl měli naplněnou etc.

3. Také se někdy tím i řeč ozdobyje, kdožby toho w náležitém místě a uměle užíwal.

Vitium est, leckdys bez sandu, tak z obyčėje užíwati synonymi. Jako jeden lékař mezi jinou řeči řekl: Musí se to

prý vyčistiti i také vypurgowati. Ale před leykyt se lecos hodí, také i taková rhetorika, nebo sedláci newědí, že Wypurgowati nic jiného není než Wyčistiti; domníwají se oni, žeť se tu nětco welikého a diwokého zawírá. — Item kazatel jeden říkáwať, aby prey nemnoho měli pobožní se swětem činiti a nebo málo měli s ním činiti. Huiusmodi synonyma sunt prorsus vana. Poněwadž nám w tomto čtení powěděť anebo oznámiť Pán etc.

Exempla.

Na jiný čas, Jiným časem, Jindy, Potom někdy, Při příčině odsłaužímt se.

Strakatý wůl, Peřestý štir. Ta kněžowka chodí žihaná co nějaká šlundra.

Diwná chasa, Łotrowina, Žmuť, Litwa: Morawci tak mľuwí per contemptum, quasi diceret Scythæ, ut Scytharum colluuiet. Pauci utuntur hac uoce; nebo newšickniby rozuměli, co se tau Litwau míní. — Čertowina.

De epithetis.

I tím se také w jazyku Českém welice ozdobyje řeč, buď w psaní nebo i w mľuvení, když se případná epitheta k słowům přidawají, a to w čas, zwláště když má býti oratio heybawá et mouens affectus, žiwá a horliwá.

Jestíť pak epitheton nesamo toliko słowo přidané k jměnn etc. některému, jako Miľostiwý Bůh, Pěkné nebe etc.; ale také několik słow k témuž jměnu přidanych, jako Nemohací na neprawost patřiti Pán. It. Ušlechtilými twory ozdobeny swěta okrštek, W neprawostech se kálejíci hřišník. Ale sľuší wěděti, že ne lecjakás epitheta býti mají připojowána k słowům a neb k jměnnám. Než ať sau ex natura rei depromta, ut per illa res illustriores reddantur; wlastně té wěci přirození wy-

swětlující, jakoby jablko zrnaté rozkrojil, a maje o něm mnoho mluvíti i radše by hned jeho wnitřnosti wokázal. O některém ukrutném pánu mluvě mohly i těch epithet užíwati **Překrutný člověk, nelitostivý člověk, tyranská duše, toho nelitowného pána zkrwawilá duše etc.** O Bohu mluvě říci můžeš **Pán Bůh. Říkají lidé Toť Pán Bůh wí (nedí zprostá Bůh). Někdy někdo w prudkém mluwení řekne: Bůh wí. It. Toť miľý Bůh wí. Est oratio placida et verecunda. wážná a libá, jakž náleží. Staří Čechowé nelibě to slyšeli, když někdo řekl Bůh, a nepřidal Pán a nebo Miľý.**

Někteří nynější kazatelé u sebe maudří a drobet nadutí admittunt *κακοζηλιαν*. Že Latiníci někde krátce řkau *Ut scribit Paulus*, i hned také říkají **Jakž píše a nebo napsal Paweľ, ješto to w češtině nezni tak jako w latině. Česky nepřidášli řka Swatý Paweľ, tehdy jest newážné mluwení: jakoby mluwil ne o Pawłowi swatém, ale o nějakém jiném, snad aspoň o wonom Pawłowi od brány, a nebo jako o kmotru Wáwrowi. A protož lépe jest mluwiti poctiwě a wážně, jakž pobožných a šlechetných lidí jest dobrý a chwalitebný obyčej.**

Chcešli pak *naturam Dei exprimere*, tedy wezmi epitheton, což se Bohu náležitě připisuje. Jako chcešli k chwále Boží wzbuditi díš **Miľosrdný otec, łaskawý, lítostivý, předobrotivý Bůh, studnice dobroty a nebo všeho dobrého. Pakli bázeň Boha roznititi chceš, řci Sprawedliwý Bůh, wšewědaucí Pán, přisný Pán.**

Než nyní někteří a na wětším díle dwořáci (jakž obyčej swěta, wždycky se potwořiti) již hned nechti užíwati wlastních jmen, imo et pronomina reiciuntur, pro přílišné pochlebenství, než místo nich kładau jen epitheta. Jako když mají říci **Widěl sem pana Jana, řeknau Widěl sem pána, a potom to již wždy opětují, jako u příkladu Widělšlis pána? Co wzkážeš pánu? Přálbych aby se pán dobře měl. Proč pán sem nepřijde? Chceli pán toho neb onoho? Widí se pánu draho býti. Pán neráčí tak mnoho zato dáti etc. It. Pán z Peršteyna, [z Hradce, z Lomnice, z Ludanic etc. Jindy říká-**

walí Pán Peršteynský, Hradecký etc. Ačby někdo mohl říci, že to není epitheton Pán, Pána, když se o osobě stawu panského a ne o zemanu mluví: nebo epitheton předce i tu místo má Dobrý pán, dobrotiwý pán, přísný, skaupý pán, čistý pán etc. Tolikéž tak rovně jest u Němců, jako u Čechů; ale již jest to tak w zvyk wešlo, že kdyby kdo tak nemluwil, nezdálby se býti dosti zdwořilým.

Protož sluší wěděti, že jakož umělé užíwání epithet jest velmi wěc potřebná, — nebo velmi často in oratione complet id, quod nomini desuit; jako když díš Ušlechtilý kwitek, priusquam nominas rem, præparas auditorem, ut reverentius atque avidius mente concipiat id, quod proferes, quam alioqui reciperet, a tak jako do stříbrného pauzdra koflík zlatý wložíš —: takž podobně na odpor, když přidáš ineptum et inperlinens epithetou, quod imaginationem ingratham aut inhonestam vel lewem quoque, sive nihil ad rem facientem a scopo aberrantem gignit, by co dobrého potom jmenował, tedy to zhanobíš *). Jako jeden napsal w swé knize Smrtonošná cesta, totiž když Pán k swé smrti weden byl. Item Patř na duchy smrtonošné (per ineptam cacozeliam): mnił na duchy zlé, smrt přinášející **). It. skrze swé smrtonošné skutky jdau na zatracení. It. Nápoj smrtonošný. Sunt fictæ, affectatæ et ineptæ locutiones. Et tamen audaculi quidam imitantur similes ineptias, nesaudice, jaké myšlení tím slowem w mysli posluchačů wzbudí. Nyní, těchto let, kteří pranostiky piší a lidu obecnému wydawaji, nemálo k těm podobných slow užíwaji Smrtonoš, Hladolet, Dobropán etc., tak jako někdy prwé staří předkové naši. A tak slyše někdo o cestě smrtonošné, o duchu smrtonošném, i bude sobě to diwně wykládati, a marně se neužitečnou wěcí zaměstknáwati, ac facile etiam a principali scopo abducetur.

A nechať i toho doložím. Užíwání epithet wlastně náleží poetům, t. písní a weršů skladatelům. Nebo bez toho saw weršowé jaciš nezpůsobní, jako traňk neoslazený, neslaná

*) Lotřů epitheton, Zwyjedený lotře.

***) Longe potitum pigmentum.

a nemastná krmě. O čemž nemálo sem předešle napsal w Přídawcích k Muzice o skládání písniček.

Příklad náležitého epithet užíwání snadby mohl dán býti na některých písniích w nowém kancionálu.

Jako na těch werších o swatém duše a o swaté Trojici, wiz J. 1. a J. VIII. It. Sláwu králowstwí nebeského K. V. sud ta słowa Wíni wětrů z nebe libé, slunce jasné etc.

Nechť pro někoho hloupého i některý příklad připomenu. Apposite dicitur Bauřliwi wětrowé, Hrozná šelma, a nebo Šelma hrozná, Strašlívě tmy.

Nebe	{	zardělé, zasmušilé, jasné.			
			Strom	{	ušlechtilý, rozkvetlý, rozrostlý, prokvitající, maličký strůmek.

De dialectis.

Kterakby jeden a týž jazyk na několikero podlé způsobu mluwení rozdílného dělen býti měl a musil, každý téměř člověk souditi a widěti může, zvláště kdož wen z wlasti své někam za jakaukoli příčinou do jiných krajín wůkoľ ležících jezdiť. Někde zajisté pěkněji a někde šeredněji mluwi. Ačkol suum cuique pulchrum, každá liška swůj ocas chwálí: sotwabyi se kdo nalezl, aby ten způsob mluwení, kteréhož užíwá, haněl. Wšak dobré jest i to, rozdiťy tu znáti. Aby sobě někdo, často se po krajínách sem a tam smeykaje, řeči sobě nezpletl, takže by potom žádného dialektu práwě neuměl, jakož se toho nemálo těchto let při našich dobrých přátelích wídaťo: a protož příklad maje na jazyku Řeckém, také něčto tomu podobného w naší řeči České ukáži.

Tito dialektové sau nejpatrnější w našem jazyku:

První a snad nejřednějši dialectus (t. řeč) jest řeč Česká, k níž i Morawané přináležejí a poněkud i Slezáci.

Druhý dialektus jest Słowenský, k němuž se připojuje způsob mluvení Charwatů rozličných, kteříž od Uherské země až k Konstantinopoli, odtud až k Benátkám do Włach, potom také toho díl jest w Africe za mořem, kteréž słowe Mediterraneum: a ti rozličná jména mají podle krajín, jako Croatæ in Croatia, Bosnaané w Bosně, krajíně nemałé, Ill rickowé, ti jenž sau w Illyrii, kteříž tam na wětším díle słowau Słáwi = Sclavi.

Třetí dialektus jest Polská řeč, k níž téměř může přičítána býti Slezká (ač, kteříž blíže Čechů a neb Morawanů sau, ti podobněji k Čechům, nežli k Polákům mluví). Potom Ruská, Mazowetská, Moskewská a nějaký díl Tatarů.

Kteráby pak z těch řečí a neb dialektů nejprwotnějši, o to se nepotřebí mnoho hádati, ani toho tak pečliwě wyhledáwati. Nebo takové věci plné sau rozličných i nejistot i meylek. Též i kteráby z těch řečí nejušlechtělejši a nejozdobnějši a neb nejpečnějši, owšem i nejbohatší byla, quæ dialectus et swavissima et excultissima, kdo o tom učiní wepowěd prawau, kteraužby všickni přijali? Quamvis parum abest, quin inter omnes constet, Boëmicam dialectum tum excultissimam tum elegantissimam esse. A i mněť se také tak widí, že Česká řeč jest i nejwypulerowanějši a nejlíbějši. Ale nechaje každému o té věci swobodného saudu, ku porozumění rozdílů mezi těmi dialeky, každého oblašt wlastností a způsobu dotknu a příklady neneznamými wyswětlím.

Bohemica dialectus.

O rozličných práwě Českého mluvení způsobích již sem mnoho napřed psal; tuto krátce nětco přidám.

Tak já saudím, že jest i proto Česká řeč pečnějši nežli jiné toho jazyku částky, že jest prostranná a wolná, audům k mlu-

vení od Boha nastrojeným k wypowiedání słow jedněch po druhých snadná, nepotřebující žádného aust sem nebo tam nakřiwování, jako francauzská, *quamvis locis ubi latini α pronuntiant, utilitatem, usum etc.*; ani jakého sypění neb syčení, jako właská: *siegnor, sie etc.*; owšem nepotřebuje nepěkného skrze nos mluvení; nebo Poláci jakýms nám nepřijemným hulňáním velmi sobě swůj howor kazí. Aniž jedné litery příliš častým opětováním neohľadkosti řeči působí: jako Busowé nemajíce hlahołu prawého dwojité litery *ss*, wšudy prostého *s* užíwají, a nemajíce litery *ř* samo prosté *r* kładau. It. Jako Mazuši, kteříž častým dotýkáním *s*, nemajíce litery *š*, řeč sobě hyzdí. Ano i Německý jazyk pro časté litery *r* nžíwání jakýs twrdý nám se býti zdá. Také ani pronunciací pľachau nějakau (totiž prudkau, jako Właiši), ani rozdělowním clausulí a protahowáním konce jich, jako někteří Charwati, *decursum verborum veluti iudaico quodam sono facientes indecorum, admittunt.*

Morawané, ačkoli Českým jazykem mluwí, wšak ne tak pěkně a slušně wyřikají słow někteří. Jako sedláci prostí, zwľáště na Hané, velmi ústa otwírají, a naberauce některé litery hlahołu plná ústa, jaks nezpůsobně mluwí: kľauče, pacholeyk, čeystey mauž. Baude mít au wás zejtra etc. Někde příliš ukracují, diftoňgu nezachowawajíce a někdy přidawajíce liter nebo syllab. Někde literu příliš protahujíce jednu: jako w Strážnici a wúkoľ, kdež řikají budú, súd, na súdu, kľúče = kľiče, a u súsedowích, u súsedů, Janowích, Wawrowích, Ondrowích etc. Abychom řa poznali. Bychom řa radowali. Jedné řa warujma tých wěci. Sebrali řa na nás zlí ludé. Okoľo Těšína řikají I wedř já nemám, než tu jedínú dcěru. Toho słowa Wed, Wěđ mnozí Morawané velmi často užíwají. *Est particula expletiva, idem valet, quod germanicum doch; řabe ich doch etc.* Item některé wěci na Morawě hned jinými jměny se jmenují nežli w Čechách: o čemž dobré jest wěděti. Jako Morawci řkau Sweřepý semenec, a Čechowé Ozimý. Hľawatice Morawci řikají konopě neposkoné: Čechowé přisadě řikají Hľawatice. Čechowé řkau

pěkným slovem Htemeyžď: Morawci mrazutě Slimák. Podletí, jaro: Morawci weano, z weana, inepta vox etc. Česky Hlawatice, morawsky Přisada: první lepší. Tak košťál a hlaub, nebo hlaubi říkají někteří Morawci hlaupí. Morawci newědí, což jest to Pařez, než říkají tomu Peň: inepte. Kraupy třaslem proprchly: meslem Morawci řkau, vox est defectiva. Čechové pět grošů: Morawci Pět groší. Kořáčů: kořáci. Ale pět hořubů říkají i Čechové i Morawci. Kliče, po česku: Morawci mnozí takéž tak, ale okolo Huleyna Křauče, a tam blíže k Strážnici Klůče. Čechové Nyní, Morawci Wčili, Nyničky, wčiličky, ač Plzáci nemnoho lépe Wečán. Místo Wčili po Strážnicku Wčilé. Pupen po česku: Pupenec po morawsku. Čechové Jilm: Morawci Břest říkají. Mára, staročeské slovo, Morawci ho užívají: Swatě Máří synu etc. Též Morawci pokrutinám říkají Záboj. Weliký hrnec nepoléwaný, jako mléko chowají w nich, słowe Łátka u Morawců: Přinesli nám łátku koblíhů. Potkał sem se s ním: Morawci potřetł sem ho. Čechové Snažně = udatně, opravdowě, statečně etc.: Morawci protáhnauce a inepte říkají Snážně = celeriter, spēšně, rychle. Teď Čechové; Morawci Toť, toťka, toťky, toťeuky etc.: omnia ineptissima. Pněł na kříži, staří Čechové, od pně, peň: Morawci inepte Strměł; Strmí už w stěně; od Strwí ostrew. Čech dí Wážiti wodu, nawážiti wody: Morawec Táhnauti wodu; lepší České.

A i toto znáti słuší, že i na Morawě welmi nejednostejně mluwí. Okolo Mezřiči jinak, w Prostějowě a wákoł jinak, w Bystřici potom i w Třebiči jinak. Jinak okolo Brna a Znojma; rozdílne w Strážnici a w Brodě etc. Nebo jakž kteří bližší sau Slezákům, jiní Słowákům a jiní Čechům, tak se také w některých słowích a způsobích k nim připodobňují, často i mnoho s nimi jako se sausedy činiti miwajíce.

Ano i Čechové mnohými způsoby jedni od druhých w řeči rozdílni sau.

W Praze a tu okolo Nimburka a Bolesławě zato mám nejpěknější a nejprawější jest Česká řeč, ano i w Králowě Hradci a téměř i w Litomyšli. Hned potom jinak mluwí w

Litoměřicích, a tam w Řípsku, jinak w Plzenště. Tak jakž toho napřed po místech jest při příčinách nemálo dotýkáno.

Słowenský dialectus.

Některí zato mají, že to słowo Słowenská řeč est generale, summowní, wšecky rozdíly a dialektý již jmenowané w sobě obsahující, a podlé toho Słowenský jazyk dělí na Čechy, Poláky, Charwaty, Rusy etc.

Jiní chtějí ty jazyky wšecky w tom słowu Bułhařská řeč obsahowati. A jiní jiných słow k tomu wyhledáwají. Philipp Melaňton Čechům i Słowákům etc. říkáwal Heneti. Já, ač tomu nechci tuze odpírati a též toho potwřowati hadrowně, žeby řeč Słowanská byla jiných dialektů našeho široce po krajinách dalekých rozprostřeného jazyka půwod a studnice: však to, což za nejbližší k prawdě mám, prostě powím, jiných saudu a smyslu při té věci nic nehaněje. Toto pak prawím, že my takowého słowa, w němžby wšickni dialektowé a rozdílowé neb rozdílní způsobowé jazyka našeho zawřini práwě býti mohli, nemáme. Němci mají. Nebo Saská, Rakauská, Baworská, Šwábská, Šweycarská, Nídranská, Marecká etc. řeč wše sau částky jednoho jazyka, jenž słowe Německý jazyk, a oni wšickni odtud słowau Němci a nebo národ Německý. A tak Němci, buďte w kterých chcete krajinách, předce nejsau než Němci.

Ale při našeho jazyku lidech jinak jest. Nebo Słowáci sau w krajině Słowenské, Charwati w Charwatské, Čechowé w České, Poláci w Polské etc. A kteříkoli z těch do jiných krajin se dostanau, jméno swé wlastní, speciale, non generale uti Germani, mají, buďte oni we Wlaších, w Uhřích, w Němcích, předce Čechowé zůstáwají a słowau Čechowé, a Poláci též Poláci, a nebo Słowáci sau. Ježto Němec, buď on z kterékoli země, nesłowe než Němec, byť se s druhým Němcem z jiné krajiny příšlým newelmi dobře smáuwati mohl.

Ten pak dialectus Słowenský, kterakýby byl, čím od jiných dialektů rozdílný, newidí mi se o tom mnoho psáti, a také newím, by toho jaký užitek byl.

Ti, kteříž s nimi mluwivali, mohau souditi a toto widěti:

I. Že jest ten dialektus nesnadný k rozumění i nám Čechům i Polákům owšem. Má swé trhy a spády w hlaholu mistrné, in pronuntiatione, těmto Slowákům, kteříž w uherské zemi při pomezí Morawském sau, ne we všem podobné a wšak ne příliš neslušné.

II. Non est inexculta dialectus; prawí, že i grammatiku swau mají, wšak já sem ji newiděl. Než mají mnoho metafor a jiných figur rozličných; a jest w tom jazyku písní a weršů neb rýmů množství. Kteříž jací sau, z této jedné písničky jejich swětské může se nětco rozumněti,

Píseň slowenská od Benátek, kdež hojně jest Slowáků neb Charwatů, přinesená od Nikodéma.

Dunaju, Dunaju, čemu smuten tečeš?
Na werši *) Dunaju try roty tu stojú,
Perwša **) rota Turecká,
Druhá rota Tatarská,
Treta rota Wołoská ***),
W tureckým rotě šablami šermujú,
W tatarským rotě strylkami strýlajú,
Wołoským rotě Štefan wyjwoda.
W Štefanowy rotě dywoňka płačet †),
I płačuci powídała: Štefane, Štefane,
Štefan wyjwoda, albo mě půjmi, albo mě líši ††),
A što mi rečet Štefan wyjwoda?
Krásná dywonice, půjmiž bych tě dywoňko,
Nerownáj mi jes, líšiž bych tě, milenka mi jes.
Šta mi rekla dywonka: Pusty mne Štefane,
Skoču já w Dunaj, w Dunaj hľuboký,
Ach kdo mne doplyneť, jeho já budu.
Něchto mě doplynuť krasnu dywoňku.

*) Na biehu. **) Prwni. ***) Wlaská. †) Flot. ††) Propuati.

Doplýnul, dywoňko, Štefan wójwoda,
 I wzał dywoňku zabił *) ji u ručku:
 Dywoňko, dušenko, milenka mi budeš.

A M E N.

Jiná píseň, podobná k této, kterau sem slyšal w Bazilii u Glenia od Charwatů, tato slova w sobě má: Prýlika andelska, koja me prychyny. Prýlika to jest podobnost uličená, přiličená, t. připodobněna, to jest, Obraze andělský, to jest, Pěknás jako anděl. Koia = cui, kteréžto, k něžto. Me, me ipsam, ego. Prychyny, přichyluji se, nakloněn sem = quam ego diligo.

Observatio. Kdež Čechové mají ř, tu Slováci r. Jako Wařiti, kořiti, koření, kořeniti: oni říkají Wariti repu s korením etc. A zase na odpor, kde jmenují Čechové r, tu oni ř; jako Mařia Panna. Item místo Českého prostého s s literami zřek nebo syllabu činicími, be, ne, me, te etc. mají to s puňktem podobně jako Poláci. Nje = nemáš, Běno = Beneši. A zase contra, kde my máme mě, ně etc., oni ne me; jako Němec my díme: oni Nemeč beži etc.

Polský dialectus.

O Polské řeči také mi není potřebí šířiti: blízko máme Poláky, a po Čechách a po Moravě nemálo se jich widá, zvláště nyní w klášterích, kdež téměř spíš Poláka nežli Čechá nebo Morawce kázati nebo mši sřaužití uslyšíš, ješto Čechové již za pilnými zaměstknánými nemnoho s náboženstwím se obíratí obyčej mají.

Toto toliko o Poláciích díím, že těchto časů počna od dwadecíti let tak sobě řeč swau rozšířili, množství knih až i swatá písma (lépe nežli w češtině sprawená) jazykem swým wydawše, že se jest čemu podiwiti. Ba Čechům jest zač se postyděti, že sau w té věci tak šeredně oblewili, mrzutě od

*) Ujat.

slovůtné snažnosti a udatnosti předků svých tak daleko od-
šedše, s zadu s lenochy a nedbaři zůstali.

Naposledy vidí se mi toho doložiti. Že sem já zmínku učinil de dialectis, ne tau příčinou to se stalo, že bych snad za věc slušnou a potřebnou saudil, jedné kterékoli osobě dvěma nebo třem dialektům se učiti. Shledánoť jest při dosti opatrných a učených lidech, že ani jedním ani druhým způsobem dobře mluviti mohli, t. ani polsky, ani česky, ani slowensky ani morawsky. Nebo mluvicímu česky někdy slovo Polské přijde na pamět, i takž místo Českého prostějšího pěkné podle saudu Poláků a u nich significans vyřkne, prvé téměř než zwi a neb rozsaudí. Jako to slovo Polské Prawdiwé, jehož někteří společní Čechové často užívají. Prawdiwé powěděl, t. právě, pravý, t. prawdau powěděl. Naše to adverbium Prawě zdržuje w sobě veracitatem et dexteritatem. Ač tomu slovu Polskému může každý Čech rozuměti hned po jednau. Protož nepřilíš za zlé mám těm, kteříž ho (pozvykše tomu) užívati obyčej mají.

A však mám já za věc užitečnou, unam dialectum, jeden ten rozdíľ řeči, jako Český neb Polský, dobře umějícímu také proto i na jiné dialekty tytýž popatřiti, a jim také z částky rozuměti: než neužívati jich mnoho w mluwení.

Příklad toho mohl bych dáti na znamenitém a velmi učeném muži, panu Zigmundowi Geleniowi, kterýž jak velmi dobře česky mluvil, kteříž sme ho slychali, wíme, a jak jiným dialektům řeči naší rozuměl a jejich harmoniam i s jinými jazyky sauditi uměl, lexicon symphonon w Basilií wytištěný swědčí.

Nebo kdož jsa dobrý Čech, i jiným dialektům rozumí, ten při mnohých slovích origines, derivationes, significationum fontes et mutationes, i půwody jejich i ratolesti, wlastnosti a wlastnosti těch proměny rozličné lépe pozná a jim wyrozumí; a tak mnohem lepší a umělejší Čech bude, nežliby sic byl toho nemaje. Ukáži to příklady některými pro wyswětlení.

To slovo Bohatý, polsky Bogaty, původ svůj že má od toho slova Bůh, snáze z Polského, nežli z Českého poznáš: quasi Dei particeps. Odtud Zboží, zbožnění, zbožný, pobožný. Slováci říkají Boh. Bohom nezbrehujtě, t. Bohem nepohrdejte. Němci Gott, od dobroty, my pak Bůh od bohatství, že sám bohatý a obohacující (Eph. 1), abundantia, omni sufficientia, divitiæ. Bohatý, t. od Boha obdařený. Odtud Zboží, což Poláci na samo poně obili a aurody obracejí: Má vše zboží, t. má hojnost obilí. Slováci řkau Můj lubý Waniš: Čechové můj milý Wáclaw.

Za příčinou pak těch dialektů snad nebude škodné, abych nětco přidal

de derivationibus vocabulorum.

A ty sau rozličné, a z rozličných jazyků a nebo i dialektů a nebo skutků etc. pocházejí.

To slovo Kosteľ někteří praví sstupowati od toho Postel t. obecné všech mrtvých receptaculum adeoque veluti lectus mortuorum. A nebo od kostí, že jich mnoho bývá při těch místech; protož se dí Kosteľ, jako Kostitel, anebo Kostí postel. Poláci řkau Kostěľ. Claustrum, klášter, od zavírání, a claudendo. Církew, to slovo Erithac psal, že od Řeckého slova pošlo κρησ. Němci říkají Kirche. Čechové k proměnili w e: κρησθη, církew, Páně dům. Odtud Cirkwička = malý kostelíček. Cirkwice, Cerekwice, jakás wes slowe tak*). Kerchow, Kirchhoff, kostelní dwůr. Křestan, dicitur ne od křtu prwotně, ale od Krista: a Christo n. descendit Christianus a od Krista jest křest. (Jakož někteří Pseudoewandělišowé kališní, Kužel onen a jemu podobní, já sawě na kázaních drsajíce, své poslauchače ušlechtilým tím slowem Kristiány, křepkau pronunciací sławně jmenowati obyčej měli, welikau bujností, smyslem těla swého bywše naduti,

*) Spectat domino comiti de Gassin in Silesia (připsáno po straně tužkau od ruky pozdější).

jakby sobě počínati měli, newědauce.) A Křtíti jest okřtiti. Staří říkali křesťana udělati. Okřtěno t. Kristowo učněno, Christum induistis, w Krista ste se oblekli, Kristu posvěceni. Teyden, septimana, neděle. Několik neděli nebo téhodnů. Teyden, t. teyž den, t. takowý, jako byl před šesti dny, a nebo kterýž přijde po šesti dnech. Od téhodne, od téhož dne kterýž jest dnes, čekám na tě. Opłatek, oblátek, oblatio, quia offerri dicitur hostia in missa. Ab oferendo itaque derivatur. Podobně jako Koleda, dies colenda, collecta. Słowe potom i píseň, kterauž toho dne žáctwo zpíwá, Koleda. A že ty písně některé býwají marné barachty o domnělých swatých a nejistých historiis, přišlo to słowo w příslowí, tak že rozprávky a klewety marné etc. nazýwány býwají Koledy anebo Žwanice. Hrany, strany hraniti co jest, tesaří wědí, t. ligni vel trabis rotundæ partes quadrare. Tříhranný, čtyřhranný, pětihranné dřewo. Hrany zwoniti umrlému obyčej ženskému pohlawí dvě, mužskému tři. Třtina oně slowe od třesení se, a tremendo. Orodowati, orodování; zdá se jakoby od Łatinského pošlo Orare. Orodowati, orowati, Oroduj za nás, ora pro nobis. Odtud orodownik náš, intercessor. Snad to lid slyše na těch łetaniích i zwykl tak słowa toho užíwati. Pahrbek, Pahorek: první to prawí, že jest hora a wrch na jiné hoře vysoko ležící, a druhé že jest wrch hory kterékoli, ipsa scilicet cacumina montium vel extremitates. Někteří to jedno za druhé berau, velut synonyma. Na pahrbcích hor, in collibus montium. Parojek jest, když z roje toho roku vyšlého jiný roj wyjde = když roj toho roku ze sebe vydá nebo pustí jiný roj, jakoby dítě toho roku uléhké jiné dítě porodižo. Podstata a základ differunt. Podstata jest, na čemž se základ stawí, a na základ wzdělává se dům. Dicimus Má ten dům dobré základy (t. grunty a nebo po německu krumfešty), ale podstatu má zřau. Doba: práwě twá doba t. tobě se dobře trefující. Podoba, per contemptum, ac si diceres Netrefa, a jako Morawsky Čuridžo. Staří říkáwali — nunc non est in usu — Nádobný, nádobná, pěkný, sličný, způsobilý. Poláci

ještě ho užívají. *Ratolesti*, rami. *Prusáci Letorosti*. Te-
 tiž ty malé ratolístky, kteréž toho roku (obrok), w roce na-
 rostly. *Zwáti*, obilí *zwáti*, *zwáti* na swadbu. *Pozwany*.
Poláci wezwany etc. *citatus k hodům*, *k saudu* etc. *Čechové*
Mnedle = pro mne, ale již téměř w zvyk wešlo vypauštění
 té litery *n*. Nebo i říká se i píše *Medle*. *Poláci* *Dla jeho*, *dla*
tego, *dla Pana*, *dla jinšich*. — *Bydlí*, *bydleti*, *bydliti*, *ha-*
bitare. *Poláci* *Bydło dobytek*, *Bydle dobytce*, *Bydłetu* — *doby-*
četi. *Bydło míti* t. *habitationem habere*; *bydło míti* t. *howada*
neb dobytek míti. *Orloj* = hodiny *bici* t. *bijeci*. *Půl orła*
słowau ti, jenž do dwanácti *biji*; celý *oreł*, jenž do 24 *biji*:
 tak říkávali předešle; nyní *zřídka* to *uslyšíš*. *Zato mám*,
 že od toho *Latinského* *słowa* *horologium* staří *wzali*, jako i
Latiníci od *Řeckého* *ώρα*, *chwile*. *Katá ołxov*, *περί τος οłxovs*,
domatim, po *domích* t. *chodili* *Apoštolé* a *lidu* *napomínali* etc.
Odtud *Parécia*, *parochia* *Fara*, *parochus* *Farář*. *Žebráci* *chodi*
 po *domích* *podlé řadu*.

De pronuntiatione.

Na té věci jak mnoho záleží, rozuměti se může z onoho
 powědění *Augustinowa* o tom *orátoru*, kterýž měw *powěditi*,
 co jest *nejpotřebnějšího řečníku*, *jmenował* *pronunciací*: a co
 potom? též opět *odpowěděł*; co za tím? i *potřetí* *předce* na
tauž *wěc* *ukázał*.

Jistěť w našem *jazyku* *nemnoho méně* toho *potřebí* *jest*;
 nežli w *Latinském*. Nebo naše *řeč* mnoho má w *słowích*
liter, (*easque veluti radicales aut cardinales*, na nichž záleží
 nejwíce, *in quibus inflexiones peraguntur*) *libější* *hřaňol* a *tišší*,
netak hurtowný *majících*: kterážto *słowa* *nebudaui* *bystře* a
uměle, jakž *jejich* *wlastnost* *ukazuje*, *wynášína*, *prolata*, *mnoho*
ušlechtilosti a *splanosti* *řeči* *zmizi*, *multum gratiæ et decoria*,
imo bona pars peribit. *Wšak* *newidí* *mi* *se* o tom *mnoho*
psáti *tuto*: *kratičce* *toliko* *některých* *wěcí* *nawrhu* *tomu*, *kdož*
 i *může* *chopiti* i *sobě* *sám* *to* *dále* *rozložiti*.

Nejprvé, kdožby chtěl prawau Českau pronuciací zachowati, potřebí jest mu, aby každého słowa Českého a w něm všech syllab prawau prosodii wěděl, t. která syllaba jest dlouhá a která krátká. Příklad tato słowa :

1	2	3	4	5	6
Bo	ží	mi	lost	má	me.

První syllaba jest krátká, druhá dlouhá, třetí krátká, čtvrtá dlouhá, pátá dlouhá, šestá krátká.

Druhé opus est debita, nempe suavi compositione vocum, ita ut observetur euphonia, ne oratio sit agrestis: t. zřeku a nebo słow pojení aby bylo slušné a přípádné, kteréžby nečinilo nehľadkosti neb drsnosti řeči, jakoby se słowa kácela přes hlavu, kotřice metała a jedna k druhým se rozbíhała etc. ne sit oratio non fluens, sed volutans sese. Příklad šeredného słow pojení dám: „Pečliwostí prawím mnoho audůw wašich chowati od naprznění jich hřichy potřebí jest.“ W té sentenci, kdož má saud čacký, snadně widěti může, kterak jedněch słow po druhé nelze práwě wyřknauti bez jakéhosi potwoření hľadložu, tak jakoby se zajíkał. Nebo jedno słowo na literu *m* se skonává, druhé od té litery se zasse počíná; i musíš nepřípádně mumlati, než obě słowa práwě wyřkneš. Takž wiz tu při literě *ch*, *w*, *au* etc. Dobře díš: klaněli mu se, ale pěkněji bude takto: klaněli se jemu: erit magis sonorum.

Třetí debet nonnunquam exultare oratio, ut fluat aliquando in flumine, quando per loca petrosa decurrunt aquæ. Příkladů orationis exultantis in Philippicis Ciceronis et alibi jest hojně. U nás w řeči České newím co bych za příklad postavil. W písničke té Srdce mé skládá píseň, D. 10. Item w té Z hlubokosti w swé auzkosti etc. L. 17. nětco toho se spatřiti může.

Ač pak koli to, což dobrá a wlastní pronuciací słowe, jest wěc velmi nesnadná, a přerůdci sau, kteřížby ji tak, jak sluší, zachowati všudy uměli a mohli, však proto pilnost a práce bedliwá i w tom mnoho může, jakž jistě zkušění toho mocný jest důwod. Než některým lidem (ač velmi řídkým) samo

přirození to dalo, aby bez učení se tomu a práce nějaké přítom tak měli řeč, hlas, zvuk a hláhoľ ke všelikému sem i tam hnutí a každé proměně hotový a w tom příjemný a libý, že jest se čemu podiwiti. Já jediného takowého znám, t. Faustýna: kterýž w té věci, quantum ad donum naturale adinet, i B. Štefana ujce swého, virum vere ad oratoriam facultatem natum, longe superat. Mohliby i někteří jiní z mladších našich k němu poněkud podobní nalezení býti, ale ne bez wady takowé, kteráž prawé pronunacií, jako rez a nebo ruda ušlechtiľému zelenému na winnicích listí, drahný díl spaniľosti ujímá. Nebo někomu lisawost téměř lehkomyšlná, scurrilis, jinému zasmušilý a neochotný způsob, i nepěkné a nelibé wzezření nemaľau w příjemnosti słow hláhoľu a hnutí etc. činí překážku. Pročež, quod fit invita Minerva, non fit quiddam eximium et singulare. Ale nechce mi se o té tak subtylné věci psáti; poněwadž, kdožby tak welmi o ní stál a práce sobě i přitom neoškliwiľ, z příkladů skutečných tomu se učiti může: totiž poslauchaje a následowati usiluje kázání nebo řeči uměľých a wýmľuwných mužů. Raději pro některé prostáky o grammatické nižší pronunacií, kteráž netak welmi k ušlechtiľosti a k subtylnosti oratorské příleží, ale toliko k některým syllabám a literám, nětco w kratičce dotknu.

A nejprwé toto prawím, že některých słow significatio, moc a wľastnost podlé samé pronunacií se saudi a poznává. Kterážto pronunacií, ač se koli i literami může w psaní ukázati, ale mnozí ne wostře je w mľuwení wyřikajíce, téměř to confundunt, zpletau. Jako při těchto słowích: Uhel carbo, Uhel angulus; Wyplinuli expuerunt, Wypłynuli enatarunt; Wejdi intra Wyjdi exi, Počil sensit, Půjčil dedit usui; Wostříhaľ owce s berany, Wostříhaľ, hľidaľ owec a kraw; Stříž, střížiček, avis parva, Stříž, imperativus Tonde = stříhej wlnu, Stříž, čas wlny stříhání a prodávání, Stříš, maličci kauskowé ledu, když mrznauti počíná woda po wrchu na řece jdaucí. Lepé škorně, lépe ušité: wiz o tom napřed Oděw vestitus = rauch, odiw, obestřew. Zabit occisus, Za-

bit košem, kázał ty dvěře košem zabiti. Jíti, chtí ho jíti = do wězení wzíti, jímati; jíti, ire, nechce pryč jíti.

Ale při některých słowích significatio neque pronuntiando, neque scribendo exprimi potest, než z okolních słow z předu i z zadu musíš se domejšleti sám. Obrok a nebo wobrok koňům dej, pabulum. Ob rok = per annum a neb unius anni curriculo. Přes rok, w roce co takových věcí přeběhne etc. Může pro rozeznání significationis *w* napřed přidán býti, tak aby se i řeklo i napsało Wobrok, pabulum.

Sweden } deductus doľů s wrchu, s hory,
okľamán od falešných proroků,
s swěta sweden t. usmrčen, zabít.

Prowodiť } diwné věci, patrabat mira,
přítelē swěho z města zpowodiť.

Češe se swině o sľaup, česaľ se wepř.

Češe hľawu hřebenem, zčesaľ se.

Češe jabľka, hrušky, očesali.

Poswětě t. když poswětí pokrmů, participium.

Po swětě se tauľá sem i tam, nomen.

Ten } prst } digitus,
Ta } } smýtě.

Ač někdyť jedné litery přidáním nebo proměněním to se může zprawili:

Prowodiť, zpowodiť, præteritum, deduxit, deducebat: Zpľundrowaľ tu zemi, město; upľundrowaľ = uľáľ, uhaněľ etc.

Ještě (addam enim et contraria, quo res, de qua agitur, sit dilucidior) widí mi se tuto (a wšak s odpuštěním, pace piorum dixerim) přemrzuté pronuciací ohyzdný na těch rybaľských traupích ukázati příklad.

Některí a téměř wšickni pláštěm Antikristowým přikryti kazatelé Pražští, na kázáních swých tu literu *č* tak traupsky, tľustě a neokrauchaně plnau tľamu ji naberauce, pro-

ferunt, ať jest obkliwo slyšeti. Jako zvlášť v těch słowech Dobré spasitedlné, učení čistě. Není lze toho tak wypsatí, jakoby snadné bylo ukázati. Nebo natom záleží to, čehož sobě na nich nelibují, žeby dlanho na hlahoľu té litery stáli, ale že ji tak jako grbianski pronuntiant, otewrauce ústa co kátru, pleno ore, všemi celými ústy se vším tak, jakoby piwo s kwasnicemi wyžbanil. Ješto ta litera musí středným zwukem wynášina býti. Nýbrž na některých místech tak se musí k ní připojiti zwuk té litery *y* neb *t*, aby se zdál z toho obojho slitý býti diftoňg t. z *e* a z *y*; jako při těch słowich w lese, w mise, w noze, w nose etc.

Ale tomuto všemu kdoby chtěl práwě wyrozuměti, musil by Pražských kazatelů kázani poslyšeti a potom bratrských, třebasi tu w Bolešlawi, a hnedby srozuměl dobré i zlé pronunciaci té litery.

Ještě i toto dím, že mnozí, zvlášť na Morawě, weliké *y* tu kładau *W* wozy, w kozy, w masy etc. Ale při jiných některých słowich opět se to netrefi: nebo nemůžeš říci *W* nozy, ale *W* noze trn vězí etc. A staří Čechowé též psawali a snad i mluwíwali tak *Musimy*, budemy, půjdemy, dopustimy, nedámy etc. *W* některých místech na Morawě ještě tak wúbec mluwi, jako okolo Sležan. Pročež i *Ā. Wácław Hoľý*, dobrý muž, neposlední jistě kazatel, tak psawaľ i mluwíwawľ, obecně i na kázani. Ba některé Morawky řikají Budými. Ale nechválím toho způsobu: est inepta antistechon. Ženám i děwkám Morawským jakžtakžby to mohlo připadati, ale mužskému pohlawi nic. Est omnino mulieribus quædam, ac velut timida pronuntiatio, prorsus cavenda.

Zawírka grammatiky České.

Naposledy widí mi se, abych omnes hæc meas commentationes, librum hunc sane grandiore (sic n. inter manus per tot annos scilicet fere 20 excrevit) zawřeľ tím, což Julius

Scaliger, omnium nostri sæculi philosophorum vere Phœnix, w předmluwě na knihu de subtilitatibus Cardani položil, jehož slova adscribere me non pigebit: Quod studium, inquit, in partes quidem varias sæpenumero scindebatur, adeo, ut iam et puderet audaciæ et tæderet laborum, et poeniteret progressionis.

Chtěl sem rád nětco jazyku našemu ad veram tum puritatem, tum ornatum napomoci. A tak sem opravdowě chtěl, že mysl má častokrát jako pochodně zažžená hořála. Aníž sem o to pokoje míti mohl, mnohokrát w sobě to dusiti a z myslí vyháněti usilowaw, předkládaje sobě 1. swan nedostatečnost. pro niž myslil sem, že málo co swěsti budu moci. 2. Nedostatek času k těm wěcem, poněwadž sic nazbyt chwile ad legendos bonos autores sem neměl. 3. Již pak potom ingravescente ætate i hanba mně bylo zato, že já se s tím týžtýž meškávám, tam sæpe ad pediculosos grammaticos divertendo, k jiným wěcem wětším jsa powołán, siquidem cor animumque meum elocaverim, linguam et omnia membra mea Domino meo JESU Christo, tak abych to, což sem a což mám, a nebo seč bych býti mohl, wšeccko ne mé, ale Boží bylo. Nebo nic sem sobě nepozůstawił, čím bych komukoli jinému, buď Antikristu, swětu, tělu etc. poslauziti ještě nětco mohl. Protož nemáo sem tím w duchu swém kormaucen býwał.

Ale zasse mne některé wěci potěšowaly, ba i rozwazowaly, tak abych sobě k spisowání těch grammatických wěcí někdy kausek času ukradnauti odpustil. Jedno toto, že we čtení a pílném rozsuzowání authorum theologorum nemohl sem tak dlouhé chwile, jak bych byl sic rád chtěl, strwati pro mđlobu i zraku i celé hlawy. 2. Ustałý a ubědowany často jsa, tu sem jako ad leviora studia se utekl, a literis velut a scorpionibus, ut Erasmus inquit, remedium petens. 3. Scribere graviora, sempe theologica supra vires meas videbatur, a také (ut verum fatear), jakž sem mohl, takž mi se nechťelo, a jakž sem chtěl, nemohl sem. A owěm, jončwadž to bylo

veluti ardua res magis, magis erudito B. M. Č., carissimo collegæ meo poručeno, onť jest měl summam nostræ theologiæ, jakož byl i začal, sepsati, a potom s woli totius synedrii i wydati. 4. že mi se zdálo non omnino alienum a meo mihi in toto synedrio imposito officio t. wykládání Zákona do češtiny. Nebo w té knize po místech a při příčinách rationes interpretationis difficiliorum quorundam in novo testamento locorum reddidi. 5. Item nemálo mne potěšowali příkladové na B. M. Čerwenkowi, kterýž nemálo o tom mluwíwal a po škartách nemálo toho poznamenanáho po sobě zanechal; a prwé na B. J. Rohowi, když w korigování knih Českých, totiž písní w Praze tištěných, Bucerowa spisu o péci pastýřské a jiných, dobrý díl wěku swého ztráwił. 6. Příklad a prawidlo prawé češtiny budaucím Zákona Páně starého wykládačům a zwláště synům mým w Pánu miłym pozůstawiti, zdálo mi se netoliko býti užitečné, ale i téměř powinné.

A mysle, že to prostým dělám, tak jako já sám k prostosti se přiznávám: tau příčinau i široce sem to dělal, boje se, žeby snad mým lakonismům, kteřížby mně sic častokrát byli nenelibí, nemohliby někteří pro swau prostost rozuměti. I takž se dělało, že sem já wždy knihu tuto příliš rozšířil.

Již k tomu newím co jiného říci, než k tobě se, Pane, obracím, jestližeť tyto mé práce, jichž nemálo býwało, a tak to wšeccko meškání mé s těmi chamraděmi a tím strništěm zhořeti má (jakož bez pochyby s mnohé částky), jedné prosím odpust nemaudrosti mé a vykonej se mnau to, což si při té pohružce miłostného a potěšitedlného duchem swým proněsti ráčil, totiž já ať spasen budu a zachován tobě s tebau, s swatými twými na wěky: budeliť zde skrže oheň, i to přijmu a přijímám, když jedné předce k cíli výbornému přímo se pojede a dojede, se wším platí, wšet s twau pomocí bude napomáhati k dobrému. Amen. Amen.

Přídavek.

„Musica to gest knjzka Zpěwákům náležitě zpráwy
„w sobě zawjragjcy. Sepšaná Jazykem Českým k žá-
„dosti některých dobrých přátel, a wytisštěná neyprwé
„Leta Páně 1558 w Hołomaucy. Nynj znouwu pilně
„skorygowaná a wytisštěná. Přidány gsau Regule a na-
„wčenj potřebná Kantorům y Pjśnj' fkladatelům.“

*Podle monografu ku konci prwniho oddělení stalo se
druhé toto vydání 1569 w Ostrowě „In Insula hortensi,“
ačkoliw pod předmluwau Přidawkůw podepsáno datum „Ex
horto, Calendis Februarii 1560.“*

*Celý spis drži 96 listů w malém 8. Prwni oddělení (1—38)
jedná o věcech k zpěwu náležitých; oddělení druhé čili P ř í -
d a w k o w é obsahuji (l. 42—70) „zpráwy některé potřebné tēm,
kdož chtí dobře spiwati“ (l. 71—96), „naučení potřebná
tēm, kteříž pisně sktádati chtěji.“*

*Widělo se nám, že wyddnim Naučení těchto o řeči básni-
cké hodně doplníme Grammatiku Blahoslawowu, a to tím wi-
ceji, jelikož exemplář Musiky w Museum králowstwi Českého
chowanj, odkud otisk náš wsat, jedtjný jest posawade
známj.*

*Citáty písní wstahuji se na kanctonál bratrskj, od Blaho-
slawa spořádanj.*

Wydawatelé.

Naučení

potřebná těm, kteříž písně skládati chtějí.

Předmluva k čtenáři.

Jedna a neposlední ratolest psychy jest, žádati od mnohých známou, ovšem také za něco wtipného a rozumného jmínu a proto i váženu býti. Ačkoli w ctnostech a jiných k tomu podobných věcech předčeni žádost chwalitebná jest: ale jistě nemaudrost jest, pro příliš marnou věc a k dymní páře podobnou w nesnadné se wydati práce a mnohá wěsti usilování. Nýbrž mnozí z těch k onomu Herostratowi připodobněniby býti mohli, kterýž velikého jména dosáhnouti chtěje, chrám Diány veliké zapálil, nebezpečenstwím života, kteréž za tím býti znať, sobě nedopustiw překaziti. W mnohých pak a rozličných věcech wětších neb menších to činí lidé, jichž širokost pomína, o samých těch zmínku učím, kteříž těchto dnůw našich knihy wydávají w jazyku Českém, tím velikého jména sobě dobývati chtěje (nebo těch, jenž služiti bližním z lásky upřímě a zřízeně hledí, tím čímž mohou, nedotýkám, ale jejich předsewzetí pobožná i swaté práce zchwaluji), z nichž mnohé k tomu ta swrchu řečená psychy ratolest vede a trápí, že i k tomu, seč býti nemohau, je pripuzuje, aby i to činili, čehož neumějí, dosti natom majíce, že učinili: ale jak? toho nebo nesaudí a neb nedbají. Mnozí z dobrých knih Łatinských neb Německých zlé České čini, snažně k tomu služíce, aby ušlechtilá Česká řeč, již prwe nemálo pozkažená, vždy wíce kažena byla: až snad k tomu přiwedau, aby Čechové práwě česky mluwiti, ano i České řeči a způsobům jejím práwě rozuměti nemohli. Jako se stalo Włachům, kteříž tak sobě swau řeč zprawili, že nyní, kdyby k nim přišli staří Właiši, totiž Łatiníci, Cicero a jiní, s nimiby se smluwiti nemohli. A jakž se děje w wykládání knih do jazyku našeho z jiných jazyků, tak se podobně i w skládání a wydávání rozličných písniček působí, a zwlášť od těch lidí, kteříž ne tím úmyslem se w to dávají, aby sami se i jiné k prawé pobožnosti a bohomyšlnosti probuzowali, ale lidské chwály a neb kterakéhokoli tělesného zisku aneb bližních swých i newinných zahanbení ba i zkázy z toho čekali i žádali, lecjakýmís písněmi i neužitečnými i nezpůsobnými,

ba i oplzlými, myslí lidské zanepraždňující. Taková k tomu nerozumnému Herostratovi přičítání, a za tím posměchu a pohrdání, více nežli pochlebné chvály, hodní že sau, kdo newidí?

Pro takové nepobožné lidi já nechtěl bych pracovatí, aniž jim toho jest potřebí. Nebo k marnostem samo přirození člověka křapotá, svět má hojnost příkladů a pomoci k tomu, a satan takové sám cwičí a jim přiseptává, coby kde a jak dělati měli. Jakož o tom onen Naso, výborný satanowa díla mistr, pěkně napsal řka:

*Est deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacrae semina mentis habet.*

Pozahříval ho satas a wtip mu zwostřował, aby takowá carmina jímawá a pronikawá o věcech frejírských strojil, jimižby potom mládeuce nato, jako čihař na lepké wějice sykory, lapał. Ba i w našem jazyku predešlých let, dokudž řábeř byl swěta w těchto našich kautech ještě do takowých howadných ožírání se a opjení neuwedł, nemálo toho bylo. Nebo takové ty některé písničky swětské, buď w notách buď w textjích místrowsky skřádané, za našeho dětinstwí slychávali sme, že je se bylo čemu podiwiti. Protož těch, prawim, netřeba učiti tomu: mají oni dobrého mistra, jenž je zahříwá.

Ale že pak někteří sprostní a upřímí, z přirození způsob k tomu majíce, i duchem Kristowy lásky wraucím obdaření ode Pána jsauce, i tímby se zaměstknali pobožně, aby někdy písničku některau složili; nedostatek však majíce ten, že se newědí w tom jak zprawiti, kterak to způsobně a příjemně učiniti, když ani mistra k tomu mají, ani jakých zpráv a w jiných jazycích toho hledati není jim možné: pro tyť lidi a na žádost některých takowých uložil sem tuto nětco o tom napsati, pokudž mi uděleno, wěře, že to přijato ode mne bude wděčně. Komu bude potom aneb jest nyní více dáno i w tom nežli mně, ten více aby dał, powinen jest a bude: pakli kdo tuto mau práci maličkau w smích obrátiti chtělby a jako neužitečnou haněti, ten nech se posmíwá mnohým Łatiníkům, kteříž o takowých podobně věcech, to což se jim za dobré widělo, i před několik sty lety nemálo psali, a za našeho teď wěku slawný Doctor Georgius Sabinus a jiní. Vale pie lector.

Jan Błahosław.

Wědomé jest všecněm téměř zpěvákům, i těm prostějším, že sau nejednotejní, ale rozliční a od sebe mnozí velmi rozdílní zpěwové, někteří kratičtí, jiní obdelní. Někteří přes wšecko zpíwání wždycky proměnnau notu mají, každý werš jiným se zpíwá způsobem; jiní pak mají mnoho weršůw, a jakž prwní se zpíwá, tak potom všickni týmž způsobem. Ti kratičtí také sau w sobě rozdílní. Někteří słowau *Intonaci*, což jest jen jako nějaké několika słowy ukázání, jaký bude budaucí zpěw, buď s strany noty a neb s strany věci těch, o nichž se má zpíwati; některým *Antiphony* říkají, což není jiného (jakž i słowa toho Řeckého wlastnost ukazuje *dyt* před *qwasw* zawzniti), než nějaká předmluwa zpěwůw potomních, což jich tu koli více býti má. Jako s počátku písní wiz *Antiphonu* „*Prozpěwujmež všickni wesele etc.*“ Z těch pak delších jiné sau *Prosy* řečené, jakž u *Latinikůw* tak i u *Čechůw*, jenž přes wšecko zpíwání wždycky proměnnau notu neb *melodii* mají, přece každý werš jiným se zpíwá způsobem. Jiné słowau *Hymny*, kteréž, ač též drahně mají weršůw, ale však nemění způsobu noty, než jakž jeden ten prwní werš zpíwá se, tak i všickni až do posledního, lečby byla nota *dwojitá* neb *trojitá*, jako w té písní „*Nawštěw nás, Duše swatý,*“ aneb žeby ze dwau not jedna píseň udělána byla, jako ta: „*Utěšený nám hod nastal.*“ Jiných rozdíků nyní (abych nešířil) nebudu připomínati: jako *Responsorií*, *Invitatorií* etc. Než směrowati já tuto míním nejwíce k tomu, aby wšecky zpráwy k *Prosám*, *Hymnám* a *Cantilenám*, kteréž wlastně u nás słowau *Písně*, náležely. Nebo kdož *Cantilenu* a *Prosu* nebo *Hymnu* udělati dobře umí, také o jiné menší věci snadno mu bude. A protož nejprw powim:

Co jest to píseň?

Ač málo tuším lidí jest, aby newěděli, co jest to píseň neb písnička, však poněwadž někdy tak treffná píseň býwá, ažby téměř jméno swé potratiti mohla, a ne píseň ale rozprávka aneb helekání anebo kus traktátu nějakého slauti: i z té příčiny za potřebné mi se widí tuto nejprw dotknauti toho, co má jméno býti za píseň. Jestit pak píseň o kterékoli věci, zlé neb dobré, smysl plný, jadrnými, *summowními* a *hýbawými* słowy, w jistých werších, *klausulích*, *ryjmích* a *syllabách*, krátce nebo dĕlauze zawřenými, složený podlé wlastno-

stí melodie jakéžkoli: tak aby zpíváním jakž noty té způsob jest, wyprawován libě a příjemně býti mohl.

Tyto všechny věci, kdež se koli nalézají, jakž nejgruntowněji možné jest, to hodně slauti má píseň, tak aby mohla k swému cíli nebo konci místnému a jistému směřowati i přijíti, to jest, při posluchačích a nadto zpěwácích toto tré činiti:

1. Libost zpřozowati a jako uši i mysl lektati, tak aby twé zpívání posluchačůw a owšem tebe nemrzeło, ale aby rádi poslauchali přece až do konce.

2. K wesseli, k zámutku, potěšení, lítosti aneb jiným těm podobným, neb z nich pocházejícím wěcem, totiž k některé z nich hýbatí, ponaukati a jako připuzowati, wíce nežli prosté mluwení nebo čtení knih.

3. Máť také o něčem wyprawowáním něčemu učiti: jako písňě některé wučují, jak Boha chwáliti, z čeho, čeho od něho žádati etc. et in summa sunt cantica de variis articulis christianæ religionis. Ale toto wšecko máli zpíváním způsobiti, musít jistě netoliko wycwičený a umělý býti zpěwák, ale i píseň neb zpěw uměle udělán, a jako do nějaké formy slit býti; neb jakžby text písničky byl nezpůsobný a nebedliwě neb neuměle složený, tedyť jest wíc než půl pře pryč.

Tyto pak věci sau potřebné znáti každému składatelí písni, kteréž níže předložím, pro snadnější jich zwláště od prostých pochopení, wšecku summu toho na patero rozděle:

1. Díl zpráv potřebných składatelům náleží k samým těm wěcem, o nichž sau písňě, 2. k samým toliko słowům, 3. k rytmu, 4. k klauzulím, 5. k samým syllabám.

Zprawy k samým wěcem náležitě.

Nejprw ten, jenž chce písničku učiniti, má pomysliť nato, kterau wěc w ní chce zawřiti, totiž o čem ta píseň býti má. Neb sau písňě o rozličných duchowních neb swětských wě-

cech, jako o nějakých příhodách osob, měst neb zemí kterychkoli, item některé o věcech poctivých, žalostných, radostných: wywoliž tedy sobě pilným sáudem, co chceš za summu toho miti. Neučinišli toho, můžt se přihoditi, že počna píseň dělati, zmateš sobě věci w mysli, i uděláš místo plátna pěkného (ať příkladně powím) z rozličných chamradí setkanou směšnau rohoži: posluchači pak, když potom přestýší té milé písně sezpívání (zvlášť bylliby takowý kantor jako kompozitor, zpěwák jako skládateľ), budau tak mnoho citedlní toho cile, k kterému zpívání přijiti mělo, jako kdyby motowidlem střelil a chybil se netoliko cile na stodole postaweného, a hned i wší celé stodoły.

2. A zvlášťě budešli o věci smutné nařikání a úpění plnau píseň k probuzení posluchačůw chtítí udělati, jsa sám weseł, aneb k wesełosti ponaukající píseň, jsa sám žalosti pln, již teprůw nic nezprawiš. Podoben budeš k tomu, kdoby swíčkau nerozswícenau jiným swítiti neb dřiwí podpalowati chtěl. Ale w aukostech smuten jsa a sewřin zámutkem, an se diw srdce žalostí nerozplýwá, tehďáž nařikawé a smutné písně stroj, tuť samo srdce tužebná słowa, truchłosti plné příklady, jadrné a k smutku hýbawé způsoby, jako silný pramen wody wyđawati bude. Též na druhau stranu wesełé k potěšení a radostí hýbawé písničky skládej tehdy, když srdce w utěšení jako ryba w wodě pohřiženo jest, ano wšecy moci ducha radostí plesají, duch plápołá libau horliwosti, tuť bude pramen ušlechtilých słow rozličnau hojnosti zsileny, wšef snadně půjde; w malé chvíli (jen ať jest místo bez překážek a hłuku, způsobjné) wiece a bystřeji učiniš tehdy, nežli jindy w mnoha hodinách. Tomu jest na swědectwi Dawid, wyborný písni skládateľ, jenž w žalmu dí: Wyřihło srdce mé słowo dobré. Ano sám Pán Kristus dí, že čímž srdce jest naplněno, o tom ústa młuwí. A Jeremiáš to wymalował řka: Było (prý) słowo Páně w mně jako oheň, tak že musíł nemlčeti. A co Horatius, mistr skládateľůw písni a wersůw, in arte poetica prawi:

Verbaque praevisam rem non invita sequentur.

A nechť při této příčině i toho dotknu, jakož rozličné sau případnosti při lidech, nebo někdy wesseli, někdy i smutní, někdy wic někdy méně býwají: tak hned i sama přirození lidská welmi sau rozdílná. Někdo jest welmi Saturnowa způsobu neb Marsowa, jen se huěwati, faukati neb reptati, kormautě se co moře nějaké: ten nechť se nedáwá w děłání písni wessełých, k radostú a potěšení wzbuzujících: ale radějl nechť słauží swými písněmi ku pokání, k strachu pekła neb

smrti etc. A takéby ten mohl dělati *invectivas*, totiž přemítavé a dráždící neb svádu a hněv zbuzující písně, zvlášť kdyby takového satan duch lži a vraždy zapálil proti bližním jeho, aby jejich obyčeje neb skutky byly neb nebyly malował, a lidem je w oškliwost uwěsti usilował právě nebo neprávě. A někdo zasse na odpor (jakž býwá powaha *sanguineůw*) dobrotiwý jest, dobromyslný, nestarostliwý, weselý etc. Toho kdyby věku mladost, světa marnost, a přičiniliby se satan, pozážhuła, welmiby způsobný byl, maje wtip však a umění, k skládání wesełých zpěwů; a pakližby ho sobě duch Páně pozprawil, ušlechtilýmby nástrojem byl k děláni radostných a potěšitelných písní: smutné, žalostné, přísne skládati chtěli by, ne takby se mu nedařilo. Takowý (Philipp Melančhton říkával při přičině) že byl *Eobanus Hessus*, sławný poëta předešlých let: t. že nemohl prý psáti *invectivas*, *unam inquit scripserat*, *sed et hæc fuit venusta ac elegans elegia*, *nec invectivæ rigorem habuit*. To tam.

3. Aby také snáze a bezpečněji mohl píseň dělati, není zle proklesiti sobě prwé cestu, aby potom mnohau rozličností věcí, kteráž se tu otwíratí bude, nebyl sem neb tam t. jinam než si byl prwé umyslil obrácen; což takto může býti učiněno: Napiš sobě to prwé všecko prostě bez weršůw, všech těch věcí pořádek, i od čeho a jak počíti, jak co a čím rozšifowati, kterak i zawřítiby měl, jako tak prawí se o *Virgiliowi*, knížeti počtůw, že knihy *Aeneidos* nejprw sobě složil, spořádal a tak prostě sepsal, a potom teprw weršůw právě mistrowských podiwění hodnau udělal knihu. Než kdožby paměti výborné a wtipu bystrého byl, mohlto by mu té pomoci nebýti potřebí; sic jinak přišlo by nato, z čehož *Horatius* winní některé skladaele weršůw nebo knih řka:

*Amphora coepit
Institut currente rota, cur urceus exit?*

To jest, hrnčír chtěw udělati džbán, potom tak se s ním dlahu zprawował a páral, až proti uložení udělána byla pánwička k umýwání.

4. Nemalá péče má býti i o to, aby všecko to, o čemž píseň býti má, bylo čistě pořádně zpraweno, a jako stawení neb jako strom postaweno, aby každá ratolest věci hlavní na swém místě stála, a nebyly neb nenáležitě přestawowány neb opak obráceny, owšem aby nebyly jako rozsekaný strom na kusy a sem i tam rozmetaný, tak žeby ona ratolest támo, jiná jinde ležela, nedržíce se w hromadě. Ale ať od počátku

věci jedny za druhými jdau a werš k werši, jako ratolest k k ratolesti věcmi i slovy jest připojen. Jako příklad na té písni, jejíž počátek: Ey nuž chválu wděchnau wzda.

5. Někdy také slušné jest, aby ne jedna věc jako jeden strom o jednom snětu wzata byla, ale aby několik jich nepřilíš velikých a širokých wzato bylo, ty spolu spojeny a sjednoceny aby byly, a každá pak ta věc aby své ratolestky pořádně zpravené měla, ne ztočené, zkřivené neb posekané a nahromadu změteně smetané. Jako tak jest učiněno w té písni, jenž se počíná: „Bůh dobrý dobroty své“ etc., w kteréž sau čtyry spolu spojení komonové (totiž prvotní a původní veliké ratolesti) w jeden strom, dwa větší, dwa menší, první má X weršů, druhý IV, třetí II, čtvrtý III, a každý ratolestky své velmi pěkné, rozprostřené a sebe se držící má. Kdež pak není takového způsobného pořádku, velmi bývá nepřipadná a nepamětlivá ta píseň, w níž všechny věci sau jako rozsekány, nedrží se spolu, pořádku mezi nimi není, tak že weršové mohliby proměnění býti bez škody smyslu, aby z pátého sedmý neb osmý býti, z druhého pátý neb šestý mohl. Ráda se tu pamět zplete, když rozumu nenapomáhá pořádku přirozeného způsob, anobřž zdá se, že ani počátku, ani prostředku pravého, ani konce náležitého není, než tak vše spolu nepřipadně se motá.

6. Než mohlyby tu někomu někdo křiwdu učiniti, kdyžby slyše neb zpívaje píseň některau nenalezl w ní pořádku přirozeného, a však zdálaby se ušima proto dosti libá i způsob pěkný mající. A nemáo jest takových písniček, jakož velmi užitečných tak velmi řemeslně složených, jako ta „Powstaň, pane, o powstaň,“ též „Wzbuď nás, pane, ať powstaneme.“ O tom pak pořádku, jenž není přirozený, ale toliko wtipně vymyšlený, w němž sau na větším díle amplificatio-nes, to jest právě vymyšlené rozšiřování věci, podobně jakoby ratolest k stromu přibil neb přiwázał slušně, aby widina byla držeti se stromu, jakoby tu wyrostla (jako w té písni „Wzbuď nás pane, ať powstaneme,“ ten třetí werš od počátku tak je přidán a wložen, jako ratolest odjinud wzata mezi jiné vlastní tu wzrostlé ratolesti). A protož ne na sám toliko přirozený pořádek patříno býti má, ale můž také i nepřirozeného pořádku býti užito dobře, t. tak aby pěkně to, což má přidáno býti odjinud, a neb zdołu neb swrchu přihauto, kamž potřebí připojeno, a jako přilíčeno k tomu, čehož držeti se má, bylo.

7. Toho též mnoho jest, že bývá píseň ne stromu s ratolestmi podobná, ale raději prowázku, kterýž usaukán anebo

složen byby uměle z vláken těch i oněch, jakžby se řemeslníku widělo, však proto se velmi pěkně spolu drží, a když udělán bývá, tedy nezdá se hromada vláken ale provázek anebo šňůra: tak tuto ne hromada roztrpaná věci, ale pěkně a mistrowsky složená řeč, jakoby se jedno z druhého rozvijelo a jedno druhým vázalo. Příklad na té písni: „Kdo chce w dobré naději.“

8. A však podobně jako na tykwách, aby každý květ i s swého listí okočkem celý obláštá i od druhého oddělený byl, ne aby od jednoho utrhná přilepil k druhému: tak i weršowé písně každý sám aby celý byl a swůj zdržowal smysl, nesahaje do jiného, a jiný též do něho, připojen však k druhému provázkem pořád ku věci jsa, jako w té písni „Znamenaje každý člověk, mladý, starý etc.“ ano i w té, kteráž ze dwau pramenůw čistě jest zpletena „Lidé všickni pozorujte atd.“

9. Nesluší mlčením pominauti i těch písni, jenž sau širšími slovy složení žařmowé, anebo rozložení a wysvětlení buď žařmůw neb některých proroctwí jako „Jakožto jelen k wodám etc.“ „Kdož pod obranau nejvyššího.“ „Ó pastýři Izraelský,“ „Pláč Jeremiášůw“ a jiné mnohé písně.

Tuť slušné jest toho pořádku šetřiti, kterýž w sobě má ten žařm neb kapitoła ta, na kterauž píseň složiti máš. Jako „Ay jak sau milí twoji příbytkowé.“ Ač i tu také může to býti, což kazatelé činíwají w kázaních na čtení, že wezma ty všecky věci, jenž se zdržují w té Boží řeči, jinak je zsummuje, zpořádá, podlé přítomné potřeby učině, buď podlé přirozeného pořádku, buď podlé toho, jakž jej wtíp naléztí a vymysliti může. Ty pak tak složené věci potom podobnými slovy z toho žařmu neb té řeči ozdobiti, aby widino bylo, že jest ten žařm a nejiny. Jestliže se o to přičiniš, aby i pořádek věci a sentenci zachowal i slova ta brał (ač to jest nesnadné), tedy ta píseň mohla by a měla předce slauti žařm. Pakli samých věci šetře, slova dáš jiná podlé swé libosti, tituž mítiby měla, že jest na žařm. Jestliže pak i nebudeš šetřiti pořádku věci, i ne všech wezmeš, než jednu neb dvě, a ji podlé swého zdání rozširowati budeš, tedy by měla ta píseň míti jméno, že jest z žařmu. Jen toho šetr pilně, aby místo wysvětlení nezatemňowal, místo pereł hromádky smetí anebo plew nenahrabał, owšem smyslu nezfařšowal, a neslušně leckams proti własnosti písma swatého nenatabowal, aby snad naposledy píseň twá nebyla podobná krupám i nemast-

ným i neslaným a nebo dobrému něčím jedovatým zkaženému wínu.

10. Ano i to býti může, aby cíl sobě toliko ulože, k němužby se měřilo místně, bať aby byla Boží chwála neb modlitba, i nazbíraby z písem pěkných powěděni, sentenci a slow, a z toho sformował písničku: podobně jakoby natrhał rozličného kwítička, a z něho mistrowsky uwił wěnc neb korunku. Tak učinili weliké wzáctnosti a pobožnosti oni dwa muži, Ambrož swatý a Augustyn, při skládání té písničky, všem téměř křesťanům známé „Te Deum laudamus, Tě Boha chwálíme.“ Ale k složení takové písně potřebí zkušenu pobožností wraucího, w písmích zběhlého, smyslu církwe dobře wědomého, ostrého wtipu a bohaté paměti muže.

11. Také i nato słuší pamatowati, jakby kterýmkoli z těch obyčejem složená píseň ozdobena byla, ne z strany slow, ale z strany wěcí, mímím amplificationes. Počtowé nejwíc rozličných příkladůw užívají, kteréž berau buď z kronyk, w nichž rozličné příhody sepsány sau, a mnohé lidem welmi známé, jako u nás křesťanůw to, o čemž w biblí psáno. Také i na wěcech stwořených, zemských neb jiných, živých neb nežiwých dáwají se příkladowé, jakž widěti se může w té písni „Jakož jelen k wodám.“ „Srdeci čistých choti Kriste, srdce mé skládá píseň.“ „Ó pastýři Izraelský“ a w jiných mnohých. Než že pak někdy jedním slowem celá historia připomenuta býwá, a vše ozdobeno jako i zkaženo slowy, protož o samých slowích obláštne hodně nětco napsati: však až prwe toto dokonám, že příkladůw opatrně potřebí užívati a míti saud při wywolení neb wybrání příkladu, ne leč jakýs dáti, ale z mnohých ten wybrati, kterýž se mimo jiné treffuje; neb příklad jest jako meč ostrý s obau stran a protož někdy sám sebe ten, jenž jím šermuje, mohłby uraziti: takž tuto nepřipadného příkladu wzetím aneb třebas jen dotčením mohłby wšecken cíl písničky jinam přewésti, nežliby słušeło, anebo nežlis umínił.

12. Naposledy i toto můž ozdobiť píseň, když jest mírné dłauhá, zwłášť máli werše krátké, a jestli hymna neb proza: naděłášti mnoho weršů, byť i dosti mistrowsky byli složeni, peribit gratia, steskuje se posluchačům. Příkład na té sic pěkné písni ale dłauhé „Beránek Kristus newinný“ E. IX. Lépe jest dvě krátké písničky uděłati, nežli jednu dłauhau, quia amant alterna Camenæ. Tak jest učiněno té písničce „Nuž všickni, kdož ste žízniwí“ na dvě jest rozdělena, i sau obě písničky mírné a pěkné, ješto prwe ani ta hładkost rytmu ani wlast-

ních a výborných slovo hojnost odjiti jí toho nemohla, aby nebyla tesklivá pro dlouhost. Pakli nelze na dvě roztrhnouti materie, tedy aspoň rozdíky patrné zdělej, i bude se zdáti, jakoby w jedné té písni dvě, tři neb i čtyři malé byly, aby, kdožby chtěl, mohl přeskočiti některau částku písne té, aneb někdy některau částku samu kromě jiných zpíwati. Toho příklad máš w té písni „Chwalmež Boha, otce všemohoucího“ B.XV. Item „Ó radujtež se wěrní,“ G.XI. A též „Ó Jezu Kriste králi etc.“ na témž listu.

Jestliže pak materia (totíž wše ta, o kteréž má býti píseň) jest široká welmi, a nechtělby jí roztrháwati ani nějak špatně odbytí, ale něco čackého udělati: tedy pomni sobě wzítí notu (melodiam) obdélkau, t. jestli hymna neb cantilena, ať jest w ní několik klauzulí obdélných, i budeť moci býti nemálo textu, wersů pak nepřiliš mnoho; jako jest ta píseň „Pro tu milost,“ B.XVII. Item „Ay církwi křestanská,“ Item „Přílišná úzkosti srdce.“ Aneb wezmi tu, jenž má repetici, jako jest ta „Ó spasiteli náš, ty sám,“ B.XVIII. Item „Wážmež wěrní,“ F.IX. Item „Ó Jezu Kriste králi,“ G.XI.

O slovíčk.

Ačkoli slovo i w spisích nebo w psaních i w písničkách téhož jazyku jedněch jako i w mluweních na wětším dle se, užívá, však proto nemały w tom může býti a má rozdiľ. Nebo poněwadž píseň má nebýti tak dlouhá jako spis nějaký, hýbawější pak a žiwější, wíce probuzující nežli prosté psaní: i musíť tedy i tu pilnost skladatele býti; a to při těchto wěcech:

1. Aby slova dáwał do písne vlastní, significantia, kteréžby vlastně náležela k té wěci, o níž píseň, a neodnášela myslí posluchače odtud, kamž ho chceš zpíwáním uwésti, buď k litosti, k radosti, k žalosti, k bázni, přízni, naději. Jako příklad w té písni „Ó pastýři Izraelský.“ Item „Pán Bůh slovo otci rovné,“ w níž jakoby malował bezbožné, di: Hned utekau, předc se wlekau, nechť etc. Item wiz ty werše na žalmůw způsob udělané: J.I. a J.IX.

2. Též ať sau slova summowní, mnoho w sobě zawírající, však což náleži: jako ona „Proč zúřiwě se hněwáš na

owčičky pastwy twé.“ Nebo pouěwadž nemá býti welmi dľauhá píseň, i kterak w ní co čackého powíš, když jen wšeccko słowy naplníš i bezpotřebnými?

3. A budauli summowni a nesrozumitedlná, též opět nic neswedeš. Bude jakoby luňák létaľ pod oblaky, a nic na zemi nemoha uhoniti, ľačný zůstawaľ. Protož tak summowni budte słowa, aby jim proto mohľo rozumino býti. A toť sau ta, jichž lidé užíwati obyčej mají, rozumnějši a čačtějši, kteráž třebas i w kázanich sľýchána býwaji, a neb i wyswětlowána, a již lidem přišľa w nějaky zwyk.

4. Słowa wzatá od rozličných jiných stwořených wěci, metaphora, welmi sau pěkná a příjemná i swětľá, jimiž wěc jako malowána býwá na mysli posľuchačůw, jako wiz w písni té „Ach, ach, auwech na mé hoře.“ Item „Ay církwi křesťanská.“ Mezi takowými słowy sau i ta, jenž historii namitaji a ta sau jako šip, ješto ěłowěku pojednau mnoho w mysli uwedau a třebas srdce zapáli, podobně jakoby nějake tabule malované před oči někdo někomu poskytl. Toho rádi užíwaji a welmi připadně k swé wěci lidé zľotřili w frejřskýchoh písniich, jichž tuto nechci připominati, než raději příklad dám na oné pobožné písni, w níž takto stojí: „Neb nejsi Dawida lepši, ani Samsona silnějši, ni můdřejši Šalomauna, jichž sau srdce okľamána.“ Nemáľo jest toho w žalních, což wiz při těch słowich: Sion, Izrael, Egypt, Sodoma etc.

5. Nemáľo i swětľa i hýbawosti přidawaji epitheta, słowa k jiným připojena, jenž jakost, totiž způsob wľastni wěci wyprawuji, jako k tomu słowu Učiniľ přidášli Maudře neb Wýborně, důstojně, tyransky, hrozně etc. Item Zemdliľ bídně, příliš, žalostně, hrozně. Item Sľib štědrý, drahý, hodný, jistý etc. Když přidawána býwaji ta słowa, aby k tomu cíli patřiľa, kamž píseň čeleti má, tedy jest chwalitebně; neb mnoho swětľa přidawaji. A netoliko ty dvě figury retorické, ale i jiné mnohé wýborně se hodí skľadatelům písni; ale širokoťby bylo o tom psáti. Než žet jest nesnadno pěkná, přisľušná a jadrná dáti słowa, a wždycky w rytm se dobře treffujici; protož nemaľá práce býti musí, nežli se jedna takowá písnička sľoží. Ale co bez práce w tomto žiwotě? Co nesnadno, to wzácno, difficilia pulchra; wšak lenoch cti nedochází, a rys máľo naľapá, když dále přes tři skoky nechce. Příklad toho máš na některých písničkách pěkných a jadrných, jako „Na čest krále nebeského, sľauhy.“ M.XV.

Zprávy o tom, což k samým rytmům a kľauzulím náleží.

Každá píseň, buď kratká neb dlouhá, dělí se na werše, wíce jich nebo méně, a ti weršové sau rozliční, dlouzí, kratcí i jednostejní neb nejednostejní, jakž na které písni. Jacíž pak koli sau, dělí se na kľauzule, aneb jakž newľastně říkají, rytmy. Příklad té písne „Wšemohúci stwořiteli nebe, země“ w werši má čtyry kľauzule, to jest částky werše. Koncové pak těch kľauzulí sobě podobní wzněním syllab, a neb sama ta podobnost syllab, słowau rytmové wľastně, jako na již připomenutém werši prwní dvě kľausule obě se na syllabě *ll* skonávající sau rytm neb rytmové, a druhé dvě skonávající se na literu *v*.

O rytmích.

Jakž kľauzule tak též i rytmové nejednostejní sau; neb sau tito rozdílowé w nich:

1. Jediná litera někdy dělá rytm, jako čtwtvý werš w té písni „Wšemohúci stwořiteli.“ Ale takowí rytmové sau špatní, a welmi chudí. Nedbánliwí, neumělí neb nepracowití skľadatelé rádi jich užíwají, wšak někdy i umělým se něco toho přihodí: quandoque bonus dormitat Homerus. Než někomuť se nahodí, že ani litera jednostejná bude, jako dili kdo Ssaužením schuzený. Item: Pane, Páně, a tuť jest práwě díra wěchtém zacpaná.

2. Někdy syllaba jedna jednostejný rytm dělá, jako „Wšemohúci stwořiteli, nebe, země sławný králi.“ A tenť jest dobrý rytm a obecný, ale u umělých skľadatelůw to nejšpatnější jest, u neumělých pak a nedbaľých, jenž nerádi w twrdém trwají, wýborný.

3. Libějši jest rytm, kterýž čini jednostejnost syllaby, a přední jedné litery, a zwľáště když jest vocalis, jako „Ošlechtiľs nebe hwězdami, oswitiľs je planetami.“ Item: „Již pak ze wšeho stwoření bídnějšiho w swětě není.“

4. Nejhytřejši pak ten jest rytm, — wšak ne wšudy aby byl, ale můžli ať jest často, — když wšeho ceľého kľauzuli sko-

návajícího slova, jednoho k druhému jest podobnost, jako „Z rozkošného ráje vyhánán a we mnohé bídě vydán,“ „Wynikl z hrobu Božskau moci, neprospěli jeho soci, střehauc ho we dne i w noci.“ G.III. Item: kázeň, bázeň; Božskau, mořskau; zboru, pokoru. A jako sau slova skládaná Wymoci, pomoci, přemoci. Item Učinil, přečinil, nečinil etc.

5 Ale nepěkný a nepřipadný jest rytm, když slovo celé jednostejně jej činí, jako kdyby řekl: „Již lidská moc ztratila moc,“ hned bude lépe říci: „Lidská pomoc ztratila moc.“ Ti pak rytmové, kdeby měli w kterých místech děláni býti, nejsnáze se srozumí, když se zpráva dá o klauzulích.

O klauzulích toto má býti vědino.

Že jest w nich weliká rozličnost, patrnější však rozdíly ukáží, přílišných subtylností jiným zanechaje. Nejprw weršowé někteří buď w prozách, buď w hymnách neb w cantilenách, totiž w prostých písních, mají málo klauzulí, jako některé jen dvě a však obdélné. Příklad: „Ay jak jest to mílé.“ K.VII. Jiné tři, jako „Nuž všickaj kdož ste žizniwi.“ Jiné pak čtyři, jako „Komuž miło spasení, času. Poslán jest od Boha anděl.“ A.XIV. A takových písní jest mnoho, nýbrž ty sau téměř nejobecnější. Jiné pět klauzulí mají, jako „Wěrná duše radostně.“ A.XX. Jiné šest: „Wessele zpiwejme.“ A.XIX. Item; „Otče všemohauc přediwný.“ A.XVII. Některé i více, jako ty: „Ay cirkwi křestanská,“ „Přílišná úzkosti srdce ctného.“

2 Některé klauzule sau dlahé hrubě, mnoho syllab mají, jako „Wyznáwejmež se Pánu Bohu hříchů.“ L.XII. Jiné kratší sau a mírné, jako w té písní: „Wšickni hřišní k wodám pojdte.“ L.XIV. Mírná klauzule jest z syllab šestí, z sedmi neb osmi. Jiné sau pak velmi krátké, ale ušima velmi příjemné, jako w té písní: „Z hlubokosti w swé auzkosti.“ L.XVII. Item: „Otče mocný, Kriste maudry. I.XVI.

3 Některá píseň neb werš má všecky jednostejné klauzule, jakž jednu dlahau neb krátkau, tak i druhau; jako „Ay noc se již,“ „W moci w maudrosti dobrého.“ I.XVI. Jiná píseň má nejednostejné klauzule, ale jedny kratší neb delší nežli druhé, jako: „Ó Jezu Kriste králi.“ G.XI. Item „Přišel jest k nám obr silný.“ A.XX „Chwalmež Boha otce.“ B.XV.

4. W těch weršich, kteříž mají kľauzuli krátkých neb dlouhých, sudau a neb lichau, mělyby kľauzule spojovány býti rytmy, prwní s druhau, třetí s čtwttau. To jest nejprostějši složení, a takových písní jest mnoho, jako: „Kristus jediný a náš.“ B.XIV. Item „Pamatujmež my wessele.“ B.XIV.

5. Kteří pak mají kľauzuli lichem, tedy ta lichá neb zbývající, zvlášť máli werš drahně kľauzuli, t. wíc než tři, může býti k jiným dvěma připojena, jako w té písní: „Ó uslechtilé přirození.“ Wiz tak tři kľauzule na konci každého celého werše, w prwním těmito słowy: „kwítku krásnému, łwu udatnému, oděnci přewelmi silnému.“ Aneb swobodná ať jest k konci, jako jest w té písní: „Wessele Bohu zpíwajme:“ wiz poslední kľauzuli těmi słowy položenu bez rytmu: „Učinené od něho:“ před tím jest rytm Wšelike, welike. Buď před koncem, jako jest w té písní: „Chwály radostné nebeskému.“ J.XIII. Tu wiz w prwním werši kľauzuli předposlední „A jeho přediwné:“ ta jest zawřína, aneb obložena rytmem s obau stran těmi słowy: wzdáwajme, welebme. A jest daleko pěkněji předposlední tak zawřiti okolními, nežli poslední swobodně nechati, ano se zdá i případněji býti, nežby wšecky tři kľauzule rytm měly. Nebo se podobně tau předposlední kľauzuli udělá, tak jakoby wice natáhl kuši a potom ostatní kľauzuli zawřel, a jakoby šíp vystřelený w špičku cíle treffil. Item w oné písní ten werš: „Řekl Abráham, žeť nelze tam rozkošnému člověku, kterýž dobré věci brał nynějšiho wěku“ welmi případně jest učiněn, jakoby třetí a pátá kľauzule čtwttau mezi se pustily a přistřely, jako otec s matkau syna. Item w písní: „Probuď se w mysli wěrný“ též jest to welmi pěkně uděláno.

6. Ačby mohl uměly skľadatel to takto zprawiti, a zvláštní příčinu k ozdobe sobě z toho wzíti (ale práceby přibýlo), aby někde před tau kľauzuli, kteráž chceš aby se tratila, w půl kľauzule asi jiné napřed stojící, dělal syllabu jí podobnau, aby se s tau zbývající kľauzuli rytmowala nepatrně, jako wiz w té písní: „Wolámet z hlubokosti žatá“ M.I. werš XVI., w němž wiz syllaby dvě na konci słow *yck*: prwní jest u prostřed třetí kľauzule, a druhá jest w kľauzuli předposlední okročené, krátké. Pakli jest krátký werš, ještohy neměl než tři kľauzule, tedy nejlépe jest, aby wšecky tři kľauzule jeden rytm měly, jako w té písní: „Kdyžto přijde přehrozný Páně den.“ Nebo budauli dvě kľauzule se treffowati a třetí nič, bude newelmi sľušno.

7. Ti pak weršowé, kteříž mají sudau klauzuli, netoliko tak prostě mají býti skládáni, aby prwni s druhau, třetí s čtwttau se pojily: ale můžt se to také rozličně překládati. Nebo někdy jednoho celého werše wšecky klauzule míti mají jednostejné konce, a tak bude jako jeden rytm, jako w té písni: „Bohu Otcí nebeskému w miłosti, w lásce“ XI. werš wiz, w němž wšecky se skonáwají na tu syllabu *ti*. Takowí weršowé jakož sau řidcí, tak také nejsau welmi libí. Někdy litera wšech rytmů werše jest jednostejná jedna a táž, ale syllab rozdílnot: jako w též písni doleji „Kdo tedy miłosti-wější,“ půl werše rytm jest *ti* a druhá polowice *ti*; takowí weršowé nejsau škaredí, mohau státi, ač sic také nejsau pří-liš pěkní.

8. Pěkně pak a řemeslně takto mají přestawowány býti klauzuli rytmowé, aby prwní klauzule s třetí a druhá s čtwttau rytm činiła, jako prwní werš té písne: „Wessele Bohu zpiwějme.“ A takowí weršowé sau pěknější a owšem kdyžby přes wšecku píseň po wšech werších a w jednostejných místech to bylo (neb jináče za nepečliwého byžby sauzen skládatel), jakož w té písni tak we wšech werších jest a welmi řemeslně učiněno.

9. I to se pěkně a slušně treffiti můž, aby někdy zwlášt, kdež sau klauzule krátké a werš obdélný, dvě klauzule rytm celý, jiné dvě klauzule totiž jiný celý rytm okročily, jako tak jest w té písni: „Z hlubokosti w swé auzkosti,“ wiz konec werše celého totiž ta slowa: „zámutek a truchlení, nebť pomoci we dne w noci w nižádném tworú není,“ a tak jest přece wšecká píseň we wšech werších. Ale kdež sau obdlauzné klauzule, tu se to newelmi dobře treffuje, jako w písni *Č.IV.*, posledni werš, jehož konec jest „Wěčně králowati,“ byžby takto lépe stáť „W prawdě setrwati s nim i s církwi swatau wěčně hodowati.“

10. Takéž někdy býwá buď z nedopatření-se buď naschwál z hodných příčin proměnění činěno w spojowání klauzuli rytmy, w tom werši tak w jiném jinak, někdy dvě klauzule rytm, někdy tři a někdy i čtyři. Wiz to wše rozličně zproměňowáno w té písni: „Ó ušlechtilé přirození, w němž,“ w těch weršících, kteříž wúbec slowau repeticií, ale to se nej-lépe treffí w těch písniích, kteréž sau z rozličné materie setkané, jako wěneč z rozličného kwitička uwitý. Jakož ta píseň měľaby takowá býti a druhá jí podobná: „Posilítež se w Kristu wšickni wěrní,“ nebo sau z sebraných kausků z

pisem swatých setkané. Jest i w té písni: „Wěčný králi, pane náš“ nezadni příklad toho.

11. Zvláštní pak okrasa jest, když píseň mající šest kľauzulí tak jest we všech werších slitá, aby prwní kľauzule s druhau, třetí s šestau a čtvrtá s pátou se rytmovaly, jako jest to slušně učiněno w té písni: „Národové zpohanił“ O.VIII. Item w repetici (jako newľastně říkají) té písně: „Z hlubokosti“ L.XVII. wiz slova w prwním werši: truchlení, tworú není.

12. W těch písniích, kteréž jeden werš weliký ze tří weršiků dělají, říkáme již obvykle, kteréž mají repetici (napřed sem to celým weršem jmenował), také nemať ozdoba jest, aby lichem bytlyby syllaby, jedna na konci jednoho weršiku, druhá též na konci druhého spoľu byly rytmem spojeny. Jako jest w té písni: „Z hlubokosti w své auzkosti,“ L.XVII. wiz w prwním werši celém ta slova: stwoření, přirození. A takť jest přes wšecku píseň w každém werši. Způsob ten jest případný, neb zdá se, jakoby dwa rauby do jedné pláne štěpował, a nebo do prstenu dvě perľy wsadił.

13. Jsau pak některé kľauzule welmi dľauhé, kteréž, jestliže má býti pěkná píseň, musejí nebo fortelem rozdělůwany býti (čehož nahoře dotčeno) a rytmowé nepatraí a jako postranní dělání, jako tak jest učiněno w té písni: „Ay král stáwy jsa Bůh prawý“ welmi mistrowsky při mnohých werších, a zvlášť w tom werši: Pod zákonem, prawdy stínem, item: W wykaupení, w zaslaužení. A nebo to se nahražowati musí bystrosti a uslechtiľostí wěci a slow, i figurami retoričkými prosazowáním jako štukwerkem. Takowá jest ta píseň: „Ay jak jest to miľé a utěšené.“ Kdož pak w dľauhých kľauzulích nešetří než rytmu samého, zvlášť jestli werš mnoho těch kľauzulí mající, jako: „Narození Páně tento čas,“ tedy bude píseň newelmi pěkná, podobnějši k kusu spisu nějakého než ku písničce. Pakli w některých werších šetříš nějakých ozdob a w některých nic, bude píseň jakás zmatečná jako ta, kdyby ji sám již dáwný zvyk a starožitnost neozdobowała: „Anděľowé, ti posľowé.“ Pod takowé noty, dľauhé mající kľauzule, snadno jest dělati texty, a mohau býti textowé nepřijemní a nebystří, by pak i rytmy dobře dělali. Ale kdež jest dľauhý werš a kľauzule rozličné, nejednostejné a mnoho krátkých, tuť jest těžko a nesnadno.

14. A protož byľlyby werš obdľaužný, mnoho kratičků máje kľauzulí, můž rytm po třech býti, a nebo wždy dvě kľauzule w třetí se pojiti. Takowá jest ta píseň: „Ay, Pane můj, já ač sem twůj.“ Item: „Z witezství Ježíše Pána.“ A wšak wždy, což w prwním werši a jak strany rytmů udě-

láš, to a tak aby bylo we všech dokonce písně té veršich, usiluj.

15. Než w prosácht se to rozličně proměňowati a mistrowati musí, kdež weršowé nerowní sau, kłauzule též nerowné. Však tyto zpráwy již dané nemáo wtípu i přitom zostriti budau moci, aby buď pěkná pořádnost rytmůw, buď překládání jich słušné učiněno bylo, a též i w menších těch zpěwích, antifonách a jiných.

16. Ještě i na toto słuší pamatowati, že kłauzule každá mětaby míti, by možné bylo, swau sentencí menší neb wětší ceľau. Však někdy słowo jedno, k předešlé kłauzule smysłu přiležité, býwá welmi słušné s počátku hned následující kłauzule wsazeno, jako příklad toho wiz w písni: „Budiž tobě, Kryste, přecistý beránku, chwála,“ to słowo Chwála jest počátek druhé kłauzule, též i w té: „Posilítež se w Kristu wšickni,“ w tom weršiku: „Znaje, že to ne w swé moci má,“ to słowce má jest počátek další sequentis clausulæ.

O syllabách.

Dosti nesnáze składatelé písničky jest s těmi wěcmi již předloženyými; a však máli, ľahody a bystrosti písničky nekaziti, musí ještě i na syllaby wšecky a ne na samy krajní w kłauzulích, kdež rytmowé sau, patřiti a je sauditi. Neb neučinili toho, nechť sau nejlepší słowa i rytmowé, předce často w písničkách bude škrípěti a se zadržowati, ěladce jíti nechťeje: podobně jakoby na ěladké a rowné cestě týžtýž kámen byl, a koľo na něj přijda nepěkně sebau trhľo a drkľo. Protož nechť i tuto něco máľo powím, a zpráwu kratičce, čehoby tu šetrino býti mohľo i měľo, dáw.

Syllaby, aby se pod noty treffowaly a ěladký činiľy nebo śladký zpěw, mají býti k dľauhým notám dľauhé a k krátkým krátké syllaby.

Dľauhé noty na tomto místě miním ty, na kterýchž déle stojí kantor nežli na jiných w témž werši, nebo w též kłauzuli, jako w té písni: „Wzkřisení spasitele swého,“ nota té syllaby *swé* jest delší nežli *ho*, aneb nežli noty těch syllab čtyř *spa-si-e-le*, kteréž wšecky krátké sau. Item konec werše toho „Wše k jeho chwále,“ té syllaby *chwá* nota jest dľauhá. Syllaby pak, kteréby byly dľauhé, nepotřebi o tom mnoho psáti, a prosodii w řeči naší České wymýšľeti, poněwadž samo přirození druhé, jenž jest zwýk, nás tomu wučuje: však aspoň nawrhu pro ty, jenž Ľatinské prosodie neznají.

W které syllabě jest vocalis dlahuhá, tedy ta syllaba dlahuhá bude, a takž i na odpor, krátká vocalis krátkau činí syllabu, jako w těchto słowích: Máme, dime, pime, bére, půjde, můj, tu sau přední syllaby dlahuhé, nebo vocales dlahuhé sau. A zasse w těchto słowích: Prawí, činí, dělá, běhá etc. přední syllaby sau krátké. W těchto pak slowích Pane, Beneš, Jene, piwo, łotr, duše, smysl etc. sau obě krátké a jiné sau jim odporné, jako: miji, laudí, blaudí, piší etc. Že jedny a též vocales ano i syllaby w některých słowích sau dlahuhé a w jiných krátké, to nebuď nic na škodu; zvyk snadně naučí rozeznati, kdy dlahuhá a kdy krátká jest buď litera buď syllaba.

Také i to, což słowe u Latiniků positio, dlahuhau syllabu činí a ne sama dlahuhá vocalis, totiž když dvě neb tři consonantes stojí w syllabě po wokální literě, jakto w těchto słowích: otče, chodče, na mlatě žito, po straně běží; a takové syllaby sau příhodné k notám (ad melodias) skočnějším. Nebo ne na té syllabě wokální se protahuje nota vlastně, ale více na těch dwau konsonantích jak se pěkně wyzdvihuje słowo, a jako samo se škanduje, jakž říkávají. Příklad toho wiz w písních nowých w té písní: „Z wítězství Ježíše Pána“ w werši sedmém, osném i dewátém, při těch posledních a předposledních syllabách: úzkostí, nedostatečnosti, miřlosti. Ač se to také někdy jako u Latiniků z rozličných příčin mění, a zvlášť při literách, kteréž słowau liquidá, takže někdy jedna a táž syllaba w tom słově dlahuhá a w jiném krátká býwá, jako: Na mlatě in area leží žito, na mlatě piwo zůstało, Na wrše, nawrže, Potwrdil, podwrtlý. Ano i ta někdy diwoká jiným jazykům słowa jednosyllabná bez wokální také jednak dlahuhá, jednak krátká býwají, jako: Wrch, wrz, wlk, plch, mrch, koliks wrší, na wrch, za wrch.

Nejlépe tedy zvyk dobrého Čecha w tom zprawiti má. Aby se regulemi bez potřeby tuto nešířilo, radše doložím tohoto, že owšem ty syllaby za dlahuhé počítají se, kteréž diftoňgy w sobě mají, jako: dauřfání, maudrost, půjde, důwod, etc. A nebo též dwojité syllaby w jednu se pojící někdy, jako setrwání, Izaiáš, wynikl z hrobu.

Znaje tedy způsob melodie nebo zpěwu, totiž jak říkáme prosté noty, kde w které klauzuli a která nota jest dlahuhá nebo krátká, a též znaje, které syllaby w słowích dlahuhé sau nebo krátké: i hlediz při wkládání textůw pod noty toho, pokudž možné, pilně šetřiti, aby dlahuhých syllab pod krátké noty nedáwał a neb na odpor tomu. Nebo nebudešli toho še-

třiti, tedy píseň ta, by byla plná nejčistších slov a sentencí jakýmikoli figurami pokropených, předce w zpívání ukáže se drsnatá, nelibá, zvlášť když kantor jest prostý a neumí zdatřilostí hlasu svého neumění přikrývati skladatele, jako příklad w onom verši wiz w písni G.III. „S tau nowinau když běžely, pána na cestě potkały.“ Způsobněji bylo pro syllab k notám se treffování takto: „Na cestě pána.“ Item dále w též písni: „Hned welikau bázeň měły“: hlázeby bylo „Hned bázeň welikau měły“ pro tu syllabu bá. Item „Takt mnozí pro kořist čini,“ lépeby bylo: „Mnozí tak pro kořist čini.“ Item „Byť tak rostl chrám swatý,“ případněji „Byť tak rostl swatý chrám.“ Item „Náš králi miły“ lépe a způsobněji: „Králi náš miły.“

Zasse pak, kdež se toho šetří, píseň bude w zpívání libá a hladká, bez těch zádrhlůw, snadná zpívati, by i nepřilíš dobrý kantor byl, podobně jako w dobrém písmě i špatný čtenář nezle čte. Příklad toho, ač snad netak přilíš we všem dokonaly na písni J.XII. b. „Chwály radostné nesbekému otcí.“

Toto však znáti słuší, že se toho všudy naskrze ušetřiti nemůže, tak jako w Latinského jazyku weršich, jenž słowau carmina; pročež naše všecy písně ne carmina ale rytмовé sau, aby, což nemůže býti jakž słuší zpraweno cele jakosti słow šetřením, aspoň podobností konců kłauzuli nahražováno bylo; neb sic jinak šetřiti těch konečných syllab nebyłoby potřebí, jakž w Latinských weršich příklad. Ačkoli poně w krajíně Bosenské, w níž též náš jazyk jest, alia tamen dialectus, také carmina Latinikům podobná mají; ale welikáby musila s tím práce býti a téměř marná. Nebo my sme již přivykli na rytmiích słušných přestávati; než pokudž kdy jest možné, i toho zamítati nesłuší, nýbrž šetřiti pilně. Nebo ač pro nehojnost našeho jazyka nesnadně jest všudy naskrze tím se zaměstknávati, však pilnost mnoho může, a práce usilná, labor improbus, praví, že vše přemáhá. Quia difficilia quae pulchra. Ne sami my na nehojnost a ještě nezpravení jazyka našeho nařikáme, ale i Latinici na Řeky, hleděwše hledkosti a bystrosti řeči jich jim záwiděli; neb tak napsal Horatius in arte poetica: Graius dedit ore rotundo Musa loqui. Martial. lib. 9. epig. 12. Nobis non licet esse tam disertis, qui Musas colimus severiores.

Obláštne pak toho šetřiti słuší (poněwadž nelze všudy naskrz) w těch místech pilnějšich, jako w syllabách (penultima) předposledních na konci kłauzuli, když sau dłauhé, jako wiz příklad G.XV. „Kwitičko prokwitává, zelená se tráwa,“ ta syllaba tá, item trá: obě sau předposlední, a dłauhé, jakž ta

nota dlouhá. Protož slušně připadá i hláhoľ i vlastnost syl-
lab. A takž i při některých písních, jako tříplích, a owšem
w výskočnějších notách (notu míním jednoho zřeku hláhoľ,
a ne wšecku ceľau jedné písně melodii), kteréž se cos ob-
ľáštneho býti zdadí, sluší pilně toho šetřiti, podobně jako šper-
kowný člověk pilnost má, aby hlawa (kteráž jest wyše a
znamenitější nežli jiné částky těla, bok, ruka, rameno) způ-
sobněji a něčím dražším a krašším ozdobena byla.

Příklad toho obého, totiž šetření i místa výskočného a
patrného i předposledních syllab w klauzulich wiz w
písní té: „Z wítězství Ježíše Pána,“ w prwním werši to
słowo Plésej, item Swého, w druhém werši Swázał pře-
pyšného, w třetím Bůh jej andělskému, w čtvrtém Brať se
radostnými, w pátém Pánem rovného, a tak wiz po wšech
werších. Jest také příklad dosti patrný na oné písní: „Jezu
Kriste, spasiteli náš,“ kdežto na počátku toho, čemuž newlastně
řikají repetici, jest jakýs weyskok a jako vykřiknutí i w
notě i w wěcech, naschwál s pilností k tomu sformowaných
a jadrnými słowy wyřknutých.

Než w zpěwích prostých chorálních, kdež sau noty je-
dnostejně dlouhé nebo krátké, není třeba se šetřením toho zaměst-
knáwati, lečby kdo chtěľ pro ozdobu zpěwu w wázaných no-
tách toho co pošetřiti. Příklad wiz w prwním werši té pí-
sně: „Otče nebeský rač pomoc dáti, káti etc.“

Zawírka.

Až potud dosti buď powědino, ano raději nawrženo, tak
jakž umíněno bylo: šire toho předkládati i času nebylo, i
potřeby a užitku se neznamenaľo. Nebo tak zato mám, kdož
z přirození nějakau chuť má k skládání písní, a jest něco po-
wědom těch wěcí, o nichž písně skládatiby chtěľ, že nema-
ľau pomoc míti bude z tohoto mnohých wěcí nawržení, a když
práci skutečnau powede, jisté jest, že čím dále tím wíce
bude w tom růsti.

Než widí mi se tohoto naposledy na zawírku dotknauti,
což mnohé jakož při jiných wěcech, tak i při skládání pí-
sníček rozpakuje a w dobré práci překážku činí, t. že ne-
mohau hned pojednau brzy se wrownati uměľým a słowau-
tným skládatelům: ti nechť býti uředníci, když ihned w skok
místři býti neumějí. A ne jedněm toto na mysl přichází: Po-
něwadž dosti až příliš jest písní rozličných již prwe slože-
ných, jaká jest potřeba s tím se meškati, an těch, jenž již

složeny sau, není čacký kdo užíwati? Ale měli by takowí saudní lidé i to spatřiti, že již drahně knih wtyštěno a podnes se tisknau, a však proto neříkají lidé: „K čemu jest učiti se psáti a psáním se zaměstknáwati,“ ale předce každý, kdož umí čísti, psáti též uměti žádá, aby kdyžby toho kdy bylo potřeba, uměl napsati, cožby chtěl, jestliže ne jiným k jich potřebě, ale sobě sám k své libosti neb užitku. Takž jest podobně i písničku uměti složiti: byť nebylo pro jiné bližní twé, ale ty sám pro sebe k libosti své, a někdy snad i k potřebě máš uměti to. Nýbrž ještě wíce proto, aby jiným skladatelům písní i písněm lépe wyrozuměl. Ano u Ľatiniků špatný by to byl Ľatinik a grammaticus, aby neuměl prosodiæ a neznal rationem compouendorum versuum, ačkoli z mnoha tisíců Ľatiniků jeden se sotwa wydaři a w to vydá, aby byl počtau, totiž weršů mnohých skladatelem. A protož každý dobrý Ľatinik tomu i jak weršowé skladání býti mají a jací sau jejich způsobowé, wyrozuměti a naučiti se má, tak aby také i sám w potřebě mohl a uměl některý werš udělati. W tom když se cwičí mľadenci, jak welikau pomoc odtud mají k lepšímu wyrozumění wlastnosti jazyku toho w słowích, in phrasibus, owšem in pronuntiatione, a w jiném a summau ke wší celé wýmłownosti, to jest zkušené a dobře wědomé. Takž podobně jest i w jazyku našem. Způsobu skladání písní wyrozuměje, a také toho kostowáwaje, budeš moci wíc nežli kdy prwé spatřiti, jaká jest řeč naše, jak w čem hojná nebo nehojná, lepšíli se čili kazí, jaké sau při mnohých słowích wlastnosti, jak se jich kde užíwá, kde které figury retorické nebo grammatické své místo mají; budeš se to potom wýborně w młuwení hoditi. Nesnadněs vyhledáwáwá słowa a jim pracně wyrozumíwáwá, figury, podobenství, similia hledáwáwá, způsoby phraseos rozsuzowáwá, co projíwawějšího, co k čemu slaužícího, průbowáwá, skládaje písničku: ay již to budeš hotowé míti, netoliko potom při jiné písně dělání, budeli kdy potřebí, ale i w młuwení swém i w psaní obecném: ještos prwé toho nesnadně a běžně užíwáwá, prostá byla řeč twá, způsobilejší, barewnější a žiwější již bude. Co pak díš s strany wěcí samých welikých i drobných, jaké zboží a bohatství shromáždíš a ke wšelike potřebě je pohotowé míti budeš. A protož i při této příčině prawé se býti widí onoho mudrce powěděni: Manum esse causam sapientiæ.

Wíce pak každá písnička, kteraužkoli užříš a již posaudíš, bude tobě takowým zrcadlem jako lékaři urina; neb jakž saudně na ni pohledíš, tak toho, kdož skládal tu píseň, hned poznáš, jaké duchowní audy má, jak wyspělé, jak podařité, subtylné, způsobné a uslechťité, jak zdrawé neb nezdrawé: z

toho jací mohou pocházeti týchž audůw skutkové, poznáš, jaká pracovitost, bedliwost, rychlost, sandnost etc. Uzříš některau píseň, ana jako wěvec krásný, jiná jako ľauka zelená a kwitím rozličným porostlá, jiná jako strom ušlechtilý, jiná jako zdaleka se modrající hory, jiná jako stawení krásné buď uzawírané, buď zotwírané; při některé poznáš, že jest pilně a pracně dělaná, lucernam olet, ana hned zdaleka sľušná, spořádaná mistrowsky, buď věci buď rytmy wtipně zohýbané a způsobně spojené neb skládané, sľowa na wýbor wybraná etc. Jinau uzříš, anať jako potůček pľowe z studnice tiše, hľadce powrchu; jiná břehy podreywá a pojímá s sebau; jiná ukazuje skládatele, autoris, weliký wtip a newelikau práci; jiná nepohlédawost otce ukáže; jiná neumění nebo nedopatření se něčeho toho neb jiného; jiná drsností swau mistrnost hľawy něčí proradí etc.; w některé hojnost věci neb sentencí, w jiné hľubokost. A kdo by wše wyčetľ? To znáti, s tím se poobíratí uměti a moci, jest lépe na swět a na lidi w něm pohleděti, nežliby na ryňk na trh šel aneb někde na diwadľa, kdež ne duše ale těľa lidská a ještě oděná rauchem widěti můžeš; ale tuto to, což nejpřednějšího w čłowěku, z hľuboka spatříš.

A kdyby pak i toto wše swrchu řečené za nic počtěno bylo, tedy jest ještě tato sama wěc welmi weliká, široká a přeužitečná: skládaje píseň pobožnau, obíráš se s písmy swatými, věci soudíš weliké a drahé jako perľy nějaké, jakoby w truhle neb komoře zboží kráľowská prohlédaľ a na ně s libostí i podiwením se patřil; připomeneš sobě tu, cožť bylo téměř z paměti i z mysli a tak z srdce wypadlo neb wymizelo, ba snad někdy nawrátí se zrno, kteréž byl zľý pták wyzobl; přijdeš tudy na mnohé věci, o kteréžby byl pokoj měľ, z toho zwostří se a pooswití zrak twůj; oswicení pak wětšího mnozí sau užitkové. K tomu, w čem ten čas ztráwiš, pohleď ne w marnosti, ne w hříšném koľotání, ne w žádostech zľých, a to opět užitek weliký. Nebo z mysli wyháněti zľá wnukání ďábelská, duch swůj na uzďe držeti, weliká jest wěc: přebíraje se pak s wěcmi swatými, pustíš tu zřizeně uzdu mysli swé, zažhnut budeš w swaté žádosti, a tuť býwá začátek piarum meditationum et contemplationum. Pracně budeliť zawěsti se w to a přitom potrwati, poznáš swé přirození, jak jest stáľé, mocné, k dobrému chťiwé, jak mnoho swětľa máš, jak si již mnoho nabyľ, kdeť se čeho nedostáwá a ještě potřebí nabywati, jak tě jiní přewyšují a čím. Z toho pomoc pokoře a ponížení, pomoc ľasce, kteráž dary Boží w jiných draze wáží, miluje, ctí, pro půwod toho ducha Kristowa. A když ty jiných práce wážití budeš, způsobí Pán,

žet i twau nebude pohrdnuto: může se někdy doležeti času swého, jako nějaká hruška výborná. Tak se stało mnohým swatým lidem, jichž práci jak poctil Pán, widíme: máloli žalůmů ne w samém žaltáři, ale také i jinde w písmích swatých, potom i pozdnějších? máloli utěšených písniček šlechtých mužů před našim věkem bylých? co pak w Jednotě této jaká weliká kniha jest písní rozličných, plná utěšení, a nesmrtedlná památka mnohých mužů, kteříž skládatelé písniček těch byli, počna od onoho prwního B. Matěje Konwałdského až do našich časů, a hodni jistě připomínání wděčného a milého ctní muží, nebo mnohé práce i w tom wedli, tak jakž i předmlůwa písní těch jedněch i druhých swědčí. Ještě pak někteří i kromě těch nemálo čistých písní naděťali, z nichž některé podnes zůstávají, a ačkoli do kancionálu welikého tištěného nejsau všecy wloženy, však nemálo jest jich přiwzato; a může čas přijíti, že ještě i ty, což jich zůstává newytištěných, hoditi se mohou: a takž také i twé, kdožbykoli se w tuto práci, zvlášť mělliby k tomu dosti času, wydał, lečby snad prací swých bližnímu užiti nedopustil, ale následowať Ovidia, kterýž sám o sobě napsal:

*Scribimus et scriptos absumimus igne libellos,
Exitus est studii parva favilla mei.*

Ale to činiłby, tedy ono ducha Páně powěděni zahaniłoby tě: Eccl. XII. „Melior est homo, qui abscondit stultitiam suam, quam homo, qui absconderit sapientiam suam.“ Nebo jakož ex philautia suos partus immaturos ecclesie obtrudere, non est sapientis et pii viri: takž také drah aby se činił člověk Bohu a církwi, nesluší. Ale ať nešířím, potius vela contraham, všecy summau zawírám, ač pracné jest, však ne marné, ale welmi užitečné i w skládání pobožných písniček se pocwičiti, k čemuž jakauž takauž pomoc aby prostější měli, já w tuto práci spisování těch zpráv dał sem se byl, ne jiným čím než láskau a miłováním bližních k tomu jsa připuzen.

Uži w kdo můžeš k dobrému. Vale.

Rejstříky.

I.

Přehled spisovatelův českých a spisův jejich, kterých Blahoslav se dotýká.

(Spisové a spisovatelé w Jungm. hist. lit. chybní hvězdičkou jsou
znamenáni.)

Aquilin Paweł Hradecký, bakalář.

* Pranostyka na 1551. (257)

B. Augusta Jan. Kritika spisův jeho vůbec 287—288. Spisové
283. Zminky 38, 171, 188. 203 sq., 210, 224, 268, 285,
290, 318 sq.

Pře s kněžími (38, 210, 283, 329) Jungm. IV. 1233. g.

O závazcích (283) Jungm. IV. 1233. c.

* Diaľog Peterky (283. Na str. 290 se připisuje sepsání Dia-
ľogu Peterky s Waľauchem Waľawowi Šturmowi).

O zwání (283). Zdali totožný s Jungm. IV. 1233. d.?

O vylaučení (283). Snad Jungm. IV. 517.

Swēdectwí paní Justýně (283) Jungm. IV. 1669.

* Summowník (169, 171, 288. Kritika Summowníka 327—329).

* Źaľmy (210).

* B. Beneš, vůbec 287.

Rozmľauwání čtyř bratřů (287) Jungm. IV. 676.

Beneš Optát z Telče. XIX. locis plur.

Isagogicon (36, 319) Jungm. IV. 4.

Orthographij otřtřená a od Blahoslawa obřirnau kritikau opa-
třená (1—52), wydání její XIII. sq. Jungm. IV. 5.

- Nový zákon dle Erazmova napravení (VII. sq., XX., 10, 27, 38, 65, 71, 93, 96 loc. pl.) Jungm. IV. 1171,
- Bibli Benátská (l. 1488, str. 206 *) 109, 182 sq., 205, 211.
- Bolešlawská l. 1518 (39, 177), l. 1525 (57) wúbec 180, 183.
- Horská 174.
- Pražská l. 1557 (109), l. 1558 (180 sq., 192), l. 1559 (193) poslední, nowá (130, 132, 199, 206). Wúbec 130, 132, 182 sq. Wykladači Pražští, Pražáci 99, 143, 160 sq., 168, 174, 192, 194 sq., 199, 270, 319.
- staré na pargameně psané 9, 102, 111, 193.
- Plzenská l. 1517 (37), wúbec 180, 183, 193. Wykladači Plizenští, Plzáci 38, 143, 174, 181, 207, 270, 339.
- B. Błahosław Jan. Spisy jeho V. sq. 284.
- Nový Zákon (129, 148) Jungm. IV. 1180.
- B. Bosák Kliment. Wúbec 186.
- * O prawdě spasitedlné (186).
- * Cisařská modlitba l. 1566, str. 189.
- M. Codicillus Petr.
- * Pranostyka l. 1567. (175, 249).
- M. Černý Jan.
- Herbář (321) Jungm. III. 269.
- B. Čerwenka Matěj (Erithraeus, Erithacus). Wúbec 288—290.
- Zminky 32 sq., 67 sq., 85, 148, 154, 170, 176, 210, 244, 290, 294, 298, 320, 327, 344, 352.
- Přísloví (294) Jungm. IV. 27.
- * Oswědčení proti pánu z Peršteyna (283, 288).
- * Žaltář tištěný w Prostějowě l. 1562 (289, kritika 322—327).
- Diałog smrti s člověkem (251). Jungm. III. 69.
- Gzel (Gzell, Gsel) Petr z Prahy XIX sq., 1, 7, 93, 113, 138, 159, 243, 276 etc.
- Orthographi, Nowý Zákon wiz Beneš.
- Hajek Thadeáš doktor, XX, 70, 170, 243, 322.
- * Minuci l. 1560 (132, 231).
- Herbář (246, 274, 321). Jungm. IV. 876.

*) Tuším má státi Pražská.

- * Hajek Wáclaw, doktora Thadeáše Hajka otec. XX, 70, 243, 246, 321.
 * Tabula barbarolectica. W Prostějově 1549 (XX, 70, 243).
- * B. Haweł (Gallus) 96.
- Hrubý Řehoř z Jelení XVIII, 285.
 Františka Petrarchy výklad (9, 51 (o chudobě), 176, 285).
 Jungm. III. 204.
- Hrubý Zigmund z Jelení (Gelenius) XVIII, 342 sq.
 Lexicon symphonum (343) Jungm. IV. 30.
- Hus Jan mistr, vůbec 284 sq. Zmínky 102, 160 sq., 177, sq., 182, 232, 253.
 * Výklad na přikázání Boží (160).
 Postilla (203) Jungm. III. 885.
 * Psaní z žaláře (245).
- Chelčický Petr, vůbec 285.
 Postilla (279) Jungm. III. 837.
- Jeroným towaryš Husůw 177.
- Kancionál bratrský I. 1519 (24, 103).
 menší w Litomyšli wytištěný I. 1542 (40).
 w Polště w Šamotuřách tištěný I. 1561 (11, 103, 132),
 výbor písní z něho naznačen 283.
 velký od Pawła Oliwetského tištěný (Písně veliké) (38).
 wytištěný w Praze od Severina I. 1541 (175, 283.)
 Písně staré (244, 246, 250, 277).
- B. Kłaudián Mikułáš 39.
 Výklad nowého zákona tištěný w Bolesławi I. 1518 (39, 143, 174, 182, 270, 277). Jungm. III. 571.
- Konáč Mikułáš z Hodišfkowa XIX.
 Dymna (272) Jungm. IV. 667.
- Konfessi (která?) 283.
- B. Konwałdský Matěj 287, 376.
- * B. z Kunšic (recte: z Kunčího) a na Zaječicích Jan 285.
 * Knihu Matěje Pařížského o Antikristu z latiny do češtiny přeložil (285).

B. Lukáš z Prahy, vůbec 287. Zmínky 24, 38, 57, 141, 143, 174, 177 sq., 181, 193 sq., 196, 210, 270, 287, 293.

* Kancionaľ bratrský l. 1519 (24, 103).

* O wywolení (293).

* O kněžství (294).

* Zákon tištěný w Karmeli (57, 177, 180).

Lutherowo psaní do češtiny wyložené 232.

* Matyáš pisař pana Jana z Kunšic 285.

* libros Platonis de republica z latiny do češtiny přeložil 285.

Meľantrich Jiří.

Bibli 141.

B. Martin Michaľec vůbec 287.

Dialog Peterky s Waľauchem skorrigowal (290).

Z Ottersdorfa Sixt 175.

Turecká kronika Pawła Jovia (175).

Passionaľ starý tištěný 9. Jungm. II. 145.

* Philomathes Wáclaw z Jindřichowa Hradce. XIX sq., 8 sq., 53, 55, plur. locis.

* Etymologia s kritikau Bľahosľawowau 53—156.

Pisecký Wáclaw XVIII.

Psaní některá Isokratowa na česko wyložil (XIX.) Jungm. III. 108.

* **B. Prokop 286 sq.**

* **M. Proxenus, doktor 170, 243.**

* Prakyka na l. 1559 (70, 120, 207 sq., 216, 286 sq.).

B. Řehoř 287.

B. Roh (Rohius) Jan vůbec XIX, 282 sq. 290. Zmínky 13, 15, 17 sq., 22, 25, 171, 276, 352.

* Psaná apologi bratrská weliká (282).

* Spisowé některí etc. (283).

* Psaní Bucerowo o péči pastýřské (283, 352).

Straněnský Jan 210, 276.

* **B. ze Škudľ Jan 286.**

* **Štapulenský 51.**

B. Šturm Adam z Hranic 290.

* Dialog Peterky s Waľauchem (290).

M. Šud Mikuláš ze Semanína.

* Výklad čtení a epištol nedělních (153, 183).

* **M. Tomáš.**

Předmluva na žaltář (233).

Towačowský (Ctibor) 285.

Wartowský Jan 155, 256.

Paraphrasis (208). Snad Jungm. IV. 1491.

B. Welenský (Woleský) Woždřich XVIII. wúbee 285.

**Ze Wšehrd Viktorin, mistopisař králowství českého. XIX,
51, 285.**

Wýklad knížky Jana Zlatoústého (56) Jungm. IV. 864, a.

II.

Rejstřík osob a věcí.

- A, á** 26, 26f. — **a** (et) 133, 212.
 (at) 134.
 abeceda česká 3.
 ablativus, regula de ablativo 72.
 — instrumenti 197. — casus participii 199. — instrumenti pro ablativo cum praepositione 248. — pro accusativo 248. — pro nominativo 249.
 aby 121.
 akcenty (nad literami) 5.
 akcent (u vyslovování) 346, proměnitelnost v akcentech 260—262.
 accusativus 71 sq. Reg. I. 71, II. 72. — pro nominativo 247, plur. pro nominativo pl. 248. — pro ablativo 248.
 ad 145.
 adverbia 114—123.
 affixa 214.
 Afrika 337.
 ah, ah 149.
 Achab 250.
 Albertus magnus 53.
 ale 134, 137.
 alioqui, alioquin 136.
 Ambrož sw. 53, 362.
 amen 152.
 an 130.
 aneb 135, viz neb.
 ano 118, 121.
 anna, hosianna 151.
 antiphony 356.
 antistechon 273—278.
 aphaeresis 264.
 apocope 271—273.
 arcikněz 181.
 Aristarchus 290.
 archaismus 173 sq. — elegans et utilis 178. — phraseon 179.
 Arius 235.
 aspoň 134.
 at 134.
 ai 108sq.
 au diphth. 6, 26, 60, 100, 112.
 aureus codex 111.
 aut 143.
 autem 137, 144.
 Augustijn sw. 141, 177, 346, 362.
 ay diphth. 6, 25 sq.
B, b 27.
 ba nie 120.
 Babylonští starci 242.
 Basilej 161, 342 sq.
 Bečwa 174.
 bekyně 318.
 Benátky vlastké 163, 337, 341. Viz Bibli Benátská. České 285.
 Bernart sw. 302.
 Beza 141, 177, 181, 192, 198, 200, 207, 209, 212, 237, 253, 330
 bíše 54, 57, 107, 177.
 Boleslaw VII, 39, 57, 182 sq., 339, 350.
 bopomozi 150.
 Bosna 337, 372.
 Bosňané 58, 337.
 breviatury české 46.

Brno 339.
 Brod uherký 8, 339.
 Bucer 283, 352.
 buď, buďto 135.
 bulharská řeč 340.
 byl, byla, bylo 106 sq.
 Bystřice mor. 339.
C 27.
 cacophonia orta concursu consonantium 136.
 Calvin 181, 192.
 Camerarius XVIII.
 cantilena 356.
 Castalio 181, 195, 198, 212, 238, 251.
 Cato 1.
 Cerekvice, Církvice 344.
 Cicero 160, 347, 354.
 církev 183.
 cizí slova: příhodné jich užívání 227—234, psání jich 234—236. Následování frází cizích jazykův 236—238.
 Collin 211.
 comparativi 200.
 conjunctiones 133—145.
 conjunctivus 203 sqq.
 consonantes 4.
 cum in compositis; mecum, tecum etc. 114 sqq.
 Cyprian 285, 287.
 Cyryští, Zúriští, Tigrurini 144, 204, 206, 209, 288.
Č, ě 28, **Čž** 29.
 Česká řeč (bohemica dialectus) 337 sqq. Češi pl. l.
 Čížek 57.
D, d, d' 30.
 dativus, regula de dat. 69—71. — pro vocativo et ablativo 247.
 Dawid král 358.
 de 145.
 Deblin XI.
 defectiva verba 173.
 D'Elvert XI.

derivací slov 344.
 dialectus 336, český 337, moravský, polský 342, slovenský 340.
 diphthongi 6—26, 60, 100, 112.
 divisivus 49.
 do (in) 145 sq.
 Domažlice 22, 261, 276.
 z Domína Fridrich 285.
 Donát 55.
 dualis 70, 102, 131, 242.
 z Dworůš Matěj 1.
E, e, é 30, 260.
 ecce 116.
 Eduardus VI. 251.
 Eliáš XIX.
 enallage partium 240. — accidentium in nomine 242. — accidentium in verbis 250. — numeri in nominibus 242. — casuum 244. — in pronominiibus 249. — temporis in verbo 252. — personarum in verbis 253. — adverbiorum 256. — generum in participiis 257. — numeri et temporum in participiis 259. — accentuum 260.
 enim, etenim 143 sq.
 Eobanus Hessus 291, 359.
 epenthesis 264 sq. — vitanda 265—267.
 epitheta 333—336.
 Erasmus Roterodamus XVIII, XX, 38, 48, 51, 59, 65, 73, 111 sqq., 142, 148, 151, 155, 162, 183, 188, 192 sq., 194 sqq., 198 sq., 204 sq., 208 sq., 319, 351.
 ergo 183.
 est 112.
 et 133.
 etiam 118.
 etymologiae definitio 58. — divisio 59.
 euangelium 179.
 euge 150.
 Ewančice XI, 274, 284.
 ey diphth. 6, 25 sq.
 Ezdráš 160.

F 29, f 30.
 farizeowé 183.
 farrago vocum et phraseon elegantissimarum 279. — ineptarum et fugientiarum 318.
Faustýn 348.
 figury menší 262 sqq.
 filosof, maudrouk 169, 230.
 francouzská řeč 338.
G, g, ě 31 sq., 35—39.
 Gassin comes in Silesia 344.
 geminus 48.
 genitivus 64, regulae de gen I. 64, II. 65, III. 67, IV. 69. — pro nominativo 246.
 Germania 121.
 Gesner 160.
 Gindely V.
 Günther Jan tiskař w Nornerce 153.
H, h 149.
 haha 149 sq.
 Haná 338.
 Hanka X., 295.
 hebraismus 65 sq.
 Heneti 340.
 Herostrat 354 sq.
 Herrnhut VII, XII.
 heu 150.
 heytman 181.
 hic, haec, hoc 92.
 hle 116.
 ho, jeho, jej 93—95, 98.
 Holý Wáclaw 350.
 Homerus XXI, 99, 218, 237, 365.
 Horatius 173, 239, 286, 358 sq., 372.
 Hradeo Jiandřichůw 53, 334. — Králowé 339.
 Hranice 290.
 Hulín 268, 274, 339.
 Humpolci 295.
 hymni 356.
Charwati 58, 74, 337 sq., 340 sqq.
 christianus 152.

I, i, j, ij 5, 33, 43, 46, 261. —
 i (et) 133, 212.
 idem 89.
 ie (j, j, i, è), 7—24, 26 (ie in dat. 13, — in acc., voc., abl., casu octavo 14. — in 3. pers. praes. sing. et pl. 17. — in syllabis mediis 19 sq. — in monosyllabis 21. Generalis regula 21, alia 22. — Závírka všech zpráv o ie 23).
 ille idem 90.
 Illyria 337.
 imperativi 3. pers. 203.
 impersonales formae loquendi 200 sqq., 213.
 in 146.
 infinitivus 203.
 interjectiones 149—151.
 interpunctio 47—52.
 intonací 356.
 invitatoria 356.
 ipse 89.
 Isaiáš 167.
 Isokrates XIX.
 isagoge 319.
J, j wiz g; in verbis jsem, jsi etc. 106.
 jako 121.
 jakýž 89.
 jakž 121.
 jamníci 175.
 jediné 143.
 jednostejný 89.
 Jednota 148, 327, 376.
 jejích, jejích 85, jejích, jích 97 sq.
 jeliž 175, jelikož 178.
 jemu, mu 96, 98.
 jen, jedné, jednom 135.
 jenž, ješto 90 sq.
 Jeremiáš 358.
 Jeronym sw. 26, 53, 102, 142, 177, 194.
 jestli, jestliže 140 sq.
 Jesus 151 sqq.
 jest a sau 54, 103—106, 137.

jinak, 136.
 jistě 121, 137 sq. neb jistě 137.
 jistý 89.
 Jovius Paulus 175.
 jsem, sem 31 sq.
 Jungmann X, 272.
 Justina 283.
 K, k 40. — k (ad) 145.
 kališný kněz VII, 182, 344.
 Karel IV. císař 160.
 Karmel 57, 180, viz Boleslaw.
 Kazatel, kniha Erazmova 162.
 kdos 89.
 kdyby 141.
 Klatovy 267.
 klausule 366 sqq.
 Kocian 295.
 Konstantinopol 337.
 Kopáči moravští 110, 320.
 kopčina 173.
 kostel 183.
 Kritika spisovatelův bratrských
 282—291. — Žaltáře Prostějovského
 322—327. — Summovníka 327 sqq.
 kronikář 175.
 Krumlov Mor. V. sq.
 kterýž 92.
 Kužel 344.
 L, l, ř 40, 348.
 Lanškraun 232.
 latinská slova a způsobové mlu-
 vení porovnání s českými 197.
 leč 142.
 Lemnius 291.
 -li 141.
 Linacér 47, 238, 242.
 Litoměřice 340.
 Litomyšl VII, 40, 175, 182, 292,
 299, 320, 339.
 Litwa 333.
 Livius 154, 261.
 z Lomnice Wáclaw 1, 334.
 z Ludanic 334.
 Luther Martin 76, 162, 217 sqq.,
 232, 286.

M, m 40.
 Manlius 161.
 marecká řeč 340.
 Martialis 372.
 Matyáš král 320.
 mazovecká slova, řeč 289, 337.
 Mazuši 338.
 mediterraneum mare 337.
 měhoděk 150.
 Melancton Phil. XVIII, 86,
 162, 287, 340, 359.
 melodie 356.
 Menius Justus 162.
 metaphoræ defin. 220. Kdy a kte-
 rých užíwati sluší 222—227.
 metathesis 278 sq.
 mezi 146.
 Mezříč 339.
 Mistopol 170, 297.
 Morava 1, 26, 183 sq., 195, 234,
 241, 244, 261, 271, 273 sq., 289,
 338, 341 (pomezí), 342, 350.
 Moravané 8, 22, 26, 41, 47 sq.,
 91, 124, 147, 154, 172, 175, 185,
 209, 232, 242, 250, 263, 265 sq., 267,
 270, 273 sqq., 277 sqq., 319, 328,
 333, 337 sqq. Moravští sedláci 174,
 322. Moravky 179, 271, 274, 282,
 moravčina 290.
 Moses 152.
 moskewský kníže 181.
 moskewská řeč 337.
 N, n, ň 40.
 na 145 sq.
 Nábot 250.
 nad 145.
 naháči 175.
 náměští XIII, 1 sq.
 ne 119.
 neb, nebi, neboť 134 sqq., 137, 140,
 143 sq.
 Nehemiáš 101.
 nějaký 89.
 některý 90.
 ne-li 99.

- Němci**, něm. obyčej 7, 12, 25, 44, 76, 100, 141, 189, 216, 262, 338 (německý jazyk), 340, 344.
neutrum plurale (regula) 99.
než 142.
nie 119.
nidrlandská řeč 340.
nihil 119.
Nikodem 341 (N. S. D. na str. XVIII. zdá se, že se má čísti Nicodemo salutem dicit).
Nimburk 339.
nisi 142 sq.
noli 113.
nomina, regula de nom. 59 sq., — de nom. adjectivis 59.
nominativus: reg. I. 60 sq., II. 62, III. 63. — pro abl. acc. voc. 245 sq.
non 119.
nonne 122.
Nornberk XIII, 36, 153.
nostras, vestras 89 sq.
nowomluvy špatné 321.
o, o 41. — o (prap.) 145.
Oliwetský Pawel 38.
Olomouc 353.
Opawa 269.
z Ostrowa českého Šimon 176.
Ovid 291, 355, 376.
owšem 118, 121, 138 sq.
oy diphth. 6, 26.
P, p 41.
pak 134, 137 sq., 143 sq.
paragoge 269 sq.; — *ineptae et vitandae* 270 sq.
parenthesis 50.
participia 132—123. — *praes.* 123—125. — *in rus, dus* 125. — *in tus, sus, x us* 126—132.
partitivus 49.
Pařížský Matěj 285.
patavinitas 261.
periodon 48.
Perknowský Hynek 217.
Peršteyn 275, 283, 289, 334.
Petrarcha Fr. 9, 51, 176.
phrases vitandae 216. — *elegantiores* 279—282, *werstatn* 282.
píseň cojest 356. — *slovenská* 341.
Plato 285.
Plzeň 37, 183, 207.
Plzáci 278, 339.
Plzensko 195, 246, 340. *Wiz Bibli Plzenská.*
Polsko 11, 289.
Poláci 30, 44, 101, 171, 174 sq., 178, 185, 207, 243, 265, 278, 282, 289, 324, 326, 338, 340 sq., 345 sq.
polčina 290, *polská řeč (policnia dialectus)* 337, 342 sq.
poněwadž 140.
Pontanus D. 162.
porovnávání spolu obsahu slow dwau jazyků 219 sq.
praeteritum imperfectum 200.
praepositiones 145—149, *jak se mají psáti před jmény* 148 sq.
Praha XIII sq., 1, 7, 22, 148 (Pražští mistři), 160, 183, 250, 276, 339, 349 (Pražští kazatelé), 352. *Wiz Bibli Pražská.*
Prácheňsko 269.
před 145.
Přerow X, 174.
příkladové rozličné interpunctí 50 sq. — *pěkných slow a frází* 291 sq. — *zleho vykládání* 205—213.
příslowí vůbec 293 sq., *wyběr* 295—298.
pro certo 189.
pronomina 73—100. — *personalia* 73. — *reflexiva* 77 sqq. — *possessiva* 80 sqq.
pronuntiatio 346.
proprietas vocabulorum 165—188. — *phraseon* 189—197.
prosy 356.
Prostějow VII, XIII sq., 70, 243, 322, 339.
prosthesis 262—264.
Protiwec 324.

protož 138.
 pruská slova 289.
 Prusy 289.
 Prušáci 346.
 publikán 184.
 punica vocabula 154.
Q, q 41.
 quamvis, quamque 41.
 quia, quippe 137.
 quidam 89, 91.
 quidem 119, 138.
 quonia 135.
R, RZ 29, 41. **r, ř** 41.
 rakauská řeč 340.
 responsoria 356.
 řeči vybrané 298—318.
 Řípsko 340.
 Rokycán 297.
 ruský kniže 181, ruská řeč 337.
 Rusové 338, 340.
 Rybička XI.
 rytmy 365 sq.
S, s, f 41. — **s** (præp.) 147 sq.
 Sabinus Georgius 355.
 sám 89.
 Samuel 188.
 Sapphicum carmen 1.
 saská řeč 340.
 satan 154.
 sau 45, 103—106.
 Scaliger Julius 351.
 Schönberg XII.
 Scotus 53, 69. Scotistæ 177, 213.
 Scythæ 333.
 se (pron. refl.) penes verba 109.
 Sewerin 175, 283.
 si 140.
 sic, sice 136.
 singularis pro plur. 243.
 siquidem 140.
 sive 135.
 Slávi 337.
 Slezany 350.
 Slezsko, Slezáci 8, 265, 269, 337,
 339.

Slowáci 26, 147 sq., 174, 274, 339
 sq., 340 sq.
 slowenský dialekt 337, 340 sq.
 Slowenský 250, 285, 320. Slowen-
 ská píseň 341.
 Srbowé 58, 232, 270.
 Srneo Jakub X, 259.
 Strážnice 8, 100, 210, 258, 274,
 338 sq.
 suspensivus 48.
 Swojanowský 296.
 syllaba, míra syllab 370 sqq.
 synagoga 182.
 syncope 267—269. — nezpůsobná
 269.
 synonyma 330—333.
 syntaxis 60.
 syriaca vocabula 154.
Š, Šf, Šr, š 42.
 Šimon z Č. Ostrowa 176.
 Štefan bratr 348.
 Šwábi 295, šwábaská řeč 340.
 Šweycary 100, šweycarská
 řeč 340.
T, t, t 43 sq. — **i** epentheticum
 30, 92 sq., 110 sq.
 také 118, 134.
 tantum 143.
 Tataři 337.
 tehdy, tedy, teda 122 sq., 133 sq.,
 138.
 technica vocabula 234.
 Těle 1.
 ten jistý 90. tento 92 sq.
 Terentius 250.
 Těšín 338.
 Thomas Aquinas 53, 69, 177. Tho-
 mistæ 177, 213.
 Tigurini wia Cyrysti.
 Timotheus 2.
 Třebíč 339.
 tune 122 sq., 133.
 týž, táž, tož 89.
U, ú, v 44. — **ú** = **au** 8, 60, 100.
u præp. 145. — **uo, ů** (**ú**) 6 sqq.,
 25 sq. — **ů, ůw**, koncovky gen.

pl. subst. a adj. *appropriativorum*
67 sq., 69. — u místo w 245.
Uherská země 207, 337, 340 sq.
ut, utique 121.
uy diphth. 6, 26.
V, v 44.
vah 149.
Valla Laurentius XIX. 53, 69.
vae, ve 150.
vel 184 sq.
Vengerscius VII.
verba 100—113. — formy zastavale
100 sq. — tempora praeterita 106
sq. — formae frequentativorum 107.
— tertia pers. sing. imper. 108. —
defectiva 172 sq.
Virgilius 359.
virgula 48.
vocales 4.
vocativus (regula) 72. — pro
nom. 249.
vulgata 141 sq., 204, 209.
W, w 44. — w (praep.) 146.
wáwání 107.
Welfš 45.
wládař 181.
wlastní 89.

wlastnost řeči české viz Pro-
prietas.
Wlaši 101, 160, 252, 337 sq., 340,
354. Wlaský 196, 238, wlaská řeč
338.
X, x 45.
Y, y 28, 34—39, 43. ye diphth.
24, 26.
Z, z 29, 45. — z praep. 145 sq.
za 145.
Zachariáš bratr VII.
zajisté 118, 138 sq., 143, za-
jisto 139.
zákonníci 180, 183.
zbor 182, zborníci 183.
zdaliž 122.
Zlatoušty Jan sw. 56, 285.
Znojmo XI, 339.
Zuzanna 2.
Ž, ž 30, 45 sq. — ž epenth. 93 sq.,
110 sq.
Ždánský 324.
že 121, 137.
Židé, židovský jazyk 44, 65,
167, 189, 214.
Žižka 175.
Žmut 333.

Oprawy omylůw tiskowůch.

(Položeno jen pravě čtení: littera, kde chyba wězi, naznačena ležatým písmem).

Str. řád.		Str. řád.	
8	8 d. Ale <i>žeř</i>	136	9 h. bedlůwě 10 h. swědci 15 h. dwau <i>o</i>
21	2 h. hřešiti; smjech	138	4 h. sublesasset
23	2 d. středměji	148	3 h. Słowáci 1 d. nezle líbí
25	16 h. hřichow	151	4 d. K tomu
29	6 h. na škodu, to etc.	159	12 h. příčina
30	6 h. Židům	169	1 h. maudrouci 13 d. swobodnik;
32	16 h. tu mže	173	1 d. již
33	17 h. Modlím se	174	8 d. u Beówi, 6 d. <i>sa</i> Beówi
34	12 h. O velikém <i>y</i> dobře	175	9 d. Sewerinowa
38	10 d. A takž	181	16 h. ponitur) Arcikníže
41	5 d. Ř	182	2 h. occurrit
57	18 h. všima, 6d. již	190	3 h. towaryši
65	1 d. te iudice	197	4 d. sentenci
66	9 h. když diš Corpus	200	4 d. Quid agitur? do- cetur.
72	12 d. per praepositionem <i>w</i> (m. <i>po</i>).	206	19 d. byľabyť
76	17 d. superbiam	208	11 h. zle bude; 7 d. stawěť 15 d. wzděľati
82	3 d. suď	211	11 h. Židowsky
84	w obrazci swrchu čti <i>masculino</i> (m. neu- tro), dole <i>neutro</i> (m. masculino).	216	6 h. Příčiny
85	12 a 11 d. čť: Dobře diš Nedaufej w sebe, ne- chci w sebe daufati. Proč mi nedáš w sebe daufati: tu bude am- biguitas.	233	1 h. učiwali, 17 h. při- tom, 3 d. turnajť
85	7 d. Erithaci.	247	10 d. <i>a</i> nepěkné
101	10 h. bíchom	248	11 d. jest
132	11 d. foemininum, 9 d. id, 1 d. wzťahw	249	9 h. pronominibus
135	5 h. ruďe.	255	13 h. κακοζηλόι
		257	17 d. srozumino: Wšickni
		274	1 d. Hoc <i>ad</i> dial.
		275	16 d. na bídle

Str.	řád.	
277	12 d.	<i>jakoby</i>
279	3 h.	<i>habere</i> 6 d. krásných (mysli
281	15 d.	<i>leyci</i>
283	8 h.	<i>prorsus non imitandum</i>
285	12 h.	<i>damnatorum</i>
286	4 d.	<i>Et similes</i> 6 d. ac <i>redolet</i> , 13 d. <i>luxulentus</i> 15 d. <i>Kliment</i>
287	8 h.,	288, 12 d., 17 d. plurimos etc., 287, 3 d. <i>Referabat</i>
287	9 d.	<i>A</i> cožkoli . . . <i>wězení</i>
291	5 h.	<i>Eobanus Hessus</i>
293	10 h.	<i>menší</i>
294	6 d.	<i>knihy</i> , 14 d. <i>napiše</i>
296	19 d.	<i>tarasuješ</i> (? <i>f</i> wrkp.)
299	3 h.	<i>zakaušejíce</i> , <i>wýbornau</i>
301	14 d.	<i>infirmitas</i> , o <i>mis</i> .
344	6 h.	<i>omnisufficientia</i>
349	9 d.	<i>praeteritum</i>
350	6 h.	<i>grbiansky</i>

Písmě *l*, když značí ploskosamohlásku, všude se má opravit w *l* jemné: plný, doplnění, wleci, Plzeň, hltá, mlha, mlčení.

Hrubé *l* státi má: bylo (5), Lukáš (38 a jinde), mluwiti (57),

latinau (58), anděl (67), neslychaného (70), přišel, musilo, položiti (85) usklaubawě (91), udělej (93), tělo (92.), umřuwa (93), poslauchejte (94), slitował, žotra (95), miłostnau (103), položen (107), znělo (109) slyšány (113), apoštołůw, dělá (117), blázniwau (122), byl (134), žalm (141), Pawłem (147), sřłowe (159), wzděláni (163), řstiwě; falešné (166), řestný, řstiwý (170), kozłu (173), Latinsky (174 a j.), wěděttě (177), zwítězilá (183), wzrostly, musilo (185), zawołej (187), miłost (189), rozložítěji (190) etc.

Jemné *l*: přátelstwi (9), kralující (18), usiluje (104), sedlák (105 a j.), měl (108), mýlka (147), skalka (174), kosteláky, kosteláři (183), koláři (243) etc.

Někde se *o* wlaudilo místo *w*, někde *ou* místo *au*, *i* místo *í*, což oprawiti čtenáři nebude obtížno, jakož i to, že na koncích řádkůw interpunkcei na několika místech změtena.

Konečně připomenauti třeba, že stránky rukopisu s počátku jen kladeny jsau do textu. Později od toho wydawatelé upustili.

